

Univerza v Ljubljani  
Fakulteta za socialno delo

Sandra Soršak

## **Prehod v odraslost**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2023

Univerza v Ljubljani  
Fakulteta za socialno delo

Sandra Soršak

## **Prehod v odraslost**

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo

Mentorica: red. prof. dr. Vesna Leskošek

Ljubljana, 2023

Rada bi se zahvalila:  
Mentorici, red. prof. dr. Vesni Leskošek, za njen trud in pomoč pri mojem raziskovanju,  
mami za vse njeno vlaganje vame,  
partnerju za vso podporo in potrpljenje  
ter  
mojim trem otrokom, ki naredijo vsak dan lepši.

## **Povzetek**

Prehod mladostnikov v dobo odraslosti je obdobje polno izzivov, saj so mladi izpostavljeni največjim tveganjem na praktično vseh življenjskih področjih. Mladi so ranljiva skupina, ki se soočajo z osebnostno, čustveno, finančno in eksistencialno negotovostjo. V času študija sem se poglobljeje seznanila s težavami mladih, ki bivajo v mladinskem domu. Začela sem se spraševati, kako se mladostniki, ki ne živijo v primarnih družinah, soočajo z zapuščanjem zavoda. V magistrskem delu posvečam posebno pozornost pripravi mladostnikov na prehod v odraslost. Vzorec raziskave predstavlja deset strokovnih delavk, zaposlenih na Centrih za socialno delo (CSD). S pomočjo delno strukturiranega intervjuja sem zbrala podatke, ki kažejo, da mladostniki načeloma zavod zapustijo ob polnoletnosti ali ko poteče sklep sodišča. Ena izmed glavnih vlog svetovalnih delavcev iz CSD-jev v sodelovanju z zavodom je skupna priprava mladostnikov na vrnitev domov oz. iskanje najboljših možnih rešitev za mladostnike in njihove starše. Mladostniki v zavodu pridobijo spretnosti za samostojno življenje. Mladostniki, ki zaključijo bivanje v zavodu in se ne morejo vrniti k svoji družini, so deležni različnih oblik pomoči s strani CSD-ja. Dobro počutje mladih v novem okolju je v osnovi odvisno od psihološke podpore in občutka varnosti, podpore socialne mreže mladostnika, urejene nastanitve in finančne varnosti. Mladostniki se uspešneje osamosvojijo, če zaključijo šolanje in si pridobijo poklicno izobrazbo. Manj uspešne prakse prehoda so posledica nepripravljenosti opuščanja slabih navad, kot so kazniva dejanja mladostnikov, uživanje nedovoljenih substanc, družbeno neprilagojeno vedenje, pomanjkanje delovnih navad in odsotnost želje po spremembi načina življenja. Na koncu dela podajam tudi nekaj predlogov, ki bi lahko izboljšali postopek osamosvojitve mladostnikov pri prehodu v odraslost.

**Ključne besede:** mladostniki, odraslost, Center za socialno delo, namestitve v zavod

## **Abstract**

**Master's Thesis title:** Transitioning to adulthood

The transition of adolescents to adulthood is a period full of changes, as young people are exposed to the greatest risks in practically all areas of life. Young people are a vulnerable group, facing personal, emotional, financial and existential insecurities. During my studies, I became more familiar with the problems of young people, staying in a youth home. I began to wonder how young people, who do not live in primary families, cope with leaving the institution. In my master's thesis, I pay special attention to the preparation of adolescents for the transition to adulthood. The research sample consists of ten female professionals, employed at Social Work Centres. I collected data with the help of a semi-structured interview. Data shows that young people leave the institution when they reach the age of majority or when the court order expires. One of the main roles of counsellors from the Social Work Centres in cooperation with the institution is the joint preparation of young people to return home or finding the best possible solutions for the adolescents and their parents. In the institution, young people acquire skills for independent living. Adolescents, who finish their stay in the institution and cannot return to their families, receive various forms of assistance from the Social Work Centres. The well-being of young people in a new environment depends on psychological support and a sense of security, the support of the young person's social network, arranged accommodation and financial security. Young people are more successful in becoming independent if they successfully complete a school and acquire a vocational education. Less successful transition practices result from reluctance to abandon bad habits such as juvenile delinquency, illicit substance abuse, socially maladjusted behaviour, lack of work habits, and the lack of desire to change their lifestyle. At the end of the thesis, I also present some suggestions that could improve the process of the independence of adolescents in the transition to adulthood.

**Keywords:** adolescents, adulthood, Social Work Centres, placement in an institution

# KAZALO VSEBINE

|                                                                                   |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. TEORETIČNI UVOD .....                                                          | 1  |
| 1.1. Prehod mladih v odraslost .....                                              | 1  |
| 1.2. Temeljne lastnosti mladostništva in odraslosti.....                          | 3  |
| 1.3. Sodobni izzivi in tveganja pri prehodu iz mladostništva v odraslost .....    | 6  |
| 1.3.1. Spremembe vrednot .....                                                    | 7  |
| 1.3.2. Tranzicija iz šolanja v delovno okolje ter brezposelnost .....             | 8  |
| 1.4. Vpliv in podpora družine pri prehodu v odraslost.....                        | 16 |
| 1.5. Vpliv vzgojno-izobraževalnih institucij na prehod v odraslost.....           | 21 |
| 1.6. Vloga svetovalnih delavcev v mladinskih domovih pri prehodu v odraslost..... | 27 |
| 2. OPREDELITEV PROBLEMA .....                                                     | 34 |
| 2.1. Raziskovalna vprašanja .....                                                 | 35 |
| 3. METODOLOGIJA .....                                                             | 36 |
| 3.1. Vrsta raziskave .....                                                        | 36 |
| 3.2. Merski instrument.....                                                       | 36 |
| 3.3. Opredelitev enot opazovanja .....                                            | 37 |
| 3.4. Zbiranje podatkov.....                                                       | 37 |
| 3.5. Obdelava in analiza podatkov .....                                           | 38 |
| 3.5.1. Potek obdelave in analize podatkov .....                                   | 38 |
| 4. REZULTATI .....                                                                | 39 |
| 4.1. Namestitev mladostnikov v zavode.....                                        | 39 |
| 4.2. Bivanje mladostnikov v zavodu .....                                          | 41 |
| 4.2.1. Stiki strokovnih delavk z mladostniki med bivanjem v zavodu .....          | 41 |
| 4.2.2. Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnika v zavodih .....        | 43 |
| 4.2.3. Razlogi, da se mladostniki ne morejo vrniti domov .....                    | 45 |

|        |                                                                            |    |
|--------|----------------------------------------------------------------------------|----|
| 4.2.4. | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov .....                | 45 |
| 4.3.   | Prehod mladostnikov v skupnost .....                                       | 47 |
| 4.3.1. | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja.....                     | 47 |
| 4.3.2. | Podpora pri prehodu v samostojnost .....                                   | 49 |
| 4.4.   | Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov .....                            | 50 |
| 4.4.1. | Ustaljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu.....             | 50 |
| 4.4.2. | Timski sestanki .....                                                      | 51 |
| 4.4.3. | Druge pomembne osebe pri prehodu.....                                      | 53 |
| 4.4.4. | Področja priprave mladostnikov .....                                       | 54 |
| 4.4.5. | Uspešnost mladostnikov pri prehodu .....                                   | 56 |
| 4.5.   | Mladostniki po odhodu iz zavoda.....                                       | 58 |
| 4.5.1. | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda .....         | 58 |
| 4.5.2. | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju .....                  | 60 |
| 4.5.3. | Stiki po odhodu iz zavoda .....                                            | 60 |
| 4.5.4. | Odločanje za nadaljnji študij .....                                        | 61 |
| 4.5.5. | Pomanjkljivosti.....                                                       | 63 |
| 4.6.   | Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost .....   | 63 |
| 4.6.1. | Dobre prakse prehoda.....                                                  | 64 |
| 4.6.2. | Manj uspešne prakse prehoda.....                                           | 65 |
| 5.     | RAZPRAVA .....                                                             | 68 |
| 6.     | SKLEPI .....                                                               | 77 |
| 7.     | PREDLOGI .....                                                             | 80 |
| 8.     | SEZNAM LITERATURE IN VIROV .....                                           | 82 |
| 9.     | PRILOGE .....                                                              | 90 |
| 9.1.   | PRILOGA: Podčrtani in označeni deli besedila iz intervjuja številka H..... | 90 |

|      |                                                                                 |     |
|------|---------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 9.2. | PRILOGA: Izpisani deli intervjujev A do J, združevanje pojmov v kategorije..... | 94  |
| 9.3. | PRILOGA: Kodiranje na podlagi izpisanih izjav intervjujev A do J.....           | 131 |



# 1. TEORETIČNI UVOD

## 1.1. Prehod mladih v odraslost

Veliko avtorjev in avtoric se ukvarja s prehodom mladostnikov v dobo odraslosti, saj na tem področju mladi doživljajo največ sprememb, izpostavljeni so največjim tveganjem na praktično vseh življenjskih področjih. V tem času so mladostniki tudi najbolj ranljivi, saj se vezi s starši praviloma trgajo in rahljajo, stabilnosti, ki jo imajo odrasli, pa še ni na vidiku in si jo morajo najprej šele ustvariti. K temu pa je potrebno dodati še spremenjene razmere na trgih dela, ki jih je povzročila globalizacija in spremenjene družbene razmere.

Kot piše Ule (2014), so mladostniki vedno pokazatelj, kakšne spremembe se bodo dogajale na področju vrednot neke družbe, saj je to, kar dela, govori in misli mladina, pokazatelj splošnih vzorcev obnašanja neke družbe v prihodnosti. Pomembno je torej spoznati življenjski svet mladostnikov, zanimati pa nas morajo tudi vsa tveganja, ki so jim izpostavljeni. Seveda pa se v socialnem delu vedno osredotočamo še zlasti na ranljive skupine, kar mladostniki, ki ne živijo pri primarnih družinah, zagotovo so. Raziskave so pokazale, da se slovenska mladina na prehodu v odraslost sooča s podobnimi problemi in vzorci kot mladi drugod po Evropi, s to razliko, da mladostniki v Sloveniji ostajajo v primarnih družinah bistveno dlje časa kot drugje, stopnja rodnosti je med nižjimi, starost pri rojstvu prvega otroka pa visoka. Raziskovalci teh fenomenov razlagajo dejansko stanje kot zaporedje prehodov, kaos, cikcak ali jo-jo efekta, a hkrati je pomembno dejstvo, da so prehodi tudi v preteklosti imeli svoje izzive in nikoli ni bilo gladkega prehoda ter popolnega zadovoljstva vseh vključenih in na vseh ravneh (Kuhar, 2011).

Odrasli iz različnih družbenih skupin od mladih pričakujejo, da v določeni starosti začnejo prispevati k družbi z izpolnjevanjem vlog odraslih. Globalizacija, spremembe v ekonomiji in spremljajoče socio-ekonomske spremembe v svetu so v zadnjih desetletjih od mladih zahtevale razvoj novih veščin, kompetenc, pridobivanje novih znanj in spretnosti, brez katerih posamezniki ne morejo učinkovito delovati v odraslosti. Vse to je prispevalo k podaljševanju obdobja izobraževanja in strokovnega izpopolnjevanja, kar je seveda zakasnilo oziroma upočasnilo prehod

mladih v zaposlitev in posledično tudi v finančno neodvisnost, partnerstvo ali zakonski stan ter nenazadnje tudi starševstvo. Obenem so se spreminjali tudi enosmerni in dobro opredeljeni prehodi iz mladostništva v odraslost z malo alternativnimi izbirami, ki so v družbah zahodnega tipa trajali približno od začetka pubertete do dvajsetih let. Omenjene spremembe in trendi so pripeljali do podaljšanega obdobja med mladostništvom in odraslostjo. Tako so se mladi znašli v posebni situaciji, kjer ob koncu najstniških let niso več mladostniki, prav tako pa še niso uspeli prevzeti vlog, ki se pripisujejo odraslim (Zupančič in Levpušček, 2018).

Mladostništvo in odraslost sta v sedanjí dobi veliko bolj prepletena kot pa je zanjú bilo značilno v preteklosti. Kot omenja Ule (2000), se je v zadnjih desetletjih spremenil in povečal pritisk na mlade v smislu pridobivanja čim boljše in višje izobrazbe, torej po doseganju formalnih priznanj pa tudi po doseganju neformalnih priznanj na raznih področjih kot so prosti čas, posebna znanja in spretnosti, potrošništvo ter modni stil itd. Stremljenje za dosežki in preseganje konkurence ter s tem povezani vzgojni in izobrazbeni naporí staršev pa za sabo prinesejo podaljševanje mladosti, ko se pridobivanje izobrazbe in znanj zna zavleči tudi v trideseta leta posameznika. Vstop na trg dela in zavzemanje osrednjega družbenega položaja se v povprečju pomika na poznejša leta. Po drugi strani pa Ule (2000) navaja načrtni proces pomikanja izobraževanja v zgodnejša leta otrokovega življenja, kjer se krepi pritisk na starše, da začnejo z izobraževanjem svojih otrok že v predšolskem obdobju s ponudbo raznih neformalnih in zunajšolskih učnih dejavnosti.

Tudi druga literatura (Lavrič in Deželan, 2021) omenja spremenjene karakteristike prehoda mladostnikov v odraslost v zadnjih desetletjih na področju Slovenije in tudi širše v Evropi, zaznamujejo pa ga naslednji trendi:

- podaljševanje prehodov v poznejše obdobje mladostništva ali celo odraslost;
- težje napovedljivi, manj linearni in ne tako »tradicionalni« prehodi;
- prehodi niso vedno dokončni, pojavlja se na primer vračanje k staršem ali kasnejše izobraževanje.

Ule (2008) izpostavlja čas kot pomembno komponento sodobnega življenjskega poteka, saj se vse spreminja zelo hitro. Tako je težje napovedati razvoj in prihodnost, ker se potek življenja nenehno prilagaja spremenjenim okoliščinam. Prehodi v odraslost niso več tako predvidljivi kot so bili v

preteklosti. Raziskava (Ule in Kuhar, 2003) kaže, da v nekatere dejavnosti, značilne za odrasle, kot je potrošništvo, vstopijo mladi zelo zgodaj, že ob koncu otroštva. Drugi prehodi, kamor spada tudi ustvarjanje svoje družine in rojstvo otrok, pa se pomikajo v odraslost.

Nastale so ključne spremembe v poglavitnih institucijah, ki so doslej opredeljevale prehode v odraslost, in sicer (Ule in Kuhar, 2003):

- spremembe v družinskem sistemu: slabenje avtoritete staršev, krepitev avtoritete mladih, zlasti glede prostega časa znotraj družine, poznejše poroke, naraščajoče število ljudi, ki živijo sami, partnerstvo namesto poroke;
- spremembe v zaposlovanju: prožna zaposlitev, menjava obdobj zaposlenosti in nezaposlenosti, prekvalifikacije ter vseživljenjsko izobraževanje in izpopolnjevanje;
- spremembe v odnosu do javnega in političnega: nižja udeležba mladih ter odraslih v javnem in političnem življenju;
- spremembe v vsakdanjem življenju: mediji in poraba pomembno oblikujejo vzorce vsakdanjega življenja.

Ker se bomo v raziskavi osredotočili na prehod iz mladostništva v odraslost, je smiselno natančneje opredeliti ti obdobji in njune karakteristike.

## 1.2. Temeljne lastnosti mladostništva in odraslosti

Mladostništvo, kot smo že izpostavili, predstavlja zgolj eno od razvojnih faz človeka, o katerem ni soglasja glede obsega v letih ali njegovih ključnih značilnosti. Velja pa trditev, da se vsak posameznik razvija in raste, in da v vsaki od razvojnih faz obstajajo pričakovanja, ki jih družba in okolica od posameznika zahtevata. Kot izpostavljeno, je tudi mladostništvo eno od teh obdobj, ki se nahaja med otroštvom in odraslostjo. Svetovna zdravstvena organizacija (World Health Organization – WHO) mladostništvo deli na tri obdobja, in sicer (Vičič, 2016):

- zgodnje obdobje (od 10. do 14. leta),
- srednje obdobje (od 15. do 19. leta) in
- pozno obdobje (od 20. do 24. leta).

Ločnice med otroštvom in odraslostjo so sposobnost za preživetje, odvisnost od drugih, zaščitенost in navezanost vlog (Vičič, 2016). Otroci niso sposobni poskrbeti za lastno preživetje, kar neposredno vpliva na dejstvo, da so navezani, zaščiteni in odvisni od svojih staršev. Odrasli pa so vsaj v večini sposobni poskrbeti za lastno preživetje in so posledično eksistenčno neodvisni ter o svojem delovanju odločajo sami. Mladostništvo pa je vmesno obdobje in je zato težko definirati prej omenjene parametre, saj je v mladostnikih mogoče opaziti preplet tako otroških kot odraslih vlog (Vičič, 2016).

V vsakem življenjskem obdobju se na novo definirajo razvojne naloge, ki so unikatne za vsako od teh. Tako pride do pojava in oblikovanja novih nalog, ki jih posameznik mora osvojiti z namenom samostojnega delovanja v družbi. Havighurst (1972 v Manning, 2010) predstavi temeljne naloge posameznikov v mladostništvu:

- vzpostavljanje novih in bolj odraslih odnosov z vrstniki obeh spolov,
- oblikovanje in doseganje moške ali ženske socialne vloge,
- sprejemanje lastne fizične podobe ter učinkovita uporaba telesa,
- oblikovanje in doseganje čustvene neodvisnosti od staršev,
- oblikovanje lastne hierarhije vrednost ter etičnih načel,
- priprava na zaposlitev, kariero in odgovorno vlogo v družbi,
- priprava na zakon in družinsko življenje.

Obdobje odraslosti delimo v tri ločene podkategorije in sicer zgodnjo odraslost, srednjo odraslost in pozno odraslost (Ranta, 2015). Vsako obdobje ima svoje specifične značilnosti, a se bomo za potrebe tega dela osredotočili predvsem na zgodnjo odraslost. Zgodnja odraslost vključuje številne večje spremembe v življenju posameznika. Predvsem v tretjem desetletju človekovega obstoja zahtevajo spremembe veliko težje odločitvene postopke kot pa v kateremkoli drugem življenjskem obdobju. Prične se vrstiti večje število hitro spreminjajočih in obenem simultanih življenjskih tranzicij, vključno s pridobivanjem samostojnosti ter izselitev iz družinskih domov, pričetek poklicne poti ter pričetek starševstva. V zgodnji odraslosti so tako definirane štiri razvojne naloge (Ranta, 2015):

- Vsebina in čas – omenjena razvojna naloga je pojmovana v povezavi z individualnimi dosežki in povezavami. Osredotočenost te razvojne naloge je predvsem na področju zaključka

formalnega šolanja ter vključitev v zaposlitveni status kot tudi izselitev iz družinskega doma in vzpostavitev lastnega doma. Vključuje tudi vzpostavitev romantičnih vezi oziroma partnerstva.

- Finančna neodvisnost – zaključek formalnega šolanja in zaposlitev neposredno vodita v finančno neodvisnost posameznika, kar posledično vpliva na povečano stopnjo individualne odgovornosti glede lastnega življenja in preživetja. Omenjena razvojna naloga zahteva kompetentne sposobnosti vodenja lastnega življenja. Finančna neodvisnost tako predstavlja eno pomembnejših razvojnih nalog, saj obstaja neposredna korelacija z nadaljnjim napredkom in doseganje preostalih razvojnih nalog.
- Socialne vezi – v zgodnji odraslosti nastanejo mnoge spremembe v socialni mreži posameznika, kjer na začetku lahko opazujemo odcepitev od staršev in vzpostavljanje socialnih povezav z vrstniki ter formiranje romantičnih vezi. V zgodnji mladosti so posamezniki deležni mnogih sprememb, ki neposredno vodijo k pripravljenosti za stabilnost ter formiranje partnerstva. Zakonski stan ter skupno življenje predstavlja primer interakcije med socialno institucijo ter individualno odločitvijo. V tej razvojni nalogi opazimo povišano mero pripravljenosti za intimo ter vzpostavljanje globljih čustvenih vezi.
- Zadovoljstvo z življenjem – uspešno izpolnjevanje preostalih razvojnih nalog ter tranzicij med njimi neposredno vpliva na splošno zadovoljstvo s posameznikovim življenjem.

Vendar se sedanji družbeni postopki odražajo tudi na zmožnostih mladih odraslih za prevzemanje odgovornosti in samostojnosti. Tendenca sodobnega časa je, da je postal prehod iz mladostništva v zgodnjo odraslost zamegljen oziroma nejasen. Kot smo že na začetku izpostavili, so se v sodobnem času pričeli pojavljati mnogi dejavniki, ki neposredno vplivajo na zamudo tranzicije. Spremembe v drugi polovici 20. stoletja so povzročile drugačno naravo razvoja mladih v industrializiranih družbah. Starševstvo in poroka sta se tako zmaknila v poznejša leta posameznika. Prav zaradi tega pa več ne govorimo o normativnemu vstopanju v dolgotrajne vloge, ki veljajo za odrasle, temveč so za posameznike v tem obdobju bolj značilne spremembe in raziskovanje. Tako Arnett (2000 v Jotič in Mikolič, 2018) predlaga novo razvojno obdobje, ki se pojavi med 18. in 25. letom starosti, ki ga poimenuje prehod v odraslost. Na tej točki ne govorimo o mladostništvu, niti o zgodnji odraslosti. Razlika se kaže predvsem v tem, da posameznik v tem obdobju še ne prevzema odgovornosti, prav tako pa ne izkazuje mladostniške odvisnosti. Značilno je raziskovanje različnih možnosti v ljubezni, delu in svetovnih nazorih. Ker je v tem obdobju prisotno povečano

eksperimentiranje in raziskovanje, je posameznikov družbeni status težko napovedati, prav tako pa se porajajo razlike tako v demografskem položaju, spremembah formalnega šolanja ter temeljite spremembe zaposlitvenega statusa.

### 1.3. Sodobni izzivi in tveganja pri prehodu iz mladostništva v odraslost

Novodobni prehod v odraslost ima potencial, da se izkaže kot izjemno pozitivna razvojna faza posameznika v postindustrijskih družbah, saj omogoča mladostnikom in tistim, ki že prehajajo v odraslost, večje priložnosti za odkrivanje ter raznolike izbore, vendar obenem predstavlja dodatne izzive v smislu zahtev po socialnih vlogah ter dodatnem izobraževanju. Pomanjkanje podpore in struktur, ki so jih ponujale izobraževalne institucije, družine ter socialne službe, predstavlja dodaten izziv za mladostnike v prehodu v odraslost, saj se le-ti morajo osredotočiti na lastne vire in sposobnosti v manj strukturiranem okolju. Dejstvo neprisotnosti relevantnih struktur se pojavlja simultano v času, ko se mladostnikom možgani še razvijajo v smislu višjih funkcionalnosti, kot je npr. izvršno odločanje. Prav prisotnost teh elementov in okolja je izjemno kompleksen ter pri mladostniku vpliva na številne možnosti razvoja in končnih izhodišč (Wood, 2018). Izzivov, s katerimi se mladostniki v prehodu v odraslost srečujejo, je veliko in najbolj poglobljeni bodo v nadaljevanju tega dela tudi predstavljeni. Najprej pa se bomo osredotočili na tiste, ki generalno predstavljajo izziv in tveganja za učinkovit razvoj mladostnika pri prehodu v odraslost.

Prehod v odraslost od mladostnikov zahteva, da se razvijejo na način, da sprejmejo večje spremembe socialnih vlog ter vedenja, in da sprejmejo odgovornosti, ki jih od njih zahteva in pričakuje širša družba. Naloge in odgovornosti, ki se mladostniku predstavijo v času prehoda v odraslost, imajo namen priprave na vse izzive, ki ga čakajo v zgodnji odraslosti. Če mladostnik te vloge ne prevzame, lahko to privede do negativnega razvoja. Mnogi od teh izzivov se lahko predvidijo, določeni pa so popolnoma specifični in na vsakega posameznika vplivajo drugače. Med prehodom mladostnika v odraslost se večina posameznikov in posameznic sooči s celo paleto sodobnih izzivov in izkušenj. Svoje delovanje morajo usmerjati skozi mnoge spremembe, ki se vrstijo, in ki so specifično značilne za to razvojno dobo. Ti izzivi danes predstavljajo vzpostavitev finančne neodvisnosti, vzpostavitev stanovanjske neodvisnosti, vzpostavitev stabilne intimne zveze ter zagotovitev zaposlitve za nedoločen čas. Gre za zelo rizično ter pomembno tranzicijo v

življenju posameznika, katerega uspešnost nadalje definira njegovo zadovoljstvo z življenjem ter sposobnost sobivanja z drugimi ljudmi. Neuspešna tranzicija povzroča mnoge težave, med katere lahko štejemo anksioznost, depresijo, shizofrenijo in zlorabo prepovedanih substanc (Cleveland in Goldstein, 2019). V nadaljevanju tega dela bomo predstavili temeljne izzive, s katerimi se soočajo mladostniki pri prehodu v odraslost, ter razloge za neuspešno soočanje z njimi. Ker ni vsako delovanje izključno odvisno od posameznika, bomo analizirali in predstavili tudi širše okolje, ki vpliva na prehod v odraslost.

### **1.3.1. Spremembe vrednot**

Spremembe vrednot posameznikov kot tudi celotnih družb so povezane z razvojem kulture, tehnologije, političnoekonomskimi spremembami ipd. Vendar je v sodobnem času moč prepoznati večje število spremenjenih vrednot, še posebej v prehodu v odraslost. Vrednote uporabljamo kot merila izbir, ocenjevanj dogodkov in jih opredeljujemo kot temeljna prepričanja o tem, kaj je dobro in kaj ne. Razumemo jih kot standarde, ki vključujejo poštenost, integriteto, čast, domoljubje ipd. S pomočjo vrednot uravnavamo lastno življenje in odnose z drugimi posamezniki. Ker so vrednote odvisne od časovnega obdobja v katerem posameznik živi, se tako vedno pojavljajo medgeneracijski razkoli v smislu vrednot. Različne vrednote tako naraščajo v spore in probleme ne glede na socialno okolje, v katerem se posameznik nahaja. Vrednote 21. stoletja so se močno spremenile in razliko opažajo vse generacije. Živimo v času, ko je vpliv globalizacije na spremembe ogromen. Prisoten je t.i. šok vrednot, ki ga povzroča medicinski in tehnološki napredek (Ovsenik in Kozjek, 2015).

Raziskave mladih in njihovih vrednot v Sloveniji (Lavrič in Deželan, 2021) kažejo na to, da so na lestvici vrednot in zanimanj pri samem vrhu osebne in individualne sfere, mladi si najbolj želijo prijateljstva, družine, partnerskih odnosov, osebne samostojnosti in svobode delovanja. Pomembno za njih je tudi uveljavljanje v poklicu in urejen gmotni položaj. Mladi v Sloveniji v svojih vrednostnih usmeritvah niso ekspanzivni, temveč prej defenzivni v umiku v zasebnost, družino in odnose stran od sodelovanja v javnih zadevah. Ne zanimajo jih toliko širše družbene teme, vrednote materializma in moči. Šaponja (2006) pravi, da je generacija mladih v šestdesetih letih spodbujala in oblikovala družbena gibanja proti avtoritarnemu družbenemu redu, podobno generacija v

sedemdesetih in osemdesetih letih, milenijska generacija pa ima prej probleme sama s seboj. Mladina, ki se je nekoč ukvarjala s problemi družbe, se danes ukvarja predvsem sama s sabo, prišlo je do premika v zasebne in mladinske mikro sfere. Do zdaj veljavne norme skupinskega vedenja počasi izginjajo in uveljavlja se individualizirana etika vsakdana.

Glede prihodnosti mlade najbolj skrbijo pomanjkanje denarja, ekološki problemi ter uspeh pri izobrazbi, zaposlitvi in iskanju bivalnega prostora (Lavrič in Deželan, 2021). V raziskavi o mladini v letu 2020 zlasti izstopa področje osamljenosti mladih, kar jim povzroča nelagodje in strahove, vendar je te izsledke mogoče pripisati tudi epidemičnim razmeram, ki so botrovale v tem letu. Sočasno je v porastu pri mladih strah glede prihodnosti in pesimizem na področju prihodnosti družbe kot takšne, starajoče populacije, uničevanja naravnega okolja (Lavrič in Deželan, 2021).

V kontekstu družinskih vrednot je zaznati razlike med mladimi, saj na področju tradicionalnih spolnih vlog nazori postajajo bolj liberalni, kjer mladi ubogljivosti ne odobravajo kot vrednote, a hkrati se delitev dela v okviru družine rahlo vrača v tradicionalne okvirje. Mladi bistveno bolje sprejemajo istospolno starševstvo kot pred leti. Tudi na področju spolne usmerjenosti je zaznati več liberalizacije, saj je v porastu število mladih, ki se ne opredeljujejo kot popolnoma heteroseksualne. Mladi tudi opažajo porast sovražnega govora, ki so mu priča predvsem na spletnem omrežju. Od začetka 21. stoletja je v trendu tudi zmanjševanje mladih, ki se opredeljujejo za katoličane (Lavrič in Deželan, 2021).

### **1.3.2. Tranzicija iz šolanja v delovno okolje ter brezposelnost**

Globalizacija in kapitalizem svojega vtisa nista pustila zgolj na spremembah vrednot in norm, temveč tudi na trgu delovne sile. Kapitalizem kot ekonomski sistem, osnovan na privatni lastnini, dovoli in spodbuja tekmovalnost ter individualizem, obljublja uspeh za tiste, ki si ga želijo in zanj delajo, vsekakor pa ne izpostavi potencialnih možnosti za pohlep in korupcijo. Smiselno je preveriti s kakšnimi težavami se mladostniki srečujejo pri prehodu v odraslost pred prvo zaposlitvijo.



Mladostniki so v svetu kapitalizma in globalizacije cenejša delovna sila, kar se pogosto opravičuje s tem, da imajo manj izkušenj. Mladostnice pa imajo pogosto nepriviligiran položaj pri iskanju služb tudi zaradi bojazni delodajalcev, da si bodo ustvarile družino. Vsa zgoraj opisana tveganja, s katerim se soočajo mladi, ter oblike socialnega nadzora, vežejo mlade v t.i. podaljšano ali socialno otroštvo. Ti mladostniki, ki prehajajo v odraslost, čutijo manj pritiska kot starejše generacije, da bi skrbeli zase ali pa ustvarjali svoje lastne družine. V času te nove razvojne dobe je plačana zaposlitev dojeta drugače kot se je dojemala v preteklosti. Namenjena je izključno raziskovanju osebnosti posameznika in njegovim bodočim ciljem ter tako ne predstavlja naslednje stopničke v karieri. Posledično mladostniki v prehodu v odraslost opravljajo slabo plačana dela, začasna dela, ki ponujajo malo sedanjih ali bodočih prednosti in užitka. Spremenjena percepcija plačane zaposlitve ima lahko tudi vpliv na povišano kriminaliteto v družbi ter do določene mere tudi pojasnjuje odklonskost mladih v tem obdobju življenja (Wensveen idr., 2017).

Spremenjeni pogoji na trgih dela, tržne razmere in globalizacija so na trg delovne sile vnesli večja tveganja med mladimi, kot so večja nezaposlenost, nestabilne zaposlitve in revščina. Značilnosti novodobnih razmer na trgih dela za mlade so (Lundhal, 2011):

- zvišanje starosti, ko mladi prvič dobijo zaposlitev;
- prehodi v delovno okolje so postali bolj individualno določeni, raznoliki in nelinearni, pri čemer je potrebno razlikovati med lastno odločitvijo za to in »prisilo« trga;
- jo-jo učinki pri prehodu v zaposlitve, pogosto menjavanje obdobj med zaposlenostjo, nezaposlenostjo in ponovna vračanja v izobraževanje;
- od začetka 21. stoletja je revščina med starostno skupino 18–25 višja kot v ostalih starostnih skupinah;
- večja izpostavljenost tveganjem pri odhodu iz šolskega sistema zaradi številnih pomanjkljivosti – t.i. »left behind youth« ali zaradi težav pri vstopu v trg delovne sile;
- mladostniki z nižjo stopnjo izobrazbe so izpostavljeni večjim tveganjem pri vstopu na trg dela;
- veliko mladostnikov pa ima prekarno zaposlitev, kar prav tako prinaša negotovost, začasnost in slabo plačilo.

Moderni trg delovne sile zahteva povišano mero fleksibilnosti posameznika. Kot rezultat deregulacije trga delovne sile se tako pojavljajo potrebe po začasnem delu, kar predstavlja atipično obliko zaposlitve. Za začasna dela pa je značilno, da trajajo krajši čas, so slabše plačana, imajo malo možnosti za napredovanje ter manj izobraževanja. Za mlade v Evropski uniji (EU) je značilno, da obstaja kar štirikrat večja verjetnost, da bodo zaposleni za določen čas kot pa starejši posamezniki. Leta 2010 so študentje predstavljali kar 41 % mlade delovne sile. Velika večina teh se je zaposlila zaradi potrebe po delu in ne zaradi želje, da bi delo tam dejansko opravljali. Iz zornega kota takšnega delavca lahko opazujemo zmanjšano varnost zaposlitve, ki je obenem izjemno tvegana, kot tudi rezultate, ki se kažejo v različnih oblikah stresa (International Labour Organization, 2012). Raziskave so pokazale, da lahko omenjene vrste zaposlitve psihološko vplivajo na posameznika na enak način kot brezposelnost, prav tako pa vpliv povišanega zaposlitvenega tveganja vpliva na mlade skozi povišano mero stresa in korozijo identitete. Omenjeni elementi se povezujejo tudi s povečanimi stopnjami anksioznosti in depresije ter zmanjšanimi stopnjami zadovoljstva z življenjem. Prav zaradi zapisanega je pomembno upoštevati prvi vstop na trg delovne sile mladih, ko preučujemo razvojno dobo prehoda v odraslost (Piumatti idr., 2013).

Med zaposlenimi med leti 2009 in 2016 je bilo zabeleženo največje število zaposlitev za določen čas in sicer so bile kar tri četrtine vseh zaposlitev vezane na določen čas. Povečana ekonomska aktivnost je pravzaprav pod vplivom samozaposlitev, povečalo se je število pogodb za polovični delovni čas še posebej med moškimi, pri ženskah je število ostalo podobno kot prej. Od leta 2007 naprej se je število zaposlenih sicer povečalo, vendar se je sestava zaposlenih drastično spremenila. Delovna sila, ki je sestavljena iz posameznikov, starih med 15 in 24 let, je vztrajno začela upadati, medtem ko se je število zaposlenih, starih med 55 in 64 let, povečalo. Razlog za povečanje zaposlitev so pokojninske reforme posameznih držav. V Franciji se je na primer od leta 2009 brezposelnost zmanjšala za 2,1 %, a se je brezposelnost med mladostniki povečala za 0,7 % (Insee, 2017).

Prav na tej točki pa se pojavijo problemi, saj imajo lahko različni zaposlitveni statusi med mladostniki različen vpliv na njihov subjektivni pogled na odraslost. Smatra se lahko, da različni zaposlitveni pogoji kot tudi konteksti vplivajo na posameznikovo percepcijo, kateri kriteriji in

vedenja so tisti, ki tvorijo odraslo življenje in kako jih doseči. Pojavi se lahko fenomen, da kriteriji, ki so tradicionalno tvorili pogoje za prehod v odraslost, v teh primerih enostavno ne držijo več oziroma so spremenjeni.

Ker je Republika Slovenija (v nadaljevanju RS) ena od držav članic Evropske Unije (v nadaljevanju EU), je smiselno preveriti tudi situacijo na nacionalni ravni. Trendi na mladinskem trgu delovne sile so zelo odvisni od siceršnjih ekonomskih in socialnih dogajanj v Sloveniji. Na eni strani mladinski trg deli usodo celotnega trga delovne sile (predvsem glede trenda zaposlovanj ter brezposelnosti), po drugi strani pa ima nekaj pomembnih posebnosti. Na tej točki je potrebno omeniti veliko prožnost zaposlovanja mladih, ki vpliva na pogostost prehodov med zaposlitvami ter pogostost brezposelnosti. Mladi so tudi v RS specifična delovna sila, za katero je značilno pomanjkanje delovne zgodovine in delovnih izkušenj. Mladi v RS so najbolj izobražen ter prilagodljiv del delovne sile, ki pa so po podatkih v slabšem položaju kot starejše generacije. Na položaj mladih na trgu delovne sile vpliva veliko dejavnikov, med katere lahko štejemo gospodarska gibanja, gospodarsko situacijo na lokalnem ter regionalnem trgu delovne sile in demografsko situacijo. Omenjeni dejavniki vplivajo na povpraševanje po delovni sili, strukturo delovne sile na trgu ter absorpcijo mladih v zaposlitve. Izzivi, s katerimi se mladi srečujejo na trgu delovne sile, so (Ignjatović in Trbanc, 2009, str. 39):

- **Fleksibilnost zaposlovanja** – gre za posebno obliko segmentacije, v katero so vključeni predvsem mladi. Starejši imajo predvsem redne zaposlitve, ki ponujajo varnost. Podatki med državami članicami EU kažejo, da je delež slovenske mladine, ki dela za določen čas, najvišji med vsemi članicami. Poleg zaposlitev za določen čas med delovno aktivnimi mladimi narašča tudi delež mladih s pogodbo za skrajšani delovni čas. Te oblike zaposlitve so v določeni meri oblika preizkusne dobe, po kateri se delodajalec odloči ali je mladi posameznik izpolnil zahtevane kriterije. Prva zaposlitev je sicer odskočna deska k redni zaposlitvi, a je obenem prenehanje prve zaposlitve za določen čas pogosto povezan s prehodom v brezposelnost.

- **Inovativnost in podjetništvo** – v tem aspektu RS zaostaja za drugimi državami članicami. Podjetništvo med mladimi v RS ni dobro razvito (zgolj 1,9 % delovno aktivnih mladih), kljub raznim poskusom vzpodbujanja le-tega. Mlade pri vstopu v omenjeno obliko zaposlitve omejujejo predvsem pomanjkanje financ, socialnega kapitala in izkušenj.

– Brezposelnost – kljub temu, da se brezposelnost v RS znižuje, je še vedno opazno, da je mladinska brezposelnost višja od skupne. Velja tudi podatek, da so v RS mlade ženske bolj brezposelne kot pa mladi moški. Ogromen odstotek brezposelnih mladih predstavljajo tudi mladi diplomanti. Razlog za to je podaljšanje šolanja, neusklajenost potreb in želja trga ter nerazvitost gospodarstva. Največjo težavo dejansko predstavlja priliv mladih diplomantov, saj je kar dvakrat večji od potreb gospodarstva.

Na tem mestu je smiselno izpostaviti tudi težave z zaposlovanjem mladostnikov, vključenih v različne zavode. Krajncan (2006) pojasnjuje, da se redko zgodi, da se kdo od njih kasneje zaposli in tudi ostane celo življenje zaposlen. Analiza stanja mladostnikov vzgojnih zavodov v Nemčiji kaže, da so mladostniki z motnjami vedenja in osebnosti imeli težave s poklicno integracijo (prav tam). Za tiste, ki so šli skozi postopek poklicne integracije in so se srečali s stigmatizacijo, je posebej težko sledeče:

- Najti primerno zaposlitev: mladostniki zaradi namestitve v vzgojni zavod pogosto poznajo samo poklice, ki so jih spoznali tam, ali pa so dobili nezadostno informacijo in imajo zato napačno predstavo o svoji poklicni želji. Po odpustitvi iz vzgojnega zavoda je za mnoge boleča izkušnja, kadar vidijo, da se vsakodnevna realnost v poklicu zelo razlikuje od njihove predstave. Velika verjetnost je, da bo odločitev o izbiri poklica napačna. Izbira pa ni odvisna samo od nerealnih želja, omejene izbire vzgojnega zavoda ali napotkov staršev oz. vzgojiteljev, temveč tudi od sugestij svetovalnih delavcev glede tega, katera izobraževalna mesta so še sploh na voljo.
- Socialno integrirati se na delovnem mestu: zaradi informacij, da je oseba bivala v vzgojnem zavodu ali celo kradla ipd., je s strani sodelavcev stigmatizirana. To pomeni, da je tak posameznik odgovoren za vsak dogodek v delovnem postopku in izzvan prek socialne pozornosti. Tako pride v nevarnost, da prevzame negativne sodbe okolice in se vede temu ustrezno (agresivno, disocialno, kriminalno).
- Zadostiti povišanim zahtevam in večjim obremenitvam: ne morejo vzdržati povečanega pritiska po boljšem in obsežnejšem delu.

Kljub temu, da ugotavljamo, da je vedno večje število mladih zaposlenih za določen čas in z občutkom zaposlitvenega tveganja in nesigurnosti, moramo izpostaviti, da mladi iz različnih

kulturnih okoliščin najverjetneje ne sprejemajo dane situacije enako. Vsaka država ima namreč svoj način reguliranja zaposlitvenih statusov ter zaposlitvenih politik.

V RS se pojavlja še en fenomen, ki pravzaprav onemogoča redno zaposlitev mladih na prehodu v odraslost, in sicer govorimo o študentskem delu. V RS lahko prek študentskih servisov začasno delo opravljajo posamezniki, stari med 15 in 26 let. Ravno ta podatek se popolnoma prekriva s starostno dobo posameznikov, ki prehajajo v odraslo življenje. Študentsko delo ima posebnosti, saj je v svoji osnovi definirano kot začasno delo. V primeru študentskega dela gre tudi za debirokratizacijo postopkov posredovanja, saj študentje ne dobijo klasične pogodbe o zaposlitvi, temveč svoje delo opravljajo preko napotnice, ki služi kot pravno veljavna pogodba. Prav to pa predstavlja tudi svojevrstno tveganje, saj velikokrat prihaja do neplačevanja storitev s strani delodajalca. Problem študentskega dela se kaže tudi v vsebini del oziroma področja del, ki jih posamezniki lahko opravljajo, saj se ta pojavljajo predvsem na področju strežbe, administrativnih del ter fizičnih del. Gre za »nezanimive« poklice za mlade, ki jih v večini opravljajo prav zaradi potrebe po denarju. Vendar literatura (Milošević Zupančič in Franca, 2018) navaja, da smo bili v zadnjih letih priča raznim poskusom regulacije študentskega dela, kot na primer uvedba minimalne urne postavke, uvedba plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, pa tudi druge omejitve, kot so spremenjeni pogoji za ohranitev statusa študenta, manj časa za študentsko delo med časom študija in pa upadanje študentov in dijakov zaradi demografskih sprememb, kar je vplivalo na to, da se je trend študentskega dela v zadnjih letih obrnil v veliko število prostih delovnih mest in manj študentov iskalcev dela.

Podatki raziskave Evroštudent VII (Gril, Bijuklič in Autor, 2022) kažejo tudi na zanimive podatke glede mnenja študentov o prehodu na trgu dela. Večina študentov bo zaposlitev iskala najprej v Sloveniji, od teh pa bi jih polovica bila pripravljena iskati delo tudi v tujini, če dela doma ne bi našla. V večini držav EU so mladi prepričani, da obstaja večja verjetnost zaposlitve doma kot pa v tujini. Pesimistično stanje glede zaposlitve so izrazili predvsem študentje iz vhodnega dela Evrope. Prav tako se mnenje o zaposlitvi močno razlikuje glede na področje študija. Tako so mladi, ki se izobražujejo na področju naravoslovnih ved, veliko bolj optimistični glede vstopa na trg delovne sile kot tisti, ki se izobražujejo na področju družboslovnih ved. Spet posamezniki, ki se izobražujejo

na področju pedagoških ved, smatrajo, da je zaposlitev odvisna od državnega konteksta (Hauschildt idr., 2015).

Arnettove raziskave (Arnett, 2000) so pokazale, da mladostniki v prehodu v odraslost v povprečju zaposlitev zamenjajo sedemkrat do 30. leta starosti. Razlog za menjavo zaposlitve ni dolgočasje ali nestrinjanje z delodajalci, temveč želijo ugotoviti, katera dela opravljajo dobro in katera ne, kaj želijo delati ter kje bodo spoštovani. Prav zaradi tega je nujno potrebno upoštevati devet elementov, ki jih mladostniki izpostavljajo glede iskanja in vzdrževanja zaposlitve (Hirsch, 2016):

- Zagotavljanje kontinuiranega učenja – posamezniki dojemajo omenjen element kot ključ za začetek novih dejavnosti.
- Pomoč pri gradnji kariernega kapitala – karierni kapital predstavlja seštevke veščin, znanj in izkušenj posameznikov, ki jih slednji uporabljajo za vstopanje na trg delovne sile. Rotacijske naloge, skupinski projekti, kontinuirano učenje in profesionalni treningi prav tako predstavljajo sestavne elemente kariernega kapitala. Včasih lahko mladostniki karierni kapital gradijo tudi izven delovnega mesta.
- Omogočanje možnosti mladostnikom, da uveljavljajo in ustvarjajo spremembe – mladostniki želijo delati za podjetja, ki skrbijo za svoje zaposlene in skupnost. Dogodki in aktivnosti, ki jih organizirajo podjetja, so odličen pristop k omogočanju mladostnikom dodatno razvijanje veščin in znanj. Če mladostniki poznajo zgodovino organizacije, njene vrednote in cilje, se lažje emotivno povežejo z njo. Kadrovske službe organizacij bi morale posredovati omenjene elemente mladostnikom v obliki privlačnih zgodb, da bi se slednji uspešno povezali z organizacijo.
- Zagotavljanje povratnih informacij – organizacije morajo stremeti k vzpostavitvi delovnega sistema, s katerim se lahko zaposleni lažje poistovetijo. Model dela se tako lahko preusmeri v bolj pozitivnega, torej takšnega, ki ustvari boljšo prepoznavnost tako delovnega postopka kot vrstniških vodstvenih nalog. Konstantne povratne informacije učvrstijo vrednote organizacije in omogočajo višjo učinkovitost zaposlenih, še posebej posameznikov na prehodu v odraslost.
- Pomoč pri doseganju finančne neodvisnosti – večini posameznikov na prehodu v odraslost primanjkuje veščin iz področja reševanja finančnih težav ter finančnega menedžmenta. Naloga organizacij je ustvarjanje delovnih programov, ki spodbujajo fiskalno odgovornost ter promovirajo finančno svobodo. Podjetja, ki imajo v svojih vrstah že zaposlenih večje število posameznikov,

starih med 15 in 24 let, velikokrat nagradijo dosežke, kljub temu, da so ti nižji od tistih, ki jih dosegajo starejši kolegi.

- Namenjanje pozornosti in ponujanje vodstvenih vlog – eden najboljših načinov za motiviranje posameznikov na prehodu v odraslost je namenjanje pozornosti in poslušanje, kar imajo za povedati. S tem, ko organizacija namenja pozornost zgodbam zaposlenih, še posebej, če teh zgodb ne obsojajo, si ustvarja možnost za sinhronizacijo interesov, ciljev in želja posameznika s cilji organizacije.

- Zagotavljanje mentorjev – neposreden odnos med mladostnikom ter mentorjem izjemno prispeva k rasti sposobnosti in učinkovitosti mladostnika. Stari modeli mentorstva so vključevali 1:1 odnose, medtem ko je danes prevladujoče e-mentorstvo. Prav tako je značilno, da se mentorstvo izvaja na dnevni ravni v obliki splošnih pogovorov z zaposlenimi. Nujno pomembno pa je, da mentorstvo ni mikromenedžment oziroma da deluje v svetovalnem obsegu in ne nadzornem.

- Omogočanje svobodnih odločitev – posameznikom je potrebno zagotoviti možnost izražanja lastnih podjetniških idej in odločitev. Veliko posameznikov se odloča za samozaposlitev, saj jim v obstoječih organizacijah ni omogočeno svobodno razmišljanje. Podjetniška miselnost pri mladih vpliva na povečanje izzivov, posamezniki so orientirani na rešitve in ne na probleme. Blogi in vlogi postajajo vedno bolj pogosta platforma s pomočjo katerih mladi izražajo svoje kreativne misli in ustvarjajo tako produkte kot tudi blagovne znamke.

- Zagotavljanje ravnotežja med delom in prostim časom – ravnotežje med elementoma predstavlja pomembno prioriteto delavcem ne glede na starostno skupino. Prav zaradi tega je potrebno mladim zagotoviti tudi možnost dela od doma. Večina mladih v prehodu v odraslost enostavno želi pomen pri delu, zanimivo delo, avtonomijo, možnost za dodatno izobraževanje in spoštovanje s strani vodstva v smislu, da so enakovredni ostalim generacijam. Trenerstvo in mentorstvo tako lahko vplivata na ustvarjanje pozitivnega delovnega okolja, v katerem mladi lahko rastejo in dosegajo nove uspehe.

Situacija na trgu dela je sicer spremenjena, kar pa ne pomeni, da se nove spremembe ne morejo realizirati. Organizacije in podjetja bi svoj fokus morala usmeriti v vzpostavljanje pozitivnega delovnega okolja za mlade v prehodu v odraslost, saj prav ta skupina posameznikov tvori glavnino bodoče delovne sile. Kot so se spremembe vrednot in norm dosegale in pojavljale v družbi, se posledično morajo zgoditi tudi v organizacijah in podjetjih, ki delujejo na globalnem trgu.

#### 1.4. Vpliv in podpora družine pri prehodu v odraslost

Spoznali smo, da mladi na prehodu v odraslost vstopajo v zaposlitev kasneje kot kadarkoli prej, na trgu delovne sile se soočajo s težavami, ki jih prej ni bilo ali se vsaj niso manifestirale na način kot se danes, prav tako pa opravljajo različne poklice z namenom raziskovanja ustrezne kariere poti. Posamezniki prav tako dlje časa preživljajo v nestabilnem obdobju tranzicije v odraslost, kar ima učinek na celotno družino. Družina ima ključno vlogo zagotavljanja podpore mladostnikom, vendar se v novih generacijah ta podpora podaljšuje na vedno daljša časovna obdobja, kjer je cilj tranzicija iz primarnih družin v relativno stabilno identiteto odraslega posameznika. Omenjen cilj, ki danes velja za posameznika, je veljal tako za njegove starše kot tudi stare starše, a z eno pomembno razliko, in sicer, da je danes ključni dejavnik čas. Nikoli prej v zgodovini niso mladi potrebovali toliko časa za prehod v odraslost (Goldsmith, 2018).

Tema razmerja med starši ter mladostniki na prehodu v odraslost je relativno nova, saj je Jeffrey Arnett (2000) termin prehoda v odraslost skoval šele v letu 2000. Družina sicer v svoji osnovi ostaja enaka skozi čas, spreminjajo pa se določeni dejavniki v njej. Družina je osnovna institucija zasebnega življenja, njeni člani so med seboj povezani na sorodstveni, čustveni ter solidarnostni ravni, obenem pa se znotraj družine oblikuje večina najpomembnejših socialnih odnosov. Družina prav tako vstopa v interakcijo z drugimi družbenimi skupinami in zaradi tega se od njenih članov pričakuje določeno vedenje ter spoštovanje določenih splošno sprejetih norm in vrednot (Ule, 2008). Družina torej predstavlja sistem, sestavljen iz elementov, ki medsebojno vstopajo v interakcijo in so podvrženi sistemskemu vplivu. Družina se skozi življenjski potek sooča z večjim številom različnih prehodov, ki zahtevajo od svojih članov konstantno prilagajanje in trud. A kot mnogi avtorji izpostavljajo, se prehod, ki sovпада s pričetkom otrokove adolescence, izkaže kot eden najpomembnejših. Čeprav ima lahko družina stabilne organizacijske vzorce med otroštvom svojega potomca, se v času adolescence zaradi fizičnih, čustvenih in kognitivnih sprememb, ki jih doživlja posameznik, družinski sistem spremeni in postane nestabilen. Zaradi tega sistem postane še posebej občutljiv in neharmoničen ter zahteva tvorbo novega funkcionalnega sistema (Parra idr., 2015). Sam postopek ločitve oziroma osamosvojitve mladostnika se dogaja znotraj družinskega okolja in konteksta, zato imajo starši izjemno pomembno vlogo in nalogo pri razrešitvi razvojnega



postopka. Ker pa so odzivi na ločitev med posamezniki lahko različni, so tudi njihova vedenja posledično zelo različna. Starši, ki npr. želijo ohraniti močno fizično in čustveno bližino s svojimi otroci, lahko negativno vplivajo na otrokovo oblikovanje identitete ter vzpostavljanje njegovega individuuma, ki je ločen od staršev (Kins, 2012). Vse dokler starši dojamejo ločitev oziroma osamosvojitev svojega otroka kot običajen razvojni postopek, potem bo to predstavljalo navaden in logičen korak znotraj družinskega sistema, ki bo omogočal nadaljnji razvoj. Mladostniku je v tem težkem in stresnem času izjemno pomembno, da se počuti varnega, stabilnega in znotraj meja, ki mu jih zagotavljajo starši (Doblehar, 2009).

Mladi se danes veliko bolj odločajo za nadaljevanje izobraževanja po zaključeni srednji šoli, kot pa je to bilo značilno za njihove starše in stare starše. Raziskovalci opazajo, da se je samo v Združenih državah Amerike (ZDA) število študentov med leti 2000 in 2014 povečalo za kar 31 %, predvideva pa se, da bo do leta 2025 ta odstotek povišan še za dodatnih 37 %. (Kena idr., 2016). Tudi drugod v zahodnem svetu je trend podoben in večina študentov se tako odseli iz primarnih bivališč ter svoje življenje nadaljujejo v začasnih nastanitvah. Ta tranzicija vključuje večjo neodvisnost od tistih, ki se ne odselijo, prav tako se zmanjša starševski nadzor ter poveča izpostavljenost različnosti. A kljub tej novi avtonomiji, so mladi še vedno odvisni od svojih staršev, zlasti v smislu čustvene, finančne ter instrumentalne podpore. Kljub temu, da mladi še vedno zahtevajo določeno obliko podpore v tej tranziciji, pa se razmerje med mladostniki in njihovimi starši v tem času spremeni. Postopoma se, skozi tranzicijo, odnos s starši/skrbniki razvija in prehaja od statusa odvisne osebe k statusu enakovredne odrasle osebe. Prav tako se pri mladih prične razvijati občutek odraslosti in dozorelosti, kar posledično prispeva k razumevanju perspektiv, občutkov ter izkušenj lastnih staršev. Za veliko staršev in njihovih otrok je to obdobje zaznamovano z zmanjšanjem prisotnosti konfliktov in težav s prenosom moči. Popolnoma razumljivo je tudi predvidevati, da se omenjene spremembe ne omejujejo zgolj na bližnje družinsko sorodstvo, temveč so učinki morebiti prisotni tudi v primeru širšega družinskega okolja. V širše družinsko okolje pa lahko umestimo tudi stare starše, tete in strice ter bratrance in sestrčne (Holst, 2017).

Družina torej predstavlja podporni element tudi takrat, ko mladostnik ni več v neposrednem fizičnem stiku. Predstavljena informacija je velikega pomena, saj je kakovost odnosa, ki ga imamo

s svojo družino, zelo pomembna in unikatna. Vpliv družine je raznovrsten in se nanaša na različna obdobja in vidike življenja mladostnika. Eno od področij, kjer se pomen izvirne družine prikaže kot očiten, je kakovost odnosov in vezi, ki jih tvorimo z drugimi, zunanjimi posamezniki. Gre za posameznike, ki jih uvrščamo med prijatelje, vrstnike ali intimne prijatelje. Dokaz lahko poiščemo v mladostnikovem bodočem razvoju odnosov. Posamezniki, ki so uspešno identificirali pozitiven odnos s starši, so v večini poročali višjo stopnjo zadovoljstva, intimnosti ter zaupanja skozi vse odnose, ki so jih tvorili z drugimi posamezniki, obenem pa so poročali o višji stopnji lastne neodvisnosti, pripadnosti, zaupanja (Puklek Levpušček, 2011, str. 71). Družina prav tako vpliva na razvoj odnosov kot tudi veščin upravljanja odnosov. Med te veščine spadata npr. reševanje konfliktov in komunikacija, ki se jih posamezniki učijo s pomočjo skupne socializacije, sodelovanja ter pomoči s strani družine. Razvoj omenjenih veščin prav tako vpliva na tvorbo zdravih in močnih odnosov z ljudmi, za katere je značilna bližina. Torej posamezniki, ki v razvojni dobi prehoda v odraslost izkušajo bližnje in zdrave odnose s starši ter sorodniki, prav tako tvorijo podobne odnose s preostalimi posamezniki, s katerimi stopajo v stik. Nasprotno pa, negativen odnos z družino lahko vpliva na negativne odnose s preostalimi posamezniki. Negativni odnosi imajo svoj vpliv na odnose z drugimi posamezniki, vrstniki ter romantičnimi stiki. Tako npr. mladostniki, katerih odnos v družini je zaznamovan z odtujitvijo ali izolacijo, vpliva na zmanjšano možnost uspešnega povezovanja ali tvorbe odnosov z vrstniki. Prav tako odnosi znotraj družine, ki so pretirano konfliktni, vplivajo na posameznikovo nelagodje znotraj družine. Če se znotraj družine pojavlja konflikt in nasilje, se mladostniki težje čustveno uskladijo z zunanjimi posamezniki, posledica tega so slabši odnosi s prijatelji in vrstniki, negativen vpliv pa se kaže nadalje tudi v romantičnih stikih (Holst, 2017).

Vpliv in podpora mladostniku s strani družine ne predstavlja trenutnega postopka, ki bi ga lahko omejili zgolj na eno razvojno dobo posameznika, temveč govorimo o vplivu in podpori skozi desetletja. Ker gre za vzorce vedenja, ki se prenašajo skozi čas in se implementirajo na različnih področjih življenja, je posameznika ter njegovo družino potrebno obravnavati skozi daljša časovna obdobja ter analizirati bližino in konfliktnost znotraj družine, da bi lahko trdili, kakšen vpliv ima družina na mladostnika pri prehodu v odraslost. Povečani konflikti in manjšanje bližine s starši pomenijo za mladostnika pomemben del postopka osamosvajanja, to težavno obdobje pa je lahko

za obe strani lažje, v kolikor obstaja med njimi oporni odnos iz zgodnejšega obdobja (Puklek Levpušček, 2011, str. 71).

Raziskave, ki so se ukvarjale z družinskimi odnosi ter podporo družine mladostniku pri prehodu v odraslost, ugotavljajo in izpostavljajo prisotnost kontinuitete vzorcev skozi leta (Thornton idr., 1995). Torej obstajajo vzorci, delujoči kot dejavniki, ki vplivajo na kakovost vseh nadaljnjih razmerij posameznika z drugimi posamezniki izven družinskega okolja. Mladostniki pri prehodu v odraslost izpostavljajo, da občutijo večjo emocionalno bližino s starši tudi takrat, ko več ne živijo doma, če so v preteklosti imeli pozitivne in čustvene odnose. A na tej točki je potrebno izpostaviti, da s časom ta kontinuiteta izgublja na intenzivnosti. Raziskave so tudi pokazale, da se odnosi med mladostnikom in starši izboljšujejo ravno v času prehoda v odraslost, saj se veliko posameznikov odloča za študij in ne živi v enaki skupnosti. Raziskave pa so tudi pokazale, da mladostniki, ki so do 21. leta živeli v istem gospodinjstvu kot starši, doživljajo višje stopnje depresije ter negativnih odnosov s starši, kot pa tisti, ki so živeli samostojno (Parra idr., 2015). Pri prehodu v odraslost je pomembna tudi navezanost mladostnikov na svoje starše, saj so ti najpomembnejši akterji navezanosti otrok. Primarna figura navezanosti je tako mati, omenjena navezanost pa je prisotna tudi v dobi prehoda v odraslost. Različni avtorji in raziskovalci so ugotovili prisotnost primarne navezanosti na mamo, ne glede na to, katerega spola je mladostnik. Oče ima lahko za posameznika tudi velik pomen, vendar ne v enaki intenziteti kot mama. To še ne pomeni, da mladostniki ne vzpostavijo pomembne navezanosti na očeta v času prehoda v odraslost, a je ta navezanost po intenzivnosti manjša (Schnyders, 2012).

Za Slovenijo je značilno, da se mladi od doma odselijo v povprečju zelo pozno glede na druge evropske države, po raziskavi Eurostata (Eurostat Press Office, 2009) se moški odselijo od doma pri povprečno 31,5 letih, ženske pa pri 29,6 letih. Mladi do 30. leta torej v povprečju zelo kasnijo pri osamosvajanju od primarnih družin in ustvarjanju lastnega gospodinjstva v primerjavi s drugimi državami EU. Raziskava (Puklek Levpušček, 2011, str. 71) je pokazala, da v času študija živi dve tretjini mladih doma, preostala tretjina pa si deli stanovanja z drugimi študenti, prebivajo v študentskem domu ali v gospodinjstvu s partnerjem, le 6 odstotkov pa jih živi samih. Kar se tiče stikov teh, ki ne živijo z družino, kljub temu ohranjajo stike z družino na daljavo večkrat na teden, petina pa celo vsak dan. Tri četrtine teh pa obiskuje starše enkrat na teden ali dva tedna. Velja tudi,

da slovenski študenti na prehodu ne živijo v celoti samostojno, še vedno so vsaj delno finančno odvisni od staršev. Zanimiva ugotovitev raziskave (prav tam) je tudi, da se po pridobljeni diplomi, nekončanem študiju ali razpadli partnerski zvezi mladi vračajo domov. Med najpogostejšimi razlogi za dolgo bivanje mladih pri primarni družini se navajajo ekonomski razlogi, problematični vidiki zaposlovanja mladih, draga stanovanja, nespodbudna socialna in stanovanjska politika za mlade. Med psihološke razloge pa spadajo osredotočenost na druge sfere kot je osamosvajanje, na primer dodatno izobraževanje, poraba financ, nakup materialnih dobrin, potovanja, investiranje v udobni življenjski slog in raziskovanje lastne identitete. Taka naravnost pa ustreza tudi podjetjem, saj se samski mladi lahko v večji meri posvečajo delovnim obveznostim, kot če imajo ob tem še družino (Puklek Levpušček, 2011, str. 71).

Družina ima torej močan vpliv na posameznika v prehodu v odraslost. Kljub temu, da prihaja do zapoznelih tranzicij v omenjeno razvojno dobo, pa ima kontekst družine pomen v smislu oblikovanja posameznikovih nadaljnjih odnosov ter samoidentitete. Ugotovili smo, da je pomembno, da družina mladostniku na prehodu v odraslost nudi ustrezne vzorce, bližino ter sisteme razreševanja konfliktov z namenom usmerjanja mladostnika k vedenjem, ki bodo vzpostavila močno identiteto ter izražala spoštovanje ter zaupanje v druge posameznike. Starši tako mladim nudijo materialno ter finančno oporo kot tudi podporo v primeru bolezni in pri iskanju zaposlitve. Vendar na podlagi zadnjih raziskav (Lavrič in Deželan, 2021) mladi v zadnjih desetih letih zmanjšujejo pričakovanja starševske pomoči predvsem pri reševanju stanovanjske problematike, pričakujejo pa več starševske pomoči otroci, katerih starši so bolj materialno preskrbljeni. Kljub temu opora izvornih družin ostaja bistvenega pomena. Mladi so se pričeli tudi hitreje odseljevati od svojih staršev, saj se je starost znižala za povprečno dve leti in se s tem približala evropskemu povprečju. Trend glede zapoznele sklenitve zakonske zveze in starševstva se nadaljuje. Te spremembe v zadnjim obdobju pa lahko pripišemo tendenci individualizacije mladih (Lavrič in Deželan, 2021).

Seveda je situacija za mlade, ki nimajo urejenega bivanja s primarno družino, drugačna. Ti lahko živijo v rejništvu ali mladinskih domovih, obstajajo pa tudi druge oblike nastanitve in v teh primerih za njih skrbijo rejniki ter vzgojitelji. Sicer ima družina tukaj drugačno vlogo kot v primeru, kjer ima mladostnik urejeno primarno družinsko situacijo, a kljub temu naj bi varnost in

udobje mladostniku zagotavljali rejniki ali mladinski domovi. Govor je seveda o nadomestni družini, ki v času svojega trajanja prav tako tvori pomembne socialne vezi, ki vplivajo na razvojno dobo prehoda v odraslost.

### 1.5. Vpliv vzgojno-izobraževalnih institucij na prehod v odraslost

Spoznali smo, da ima družina velik vpliv na mladostnike pri prehodu v odraslost, saj nudi ustrezno podporo, usmeritev ter navezanost. Vendar nimajo vsi mladi v času prehoda v odraslost stik s primarno družino. Jedro tega magistrskega dela je analiza prehoda mladostnikov v odraslost, ki živijo v mladinskih domovih, in to specifično tistih, ki se po dopolnitvi polnoletnosti in izteku pogojev za bivanje v zavodih ne morejo vrniti k lastnim družinam. Zato je nadalje smiselno preveriti, kakšno vlogo imajo mladinski domovi ter podobne institucije, ki mladostnikom omogočajo storitev vzgoje in izobraževanja.

Pristojnost za odločanje o posebnih in prisilnih ukrepih za zagotovitev varstva, vzgoje in prevzgoje je znotraj RS popolnoma v domeni države, le-ta pa omenjeno pristojnost nadalje porazdeljuje med organe socialnega skrbstva in sodišča. Zakonska podlaga za odločanje obeh vrst organov pa je natančno določena v zakonih (Zalokar, 2013). Omenjeno področje je pod regulacijo treh zakonov, kjer je govor o Družinskem zakoniku, Kazenskem zakoniku RS ter Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij. Znotraj RS prepoznavamo tako zavode za vzgojo in izobraževanje ter rejništvo. Ker je to delo osredotočeno na vzgojne zavode, rejništvo ne bo podrobneje obravnavano.

Vzgojne zavode v Sloveniji ustanavlja država in so namenjeni otrokom in mladostnikom s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, tistim, ki nimajo ustreznega družinskega varstva, vzgoje in oskrbe. Zakonodaja jih definira kot zavode za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami ter za otroke s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Znotraj RS deluje 10 takšnih zavodov ter eden prevzgojni zavod. Le-ti se med seboj razlikujejo po določenih kriterijih, in sicer (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016):

- po starosti populacije – določeni zavodi so namenjeni šoloobveznim otrokom, drugi mladostnikom po zaključeni šolski obveznosti, tretji pa sprejemajo oboje;

- po organizaciji izobraževanja – interno izobraževanje ali obiskovanje izobraževalne institucije, ki je v neposrednem okolju;
- po spolu – nekateri so zgolj za fante, drugi sprejemajo oba spola;
- po organizaciji življenja – vzgojne skupine, stanovanjske skupine, nenazadnje tudi imenovanje otrok in mladostnikov kot družina;
- po nameščanju otrok – centri za socialno delo, centri za socialno delo in sodišča, v prevzgojni dom pa le sodišča;
- glede na vključevanje v programe prešolanja otrok in mladostnikov, na podlagi sodelovanja in vedenja pristojnih centrov za socialno delo – starši se neposredno dogovorijo z izvajalci glede prešolanja.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, 2011) v 4. členu neuradno prečiščenega besedila definira temeljne cilje in načela vzgoje ter izobraževanja otrok s posebnimi potrebami:

- zagotavljanje največje koristi otroka;
- celovitost in kompleksnost vzgoje in izobraževanja;
- enake možnosti s hkratnim upoštevanjem različnih potreb otrok;
- vključevanje staršev, posvojiteljev, rejnikov in skrbnikov v postopek usmerjanja in oblike pomoči;
- individualiziran pristop;
- interdisciplinarnost;
- ohranjanje ravnotežja med različnimi področji otrokovega telesnega in duševnega razvoja;
- čim prejšnja usmeritev v ustrezen program vzgoje in izobraževanja;
- takojšnja in kontinuirana podpora ter strokovna pomoč v programih vzgoje in izobraževanja;
- vertikalna prehodnost in povezanost programov;
- organizacija vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja;
- zagotavljanje ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka.

Zakon torej definira, da so cilji vzgojnih zavodov predvsem vzgojni, izobraževalni ter preventivni. Cilji so popolnoma predani otrokovi prihodnosti ter njegovi oskrbi. V preteklosti so bili zavodi

ustanovljeni za problematične otroke, katerih vedenje se je poskušalo popraviti, danes je naloga zavodov veliko širša, saj tudi zajemajo širši spekter mladine. Ugotovili smo, da zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov niso splošni in da se delijo glede na svoje programe. Tako poznamo (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016):

- Vzgojni zavodi – sprejemajo otroke in mladostnike z vedenjskimi motnjami. Slednji so v vzgojne zavode napoteni s strani centra za socialno delo in mladinskega sodišča. V prvem primeru je govor o vzgojno-varstvenem ter preventivnem ukrepu. Drugi primer pa se nanaša na sodni ukrep oddaje otroka ali mladostnika. Starostna omejitev je od 6 do 17 let. Zavodi za mladostnike pa sprejemajo posameznike med 14. in 18. letom z možnostjo bivanja celo do dopolnjenega 21. leta. Krajncan (2006) vzgojnemu zavodu pripisuje vlogo blažilca otrokovih težav takrat, ko ne pomaga nobena druga oblika pomoči. Poudari, da je potrebno definirati vlogo vzgojnega zavoda, le-ta naj deluje kot rešitelj in ne kot dušilec nakopičenih težav, ki se kasneje lahko stopnjujejo.

- Stanovanjske skupine – so namenjene osnovnošolcem ter srednješolcem, ki so vzgojno ogroženi. S skupinah poteka celotna vzgoja, izobraževanje, nega, usposabljanje ter oskrba. V stanovanjske skupine so posamezniki napoteni s strani centra za socialno delo in matičnih vzgojnih zavodov. Ob namestitvi v skupine gre za dopolnilno obliko zavodske vzgoje. Na tak način poteka mehek prehod iz zaprtega in strukturiranega zavodskega okolja v samostojno življenje. O premestitvi se odločijo vzgojni zavodi sami in to v primeru, kadar posamezniki in posameznice ustrezajo kriterijem za samostojno manj nadzorovano življenje. Skupine so organizirane podobno kot družinski koncept.

- Mladinski domovi – so namenjeni otrokom in mladostnikom, ki so brez varstva in vzgoje v primarni družini ali ki so vzgojno težavni in ogroženi. Mladinski domovi sprejemajo tudi otroke, ki imajo čustvene ter vedenjske težave. Za mnoge je tudi značilna motnja v učnih postopkih. Otroci in mladostniki so umerjeni v domove s strani centra za socialno delo, namen bivanja pa je zagotavljanje pogojev varnega in zdravega osebnega razvoja, končni cilj pa uspešen zaključek formalnega šolanja (osnovna šola ali poklicna izobrazba). Specifično pa si otroci in mladostniki, ki so odpuščeni iz mladinskega doma in se ne morejo vrniti v lastne matične družine, morajo ustvariti pogoje za samostojno bivanje. V tem primeru sta jim na voljo tako center za socialno delo kot tudi uslužbenci mladinskega doma, torej strokovni delavci.

- Prevzgojni dom – vanj so napoteni mladostniki ne glede na spol. Namen napotitve je prestajanje vzgojnega ukrepa, ki ga odredi mladinsko sodišče. Starostna meja je od 14 do 21 let, z

možnostjo podaljšanja bivanja do 23. leta. Prevzgojni domovi sodelujejo tako s centri za socialno delo, krajevno skupnostjo, starši, zdravstvenimi službami, organi pregona, sodstvom ter različnimi društvi.

Vzgojni zavodi ne delujejo popolnoma avtonomno, temveč sledijo smernicam ter programom, ki so določeni tako z zakonom kot drugimi strokovnimi dokumenti. V Sloveniji imamo vsega skupaj tri mladinske domove, sedem zavodov za vzgojo in izobraževanje in zgolj en prevzgojni dom. Seveda se programi in cilji med slednjimi razlikujejo, a upoštevati je potrebno, da imajo določene skupne naloge, in sicer med te lahko štejemo (prav tam):

- naloge za zdrav duševni in telesni razvoj;
- navajanje na kulturno bivanje;
- skrb za kognitivni razvoj;
- naloge širšega vzgojnega, moralno-etičnega, estetskega in kulturnega pomena;
- vzdrževanje ter razvoj posameznikovih stikov in odnosov izven ustanove;
- kompenzacijske naloge, med katere štejemo osvojitve pomanjkljivega znanja, čustvenih in socialnih izkušenj. Zagotavljanje teh se izvaja s pomočjo individualne učne pomoči, slednja pa lahko poteka bodisi v okviru šole ali v okviru same ustanove;
- osebno integrativne naloge, kamor štejemo spreminjanje neustreznih navad in razvad v socialno ter življenjsko uporabne, koristne ter sprejemljive.

Predstavljene so osnovne značilnosti vzgojnih zavodov, a razumeti moramo, da se otroke in mladostnike ne namesti v omenjene institucije na podlagi trivialnega dogodka, temveč mora obstajati tehten razlog. Torej v osnovi mora obstajati potreba po namestitvi, saj se otroci in mladostniki o tem ne odločajo prostovoljno, temveč kot zapisano, se o tem odločata mladinsko sodišče na predlog centra za socialno delo. Tudi v primeru, kadar gre za otroke in mladostnike, ki se bodo potencialno namestili v prevzgojnem zavodu, je potreben tehten razlog in potreba po korekciji vedenja. Posameznike se naj ne bi sodilo po njihovih posameznih prekrških, temveč se morajo sredstva in pozornost usmeriti v posameznika, zato je postopke potrebno izvajati v interesu preventive povratništva.



Namestitev otrok ali mladostnikov v vzgojni zavod vsekakor ni vesel dogodek, saj jim to predstavlja stresno obdobje. V vzgojni zavod slednji niso prišli po svoji volji, temveč so se takšne zahteve pojavile s strani družbe oziroma skupnosti. Velikokrat se namestitev odraža negativno v družbi, saj se pojavi sporočilo, da so takšni posamezniki in posameznice družbeno nezaželeni in nesposobni. Otroci in mladostniki niso v zavod nameščeni kot prvi izbira, temveč do postopka pride takrat, kadar so vse prejšnje možnosti izkoriščene (Krajncan, 2006). Namestitev ni negativna zgolj za otroka, temveč za družino, širše sorodstvo in skupnost nasploh, saj družbi sporoča, da ni bila prisotna dovolj sposobna vzgoja, otroci in mladostniki doživljajo strah, stres in stisko, saj se podajajo v okolje, ki jim je popolnoma tuje in neznano. Družba pa seveda kritizira in stigmatizira vsa vedenja in pojave, ki niso v mejah »normalne«. Da pa so otroci nesrečni in težavni za okolico, so pogosto krivi starši oziroma ljudje, ki preprosto niso kos starševski nalogi. Ko se takšne situacije pojavijo in kadar pride do kratenja otrokovih osnovnih pravic, na pomoč priskočijo relevantne socialne službe, ki mladoletnike predajo ustreznim ustanovam.

Po mnenju Lili Kulovec (Švarc, 2006), ki je bila dolga leta v vlogi svetovalke Mladinskega doma Malči Beličeve, bi družba morala otrokom priskočiti na pomoč ne takrat, ko so že v stiski, temveč s preventivnimi programi. Pomoč bi bilo potrebno nameniti tudi staršem, saj kadar pride do ločitve otroka in domačega okolja, otroci pričnejo doživljati obup, kar stisko še dodatno poveča. Splošno mnenje, da prihaja do vedno večjih težav z otroki, je vseprisotno, saj v današnji dobi starši vedno več delajo in redko preživljajo čas s svojimi potomci, institucija babic in dedkov pa počasi zamira. Prav zaradi tega imajo v mladinskih domovih otroci podporo skozi celoten dan. Strokovni delavci so otrokom na voljo praktično 24 ur na dan, obenem pa tudi svoj prosti čas namenjajo le-tem. Otroke je potrebno spodbujati k vključevanju v različne interesne dejavnosti, saj jih te učijo vztrajnosti, ki je ključna človeška vrlina in jo obenem redki varovanci enostavno ponotranjijo. Prav tako je v komunikaciji z otroki potrebno postavljati jasne meje in le-te upoštevati. Empatija, ki je seveda naravno prisotna na strani strokovnih delavcev, ne sme biti očitna. Postavljene meje služijo namenu prevzgoje, saj mnogi otroki izhajajo iz družbenega okolja, kjer meja sploh ni bilo. Ugotavlja se tudi, da je večina otrok in mladostnikov iz ne preveč premožnih družin, kar pa seveda še ne pomeni, da v premožnih družinah omenjen problem ne obstaja. Problemi so zgolj dobro prikriti (Švarc, 2006).

Republika Slovenija beleži statistiko glede števila in odstotkov mladostnikov, ki so vključeni v srednješolske programe s prilagojenim programom. Gre za podatke, ki jih zbira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter jih beleži za šolska leta 2010/2011 do 2021/2022. Gre za trend naraščanja števila dijakov, ki so vključeni v usmerjen izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. V zadnjih desetih letih se je tako število več kot podvojilo iz števila 2.780 usmerjenih dijakov v letu 2010/2011 na število 6.201 v letu 2021/2022. Sem sodijo dijaki z lažjo motnjo v duševnem razvoju, gluhi in naglušni, dijaki z govornimi napakami, slepi in slabovidni, gibalno ovirani, dolgotrajno bolni, dijaki s primanjkljaji na področjih učenja, avtisti, dijaki z več motnjami in nenazadnje dijaki s čustvenimi ter vedenjskimi motnjami. Če se osredotočimo na zadnjo skupino mladostnikov, torej na dijake s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, lahko opazimo, da je število vpisanih v usmerjene programe v zadnjih desetih letih ves čas naraščal, in sicer se je število takih dijakov za več kot osemkrat povečalo, v skupini vseh vpisanih dijakov v te programe pa zavzemajo enega do tri odstotke in tudi ta delež narašča ves čas od leta 2010/2011, z izjemo leta 2016/2017, ko se je odstotek mladih glede na vse vključene malce zmanjšal, potem pa se je povečevanje nadaljevalo. Največje število dijakov in njihov delež glede na celotno populacijo v programu se glede na izobraževalni program izobražuje na nižji poklicni ravni in sicer povprečno 23 % od leta 2010 do 2022, sledi srednje poklicno izobraževanje, srednje strokovno izobraževanje, ostala izobraževanja pa zavzemajo nižje odstotke (manj kot 4 odstotke) (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2022).

*Tabela 1: Dijaki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, vpisani v usmerjene srednješolske programe v Sloveniji*

| Šolsko leto | Število dijakov s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, vpisani v usmerjene srednješolske programe v Sloveniji | Odstotek dijakov s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, vpisani v usmerjene srednješolske programe v Sloveniji, glede na vse dijake z usmerjenim programom |
|-------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 2010/2011   | 22                                                                                                           | 0,8                                                                                                                                                       |
| 2011/2012   | 44                                                                                                           | 1,4                                                                                                                                                       |
| 2012/2013   | 45                                                                                                           | 1,3                                                                                                                                                       |

|           |     |     |
|-----------|-----|-----|
| 2013/2014 | 54  | 1,4 |
| 2014/2015 | 62  | 1,6 |
| 2015/2016 | 95  | 2,3 |
| 2016/2017 | 69  | 1,7 |
| 2017/2018 | 97  | 2,0 |
| 2018/2019 | 115 | 2,3 |
| 2019/2020 | 133 | 2,5 |
| 2020/2021 | 157 | 2,8 |
| 2021/2022 | 181 | 2,9 |

Vir: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2022

Za konec poglavja o vzgojnih zavodih še dodamo, da se v literaturi (Kranjčan, 2019) pojavljajo tendence, da bi izraz vzgojni zavod spremenili oziroma nadomestili z izrazom strokovni center, ki naj bi zmanjšal stigmatizacijo in hkrati opisal bogato izbiro dejavnosti, ki bi jih tak strokovni center nudil otrokom in mladostnikom z vedenjskimi in čustvenimi težavami. Pri tem pa ne gre samo za spremembo poimenovanja, ampak za širše zastavljen koncept prenove zakonodaje in prakse na tem področju, ki odpira diskurze normalizacije, regionalizacije, decentralizacije, socialnega vključevanja in participacije, opolnomočenje oz. usmerjenosti v vire, diferenciacije in deinstitucionalizacije. Spremembe v strukturi organizacij vodijo do sprememb v medosebnih odnosih, saj so prekinitev poznanega in spreminjajo rutino, na daljši rok pa lahko vzpodbudijo postopne spremembe tudi v institucionalnem okolju. Vendar pa sami koncepti, principi dela in programi lahko zaživijo v polni moči, če za njimi stoji strokoven kader z ustreznimi vrednotami in držo (Kranjčan, 2019).

## 1.6. Vloga svetovalnih delavcev v mladinskih domovih pri prehodu v odraslost

Postopek prehoda v odraslost predstavlja pomembno razvojno dobo za mladostnika in način odzivanja nanj definira, kako se bo posameznik soočal z nadaljnjim odraslim življenjem. Na splošno velja, da pridobitev ustrezne izobrazbe vodi k boljšim kariernim možnostim ter življenjskemu uspehu, prezigodnja nosečnost, neuspešen zakonski stan v mladih letih ali vključenost v odklonska in kazniva dejanja pa predstavljajo težave v finančnih aspektih, družinskih

odnosih in morebiti tudi splošnim nezadovoljstvom. V prejšnjih poglavjih smo spoznali, da mladostniki, ki imajo urejeno in čustveno družinsko navezanost, tvorijo socialne vezi z drugimi posamezniki na podoben način. A kako je z mladostniki, ki se nahajajo v bolj ranljivih situacijah? Govor je o mladostnikih, ki nimajo primarne družine ter jim bližnje odnose nudijo mladinski domovi, rejniške družine ter druge podobne institucije. Ker gre za bolj ranljivo skupino posameznikov, je izjemnega pomena, da jim podpora nudijo ustrezni strokovni delavci, katerih primarni interes je dobrobit posameznika. Upoštevajoč, da je prehod v odraslost težaven za splošno populacijo mladostnikov, je v tej fazi potrebno predstaviti še prehod v odraslost mladostnikov, ki so uvrščeni v bolj ranljive skupine, ter ugotoviti kakšna je vloga strokovnih delavcev v mladinskih domovih ter na kakšen način se njihova vloga ter podpora manifestira.

Težave te skupine mladostnikov pri prehodu v odraslost so kritičnega pomena, predvsem za mladostnike same kot tudi za njihove širše družine, prav tako pa se pomen kaže v javnih institucijah, ki so se skozi čas razvijale ter prilagajale posebnim potrebam omenjene skupine kot tudi celotnega naroda. Ta ranljiva skupina posameznikov se lahko predstavi skozi specifične izzive, s katerimi se soočajo. Ti izzivi so morebiti travmatična ali težavna otroštva, invalidnost ali odsotnost primarne družine, torej gre za izzive, s katerimi se generalna populacija mladostnikov ne sooča. Velikokrat se njihovo vedenje ter delovanje lahko predstavi ter izkaže skozi javne institucije, ki jim zagotavljajo določene storitve in pogosto tudi omejujejo njihove priložnosti tako pred kot tudi med postopkom prehoda v odraslost (Osgood idr., 2010). Ker gre za kritično tranzicijo, ki spada med najbolj markantne v življenju posameznika, je ustrezno svetovalno delo ključnega pomena. Nečustveni ter pretirano birokratski postopki lahko na mladostnike vplivajo izjemno negativno v prehodu v odraslost, kar ima nadalje negativne implikacije za nadaljnje življenje posameznika.

Svetovalni delavci, ki delujejo v raznih javnih institucijah, se nahajajo v edinstveni poziciji ter vlogi, saj lahko usmerjajo posameznike na prehodu v odraslost ter negujejo odpor ter dobrobit posameznika v tej razburkani fazi življenja. Z namenom, da bi se svetovalni delavci učinkovito soočali z mnogimi izzivi, s katerimi se srečujejo mladostniki, je potrebno poglobljeno razumevanje faktorjev, ki se pojavljajo v postopku tranzicije. Omenjeno je velikega pomena, saj mladostniki, ki se lahko zanesejo na pozitivne socialne odnose, doživljajo višjo kakovost življenja v kasnejši

odraslosti. Posledično se od svetovalnega delavca pričakuje, da bo omenjene pozitivne odnose negoval ter mladostnike pripravil na integracijo le-teh v nadaljnjem razvoju socialnih odnosov (Lane, 2015). Odpor je v omenjenem smislu definiran kot sposobnost posameznika, da se prilagodi situaciji ne glede na število negativnih faktorjev. Elementi, ki gradijo oziroma sestavljajo odpor so v večini primerov navedeni kot (Howland, 2017):

- Pozitivne socialne povezave – na tej točki se morajo svetovalci osredotočiti na vzpostavljanje stabilnih socialnih povezav z mladostniki. Pomembno je zato, saj imata odpor in navezanost podobnosti, ki se prikazujejo v obliki pozitivnih interakcij znotraj medsebojnih odnosov. Razvoj pozitivne samopodobe mladostnika je prav tako pod vplivom sposobnosti ustvarjanja pozitivne ter stabilne navezanosti.
- Podpora – družinska podpora ima velik pomen pri prehodu mladostnika v odraslost in, če te osnovne podpore ni ali pa je ta spremenjena, takrat lahko govorimo o morebitnem negativnem prehodu. Podpora različnih ustanov, med katerimi se nahajajo tudi svetovalni delavci, vpliva na mladostnike na pozitiven način, saj doprinese k občutku stabilnosti ter pozitivnosti. Ker pa so odnosi mladostnika s svetovalcem redko organski, je potrebno v institucije uvajati tudi pomoč svetovalcev prostovoljcev.
- Podpora pri kariernem načrtovanju – svetovalci imajo možnost mladostnikom predstaviti kakovostne rešitve, ki jih lahko slednji implementirajo na poti k finančni neodvisnosti. Eden od načinov podpore pri doseganju le-te je oblikovanje samostojnega bivanja po odhodu iz mladinskega doma. Raziskave so namreč pokazale, da ni bilo očitne razlike v smislu zaposljivosti med mladostniki, ki so bili nastanjeni v mladinskih domovih, ter tistimi, ki niso.
- Priložnost za izobraževanje – izobrazba ima ogromen pomen pri razvoju posameznika. Dokazi obstajajo, da izobrazba pomembno vpliva na razvoj odpora pri mladostnikih, a obstaja veliko ovir, ko gre za javne izobraževalne in vzgojne institucije. Naloga svetovalcev je primerno usmerjanje ter zagotavljanje politik za omogočanje izobraževanja mladostnikov.

Kljub temu, da je svetovanje definirano kot podporni odnos, je dokazano, da se posamezniki dojemajo bolj pozitivno v primeru, kadar gre za seštevke več pozitivnih podpornih odnosov. Prav zaradi tega pa se od svetovalnih delavcev pričakuje, da prepoznajo kompleksnost podpornih mrež, ki so namenjene posameznikom v prehodu v odraslost, saj se te dodatno širijo pod vplivom družbenih omrežij in spremenjenih romantičnih odnosov. Seveda je potrebno upoštevati, da

svetovalno delo ni omejeno zgolj na posameznika ter medsebojne odnose, temveč svetovalno delo vključuje celotne strukturne in institucionalne oblike podpore. Zato je s strani svetovalnega delavca potrebno znanje s področja raznih programov skupnosti ter virov, ki so namenjeni delu s to ranljivo skupino posameznikov (Lane, 2015). Problem je večplasten, rešitve pa so fragmentirane, zato je potrebno uspešno in učinkovito povezovanje različnih sklopov s strani svetovalnega delavca z namenom zagotovitve pozitivne tranzicije v odraslost mladostnika.

Še posebej je to pomembno, kadar ima svetovalni delavec opravka z mladostniki, ki so doživeli različne oblike travm v otroštvu. Situacija je kompleksna, saj mnogokrat mladostniki, ki so doživeli travmo v otroštvu, prejemajo še različne medikamente, ki negativno vplivajo na tvorbo medosebnih odnosov. Prav tako veliko težje ustvarjajo odnose z odraslimi, saj so se slednji v življenju mladostnika izkazali za nepredvidljive ter nezanesljive. Mladostniki, ki so omenjene težave doživeli, odraslih niso sposobni doživljati v pozitivnem smislu. Takšni mladostniki se lahko predstavijo kot trmasti, prepirljivi, konfliktni, a v večini primerov gre za potrebo po določenem nadzoru v svetu, ki ga doživljajo kot popolnoma nepredvidljivega (Berg, 2017). Ugotovili smo že, da je za mladostnike potrebno in pomembno, da imajo v življenju vsaj eno osebo, na katero se lahko navežejo, in vsekakor ni nujno potrebno, da je ta oseba biološka mama ali oče. Bolj pomembno je to, da ima mladostnik osebo, ki bo zanj skrbela in mu ponudila občutek varnosti ter podpore. Interakcija med mladostnikom ter osebo mora biti kakovostna ter dolgotrajna (Boškić idr., 2012). Postrak (2011) tako opisuje ustrezne načine dela z mladostniki in poudarja dogovorni način dela, ki temelji na dobrih medsebojnih odnosih v povezavi z odgovornostjo. Stil vodenja naj bi tako temeljil na demokratičnem, sodelovalnem in ne prisilnem načinu, strokovni delavec pa mora mladostniku zares prisluhiti in biti usmerjen v to, da bo mladostnik sposoben prevzeti odgovornosti za dejanja in odločanja zaradi svojih prepričanj in stališč ter aktivne vloge pri soustvarjanju rešitev.

Mladostniki, ki so kakorkoli prikrajšani za razmere domačega okolja in bivajo v institucionalni oskrbi, se tako dnevno soočajo s strokovnjaki ter svetovalnimi delavci, ki so za svoje delo morali pridobiti določeno formalno izobrazbo. Iz tega sledi, da naj bi bili usposobljeni ravnanja s to ranljivo in hkrati zahtevno populacijo mladih. Vendar literatura (Flaker idr., 2005) kaže na to, da številni strokovnjaki ne upoštevajo temeljnih pravil in načel v praksi, saj na primer podajajo

vrednostne obsodbe in podobno. Ti mladostniki potem hitro postanejo neprostovoljni uporabniki, ki se izogibajo interakciji s strokovnjakom ali pa razvijejo do njih različne strategije ravnanja, kot na primer prikimavanje, samo da se rešijo pogovora. Strokovnjak naj bi z mladostnikom vzpostavil spoštljiv in razumevajoč odnos. Prav tako je pretirano naklonjen in razumevajoč odnos strokovnjaka do mladine lahko problematičen, saj lahko utemelji in da potuho nekaterim neprimernim vedenjem in s tem morda spregleda možnost napredovanja (Grebenc, 2005).

Mladostniki na prehodu v odraslost nujno potrebujejo svetovanje ter podporo, ne glede na to, od kod ta prihaja. To so torej lahko starši, prijatelji ali pa celo mentorji iz različnih institucij ali ustanov. Mentorstvo mladostnikov ima več pozitivnih učinkov in tako naj bi se svetovalci osredotočili predvsem na (Jones, 2017):

- izboljšanje socialnih odnosov mladostnika ter izboljšanje čustvenega počutja;
- izboljšanje kognitivnih sposobnosti skozi navodila in pogovore; in
- promoviranje pozitivne identitete na način, da se predstavijo v vlogi zagovornika ali vzornika.

Kot narekuje literatura (Lane, 2015), je stopnja občutka navezanosti posameznika ključna za ocenjevanje mladostnikove sposobnosti zanašanja na pomoč strokovnih delavcev. Posledično pretirana ali premajhna navezanost lahko predstavlja problem pri zagotavljanju podpore mladostniku pri prehodu v odraslost. Temu primerno morajo strokovni delavci biti pozorni na omenjeno oviro in se tako prilagoditi ter razviti strategijo za spremembo navezanosti posameznika. Eden takšnih je uporaba terapevtskih pristopov z namenom zagotavljanja varnih in stabilnih podpornih vezi (Lane, 2015). Glavni cilj tega pristopa je vzdrževanje prej določenih meja odnosa in predvidevanje, na kakšen način bo mladostnik reagiral na postavljene meje. V primeru, da mladostnik doživlja navezanost pretirano pozitivno in anksiozno, ki obenem promovira negativno medosebno odvisnost, morajo strokovni delavci znova definirati meje in se odtujiti od obstoječe navezanosti. Podobno velja, če mladostnik doživlja navezanost kot izključno negativno, ki promovira zaskrbljujočo izolacijo v odraslosti, morajo strokovni delavci znova definirati meje na način, da vzpodbujajo večjo medosebno bližino z mladostnikom. Med tem celotnim postopkom je zaželeno, da strokovni delavec neprestano spremlja napredek mladostnika in ga obenem nauči, kako nadzirati lasten napredek. Če se upošteva širši pristop, pa je za strokovnega delavca nujno

razumevanje spremenljive narave prehoda v odraslost. Omenili smo že, da se velikokrat izražajo vrednostne sodbe s strani strokovnih delavcev, kadar nudijo storitev mladostnikom, a tudi oni so podvrženi medijem, ki v sedanjem času mladostnike razumejo kot narcise, lenuhe ter vzvišene posameznike. Verodostojnost teh oznak je še danes tema debate med raziskovalci, a trditev, da te oznake veljajo, ne prispeva k empatičnemu razumevanju potreb mladostnikov v tej skupini. Prav zaradi tega je priporočljivo za strokovne delavce, da upoštevajo Arnettovo teorijo prehoda v odraslost ter njegovo delo udejanjijo na lastnem primeru. Njegova teorija posredno spodbuja strokovne delavce, da spoštujejo celoten postopek prehoda v odraslost, med katerim pride do pojava vedenj, ki velikokrat vključujejo negativen predznak. Če to opazujemo na dejanskem primeru, je za mladostnike na prehodu v odraslost značilno, da (Lane, 2015):

- se pogosto vselijo in izselijo iz primarnih domov – lahko se razlaga kot nejasnost med notranjimi odnosi;
- dlje časa odkrivajo lastno identiteto – lahko se razlaga kot lenoba;
- posedujejo nejasno razumevanje o tem, kaj predstavlja odrasla identiteta – lahko se razume kot pomanjkanje prave usmeritve;
- prihodnost doživljajo kot pozitivno – lahko se razume kot vzvišenost;
- začasno posedujejo osredotočenost zgolj nase – doživlja se jih kot narcise.

S tem, ko strokovni delavci omenjene značilnosti ne dojemajo negativno ter obsojajoče, temveč se osredotočijo na prepoznavanje in sprejemanje le-teh, lahko tvorijo empatijo in razumevanje med svojim delom ter mladostniki, ki potrebujejo usmerjanje v postopku prehoda v odraslost.

Vloga svetovalnih delavcev zajema tudi pomoč in svetovanje staršem pri težavah, ki jim sami niso več kos (Krajncič, 2006). Neustrezna vzgoja in pomanjkljiva komunikacija v družini lahko predstavljata rizični dejavnik, kjer razlikujemo med preveliko zaščito staršev (zlasti prepovedovanje samostojnih odločitev in infantilno vedenje) na eni strani in neustreznim nadzorom staršev (predvsem pri pomanjkanju skrbi za otroke, brezbriznost in opuščanje posredovanja v situacijah, ki ogrožajo otroka) na drugi strani. Zaradi takšnega vedenja in neaktivnosti staršev (premalo skupnega pogovora, dejavnosti, omejevanje vključevanja otroka v okolje ...) so otroci prikrajšani za izkušnje. (Tomori, 2000, v Krajncič, 2006). Problematična je lahko tudi nestalna vzgoja staršev, pri čemer se enkrat kaznuje neko vedenje, ki drugič sploh ni opaženo. Pogosto ti



starši ukrepajo glede na trenutno razpoloženje, nihajo med vzgojnimi prijemi in so negotovi v svoji vlogi (Ule, 2000, v Krajncič, 2006).

Otroci in mladostniki se v zavodih naučijo spretnosti, ki jih potrebujejo v zavodskem vsakdanu (Krajncič in Grum, 2013). Po odpustu iz vzgojnega zavoda naj bi aktivno vlogo pri delu z mladostnikom prevzel pristojni center za socialno delo. Smernic, ki bi opredeljevale spremljanje po odpustu, ni, zato se to po navadi izvaja le, če mladostnik sam poišče pomoč.

Kiehn (1997, v Krajncič in Grum, 2013) na podlagi nemških podatkov o odpustu navaja, da je delež polnoletnikov, ki se po končani obravnavi vrnejo domov k staršem, zelo majhen. Tako se mladi ob odpustu nemalokrat znajdejo brez podpore ključnih akterjev, ki so bili navzoči v predhodni obravnavi. Neurejena zakonodaja jih pahne v bedo. Nekateri vzgojni zavodi v Sloveniji poskušajo na različne načine zapolnjevati vrzeli v zakonodaji, ki ne opredeljuje spremljanja po odpustu. Pomagajo si predvsem z najemanjem zakonsko sicer neurejenih mladinskih stanovanj, da s tem vsaj nekoliko omilijo prepad med zavodskimi zidovi in samostojnim življenjem.

## 2. OPREDELITEV PROBLEMA

V času študija na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani sem opravljala prakso v Mladinskem domu Maribor v kraju Slivnica, kjer sem spoznala otroke in mladostnike, ki ne živijo pri primarnih družinah ali drugih sorodnikih, temveč so zaupani v varstvo institucionalni oskrbi in vzgoji. Ob raziskovanju in pripravljanju gradiva za poročilo o praksi sem na spletnem mestu zavoda zasledila podatek, da lahko mladostniki v zavodu ostanejo najdlje do 18. leta, v izjemnih primerih pa do 21. leta, v kolikor se še izobražujejo. Ta podatek je v meni vzbudil zanimanje, kako se mladostniki, ki ne živijo pri družinah, tako zgodaj soočajo z zapuščanjem oskrbe institucije in preходом v samostojnost ter ali je pri tem urejena kakšna podpora v Sloveniji in kaj lahko od tega pričakujejo.

Mladi so ranljiva skupina, saj se soočajo z vrstami negotovosti, od osebnostne, čustvene, pa do finančne in s tem eksistencialne. Toliko bolj so ranljivi tisti posamezniki, ki nimajo dodatne podpore v svoji družini, z njo ne živijo ali celo nimajo stikov. Tema, o kateri želim izvesti raziskavo, se navezuje na prehod mladostnikov iz vzgojnih zavodov v odraslost. Gre za mlade, ki živijo v mladinskih domovih in se po dopolnitvi polnoletnosti in izteku pogojev za bivanje v zavodih ne morejo vrniti k lastnim družinam. Ti mladostniki oziroma mladi odrasli se torej podajajo v samostojno življenje. Dobra priprava mladostnikov na samostojnost v času bivanja v zavodih vpliva na zmanjšanje občutkov negotovosti in izgubljenosti ob koncu bivanja. Mladostniki se bolje osamosvojijo, če v času bivanja v zavodih osvojijo čim več kompetenc, kot so konkretna znanja in spretnosti (skrb za zdravje, gospodinjska opravila), upravljanje z denarjem (finančna preskrbljenost, razpolaganje z denarjem), delovne navade, zaposlitev (iskanje dela, fleksibilnost, spoprijemanje z obremenitvami), soočanje z življenjskimi problemi in sposobnost reševanja težav ter vzpostavljanje in ohranjanje odnosov (druženje z vrstniki, iskanje partnerja, vključevanje v društva in klube, ohranjanje stikov z družino). Pri tem je pomembno, na kakšen način se s prehodi iz zavoda v skupnost spopadajo v vzgojnih zavodih in centrih za socialno delo in na kakšen način mlade podprejo oz. jih pripravijo na prehod v odraslost, samostojnost in neodvisnost.

## 2.1. Raziskovalna vprašanja

Pri raziskovanju me bo zanimalo, na kakšne načine svetovalni in socialni delavci pomagajo pri prehodu mladostnikov v samostojno življenje, saj jim manjka ključni varovalni dejavnik, to je podpora in pomoč družine. V zvezi s tem postavljam naslednja raziskovalna vprašanja:

RV1: Kateri so najpogostejši razlogi, da mladostnike namestijo v zavode, ali so oni prvi stik mladostnika z institucijami ter kakšen je odnos, ki ga vzpostavijo z mladostnikom?

RV2: Kakšne in kako pogoste stike imajo socialne delavke iz centrov med bivanjem mladostnikov v zavodu ter kako poteka delo z družino mladostnika, da bi se po odhodu iz zavoda lahko vrnil domov; kakšne možnosti nastanitve ima mladostnik, če se ne more domov k družini?

RV3: Kakšna je vloga svetovalnih delavcev pri sodelovanju z zavodom in ali zavodi dovolj dobro opremijo mladostnike za bivanje na življenje izven zavoda ter katere spretnosti pridobijo v zavodu?

RV4: Kaj vključujejo priprave na samostojno življenje izven zavoda, katere metode za to uporabljajo, ali obstaja protokol oz. ustaljena praksa pri prehodu v skupnost in katere metode se jim zdijo najbolj uspešne?

RV5: Kateri so viri pomoči, ki jih prejemajo mladostniki, ki se po zaključku bivanja v zavodu ne morejo vrniti k družini, in kakšna je pri tem vloga svetovalnih delavcev?

RV6: Kako po njihovem mnenju izgledajo primeri uspešnih prehodov v samostojnost, njihove glavne značilnosti, jim je kaj skupnega, kako izgledajo neuspešni prehodi v odraslost po zapustitvi zavoda in kateri so bili glavni dejavniki za uspeh ali neuspeh pri prehodu?

### 3. METODOLOGIJA

#### 3.1. Vrsta raziskave

Za pridobitev odgovorov na moja raziskovalna vprašanja sem uporabila kvalitativno raziskavo. Kvalitativna analiza temelji na opisih intervjuvank, ki sem jih nadalje analizirala na opisni način. Glede na razvrstitev raziskav v literaturi (Mesec 2009), lahko svojo raziskavo opredelim kot eksplorativno ali poizvedovalno, saj sem pridobivala in poizvedovala za podatki, ki se tičejo določenega problema, skušala sem izvedeli čim več glede osamosvajanja mladih na prehodu iz življenja v zavodih v samostojno življenje. Dobljeni podatki, ki sem jih zbrala, so bili neposredno izkustveno gradivo, zato je raziskava tudi empirična in poseduje uporabno vrednost, s katero bodo bralci prejeli boljši vpogled v stanje osamosvajanj mladih glede na izkušnje in stališča socialnih delavcev, ki so neposredno povezani s to tematiko.

#### 3.2. Merski instrument

Podatke za raziskavo sem zbirala s pomočjo zastavljanja vprašanj izbranim osebam iz moje ciljne skupine. Pri tem sem si pomagala z vnaprej pripravljenim delno strukturiranim vodilom za intervju, ki je bil razdeljen na 6 sklopov, kjer je vsak vseboval 2 do 5 vprašanj, skupaj torej okvirno 22 tem, o katerih sem govorila s svojo ciljno skupino intervjuvank: namestitev mladostnikov v zavode; razlogi za namestitev v zavode; prvi stik mladostnika z institucijami; odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod; stiki strokovnih delavk z mladostniki med bivanjem v zavodu; delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih; razlogi, da se mladostniki ne morejo vrniti domov; možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov; vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja; podpora pri prehodu v samostojnost; ustaljena praksa sodelovanja med CDS in zavodi ob prehodu; timski sestanki; druge pomembne osebe pri prehodu; področja priprave mladostnikov; uspešnost mladostnikov pri prehodu; viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda; potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju; stiki po odhodu iz zavoda; odločanje za nadaljnji študij; pomanjkljivosti; faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu mladostnikov v samostojnost; ovire pri uspešnem prehodu mladostnikov v samostojnost.

### 3.3. Opredelitev enot opazovanja

Pri moji raziskavi sem se osredotočila na izkušnje in mnenja skupine ljudi, ki so neposredno povezani in vplivajo na življenja mladostnikov, ki zaradi različnih razlogov ne morejo bivati pri primarnih družinah ali sorodnikih in so zato nastanjeni v raznih zavodih. To skupino sestavljajo zaposlene strokovne delavke na Centrih za socialno delo, podrobneje se vse ukvarjajo z zavodskim varstvom na delovnem področju Socialnega dela z družino, otroki in mladostniki. Vzorec intervjuvank je neslučajnostni in priložnostni (Mesec, 2009). Sogovornice sem pridobila na področju severovzhodne Slovenije, kjer sem opravljala prakso, kar mi je omogočilo dober dostop do virov podatkov. V vzorec raziskave sem vključila strokovne delavke na centrih za socialno delo severozahodne Slovenije, ki delujejo na področju zavodskega varstva.

### 3.4. Zbiranje podatkov

Imena in priimke strokovnih delavk, kraj njihove zaposlitve ter njihove telefonske številke, mi je prijazno posredovala moja mentorica pri praksi v Mladinskem domu Maribor, enota Slivnica, ki s temi strokovnimi delavkami redno sodeluje skozi ves postopek zavodskega varstva mladostnikov. Tako je velik del mladostnikov, ki sem jih spoznala tekom prakse, v zavod prišel preko obravnave ene od teh strokovnih delavk.

Preko prejetih službenih telefonskih števil sem jih v uradnem delovnem času Centrov za socialno delo kontaktirala in jih prosila za sodelovanje. Termine je bilo razmeroma težko dogovoriti, predvsem zaradi zasedenosti strokovnih delavk, pa tudi zaradi mojih službenih obveznosti, ki zahtevajo mojo prisotnost na delovnem mestu v času uradnih ur CSD. Iz tega razloga je zbiranje podatkov trajalo od januarja do oktobra 2020. Vsem intervjuvankam sem zagotovila anonimnost pri objavi raziskovalne naloge, njihova imena ne bodo objavljena, prav tako ne bom opredelila na katerem Centru za socialno delo je bil izveden intervju, saj bi bila s tem ogrožena njihova anonimnost, ker je na nekaterih manjših centrih zaposlenih malo ali je samo ena oseba, ki je odgovorna za področje namestitev v zavode in spremljanje mladostnikov. Zbrala sem deset intervjujev strokovnih delavk iz sledečih Centrov za socialno delo v Sloveniji: CSD Maribor,

Slovenske Konjice, Laško, Lenart, Ptuj, Ravne na Koroškem, Slovenska Bistrica, Ruše in dve iz CSD Celje.

### 3.5. Obdelava in analiza podatkov

#### 3.5.1. Potek obdelave in analize podatkov

Po vsakem opravljenem intervjuju s svetovalno delavko sem le tega dobessedno prepisala. V raziskavi ne bom uporabila dejanskih imen intervjuvank, ampak sem jih označila s črkami od črke A do črke J. Podatke sem analizirala s postopkom kodiranja, kar pomeni pripisovanje pojmov k posameznim delom intervjuja in nato analiziranje teh kod ter njihovo razvrščanje v širše kategorije. Intervjuje sem skrbno prebrala in podčrtala dele, ki se navezujejo na moje preučevane teme raziskave. Ti deli predstavljajo posamezne povedi oziroma vsebinsko zaključene sklope in sem jih oštevilčila z zaporednimi številkami. Dele intervjuja sem zaradi preglednosti raziskave razdelila v več tematskih sklopov: namestitve mladostnikov v zavode, bivanje mladostnikov v zavodu, prehod mladostnikov v skupnost, priprave mladostnikov na odhod iz zavodov, mladostniki po odhodu iz zavoda ter primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost. Sledilo je odprto kodiranje, kjer sem k oštevilčenim delom besedila zapisovala kode, ki predstavljajo pojme in so spremenljivke v moji raziskavi. Združila sem vse izjave, ki so imele enako kodo in so vsebinsko povezane. Sledila je še interpretacija zapisanih kod po kategorijah ter iz tega izhajajoči rezultati raziskave.

## 4. REZULTATI

Rezultate sem razvrstila glede na obdobje, v katerem se nahaja mladostnik, torej pred nastanitvijo, med nastanitvijo ter po njej, hkrati pa sem podrobneje razčlenila tudi obdobje bivanja v zavodu, ko potekajo priprave na prehod mladostnika iz zavoda v samostojnost. Na koncu so me zanimali še primeri dobrih in slabih praks.

### 4.1. Namestitev mladostnikov v zavode

Socialne delavke navajajo, da v zavode preko njihovega centra za socialno delo namestijo letno med 1 do največ 10 mladostnikov. V CSD Maribor namestijo povprečno na leto med 5 in 10 (A1), v CSD Slovenske Konjice med 3 in 5 (B1), v CSD Laško *»včasih kakšno leto tudi do 5, večinoma pa manj«* (C1), v CSD Lenart namestijo nekje 1 do 2 mladostnika (D1), v CSD Ptuj 3 (E1), v CSD Ravne na Koroškem *»kakšno leto nobenega, kakšno leto pa enega, dva ali pa tudi več«* (F1), v CSD Slovenska Bistrica med 6 do 8 mladostnikov (G1), v CSD Celje povprečno letno namestijo *»približno 6, vsaka 2 meseca sigurno enega«* (H1), druga strokovna delavka iz CSD Celje pa pravi, da letno namestijo povprečno 2 do 3 mladostnike. (I1), v CSD Ruše pa namestijo *»povprečno eno mladostnico, pri čemer pa sta v sklopu naše enote v zavodih nameščena vse skupaj dva mladostnika«*. (J1)

Zanimali so me najpogostejši razlogi, zaradi katerih po mnenju strokovnih delavk namestijo mladostnike v zavode. Kot glavne razloge so strokovne delavke navedle težave v odraščanju, ki se kažejo kot *»vzgojna nemoč staršev«* (A2, B2, C3, D3, E4, F5, H2, I3, J3) ter problemi v družini, *»včasih gre za neugodne razmere za življenje doma, kot so elementi zanemarjanja in opuščanja starševske skrbi, nasilje v družini ter drugi pridruženi dejavniki tveganja«* (C4) in pa *»slabe socialne in materialne razmere«* (F7). Kot pogost razlog za namestitev navajajo tudi vedenjske in čustvene težave mladostnikov (C2, D2, E2, F2, G2, I2), ki se pogosto kažejo tudi v obliki problemov v šolanju, kot *»izostajanje od pouka oz. šolska neuspešnost«* (A3) in podobno (F3), kot *»neupoštevanje avtoritete«* (F4), zdravstvene težave, na primer *»hiperaktivnost, težave v duševnem zdravju«* (F8), *»vedenjska problematika, kot so neupoštevanje meja, beganje od doma, neobiskovanje šole«* (I2), ter drugo, kot so razna kazniva dejanja, zloraba drog (A4, E, F, G3).

Strokovne delavke navajajo, da so bile prav one prvi stik mladostnika z institucijami (A5, B3, G4, I4, J4), ki poteka na naslednji način: *»center vedno pripravi vlogo za sprejem mladostnika in se dogovori za ogled zavoda, ki se ga udeleži skupaj z mladostnikom, in zaželeno, v kolikor je mogoče, z njegovimi starši«* (C5), *»mladostnika z zavodi seznani center za socialno delo in ga tudi pelje na ogled«* (E5), *»CSD je prvi stik. Je pa odvisno od situacije, so različni referati, včasih na družini, včasih ob razvezi, včasih zaradi kaznivih dejanj, včasih odhod v krizni center za mlade. Potem pa se vse usmeri v referat, kjer se vodijo ti postopki, kjer se po novem pripravljajo predlogi in posredujejo na sodišče in potem na sodišču odločitev«* (H3), kar kaže na velik pomen CSD-ja pri vzpostavljanju prvega stika z mladostnikom ter s tem tudi vpliv na nadaljnje sodelovanje.

Po izkušnjah dveh strokovnih delavk so se mladostniki že prej srečali z drugimi institucijami, kot so zdravstvo, policija, sodstvo, *»večina jih je bila že prej obravnavanih v šoli ali zdravstvu«* (D4) in pa *»največkrat so starši napoteni k nam s strani šol, zdravstva, policije, sodstva«* (F9).

So pa bili mladostniki tudi seznanjeni z zavodom pred prvim obiskom s strani šolske svetovalne službe, ki jim je predstavila osnovne informacije o zavodu, *»v nekaterih primerih se je tudi zgodilo, da se o instituciji že pogovarjajo z recimo šolsko svetovalno službo, ki jim tudi predstavi elektronsko stran in poda nekaj osnovnih informacij o zavodu«* (C6).

Strokovne delavke sem vprašala tudi o njihovem odnosu z mladostniki v obdobju, ko so mladostniki prehajali v zavod, torej ko so jih nameščale v zavode. Večinoma ocenjujejo odnos kot dober (D5, E7, G5), saj se trudijo vzpostavljati dober odnos in ga tudi ohranjati (E7), to pa se lahko kaže tudi v tem, da mladostniki *»lepo sprejmejo sodelovanje, kar se kaže tudi v tem, da občasno sami pokličejo in izkažejo interes za pogovor«* (C8). Ena strokovna delavka navaja dober odnos predvsem tam, kjer namestitev izpelje drug sodelavec: *»Načeloma je dober, posebej tam, kjer postopek oddaje izpelje drug strokovni delavec in začnem delo z njimi po oddaji na novo.«* (A6). Nekateri mladostniki namreč ne sprejmejo najbolje namestitve v zavode, zato je *»manj dober tam, kjer sama pripravljam mladostnika na zavod in nima uvida v težave, saj se mu zdi, da ga silimo«* (A7) in pa *»v zelo majhnem številu je morda kdo jezen, če se ga namesti v zavod, v teku namestitve v zavodu zamera zbledi«* (G6). Večkrat je prva reakcija mladostnikov na spremembo njegove



lokacije bivanja upor: *»Prva reakcija je vsekakor upor, odpor in potem poskušaš malo naprej in malo nazaj, če lahko tako rečem, da mladostnika počasi pripravljáš do tega, da sprejme to, da gre na ogled brez vsakih obveznosti, samo po informacije, toliko da vidi. Potem pa se on odloči.«* (H5). Od tega je torej odvisno, ali mladostnik sprejme novo namestitev ali ne: *»odnos je različen glede na situacijo oz. glede na to, ali mladostnik namestitev sprejema ali ne«* (E6) in pa *»odvisno od tega, v kateri fazi je postopek, kakšna je kaj želja mladostnika, da gre od doma v zavod«* (H4). Vsekakor ni v interesu nikogar, da bi se mladostnike nameščalo v zavode proti njihovi volji in brez privolitve ter sodelovanja, *»treba je biti previden, ker na silo ne gre. Zavod jih ne sprejme, če mladostnik ni vsaj v enem delu pripravljen sodelovati. Njih je težko spraviti, s policijo sprovajati tudi ni najbolj uspešno«* (H6). Strokovne delavke pa se pri svojem odnosu z mladostniki trudijo biti tudi strokovne, jasne in sodelujoče (F10, I5, J5) ter ciljno naravnane, k doseganju pozitivnih sprememb, ena je ob tem navedla: *»Mladostnika skušam čim bolj pripraviti na namestitev, ga redno spremljam in izvajam pogovore z njimi, ko bivajo med počitnicami doma.«* (B4).

## 4.2. Bivanje mladostnikov v zavodu

V tem sklopu vprašanj sem se podrobneje osredotočila na socialne povezave oz. komunikacijo CSD z mladostniki v času, ko so nameščeni v zavod, in na sodelovanje strokovnih delavk s CSD z družino mladostnika v času bivanja v zavodu. Prav tako so me zanimali razlogi, zaradi katerih se mladostniki ne morejo vrniti domov in kakšne možnosti bivanja imajo mladostniki v tem primeru.

### 4.2.1. Stiki strokovnih delavk z mladostniki med bivanjem v zavodu

Med bivanjem mladostnikov v zavodu imajo strokovne delavke različne izkušnje glede pogostosti stikov. Izoblikovale so se sledeče ugotovitve in sicer, kot prvo, da se strokovne delavke srečajo z mladostniki predvsem ali celo izključno na timskih sestankih, ki jih organizira zavod: *»v stiku sem na vsakem timskem sestanku«* (A8), *»najmanj 2x letno se izvede timski sestanek«* (B5), *»skušamo tudi ob timskih sestankih, ki potekajo v zavodu, nekaj časa nameniti tudi pogovoru z mladostnikom«* (C12), *»v zavodu mladostnikov ne obiskujemo, se pa udeležujemo timskih sestankov na katerih so prisotni mladostniki«* (E9), *»ob vsakem timu, ki je sklican s strani zavoda, odvisno od primera. Pri mladih, ki potrebujejo le jasne meje so to timi cca 2x/letno«* (I6). Pri tem dve strokovni delavki

izpostavljata, da v kolikor zavod ne organizira terminov, potem tudi stikov z mladostniki v času bivanja ni, »v kolikor se o tem pogovarja na timu, drugače nas nihče ne kontaktira« (D31), oziroma centri zaprosajo samo za poročila iz zavodov, »vse pa je odvisno od zavoda in vzgojiteljev, mi večinoma zaprosamo samo za poročila, oni so tisti, ki sklicujejo time« (D7). Iz tega izhaja, da so stiki med strokovnimi delavkami redki, kar v praksi pomeni nekajkrat letno (C13, F12) ali celo redkeje, »z njimi smo v stiku 1 krat na leto, saj so takšna pravila nekaterih zavodov« (D6).

V času počitnic in praznikov, če se mladostniki v tem času vrnejo v domače okolje, so stiki med strokovnimi delavkami in mladostniki pogostejši (A9, B7, C11, D8): »osebne stike z mladostniki izvajamo v času počitnic, ko so mladostniki doma« (E8), takrat jih strokovne delavke obiščejo na domu: »največkrat pa se srečam z njimi v času daljših počitnic, zimskih in letnih, takrat jih običajno obiščem na njihovem domu« (F14). Pri tem nekatere strokovne delavke poudarjajo, da so stiki odvisni tudi glede na lokacijo bivanja, saj bivanje na oddaljenih lokacijah otežuje srečanja, »ker so nameščeni po zavodih, ki so po celi Sloveniji, je sodelovanje včasih dokaj logistično naporno« (C9). Hkrati pa bližja lokacija bivanja mladostnika pomeni tudi več osebnih stikov: »več stikov imamo z mladostniki, ki bivajo v našem okolju, na primer MD Maribor« (A11).

Strokovne delavke se pogosteje vključujejo tam, kjer se pojavi potreba, kjer je več težav, problematike (A10, D9, F11, F13, H10), »pri zahtevnejših mladih pa več« (I7), v tem primeru zavodi organizirajo dodatne timske sestanke, »po potrebi ob težavah še več sestankov« (B6).

Ena strokovna delavka je izpostavila, da se z mladostniki srečuje pogosto, enkrat mesečno in osebno: »Sama se z navedenimi mladostniki osebno srečam 1x mesečno – osebno.« (J7).

Stiki med mladostniki in strokovnimi delavkami med samim bivanjem v zavodu torej niso zelo pogosti, razen v primerih večjih težav ali organiziranih timskih sestankov, ki so organizirani s strani zavodov.

Kljub temu pa je večina strokovnih delavk izpostavila, da so mladostnikom na voljo in da jih le-ti lahko sami kontaktirajo osebno ali preko telefona (A12, B8, E10), to pa storijo predvsem takrat, kadar imajo težave, konkretna vprašanja, razne dileme glede staršev, osebne težave ali potrebujejo

nekoga za pogovor: *»nekateri mladostniki včasih tudi sami pokličejo, večinoma vezano na konkretna vprašanja in dileme glede staršev in podobno«* (C14), *»mladostniki se name največkrat obračajo le v smislu pogovora, ko imajo težave v šoli, dovoljene izhodi in podobno«* (J9), drugi mladostniki imajo konkretna vprašanja glede socialno-varstvenih storitev, ki so jim na voljo: *»lahko pa se na nas individualno obrne mladostnik, ki potrebuje to pomoč in se z njim dela individualno preko socialnovarstvenih storitev«* (D32), *»name se večinoma obračajo z namenom ureditve raznih humanitarnih pomoči (botrstvo, boni), pravic iz javnih sredstev, pa tudi v primeru osebnih težav«* (F15). Vendar pa dve strokovni delavki izpostavljata, da se mladostniki ne obračajo sami pogosti na CSD: *»mladostniki se sami na nas ne obračajo«* (D10), *»na CSD se ne obračajo veliko, bolj na pobudo strokovnega delavca iz zavoda, da jim pojasni«* (H9).

#### **4.2.2. Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnika v zavodih**

Hkrati pa delo z mladostnikom v času namestitve v zavodu in delo z njegovo družino poteka ves čas, začne se že pred njegovim odhodom v zavod, saj se s tem ustvarjajo pogoji vrnitve mladostnika domov (A13). Večje vključevanje družine je tam, kjer se pojavljajo težave v družini, *»vključevanje je načeloma, če so težave«* (H12). Kjer pa so mladostniki nameščeni predvsem zaradi lastnih težav, je dela z družino manj, *»nekateri mladi so prvenstveno nameščeni zaradi lastnih težav, tam ni potrebno toliko korekcije v družini«* (A14), v tem primeru se svetovalne delavke s starši srečujejo predvsem na organiziranih timskih sestankih, *»če je delo normalno, potem se srečujejo na timih, na individualnem načrtu«* (H13).

Delo z družino poteka na splošno v smislu *»vključitve v razne potrebne storitve pomoči družini na domu, kot so svetovanja, delavnice za starše, terapevtske obravnave«* (B9) ter *»v obliki občasnih razgovorov na centru ali pogovorov ob obiskih na domu«* (C18).

Strokovne delavke pri delu z družino poudarjajo aktivno vlogo staršev tudi v času bivanja mladostnika v zavodu in njihovo aktivno vključenost v postopek dela, *»v vsakem timu aktivno sodelujejo starši, če to zmorejo in je to mladostniku v korist. Sodelujejo starši, če pa njih ni, pa skrbniki, rejniki. Njihova vloga je aktivna, saj skupaj z mladostnikom načrtujemo odpust. Tudi tekom samega bivanja so starši aktivno vključeni in dobijo podporo, oporo s strani zavoda, centra«*

(F28). Tako lahko sodelujejo v raznih dejavnostih, ki jih ponujata center za socialno delo in zavod, *»lahko se vključijo v aktivnosti zavoda (delavnice za starše, govorilne ure, roditeljski sestanki, individualni pogovori) ali centra (različne oblike storitev, treningi starševstva, individualni pogovori)«* (F29).

Delo poteka s cilji za oblikovanje smernic za nadaljnje delo, za doseganje pozitivnih sprememb ter za ohranjanje dobrih odnosov: *»oblikujemo načrt dela, določimo smernice za nadaljnje delo ter na podlagi tega soustvarjamo želene izide. Vzpostavljamo porušene odnose mladostnika in družine in se trudimo ohranjati dober odnos«* (E11).

Pri tem poudarjajo tudi družino kot akterja, kjer je potrebno uvesti spremembe, ne samo mladostnika: *»staršem predstavimo, da je pomembno, da cela družina naredi spremembo, ne le otrok, tudi starši. Starše seznanimo z oblikami pomoči, ki so na voljo oziroma smiselne v konkretni situaciji, na primer za krepitev starševske vloge, zdravljenje alkoholizma, psihiatrična obravnava,«* (C16) in pa *»z družino delamo na tem, da spreminjamo razmere, zaradi katerih je mladostnik moral iz družine«* (E11).

Omenjajo tudi, da se nekateri starši na center obračajo le v primeru pripomb (H14) in da je ves postopek sodelovanja odvisen od njihove pripravljenosti na sodelovanje: *»starše se vodi in jih po potrebi vključi v obravnavo, svetovanje, v kolikor sami želijo, saj jim je otrok na tej točki že odvzet«* (D12) in pa *»na timih vedno sodelujejo svojci, v kolikor udeležbe sami ne zavrnejo«* (G22). V kolikor se starši ne odzovejo na ponujene oblike pomoči ali sodelovanja, potem do tega tudi ne pride: *»če se starši ali otrok ne odziva, ne sodeluje pri ponujenih oblikah pomoči«* (B10). Po izkušnjah strokovne delavke ima le malo staršev željo po vključenosti in sodelovanju: *»žal je le malo staršev zainteresiranih za vključevanje v katere od oblik pomoči, ali pa sčasoma izgubijo interes in motivacijo za slednje«* (C17). V teh primerih se odločajo za druge oblike varstva mladostnikov: *»starši se v storitev centra vključijo prostovoljno ali na podlagi ukrepov. V kolikor starši ne sodelujejo ali ni napredka zaradi nezmožnosti le-teh ali otrok odklanja, se odločamo o drugih oblikah varstva kot npr. vikend rejništvo«* (I9).

#### 4.2.3. Razlogi, da se mladostniki ne morejo vrniti domov

Strokovne delavke zagovarjajo stališče, da je tendenca sodelovanja z mladostniki in njihovo družino ta, da bi se razmere, ki so vodile k nastanitvi mladostnika v zavod, toliko izboljšale, bi se le-ti lahko vrnili domov: »z družino sodelujemo z namenom soustvarjanja pogojev za vrnitev otroka v domače okolje« (E15) in pa »poskušamo da se vrnejo domov, k staršem ali sorodnikom« (H18). Vendar se vsi mladostniki po zapustitvi zavoda ne vračajo domov. Zanimalo me je, kateri so tisti razlogi, da vrnitev v domače okolje ni mogoča. Strokovne delavke navajajo dva razloga. Prvi razlog je opuščanje skrbi za mladostnike oziroma nezadostna skrb za njih, saj ta ne predstavlja največje koristi za mladostnike: »mladostnik oz. otrok se ne more vrniti v družino, ki opušča skrb zanj« (A16) in pa »ko starši ne zmorejo zagotoviti varnega in spodbudnega okolja za vrnitev mladostnika oziroma mladostnice in slednje ne bi predstavljajo največje koristi mladostnika ali mladostnice, ali pa v primeru, ko starši slednjega ne želijo« (C22). Drugi razlog so preveliki konflikti v družini, čeprav bi se v nekaterih primerih želeli vrniti: »se v stiku med družinskimi člani nadaljujejo konflikti« (A17) in »včasih mladostniki sami ne želijo domov, včasih pa poskusijo živeti doma, vendar so razlike med njimi in starši prevelike, zato včasih na lastno željo odidejo od doma« (G11).

#### 4.2.4. Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov

Mladostniki načeloma zapustijo zavod ob polnoletnosti ali ko poteče sklep sodišča, ki ni bil podaljšan (D11), veliko jih ostane v zavodih do pridobitve poklica, kar je lahko tudi po tem, ko postanejo polnoletni (A19, G7). Po izkušnjah nekaterih strokovnih delavk se domov vrnejo celo vsi mladostniki (D20) ali pa vsaj velika večina: »večina mladostnikov se vrne v domače okolje, k staršem« (F26) in se le redki podajajo v samostojno življenje: »Le redki so posamezniki, ki se po odpustu čisto osamosvojijo« (F27).

Pristop k nastanitvi mladostnikov, ki ne morejo živeti doma, se razlikuje glede na njihovo starost oziroma na to ali so že polnoletni. Osnovnošolski otroci imajo možnost bivanja v rejniških družinah (A18, E16) ali so premeščeni v drugi zavod (E17), lahko tudi v srednješolski zavod, veliko se jih vrne domov: »osnovnošolci, ki nadaljujejo v srednješolskem zavodu, jih je polovica, polovica pa jih gre domov« (H11).

Med možnimi nastanitvami mladostnikov so še dijaški in študentski domovi (C20, E19). Pomembno možnost za nastanitev mladostnikov pa so tudi mladinska stanovanja (B11, H14a, J13), ki predstavljajo vmesno fazo oziroma mehkejši prehod med institucionalnim življenjem in samostojnim življenjem mladostnikov: *»nekateri zavodi, npr. MD Maribor ima mladinsko stanovanje, v katerem mladostnik samostojno biva in skrbi zase, ima pa oporo in podporo strokovnega osebja, če jo potrebuje. To je nek prehod v odraslost, v samostojno življenje«* (F17). Mladostniki imajo možnost te namestitve le, če zavod ponuja to možnost: *»nekaterim se pomaga tudi z mladinskimi stanovanji, kjer ima zavod to opcijo«* (A20), toda strokovna delavka opozarja, da obstaja pomanjkanje tovrstnih nastanitev: *»namestitev v bivalne enote je bolj malo, ker ne pridejo zraven«* (H16).

Nekateri mladostniki svoj nov dom po odpustu iz zavoda poiščejo pri raznih sorodnikih, prijateljih, partnerjih ali pri širši socialni mreži (B12, B13, C19, F18, H15).

Izkušnje strokovnih delavk kažejo tudi, da se mladostniki selijo v najemniška stanovanja (C21, E18, F19, G12): *»nekako najdejo taka zasilna bivališča, če nekdo oddaja sobe, pa se potem mladi znajdejo naprej«* (H17), *»iz mojih izkušenj se polnoletni selijo v najemniška stanovanja«* (I10).

Zanimiva in hkrati zaskrbljujoča je tudi izkušnja strokovne delavke, ki opisuje seljenje mladostnikov med različnimi načini nastanitve, od domače oskrbe, do rejništva in potem zavoda pa nazaj v rejništvo: *»Nekaj mladostnikov je šlo iz matične družine v rejniško družino, v rejniški so prerasli vzgojno moč rejnika, so šli v vzgojni zavod in veliko otrok, lani celo 2-3, so se vrnili potem v rejniško družino. Ne k staršem ali kam drugam, ampak so od rejnika šli v zavod, pa od zavoda nazaj k rejniku, ker je bila to njihova edina taka skupnost, edino gnezdece, ki so ga imeli. Tudi take imamo in potem pomagamo naprej rejniku, kolikor se da.«* (H38). Skrb zbujajoče premestitve kažejo na to, da bodisi mladostnik ali institucije niso zmogli vzpostaviti odnosa, ki bi zagotavljala stabilnost.

### 4.3. Prehod mladostnikov v skupnost

V sklopu vprašanj glede prehoda mladostnikov v skupnost me je zanimalo, kakšna je po mnenju strokovnih delavk vloga centrov za socialno delo pri organizaciji samostojnega življenja mladostnikov in ali mladostniki po njihovem mnenju pri tem prejmejo dovolj podpore.

#### 4.3.1. Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja

Med pomembne vloge centrov za socialno delo spada predvsem delo z družino, *»vloga CSD je prvenstveno delo z družino«* (A21), kar vključuje izdelavo načrta za pomoč družini (B20), razgovore z družino, obiske na domu, napotitve na zunanje institucije (G10), poleg sodelovanja z družino pa tudi sodelovanje na timih (G13). CSD po mnenju strokovne delavke pogosto predstavlja tudi vmesni člen med mladostnikom in njegovo družino (G15), *»največkrat v smislu spremljanja, da imajo vikend izhode domov, če je to možno, in načrtovanja s celotno družino za povratek otroka domov«* (J10).

Pri prehodu mladostnikov v samostojno življenje igra pomembno vlogo sodelovanje med centrom in zavodom, saj na nek način skupaj sodelujeta pri tem postopku: *»vrnitev se pripravlja skupaj z zavodom«* (A15), *»vloga CSD je v sodelovanju z domom«* (A22), kar vključuje *»dogovarjanje, sodelovanje, iskanje najboljših možnih rešitev za mladostnika in starše«* (B14). Poleg sodelovanja z zavodom pa je potrebna tudi podpora, kjer se pojavijo težave: *»suport vzgojnemu domu, kadar je potreben, ko se mladostnik npr. pritožuje nad vsem mogočim«* (A24).

Poleg dela z družino ter sodelovanja z zavodom glavno vlogo predstavlja nudenje podpore in storitev mladostniku, v kolikor so jo pripravljeni sprejeti (E31, F22), in svetovanja v smislu razgovorov (G17, I16), skupnega načrtovanja (J18), po nasvete pa pridejo mladostniki tudi samoiniciativno (G14).

Strokovne delavke vidijo svojo vlogo tudi kot spremljanje stanja in izvajanje ukrepov (A23, E20), s čimer se poskuša odpraviti vzroke, ki so privedli do namestitve mladostnika v zavod (E15), in pa nadzorstveno vlogo, v smislu nadzora nad mladostnikom (I14).

Vloga CSD-jev je tudi opremljanje mladostnikov z informacijami: *»center mora imeti informacije, res moramo mi spremljat. Starejši to kar spremljajo, mladi pa ko nimajo informacij, kako to v družbi poteka, je pa res zelo važno, da jih mi opremimo s tem in jim pomagamo. Tudi vlogo, da mu daš pa poveš, kam jo mora nest, da pa en del pol sam opravi«* (H30).

Strokovne delavke vidijo različno vlogo CSD-jev glede na to, ali so mladostniki mladoletni ali polnoletni. Če so mladostniki še mladoletni, se jih namesti in poskrbi za vzgojo ter oskrbo v katerikoli obliki (A32), med možnostmi so rejništvo, krizni center za otroke (D34) ter zavod, kjer pa je vloga CSD, v kolikor ga zapusti pred 18 letom, spremljanje dogajanja v mladostnikovem življenju, *»največkrat v smislu nadzorstva starševske skrbi ter načrtovanje pomoči otroku in staršu v smislu podpore, opore«* (J25).

Ko mladostniki postanejo polnoletni, se vloga CSD-jev in tam zaposlenih strokovnih delavk spremeni: *»s polnoletnostjo se načeloma naloga oddaja otroka v zavod zaključi na CSD. Za tem se mladi lahko vključijo v druge oblike pomoči na CSD«* (B17). Po tem času se mladi načeloma lahko sami odločajo, kam bodo šli (D13) in katere storitve CSD-ja bodo koristili. To so storitve v sklopu osebne pomoči, ki obsegajo usmerjanje, informiranje, dajanje napotkov (A33, J17), podporo in spodbudo pri iskanju bivanja, po polnoletnosti CSD nima več pristojnosti nameščanja mladostnikov v različne oblike bivanja in zagotavljanja bivanja, le nudenje podpore pri tem (D23, D14). Samostojno bivanje je možno zagotavljati izključno polnoletnim mladostnikom (A35).

Za mlade z izrečenim vzgojnim ukrepom, ki ga prejmejo preko sodišča, se vloga CSD dodatno okrepi v smislu možnosti dodatnega nadzora: *»za mlade z izrečenim vzgojnim ukrepom sodišče pogosto v namen pomoči izreče še ukrep nadzorstva organa socialnega varstva, kjer se lahko intenzivneje vključujemo tudi pri že polnoletnih, v smislu spremljanja ustrezne institucije in urejanje raznih zadev skupaj z njimi«* (A34).

Ena izmed strokovnih delavk navaja razlike v delovanju med različnimi CSD-ji in zavodi: *»Zavodi in CSD imajo različne protokole in načine delovanja ter vsak večino časa deluje samostojno,«* (D33), medtem ko druga strokovna delavka izpostavi omejena pooblastila CSD-jev in posledično



zmanjšanje možnosti za uspešno delovanje: *»Že veliko let je naša vloga zelo okrnjena, nekoč smo imeli več možnosti na primer z urejanjem bivanja ali dodelitvijo stanovanj ter več uspeha pri iskanju zaposlitve, posebej slednje je bilo zadnja leta v Mariboru zelo težko.«* (A36).

Kot cilj delovanja CSD-jev in zavodov strokovne delavke vidijo v iskanju možnosti za mladostnike, opremljanju za samostojno življenje in podpori pri tem (E21, E32). Vrnitev v primarne domove je možna le ob ureditvi določenih razmer: *»povratak domov vključuje ureditev bivalnih razmer, finančnih, vključitev v razne storitve kot so pomoč družini za dom, šola za starše, kjer si pridobijo razne potrebne veščine, sodelovanje z zavodom in CSD. In glede na navedeno se poda tudi ocena možnosti povratka domov«* (J11).

#### **4.3.2. Podpora pri prehodu v samostojnost**

Strokovne delavke sem vprašala, ali menijo da mladostniki prejmejo dovolj podpore pri prehodu v samostojnost. Njihove odgovore sem razvrstila v štiri tematsko povezana mnenja: prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov, manjka konkretnih oblik pomoči, podporo prejmejo v večji meri v zavodu ter odvisno od želje in pričakovanj mladostnikov po podpori in sodelovanju.

Precej strokovnih delavk je mnenja, da mladostniki prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov. To so podprle z naslednjimi izjavami: *»Ja, mislim, da zavodi in centri, da smo s strani doktrine stroke zavezani, da mladostniku pri tem pomagamo, da bi bilo čisto popolnoma nestrokovno in neetično, da bi mladostnika, ki je v zavodu, ker ima težave, ker nima doma ene opore, ker nima družine take, ki bi funkcionirala [...]. Da bi ga dali v zavod pa ga kar pustili, zelo je važno, da ga nekako pospremimo na to pot samostojnosti, vsaj za začetek, potem pa se hitro vidi, ali še rabi pomoč ali se znajde, tako da ga naknadno ne silimo, ni treba, pa tudi to se ne dela, za začetek pa more bit absolutno«* (H40) in pa *»Glede na dosedanje izkušnje, ja«* (J23). Sam potek podpore pri prehodu bi se seveda dal še izboljšati: *»Imajo veliko podpore, vendar je sistem seveda odprt za številne izboljšave in nadgradnje.«* (C44).

Nekatere strokovne delavke so mnenja, da mladostniki največ podpore prejmejo prav v zavodih, v katerih so nameščeni, nekatere so v stiku z mladostniki le na timskih sestankih: *»večji del*

*omenjenih nalog sicer prevzemajo v samih zavodih» (C34), »o pomembnejših zadevah, ki se tičejo mladostnikovega nadaljnjega življenja, se običajno pogovorimo na skupnih timih« (G25), »v času bivanja v zavodu dobijo največ podpore s strani vzgojiteljev zavodov in drugih strokovnih delavcev« (I14), »s strani zavoda absolutno. Zavod je njihov starš« (I22), »glede na dosedanje izkušnje lahko potrdim, da zavod mladostnike primerno opremi za življenje zunaj zavoda« (J16).*

Kljub temu bi lahko bilo več konkretnih oblik pomoči, predvsem za že polnoletne mladostnike, ki jih, poleg pomanjkljive družinske oskrbe, pestijo še druge težave: *»manjka konkretnih oblik pomoči predvsem za polnoletne mlade, ki so zaključili z bivanjem in ne morejo domov ali nekaj časa ne najdejo dela ali za tiste z nedokončano šolo in dodatnimi težavami, manjka prehodnih oblik, kot so stanovanje, začasna denarna pomoč v obliki sofinanciranja na primer« (A49).*

Večina strokovnih delavk je omenila, da je to, kar lahko ponudijo in v kakšni meri lahko pomagajo mladostnikom, predvsem odvisno od mladostnikov samih, od njihove pripravljenosti do sodelovanja in prejemanja podpore ter od njihovih realnih pričakovanj: *»imajo podporo v obliki svetovanja oz. napotitev v primeru, da slednje sprejemajo« (A48), »v kolikor to seveda želijo oz. so pripravljeni sodelovati z nami« (C36), »če jo želijo, če so pripravljeni se aktivno vključiti, je imajo dovolj« (F32), »nekateri ob odhodu zavrnejo nadaljnjo pomoč« (G27), »odvisno od primera« (D34), »je pa odvisno od tega, koliko so napredovali v času bivanja v zavodu« (G26), »odvisno od njihovih realnih pričakovanj« (B23).*

#### **4.4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov**

Glede priprave mladostnikov na odhod iz zavodov me je zanimalo, ali obstaja kakšna ustaljena praksa sodelovanja med centri za socialno delo ter zavodi, kjer so mladostniki nameščeni, na kak način organizirajo srečanja, katere pomembne osebe sodelujejo pri prehodu, katera so področja priprave mladostnikov ter od česa je po njihovem mnenju odvisna uspešnost mladih pri prehodu iz zavodov v samostojnost.

##### **4.4.1. Ustaljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu**

Strokovne delavke sem vprašala o tem, ali obstaja ustaljena praksa delovanja in sodelovanja med centri in zavodi. Opisovale so določene poteke sodelovanja, kot sodelovanje pri nameščanju mladostnikov v zavode in spremljanje napredka mladostnika, pa tudi načrtovanje bivanja po zapustitvi zavoda skupaj z mladostnikom in njegovo družino (C37, D17, E30, F16). Omenjajo tudi pomen vključevanja stalnih strokovnih oseb, ki so si pridobili zaupanje mladostnika in bodo zanj v zavodu skrbeli ves čas, mu nudili občutek varnosti ter podpore, *»priprave na odhod potekajo dlje časa, sproti, oseba na CSD je običajno ista, ki je mladostnika že prej obravnavala«* (G20).

Pri tem se prilagajajo individualnim potrebam mladostnika, torej se praksa oz. sodelovanje vseh vključenih prilagaja glede na situacijo in mladostnika: *»z vzgojitelji se prilagajamo vsakemu mladostniku posebej, odvisno je tudi od tega, kaj mladostnik potrebuje in kakšna je njegova socialna mreža«* (F25). Verjetno je prav zaradi tega razloga nekaj strokovnih delavk mnenja, da ne obstaja ustavljena praksa ali protokol sodelovanja in da se programi med seboj razlikujejo: *»ni posebnega protokola, to je znotraj običajnega sodelovanja«* (C40), *»posebnega protokola ni«* (F23), *»skupaj z mladostnikom, zavodom načrtujemo njegov odpust. Vsak zavod oz. stanovanjska skupina ima malo drugačen program«* (F24).

Glede ustaljene prakse sodelovanja so strokovne delavke izpostavile tudi vzpodbujanje čim večje vpetosti v domače okolje, kolikor je to mogoče: *»pred odhodom, zadnje šolsko leto, veliko bolj vpet v domače okolje, ima redne izhode domov, preko katerih spremljamo funkcioniranje družine«* (A38), *»saj je ravno redno in uspešno bivanje doma tudi eden od dejavnikov za odpust«* (A39).

Vse strokovne delavke so v intervjujih organizirane timske sestanke omenjale kot enega glavnih načinov sodelovanja z mladostnikom in spremljanjem vseh področij njegovega delovanja, kar predstavljam v naslednjem podpoglavju.

#### **4.4.2. Timski sestanki**

Timske sestanke lahko uvrstimo pod ustaljeno prakso sodelovanja z vsemi vpletenimi, ki so vključeni v namestitev mladostnikov v zavode, in njihovo spremljanje do polnoletnosti. Strokovne sodelavke poudarjajo pomembnost teh sestankov: *»pomembne odločitve se dorečejo na timu, sama*

*se načeloma udeležim vseh timskih sestankov, če zbolim, me kdo nadomešča. Zavedamo se pomembnosti takih sestankov» (A47).*

Namen organiziranja timskih sestankov je evalvacija dosedanjega dela, oblikovanje individualiziranega načrta za mladostnike, sprejemanje pomembnih odločitev: *»na timskih sestankih se oblikuje individualizirani vzgojni načrt za vsakega mladostnika, tam tudi evalviramo dotedanje delo« (E12), »tim je sklican z namenom lažjega prestopa v okolje, z učenjem in seznanjanjem sprejemanja splošno veljavnih družbenih norm« (I18).*

Strokovne sodelavke iz centrov so praviloma prisotne na vseh timskih sestankih, v vsakem primeru pa tudi zaposleni iz zavoda: *»zavodski tim zmeraj sodeluje, iz CSD pa odvisno malo od organizacije, včasih ena strokovna delavka, včasih tista, ki vodi ta primer, takrat se ta strokovni delavec vključuje na sestanke v zavodu. Iz centra pa povabiš k sodelovanju, ker nimaš vseh informacij, kdaj izredna pomoč, kdaj redna pomoč, kdaj osnovno in kdaj dodatno zdravstveno zavarovanje in še kaj drugega, kar center lahko ponudi na posameznem področju, da ima mladostnik vse te informacije« (H34).* Poleg strokovnih oseb iz centrov in zavodov pa pri timskih sestankih sodelujejo še mladostnik, njegovi starši ter po potrebi tudi relevantne osebe iz šolstva, zdravstva, tudi sodstvo (E13, E14, I17).

Pred zaključkom bivanja mladostnikov v zavodu strokovne delavke omenjajo timski sestanek kot orodje, kjer se dorečejo pomembne zadeve glede odhoda mladostnikov iz zavodov: *»izvedemo več timskih sestankov in pogovorov z družino, kjer raziskujemo različne možnosti in se odločamo o tem, kaj bi bilo najboljše za naprej« (C39), »na timskih sestankih načrtujemo in oblikujemo nadaljnje bivanje mladostnika izven zavoda« (E33), »ja, zmeraj imamo zaključne teme, včasih enega, včasih dva ali tri, odvisno, kako je zapletena situacija« (H33).*

Na teh sestankih so poleg mladostnika udeleženi tisti, ki lahko vplivajo na potek življenja mladostnika po zapustitvi zavoda, a hkrati poznajo njegove individualne potrebe, saj so z njim sodelovali v času bivanja, v večini primerov so to strokovni delavci zavoda, CSD ter starši (D25): *»timski sestanek s strokovnimi delavci iz zavoda, ki po svoje poznajo tega mladostnika, ker so le delali nekaj časa z njim, vejo, ali potrebuje še naprej kako vodenje, recimo v smislu zdravljenja*

*odvisnosti, ali rabi še naprej kako psihiatrično podporo, terapevta, ali rabi center, da mu uredi ene stvari, pa potem samostojno zaživi» (H42). Na tak način se skupaj z mladostnikom oblikuje načrt pomoči za mladostnika po odhodu iz zavoda: »ob odhodu je največkrat sklican tim, kjer je prisoten pristojni CSD, zavod in starši oz. skrbnik otroka, če je to izvedljivo, pri čemer se skupaj z mladostnikom naredi načrt v smislu pomoči ob odhodu iz zavoda« (J19). Mladostnik se sam odloči, ali bo pripravljenemu načrtu sledil in ga upošteval ali ne: »pred odhodom iz zavoda oz. okrog polnoletnosti se sestane skupni tim, to je CSD, zavod, mladostnik, morda starši, ter se naredi načrt, ki pa ga mladostnik ni dolžen upoštevati« (D25).*

#### **4.4.3. Druge pomembne osebe pri prehodu**

Strokovne delavke iz CSD-jev poudarjajo pomembno vlogo zaposlenih v zavodih: *»zavodi se zelo trudijo in večinoma mladostniki pridobijo ogromno pozitivnega« (C25), »pripravlja jih zavod« (D28), »v času bivanja v zavodu dobijo največ podpore s strani vzgojiteljev zavodov in drugih strokovnih delavcev« (I14), »najprej pa strokovni sodelavec, da ko mladostnik zapušča zavod, da res vemo, kam gre, kaj bo z njim, ali ima kako podporno osebo« (H35), »predvsem z njim delajo v zavodu, mi tja ne odhajamo, če nismo posebej vabljeni« (D26). Zavodi opravijo večino priprav mladostnikov na prehod v odraslost, skrbijo za vzgojo in varstvo ter spremljajo njihov napredek: »vendar večinski del opravijo zavodi, ki so dejansko izvajalci, ki skrbijo za varstvo in vzgojo ter pri katerih so mladostniki nameščeni« (C43), jih učijo samostojnosti: »v zavodih se trudijo in dajejo veliko poudarka na učenju samostojnosti« (B15).*

Tudi druge strokovne osebe občasno in po potrebi sodelujejo poleg tistih iz zavoda in CSD. To so psihologi, učitelji, psihoterapevti, pedopsihiatri, zdravstvena služba (A40, B18, E34, E35), vključujejo pa se: *»odvisno od kadrovske zasedenosti v domu, v stanovanjski skupini MD načeloma le vzgojitelj« (A40).*

Strokovna delavka poudarja, da je pomembno, *»ali so starši podporni svojim otrokom v njihovem trudu po spremembi« (G23). Če torej razmere dopuščajo, potem starši ali rejniki predstavljajo pomemben podporni element svojim mladostnikom pri prehodu v samostojnost, v kolikor so bili vključeni v vzgojo, v postopek pomoči in podpore mladostniku, in tako lahko obstaja tudi kakšna*

možnost, da se vrnejo domov (A41, B19, E36 J20). Strokovna delavka to opiše tako: *»Ja, običajno so svojci, če so starši koliko toliko sodelujoči, pa če so vsaj neke vezi med njimi še, ali sploh če se vrača v domače okolje, potem so starši tudi vedno na teh zaključnih timih, pa tudi seznanjeni, kaj se bo potem na Centru naprej dogajalo, ali imajo oni kake naloge, kake obveznosti, ali oni kaj pomagajo, ali bo mladostnik to sam.«* (H37). Mladostniki lahko tako pri njih najdejo podporo ali nastanitev (D27). Nekaterim mladostnikom nudijo podporo tudi drugi svojci, *»v nekaterih primerih na primer tete, strici, babice, dedki«* (C41). V vsakem primeru pa poudarjajo, da sodelovanje in pomoč staršev pomeni tudi željo in tendence po vrnitvi mladostnikov v primarno družino (J12), saj se na ta način ustvarjajo razmere za uspešno vrnitev (A42). Od staršev se pričakuje soustvarjanje željenih izidov, kar pa ni vedno izvedljivo (E37), zato tudi vrnitev v domače okolje ni vedno možna.

#### **4.4.4. Področja priprave mladostnikov**

V splošnem imajo strokovne delavke iz CSD pozitivne izkušnje z zavodi s pripravo mladostnikov na samostojno življenje: *»imam z zavodi v smislu, da pripravijo mladostnika na samostojno življenje dobre in pozitivne izkušnje«* (H21), *»z zavodi imam, kolikor jaz sodelujem z njimi, dobre izkušnje«* (H23).

Menijo, da v zavodu pridobijo delovne navade tako v smislu gospodinjskih in ostalih opravil kot tudi v smislu opravljanja šolske prakse: *»že tekom šolanja se praksa zanje išče v domačem okolju ter se s tem ustvarjajo možnosti, da spoznajo delovno okolje in oni njih, vsak dober delavec ima pogosto že s sodelovanjem na praksi možnost, da dobi delo«* (A44), *»pridobijo spretnosti za samostojno življenje, kot so gospodinjska opravila, kot recimo kuhanje, čiščenje in pranje«* (C29), *»pridobivanje delovnih navad«* (E24).

Poleg razvijanja in pridobivanja delovnih navad, v zavodu vzgajajo in učijo mladostnike osnovnih življenjskih veščin, ko je na primer skrb zase in higienske navade (H19). Zavod mladostnikom predstavlja strukturirano okolje (C26, A27) *»z dosledno postavljenimi vzgojnimi mejami, hkrati pa pot pri osamosvajanju«* (C26), saj imajo mladostniki možnost, da pridobijo *»veščine in spretnosti za samostojno življenje«* (E22). Prav tako se naučijo *»opravljati hišna opravila, v kolikor jih še ne*

*znajo, udeležijo se veliko športno-kulturnih dejavnosti in dogodkov, naučijo se primerne komunikacije in obvladovanja čustev» (G16).*

Z bivanjem v zavodu nekateri mladostniki prvič dobijo priložnost za vzpostavitev odnosa do avtoritet, *»tudi učijo se malo drugačne komunikacije, kot so je vajeni od doma, odnos z vrstniki in z avtoritetami, ta odnos je sploh običajno čisto porušen do avtoritet. V zavodu imajo priliko spoznati nekoga starejšega, ki ga spoštujejo na nek zdrav način, zdrava avtoriteta« (H22).*

Izkušnje strokovnih delavk kažejo, da mladi večinoma pridejo iz zavoda bolje pripravljeni na samostojno življenje zunaj zavoda v vseh pogledih (C27, I13, I20). Opažajo, da *»samostojno uporabljajo javni prevoz, si uredijo zobozdravniški pregled in podobno« (C32), pridobijo »veščine sprejemanja odgovornosti za lastna ravnanja« (E26).*

Podpora mladostniku pri pridobivanju izobrazbe je ena od tematik, ki jih strokovni delavci zavoda obravnavajo v okviru timskih sestankov (E39, H39, I21, J22). Pomembno je, da *»smo seznanjeni, če ponavlja, če ima inštrukcije, če ima prostovoljca, ki se z njim uči. Te informacije zmeraj dobimo na teh skupnih timskih sestankih, in mi in starši« (H39). »Že sama namestitev je izpeljana z namenom pridobitve poklica, ki je temelj za samostojno življenje« (A 43). Mladostnikom nudijo pomoč pri organizaciji učenja (A29), navajajo jih na samostojnost pri šolskem delu (C31).*

Ključni pomen predstavljajo tudi socialne veščine, ki omogočajo vsakodnevne interakcije med posameznikom in okolico. Mladostniki v zavodu pridobijo veščine za *»konstruktivno reševanje konfliktov« (E27), »obvladovanje jeze oz. samokontrole« (A28), naučijo se »prepoznati svoja čustva in kako z njimi ravnati oz. slednje imajo možnost spoznati« (A30).*

Samopodoba otrok in mladostnikov se razvija vzporedno s socializacijo, zato njenega pomena ne moremo zanemariti, še posebej v obdobju mladostništva, ki predstavlja labilno in protislovno obdobje že samo po sebi. Le ena strokovna delavka navaja pomen dela za izboljšanje samopodobe mladostnika (E25).

Eno od področij priprave mladostnikov na uspešno samostojno pot predstavlja tudi opuščanje kaznivih dejanj. Za zavod predstavlja velik uspeh predvsem *»vzpostavitev abstinence in vzdrževanje abstinence od PAS«* (psihoaktivnih substanc) (E28). Prav tako bivanje v zavodu mladostniku predstavlja neko obliko varnosti: *»tako da ga malo manj skrbi za osnovno preživetje, ker se tako tudi lažje izogne kakim kaznivim dejanjem. Kaj denarja od denarne pomoči pa jim vseeno ostane za cigarete, da jim ni treba kradit«* (H31).

V okviru priprave mladostnika na življenje v zavodu namenijo pozornost tudi finančni neodvisnosti (C42). Učijo jih razpolagati z denarjem (C30), *»z njimi oblikujejo načrt sprotne porabe denarja in jih usmerjajo k racionalni porabi«* (E38). Učijo jih racionalnega nakupovanja, v smislu *»ali bodo kupovali stvari, ki jih potrebujejo, ali ne, po kakšni ceni, vzgojitelji so jim pri tem v pomoč«* (G24). Lahko jim določijo tudi skrbnika za finančen zadeve, kjer se *»v njegovo največjo korist vodijo finance, pri čemer pa se vsekakor zagotovijo nujne potrebe mladostnika, tako da se mladostnik že v sklopu navedenega nauči gospodarnega ravnanja«* (J21). Pri tem se sicer poraja dilema glede učenja finančne neodvisnosti, saj se bo otrok ali mladostnik težko naučil razpolaganja z denarjem, če ga nekdo drug upravlja namesto njega. Ali imajo mladi znanje in spretnosti ter so večji v finančnih zadevah je težko preceniti, tega se po navadi mladi naučijo v lastnih družinah, tukaj pa večji del te vloge prevzamejo ustanove.

Poleg tega jim nudijo pomoč pri: *»uveljavljanju socialnih transferjev«* (B21, D30), pri *»napotitvi in usmerjanju na Zavod za zaposlovanje, iskanju zaposlitve«* (B21), *»z informiranjem kam vse se lahko obrne po pomoč za uveljavljanje pravic, skupaj z njimi iščemo službo, poskušamo jim urediti status, kadar gre za invalidno osebo, sodelujemo z Zavodom za zaposlovanje, kjer se lahko vključijo v različne programe, kot so javna dela, socialna vključenost recimo. Seveda z aktivnim sodelovanjem mladostnika«* (F30).

#### **4.4.5. Uspešnost mladostnikov pri prehodu**

Odgovori strokovnih delavk o uspešnosti mladostnikov pri prehodu so si precej podobni, *»nekateri otroke zavod za nadaljnje življenje opremi dobro, nekateri pa ostanejo isti«* (D18). Uspešnost pri prehodu se razlikuje od mladostnika do mladostnika: *»od vsakega posameznika pa je odvisno,*



*koliko tega se bo v resnici naučil in koliko uporabil» (A31). »Kaj dobi mladostnik od zavoda pa je v veliki meri odvisno od mladostnika samega. Lahko ima zavod krasen program, aktivnosti, razumevajoč kader [...], pa mladostnik ne sprejme tega – tak mladostnik dobi od zavoda zelo malo. Če pa sprejme zavod kot pomoč, pa lahko dobi zelo veliko zase in za svojo prihodnost» (F21), »vendar je od posameznega otroka in njegove zrelosti odvisno, koliko so zmožni naučene stvari prenesti v drugo okolje, se pravi doma ali v samostojno življenje» (B16). Ne glede na zapisano pa obstajajo pokazatelji, ki nakazujejo uspešnost mladostnikov pri prehodu: »bolj uspešni so mladostniki, ki imajo osvojene delovne navade, predvsem iz naše okolice so uspešno iskali delo v tujini» (A37), »predvsem je odvisno od osebnostnih lastnosti, duševnih motenj, osebnostnih motenj, drugih zdravstvenih težav in družine ter socialnega okolja» (D19).*

Na uspešen prehod vplivajo tudi osebnostne lastnosti posameznika: *»odvisno od tega, kaj mladostnik sprejme, kaj želi» (G18), »oprema mladostnika je odvisna od posameznika, pomembne so majhne spremembe» (I12).*

Ob namestitvi mladostnika v zavod je pomembno, da zavod sodeluje z družino mladostnika: *»saj če se vpeljujejo spremembe samo pri otroku, ko pa le-ta pride domov, je vse po starem, ni spremembe, bo to okolje nanj imelo izreden vpliv in vse, kar naredijo v zavodu čez teden, je čez vikend, ko mladostnik biva doma, porušeno» (I34).*

Čas bivanja mladostnikov v zavodu se razlikuje od vsakega posameznika. V primeru, da z mladostnikom nimajo večjih težav, je bivanje v zavodu omejeno na krajše časovno obdobje: *»zavodi so sicer odprti navzven, mladi tudi ne bivajo posebej dolgo v njih, to govorim za naš CSD, in v tem smislu ni večjih težav z vrnitvijo» (A25).*

Nedvomno je za uspešen prehod potrebno sodelovanje vseh vpletenih: *»nujno je sodelovanje mladostnik, starši in strokovni delavci» (I11).*

Večje težave pri prehodu se pojavljajo pri tistih, *»ki bi še naprej potrebovali več prilagoditev v šolskem okolju in pomoč specialnega pedagoga doma nekajkrat tedensko, pa tega ni oz. starši tega dela ne znajo ali jim mladostnik tega ne dovoli» (A26).* V nekaterih primerih pa spremembe v

želeno smer niso mogoče, ker »mladostniki dejansko niso pripravljeni na življenje izven zavoda v zadostni meri oz. se sčasoma pokaže, da ponavljajo nekatere vzorce svojih staršev v smislu transgeneracijskega prenosa nekonstruktivnih vedenj« (C28).

#### 4.5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

Po odhodu mladostnikov iz zavoda me je zanimalo predvsem, kateri so viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda, katere so potrebe mladih, da se počutijo varne v novem okolju, kakšni so stiki strokovnih delavk z mladostniki po odhodu iz zavoda ter ali se mladi po njihovih izkušnjah odločajo za nadaljnji študij.

##### 4.5.1. Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda

Pomoč mladostnikom po odhodu iz zavoda je v prvi vrsti odvisna od starosti mladostnikov: »dokler gre za mladoletne, sama dalje delam z družino, pri polnoletnih pa le, če še izvajam vzgojni ukrep nadzorstvo« (A50).

CSD-ji v veliki meri poskrbijo za informiranost mladostnikov z možnimi viri pomoči: »naša naloga pri tem je, da ga seznanimo z viri pomoči« (E41), »mladostnika se seznani o vseh možnih virih pomoči, tako znotraj CSD, kot skupno iskanje pomoči v skupnosti« (B24), »polnoletne seznanimo z možnostmi in ponudimo sodelovanje, sami pa se nato odločijo, ali slednje želijo« (C45), »eni so čisto v narekovajih centrovski otroci, se res kar obračajo na center, da imajo vsaj enega na centru, kamor grejo in vprašajo, dobijo kake informacije« (H26). Včasih zgolj posredovanje informacij ne zadostuje, saj mladostniki potrebujejo več podpore in pomoči: »eden izmed virov pomoči smo strokovni delavci CSD, ki mladostniku po odhodu iz zavoda nudimo pomoč in podporo, ga informiramo in usmerjamo« (E42), »v kolikor mladostnik želi in potrebuje pomoč, mu na centru nudimo svetovalno podporo v smislu usmerjanja, opolnomočenja« (I23), »mladostnike na njihovo željo po polnoletnosti obravnavamo v sklopu osebne pomoči, to je prostovoljna storitev, pri čemer jim nudimo pomoč v smislu podpore, svetovanja, usmerjanja« (J17, J24). Nekateri mladostniki »se največ obračajo po pomoč zaradi stanovanjskih težav,

*zaposijo za denarno socialno pomoč, manj pa za psihosocialno» (G9), kadar gre za težje zaposljive mladostnike, se »jim lahko pomaga z ukrepi Zavoda za zaposlovanje« (A45).*

*Mladostnike se spremlja tudi še potem, ko zavod zapustijo: »na zaključnem timu se zmeraj naredi zaključni načrt, pogleda se za nazaj, kaj se je dogajalo, kaj se bo nadaljevalo naprej v domačem okolju, imaš zdaj tudi nove oblike poodpustnega vodenja, tako lahko še zavodi nadaljujejo pol to svoje delo, v enem delu se že tudi center vključuje. Tako da se zdaj s temi novimi oblikami to lahko preplete zelo učinkovito.« (H43).*

*Mladostniki so upravičeni do številnih socialnih prejemkov, ki jih država namenja tistim, ki jih potrebujejo oz. tistim, ki so do njih upravičeni: »v kolikor gre za polnoletno osebo, se lahko vključi v socialnovarstveno storitev 'Osebna pomoč' ter se mu nudijo pravice iz javnih sredstev« (D35), »pri Centru lahko koristijo tudi pravice iz javnih sredstev« (I24), »v primeru, da so prijavljeni na ZRSZZ, so lahko upravičeni do pravic iz javnih sredstev« (D15). Upravičeni so lahko tudi do subvencije najemnine (D21, D15). Mladostnikom je velikokrat prioriteta finančni vidik, saj ob odhodu največkrat nimajo privarčevanega denarja ali jim ga zmanjka, saj veliko mladostnikov še ne zna razpolagati z njim (G19): »tistim, ki se ne vrnejo k družinam, pomagamo pri urejanju financ, preživetja, kake družinske pokojnine, štipendije, izredne pomoči, pomoči za študente, da nekako finančno zmorejo. Tako da v finančnem smislu zagotovo, ker brez tega ni nič.« (H24).*

*Pomoč je namenjena tudi družini mladostnika »znotraj storitve 'Pomoč družini za dom'« (A52) in je odraz »skupnega truda v času mladostnikovega bivanja v zavodu« (G28).*

*Strokovne delavke nudijo mladim podporo pri iskanju namestitve: »pošljemo jim tudi razpise za stanovanja, ne berejo toliko časopisov in ne spremljajo medijev, te informacije priskrbimo. Ker če ni prijavljen na razpis za družbeno stanovanje, potem tudi če gre privat stanovat, ne more uveljavljati možnost subvencije najemnine. Za to je važno, da se vsaj formalno prijavi« (H27).*

*Ko mladostniki postanejo polnoletni, je od njih odvisno, ali bodo sprejeli pomoč, »vključitev v socialnovarstvene storitve je prostovoljna, pristojnosti CSD po polnoletnosti več nima, da bi samovoljno pomagal« (D40).*

#### 4.5.2. Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju

Dobro počutje mladih v novem okolju je v osnovi odvisno od psihološke podpore in občutka varnosti: *»potrebujejo čustveno oporo«* (A54), *»zaupanje in podporo vseh vpletenih v njegovem okolju«* (J26), *»mladostniki potrebujejo občutek varnosti, samozavest, samostojnost«* (I25), *»potrebujejo podporo in razumevanje odraslih ter primerno usmerjanje«* (B26), *»sprejetost, občutek varnosti, neodvisnosti«* (F33). Ena izmed strokovnih delavk nazorno pojasni: *»Kamorkoli bi ga dali, bi mu to okolje najprej predstavili, da vidi, šele nato se ga odpelje tja z vso prtljago. Če se pa vračajo nekam, kjer samo okolje poznajo, pa to nekako zafunkcionira. Če bi bil tak primer, da bi bilo čisto novo okolje, pa to ni pogosto, potem bi to naredili tako, da bi peljali mladostnika tja, da vidi, si ogleda in se prepriča, če že tam koga pozna.«* (H45).

Podpora mladostnikove socialne mreže prav tako predstavlja eno izmed osnovnih potreb, da mladostniki lažje zaživijo v novem okolju, predvsem potrebujejo podporo svojcev (G29), sorodnikov, prijateljev ali strokovno usposobljenih oseb (D36).

Naslednji potrebi, ki morata biti pri mladostniku zagotovljeni, da se lahko osamosvoji, je urejena nastanitev (A55, B25, C46, G30) in finančna varnost (A56, B25, C46, G30). Ena od možnosti je, da se mladim kot pomoč pri prehodu ponudijo mladinska stanovanja: *»v novem okolju ne vem, da bi jih dosti šlo v novo okolje, mladinsko stanovanje ni za njih neko tako novo okolje, se poznajo s tamkajšnjimi vzgojitelji že od prej in vejo, kam grejo in vidijo to«* (H44). Še vedno pa imajo mladi možnost, da se obrnejo na strokovnega delavca (G31).

#### 4.5.3. Stiki po odhodu iz zavoda

Večinoma mladostniki sami vzpostavijo stik s CSD, če potrebujejo pomoč, nasvete, podporo (A57, E45, I27). Nekateri *»zase ali za svojo družino uveljavljajo pravice pri nas«* (F35), *»občasno z nekaterimi, ki se zaradi dobrega odnosa v težavah in stiskah obračajo na delavko, ki jo poznajo iz obravnav«* (B27). Drugi pa *»za svetovanje pa bi rekla, da se manj vključujejo, da jih bolj zanimajo*

*te zadeve v smislu preživetja, stanovanja, kaki pogovori, pokažejo otroke, pripeljejo partnerja, to so res taka prijetna srečanja» (H28).*

Praviloma se občasni stiki še ohranjajo (H46): *»imeli smo tudi enega, ki je šel iz zavoda direktno v komuno recimo, pa je tam že kar nekaj časa in si tu pa tam napišemo kako pismo, kako čestitko, kaj takega« (H32).*

Stikov je manj tam, kjer se mladostniki *»uspešno vključijo v življenje družine in delo ali si celo ustvarijo svojo družino« (A58).*

Stikov z mladostniki sploh ni tam, kjer je načeloma *»obseg težav še vedno izjemno velik, ki so izvajali kriminalna dejanja, uživali droge in podobno« (A59).* Tudi druga strokovna delavka opaza: *»Če kdo čisto odkloni sodelovanje s centrom, pol tak hitro vidimo, kje pa kako je, ali ga lahko pustimo samega ali je treba še kaj intervenirat.« (A47).*

Mladostniki se ne vključujejo veliko v svetovanja po odhodu v samostojnost: *»ne morem pa reči, da bi pa ti mladostniki, ko zapustijo zavod, pa ko pridejo izpod okrilja, da bi se kaj dosti vključevali na svetovanja v Center. Pridejo po nasvete, po informacije, na kak pogovor, manj pa na kake dolgotrajne obravnave, pomoč« (H29).*

Stiki se največkrat ohranjajo na pobudo mladostnikov (D39, F34, D37): *»z nekaterimi ja, z drugimi ne. Vse je odvisno od mladostnikov samih« (J27).* So neformalni (G32) in temeljijo na prostovoljni bazi (C48): *»nekateri mladostniki se vračajo k strokovnim delavkam v Center z namenom, da nas seznani o svojih uspehih, prelomnicah v življenju, na primer matura, služba, partner, družina« (I26).*

#### **4.5.4. Odločanje za nadaljnji študij**

Iz pogovora s strokovnimi delavkami je razvidno, da je odločitev mladih za nadaljnji študij odvisna od sposobnosti posameznika: *»odvisno je od mladostnika, njegovih kapacitet, želja, osebnosti« (D41), »mladi, kateri so s strukturiranjem dneva in pomočjo pri učenju ponovno uspešni pri šolanju*

*ter imajo ustrezne intelektualne sposobnosti, se odločajo tudi za študij» (A60). Ena izmed strokovnih delavk meni, da je izbor študija večinoma »neodvisen od bivanja v zavodu« (C49).*

*V primeru, da se mladostniki odločijo za nadaljevanje šolanja, se od njih pričakuje samostojnost: »pri odločanju o vrsti študija imajo proste roke glede na interese, pomagamo jim kvečjemu z nasveti, vse ostalo se pričakuje, da bodo opravili sami, da bodo obiskali informativne dneve, vpis, pridobili informacije o študiju na spletu, saj je slednje pokazatelj njihove sposobnosti« (A61).*

*Več podpore mladostnikom pri odločitvi za študij jim nudijo v zavodih (I28): »v zavodih so osredotočeni na to, da spodbujajo razvoj otrokovih močnih pozitivnih področij« (B28), »to je domena zavoda, saj ga oni najbolj poznajo« (D43).*

*CSD mladostnike pri odločitvi za študij podpre: »podpremo vsakega mladostnika glede izbire študijskega programa« (F36), »mladostniku vsi nudimo podporo, ga vzpodbujamo pri njegovih željah, ki so seveda njemu v korist« (J28).*

*Na nekaterih CSD-jih se temu ne posvečajo posebej: »v kolikor se na timu to ne izpostavi, se s tem ne ukvarjamo« (D42).*

*Cilj večine mladostnikov je uspešno zaključiti srednješolsko izobraževanje in pridobiti poklic: »večini mladostnikov je cilj uspešno pridobiti poklicno ali srednješolsko izobrazbo in o študiju ne razmišljajo« (E46), »drugače pa večinoma končajo srednješolske programe, dvo-, tro- ali štiriletni program srednje šole« (F39), »v zavodih z internim izobraževanjem je možna vključitev v nižje poklicno izobraževanje ali poklicno« (E47).*

*Ti mladostniki se običajno ne odločajo za študij: »redke izjeme so dijaki, ki bivajo v mladinskem domu, ki obiskujejo šole izven zavoda in imajo pogoje za nadaljnje šolanje« (E48), »malo jih odide na študij« (G33). V primeru, da se mladostniki odločijo za študij na fakulteti, le redki ostanejo v zavodu (F37). »V moji 23-letni karieri sta se samo dva mladostnika odločila, da nadaljujeta s študijem v zavodu oz. v mladinskem stanovanju. Oba sta uspešno končala študij.« (F37).*

#### 4.5.5. Pomanjkljivosti

Pomanjkljivosti je več, tako recimo primanjkuje mladinskih stanovanj: »CSD ne razpolaga z namestitvenimi kapacitetami, kot so stanovanja, sobe in podobno« (D24), »v kolikor bi zavodi razpolagali z več mladinskimi stanovanji, bi bil za mladostnike prehod lažji« (G21).

Čeprav se tudi ti mladostniki želijo osamosvojiti, njihove želje niso vedno uresničljive: »ne grejo tako stari iz vzgojnih zavodov, da bi lahko šli čisto v samostojno življenje, saj si želijo imet nekje eno stanovanje. To je želja vsem, samo izvedljivo pa to ni, niti zaradi financ, običajno se šele nekje šolajo ali pa šele začenjajo kaj delat, pa so na kaki denarni pomoči potem. Tako da to je vsem želja ampak hitro vidijo, da bo treba nekak na drug način začeti« (H48).

Spremljanje mladostnikov po odhodu iz zavodov je oteženo, predvsem zaradi preobremenjenosti delavk na CSD: »Ker Center je bil, včasih se je to bolj izvajalo, dolžan še eno leto spremljati mladostnika po odhodu iz zavoda, pa če je bilo vse ok ali ni bilo vse ok. Zdaj ne vem, koliko se še to izvaja, če je to še vedno, ker tako ali tako nimamo časa. Jaz sem imela recimo redni strokovni nadzor eno leto prav iz tega področja – spremljanje po odpustu iz zavoda, da smo pregledali spise, kaj smo delali. Takrat je bilo še možno, da si staršu pošiljal v družino kaka povabila na kake delavnice v Centru ali izven Centra. Nekaj časa sem še organizirala tabore teh mladih, ki so bili v zavodu, rejencev in tabornikov, smo jih tam zraven povabili. Sedaj je teh možnosti čedalje manj zaradi preobremenjenosti z drugimi stvarmi. Tako, da če bi jaz šla zdaj tabore organizirat med službenim časom, lahko pišem poročila vse vikende doma, pol se pač ne greš.« (H36).

#### 4.6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

V sklopu vprašanj, kjer so mi strokovne delavke pripovedovale o dobrih in slabih primerih prehoda mladostnikov v samostojnost po zapustitvi zavoda, sem iskala skupne karakteristike, ki so jih strokovne delavke navedle, da so bile ključne pri uspešnih in tudi pri neuspešnih primerih. Tako se je izoblikovalo nekaj lastnosti prehoda, ki so po mnenju strokovnih delavk vplivale na potek prehoda.

#### 4.6.1. Dobre prakse prehoda

Na tem mestu so sogovornice izpostavile predvsem dve dobri praksi prehoda: dejavnike, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu in jih bom v nadaljevanju predstavila ter vračanje k družini ali sorodnikom.

##### 4.6.1.1. Dejavniki, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu

Vsak mladostnik potrebuje ob sebi vsaj eno osebo, ki ji lahko zaupa, ki mu je v oporo, ki mu daje občutek varnosti in se nanjo lahko zanese, kadar to zares potrebuje. Vzpostavljanje in ohranjanje kvalitetnega odnosa bodisi z družinskimi člani bodisi s socialno mrežo mladostnika je bistvenega pomena tudi za mlade, nameščene v različnih zavodih in institucijah. O tem sem že govorila, saj so na to opozorile tudi moje sogovornice. Zato ne preseneča dejstvo, da je prisotnost vsaj ene osebe, ki mladostniku nudi podporo, ključnega pomena na poti uspešnega osamosvajanja. Največkrat je to partner: *»edina stalnica v njegovem življenju v tem obdobju je bilo njegovo dekle«* (A62), *»dekle mu je ves čas stalo ob strani«* (A64). Nekateri si *»dokaj hitro ustvarijo družino«* (G36) ali *»ostanejo v dobrih stikih s staršema«* (C51).

Podpora CSD in zavoda je prav tako nepogrešljiva. Tako CSD omogoča krajše intervencije, kot na primer *»za eno leto umik v drugo okolje, kjer je videl drug način življenja, kot pa so ga imeli doma, in so se stvari kar hitro popravile«* (H49). Povedo tudi: *»podprem njegovo močno področje, to je delo, in na sodišču sem zagovarjala odpust iz zavoda, saj sva se dogovorila, da bo delal ter si ustvaril pogoje za samostojno življenje«* (A63), *»tekom bivanja v zavodu je sodelovala z različnimi specialističnimi službami, s psihologom, pedopsihiatrom, redno je obiskovala pouk, imela inštrukcije«* (I29).

Poleg omenjenega, je ključnega pomena tudi vključenost staršev v pomoč CSD: *»starša sta bila vključena v pomoč družini na dom (PDZD) v centru«* (I31).

Zaključek šolanja (B29, F41) in ureditev delovnega razmerja (B30, C50, G35) sta prav tako pokazatelja dobre prakse prehoda v samostojnost. Iz odgovorov strokovnih delavk je mogoče



razbrati tudi, da so si mladostniki delo poiskali v tujini (A65) ali se odločili za samostojno pot: *»spet drugi mladostnik se je po končanem osnovnošolskem zavodu vpisal v srednjo šolo, je ni dokončal, sedaj je uspešen samostojni podjetnik«* (F42). Uspešen prehod predstavljajo tudi primeri, kot je naslednji: *»se je odločila za študij zdravstvene nege v Ljubljani, bila prostovoljka v srednji šoli, kjer je bivala, opravljala nočna dežurstva v skupini in je sedaj diplomirana medicinska sestra, zaposlena v referenčni ambulanti zdravstvenega doma ter podaja znanje glede zdrave prehrane in gibanja naprej«* (F41).

Zgoraj omenjena dejavnika (uspešen zaključek šolanja in redni prihodki) predstavljata pogoj za urejeno bivališče mladostnikov. Nekateri mladostniki krajši čas še živijo v mladinskem stanovanju (B31), drugi si stanovanje najamejo: *»mladostnica se je preselila v najemniško stanovanje«* (G34), *»po treh letih se je mladostnica osamosvojila, dobila zaposlitev, s prihranki je najela stanovanje«* (I32), *»mladostnica si je še pred odhodom iz mladinskega doma, s pomočjo strokovnih delavcev mladinskega doma, uredila bivanje v najemniškem stanovanju in tudi v njem po odpustu samostojno zaživela«* (E49).

Priložnost za uspešno pot v samostojnost je mogoča tudi za mladostnike, ki so povsem opustili kazniva dejanja (A66).

#### 4.6.1.2. *Vračanje k družini ali sorodnikom*

Podatki kažejo, da se vsi uspešni primeri vrnejo nazaj v primarno družbeno skupino (k družini): *»vsi nam poznani primeri so se vrnili domov oz. k sorodnikom«* (D44), *»večina mladostnikov se vrne nazaj v matično družino in se od tam kasneje osamosvojijo«* (E50), *»druga mladostnica je po letu dni bivanja v Ljubljani končala v domačem okolju najprej poklicno srednjo šolo, nato po programu 3+2 še tehnični program srednje šole«* (F40).

#### 4.6.2. **Manj uspešne prakse prehoda**

Strokovne delavke pojasnijo, da je prehod v odraslost manj uspešen pri mladostnikih, ki se na tej poti srečujejo z različnimi ovirami in jih bom v nadaljevanju podrobneje predstavila. Prav tako obstaja določen odstotek neuspešno rešenih primerov.

#### 4.6.2.1. *Ovire pri uspešnem prehodu*

Med najpogostejše ovire spada nepripravljenost opuščanja slabih praks, kot so kazniva dejanja mladostnikov, uživanje nedovoljenih substanc, družbeno neprilagojeno vedenje in odsotnost želje po spremembi načina življenja: *»večinoma sploh tisti, ki so imeli že prej težave s kaznivimi dejanji, drogo, in so bili nameščeni v zavod po kazenski zakonodaji, s sklepom sodišča – brezposelnost, odvisnost od alkohola, drog, nasilje, nadaljevanje s kaznivimi dejanji, zapor«* (F44), *»predvsem takrat, ko mladostniki niso opustili svojih slabih navad, kot so protipravna dejanja, uživanje drog, vedenjska neprilagojenost [...]«* (A68), *»vedenje in funkcioniranje mladostnika se po vrnitvi iz zavoda ni spremenilo, je nadaljeval z uživanjem nedovoljenih substanc, ne vidi potrebe po zdravljenju«* (B32), *»nekateri mladostniki po odhodu iz zavoda nadaljujejo s kaznivimi dejanji in prekrški, so preganjani, v zaporih«* (I33), *»najslabše jo odnesejo tisti s kaznivimi dejanji ali uživanjem drog«* (G37), *»na Centru si je uredil denarno pomoč, pa je začel s kaznivimi dejanji«* (H51).

Nemalokrat k temu pripomore tudi pomanjkanje delovnih navad (A71).

Mladostnika lahko ovirajo tudi njegove osebnostne lastnosti ali težave v duševnem zdravju: *»težava je večja, kjer so pridružene osebnostne motnje, duševne bolezni«* (A70), *»eden je po nekaj letih naredil samomor«* (F43).

Eno izmed mnogih ovir predstavlja tudi nefunkcionalna družina: *»nima dobre družinske strukture«* (B33), *»nenehno menjavanje partnerjev in elementi opuščanja starševske skrbi v odnosu do svojih otrok«* (C53).

Nekateri mladostniki se niso zmožni ustaliti in se nenehno selijo: *»Dolgo je bil v rejniški družini, pa ni šlo, v stanovanjski skupini, pa ni šlo. Bil je premeščen v zavod, pa tudi hude težave. Vmes*

*neki časa komuna, iz komune nazaj v vzgojni zavod, pa v stanovanjsko skupino. Ker pa je bil vmes polnoleten in se lahko odloči, ali bo bil v zavodu ali ne, se je seveda iz enega na drugi dan odločil, da gre iz zavoda ven. Njega sem namestila v en privatni študentski dom v Mariboru, od koder je kar hitro šel, ker si je našel eno sobico, oziroma vsaj mislil je, da si jo je našel, potem pa se je začel selit malo sem malo tja od enega prijatla do drugega.» (H50).*

Spet drugi mladostniki se znajdejo v velikih finančnih težavah: *»je prišlo do velikih težav pri razpolaganju s financami«* (C52).

Tretji pa z institucijami niso sodelovali ampak so se nanje obračali le, ko so potrebovali njihovo pomoč: *»da bi pa poslušal kake nasvete ali pa kakšne naše predloge, to pa ni bilo«* (H52).

#### *4.6.2.2. Neuspešnost primerov*

Podrobnosti neuspešnih primerov strokovne delavke niso razkrile. Uspela sem izvedeti le, da večina *»meni znanih primerov je žal na nek način neuspešnih«* (D45). Razlog za njihov neuspešni prehod se kljub funkcionalni družini skriva drugje. Strokovna delavka A69 pove: *»Pri tem pa ne gre pri vseh primerih za nefunkcionalne izvirne družine, pri nekaterih so doma sprejeti oz. imajo podporo družine, a s svojimi vedenji niso prenehali.«*

## 5. RAZPRAVA

Odraščanje in z njim povezano osamosvajanje predstavlja mladostnikom obdobje polno izzivov. Družina ima ključno vlogo pri zagotavljanju podpore mladostnikom pri prehodu v odraslost. Doblehar (2009) poudarja, da je mladostniku v tem težkem in stresnem času izjemno pomembno, da se počuti varnega, stabilnega in znotraj meja, ki mu jih zagotavljajo starši. Brez ustrezne podpore s strani družine ali drugih entitet, ki omogočajo mladostnikovo vzgojo, lahko pride do pojava negativnih posledic. Vemo, da je družinska struktura ena najbolj zaprtih, in v naši kulturi je vstop v ta prostor tabuiran (Krajncan in Grum, 2013). Zato oddaja mladostnika v katerikoli zavod predstavlja poseg v družino, ki običajno povzroči številne čustveno negativne reakcije staršev in otroka. Tako pri starših vzbuja občutke krivde zaradi lastne vzgojne neuspešnosti, pri mladostniku pa jezo, strah pred neznanim (zavodom) ter občutke nemoči (Marovič, 2018). Zanimariti ne gre niti dejstva, da »otroci in mladostniki, ki so vedenjsko problematični, praviloma zase ne iščejo pomoči« (Svetin Jakopič, 2005, v Marovič, 2018, str. 130), temveč jo največkrat odklanjajo. Poleg tega je v laični javnosti še vedno prisotna stigma, »da je oddaja v zavod za otroka kazen, za družino pa sramota« (Vzgojni program, 2004, v Marovič, 2018), kar lahko pri zavodskih prizadevanjih, da bi s strokovno pomočjo pomagali posamezniku in njegovi družini, predstavlja še dodatno oviro.

Vse naštetu vpliva na mladostnike, ki nimajo urejenih družinskih razmer in se v odraslost podajajo brez podpore primarne družine, njihova pot v odraslost je pogosto zaznamovana z dodatnimi ovirami, primanjkljaji in tveganji. Pri mladostnikih, kateri opore pri odraščanju niso mogli najti pri lastni družini, to vlogo prevzamejo oziroma poskušajo nadomestiti drugi. S pomočjo informacij, ki sem jih pridobila z intervjuji, sem pridobila vpogled v to, s čim se ti mladostniki soočajo ob prehodu in kakšne opore so jim na voljo. Osredotočila sem se na delo svetovalk centrov za socialno delo, saj vsaka strokovna delavka namesti do 10 mladostnikov letno in v večini primerov prav one predstavljajo prvi stik mladostnikov z institucijo. Avtorji (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016) poudarjajo, da mora za namestitev mladostnikov v zavod obstajati tehten razlog oz. potreba po namestitvi, saj se mladostniki o tem ne odločajo prostovoljno, temveč o tem odloča mladinsko sodišče na predlog centra za socialno delo. Med najpogostejšimi vzroki namestitve v zavode so strokovne delavke navedle težave v odraščanju, s katerimi se starši težko spopadajo oz. se počutijo nemočne pri vzgoji. Te težave se še dodatno stopnjujejo s problemi kot so opuščanje starševske

skrbi za otroke, saj tako ogrožajo zdrav razvoj otroka, nasilje v družini, slabe socialne in materialne razmere. Pogosto kot razlog za namestitev navajajo tudi vedenjske in čustvene težave mladostnikov. Podobno tudi Marovič (2018) navaja, da centri za socialno delo kot najpogostejše razloge za namestitev v vzgojni zavod navajajo učne težave, povezane z vedenjskimi težavami, nemočjo staršev ter socialno ogroženostjo. Pri tem se mi zastavljajo številna vprašanja, ki so ključnega pomena, saj zaznamujejo mladostnikovo prihodnost: *kdaj oddati mladostnika v mladinski dom, kateri so odločilni dejavniki, ki vodijo do namestitve v mladinski dom, ali je vključitev v mladinski dom najprimernejša oblika izvendružinske institucionalne pomoči za določenega posameznika?* Krajnčan (2006) opozarja še na dodatno dilemo, in sicer lahko po njegovem mnenju takšna resocializacija povzroči več škode kot koristi (npr. problemi stigmatizacije in kriminalnih dejanj). Njegovi pomisleki so vsekakor upravičeni, saj je tudi iz izjav strokovnih delavk razvidno, da so nekateri mladostniki svojo samostojno pot neuspešno nadaljevali. Po drugi strani pa ne vemo, kakšna bi bila usoda mladostnikov, če bi bili prepuščeni staršem, ki jih na samostojno življenje sploh ne bi pripravljali oziroma bi utrpeli druge travmatične izkušnje. Menim, da tako vzgojni zavod kot mladinski dom po svojih najboljših močeh pripravljata mlade na življenje zunaj zavodske strukture. Prav tako sem mnenja, da je ena od nalog zavodov, da svoje varovance vključujejo v ožjo in širšo okolico. Prav je, da se mladostniki z zunanjim okoljem povezujejo prek različnih prireditev, nastopov, predavanj, tekmovanj, taborov, kulturnih prireditev, kino predstav, prehranjevanja v restavracijah, vključevanja v športne klube, prek doživljajske pedagogike in povezovanja z drugimi vzgojnimi zavodi (Krajnčan in Grum, 2013). S tovrstnimi dejanji lahko pomembno vplivamo na zmanjševanje predsodkov in stereotipov. Ne glede na to avtorja (prav tam) opozarjata, da so mladostniki kljub vsem usmeritvam k odprtosti in povezanosti z zunanostjo še vedno prikrajšani v stikih z okoljem zunaj zavoda, posledice mladostniki čutijo predvsem ob koncu bivanja v zavodu. Največkrat so mladostniki nameščeni v zavode, ki so oddaljeni od njihovega domačega kraja, zato je vključevanje oteženo in posledično tudi manj uspešno. Vidimo, da je ta težava kompleksna in preproste vsestranske rešitve zanjo ni.

Odnos, ki ga svetovalke centrov za socialno delo vzpostavijo z mladostniki, ocenjujejo kot dober, saj si prizadevajo za vzpostavljanje in ohranjanje uspešnega sodelovanja z njimi. Kadar mladostniki sprejmejo pomoč strokovnih delavcev, se to navzven kaže tako, da se mladi sami obrnejo nanje in izkažejo interes za pogovor. To lahko razumemo kot velik vpliv in pomen prvega

stika z institucijo, ko mladostniki prvič stopijo iz znanih okvirov družinskega življenja in se soočijo z drugačnimi razmerami, kot so jih bili vajeni do tega trenutka. Howland (2017) pozitivne socialne povezave izpostavlja kot enega izmed glavnih elementov, ki omogočajo posamezniku, da se bolje prilagodi situaciji ne glede na število negativnih faktorjev. Pomislek, ki se mi pri tem poraja je, da kakovost odnosa, ki ga strokovne delavke vzpostavijo z mladostniki, ne moremo izmeriti. Eden od kazalnikov bi lahko bila tudi povratna informacija mladostnika – v smislu, kako on opiše odnos s strokovno delavko ter tudi mnenje vzgojiteljev v vzgojnem zavodu oz. mladinskem domu.

Med bivanjem mladostnikov v zavodu imajo strokovne delavke različne izkušnje glede pogostosti stikov. Z njimi se srečujejo predvsem ali celo izključno na timskih sestankih, ki jih organizira zavod. V primeru, da zavod ne organizira srečanj, potem tudi nimajo stikov z mladostniki, razen v primeru, če jih slednji sami kontaktirajo. Strokovne delavke poudarijo, da se z mladostniki pogosteje slišijo ali vidijo v času počitnic in praznikov, če se v tem času vrnejo v domače okolje. Poudarijo pa, da se pogosteje vključujejo tam, kjer je več težav. Le ena strokovna delavka se z mladostniki srečuje enkrat mesečno. Howland (2017) izpostavi pomen podpore različnih ustanov, med njimi so tudi svetovalnih delavcev, saj doprinesejo k občutku stabilnosti ter pozitivnosti. Po mnenju Osgooda in drugih avtorjev (2010) je prav ustrezno svetovalno delo ključnega pomena in smiselno je uvajati tudi pomoč svetovalcev prostovoljcev. To odpira vprašanja, ali takšni stiki zadostujejo, so tovrstna srečanja dovolj za vzpostavljanje kakovostnih odnosov, ali imajo svetovalke iz CSD-jev na ta način lahko dober pregled nad dogajanjem, ali so morda stiki manjši zaradi kadrovske podhranjenosti. Krajncan in Grum (2013) centrom za socialno delo očitata preveč načelne pristojnosti, ker je njihovo spremljanje otrok bolj ali manj povezano samo s timskimi sestanki, ne spremljajo pa permanentne obravnave otroka. Tudi sama pogrešam več osebnega stika s strani strokovnih delavk v odnosu do mladostnikov, npr. spremljanje njihovega počutja, napredka, doseganje zastavljenih ciljev, neformalni pogovori ipd.. Vendar pa menim, da bi bila tako poglobljena obravnava mogoča le z zadostnim številom kadra in korenitimi sistemskimi preureditvami področja pri spremljanju mladostnikov v času bivanja mladostnikov v zavodu ter jasna opredelitev vlog vseh, ki delajo z mladostnikom.

Delo z družino mladostnika poteka ves čas in je v veliki meri odvisno od pripravljenosti staršev za sodelovanje. Svetovalna delavka navaja, da kadar so vzrok namestitve mladostnika v zavod

njegove lastne težave, je pomoč strokovnih delavk manj osredotočena na delo z družino. V ostalih primerih strokovne delavke vključijo družine v storitve pomoči družini na domu, ki zajema svetovanja, delavnice za starše, terapevtske obravnave, občasne razgovore na CSD ali obisk na domu. Pri tem bi veljalo poudariti, da so čustvene in vedenjske težave otroka zagotovo posledica okolja, v katerem živi. Krajncan in Grum (2013) ocenjujeta, da je v praksi delo z družino največkrat obrobno. Po mojih izkušnjah je delo z mladostnikom bolj uspešno, kadar je komunikacija in sodelovanje med vsemi udeleženci (mladostnik, družina, zavod, center za socialno delo) kontinuirano.

Iz razgovora s sogovornicami je razvidno, da mladostniki načeloma zapustijo zavod ob polnoletnosti ali ko poteče sklep sodišča. Iz literature pa je mogoče razbrati, da lahko zavodi omogočijo mladostnikom bivanje do dopolnjenega 21. leta (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016). Najbrž je temu tako, ker lahko mladostniki v zavodu ostanejo do polnoletnosti oziroma do dokončanja šolanja. Po izkušnjah strokovnih delavk, s katerimi sem opravila intervju, se velika večina mladostnikov vrne v domače okolje, k staršem. Le redki se podajo v samostojno življenje. Za tiste, ki se iz različnih razlogov ne morejo vrniti k matičnim družinam, obstajajo druge možnosti bivanja, kar pomeni, da si morajo ustvariti pogoje za samostojno življenje (prav tam). Osnovnošolski otroci imajo možnost nastanitve v rejniški družini ali se jih premesti v drugi zavod. Starejši pa se lahko odločijo za dijaške oz. študentske domove, najemniška stanovanja ali mladinska stanovanja, ki predstavljajo vmesno fazo med institucionalnim življenjem in samostojnim življenjem mladostnikov. Nekateri svoj novi dom poiščejo pri raznih sorodnikih, prijateljih, partnerjih ali pri širši socialni mreži. Dobra priprava mladostnikov na samostojnost v času bivanja v vzgojnih zavodih vpliva na zmanjšanje občutkov negotovosti in izgubljenosti ob koncu bivanja. Vsekakor pa se s tem ne smemo zadovoljiti, saj je organiziranje pomoči po odpustu nujno potrebno in zelo aktualno. Krajncan in Grum (2013) menita, da je nezadostno, nesistematično in nenadzorovano. Mladi ob koncu šolanja in odpustu iz vzgojnega zavoda potrebujejo podporo, da bi se postopno osamosvojili. Na začetku vzpostavljanja finančne samostojnosti si mladi brez višjih dohodkov le redko lahko privoščijo najemniška stanovanja. Prav tako prihajajo iz zavodov, ki so še vedno razmeroma zaprti ali jih zunanji svet stigmatizira. Konec koncev so to mladostniki, ki navadno potrebujejo več spodbud, usmeritev in spremljanja (prav tam).

Ena izmed glavnih vlog svetovalnih delavcev s CSD v sodelovanju z zavodom je skupna priprava mladostnikov na vrnitev domov oz. iskanje najboljših možnih rešitev za mladostnika in starše. Poleg tega nudijo podporo zavodu, kadar se pojavijo težave. Njihova naloga je tudi spremljanje stanja in izvajanje ukrepov. Nekatere strokovne delavke so mnenja, da mladostniki največ podpore prejmejo prav v zavodih, v katerih so nameščeni. Zavod načeloma mladostnike primerno opremi za življenje zunaj zavoda. ZUOPP (2011) definira, da zavodi zasledujejo predvsem vzgojne, izobraževalne in preventivne cilje. To potrjujejo tudi razgovori s strokovnimi delavkami, saj mladostniki pridobijo paleto različnih spretnosti, ki so nam samoumevne. Pridobijo spretnosti za samostojno življenje, kot so na primer različna gospodinjska opravila. Naučijo se skrbeti zase, pridobijo higienske navade, naučijo se uporabljati javni prevoz, se naročiti na zobozdravniški pregled, prevzemati odgovornost za svoja dejanja. Velik uspeh predstavlja opuščanje kaznivih dejanj. Naučijo se prepoznavati in izražati svoja čustva, obvladovati jezo in uspešno reševati konflikte. Mlade se pripravlja tudi na razpolaganje z denarjem in racionalno nakupovanje. Prav tako pridobijo informacije za uveljavljanje socialnih transferjev, deležni so tudi pomoči pri iskanju zaposlitve. Menim, da so področja priprave mladostnikov na samostojno življenje ustrezna. Zdi pa se mi, da bi ob odpustu mladostnikov iz zavodov morali centri za socialno delo ohraniti stik z njimi. Krajncan in Grum (2013) poudarjata, da bi sodelovanje med centrom za socialno delo, vzgojitelji in zavodom moralo biti v času odpusta in po njem največje, še posebej kadar življenjske razmere mladostniku ne dopuščajo vrnitve v domače okolje. Zdi se mi, da bi to delo lažje prevzeli na centru za socialno delo, saj vzgojitelji težko prevzamejo to nalogo. S tem pa se odpira zelo velika potreba po nadgradnji delovnih nalog oziroma vzpostavitvi profila, ki bi prevzel mentorstvo mladostnikov po odpustu iz takih in podobnih institucij, ne glede na to, ali se ti vrnejo domov ali pa izberejo druge načine življenja po odpustu (prav tam).

Med zavodi in centri za socialno delo obstaja določen potek sodelovanja, kot na primer sodelovanje pri nameščanju mladostnikov v zavode in spremljanje napredka, načrtovanje bivanja po zapustitvi zavoda skupaj z mladostnikom in njegovo družino. Pri tem se praksa oz. sodelovanje vseh vključenih prilagaja glede na situacijo in mladostnika. Najverjetneje prav iz omenjenega razloga ne obstaja ustaljena praksa ali protokol sodelovanja. Kot eden izmed glavnih načinov sodelovanja se omenjajo timski sestanki, v okviru katerih se opravi evalvacija dosedanjega dela, oblikuje se nov individualizirani načrt za mladostnike, sprejmejo se pomembne odločitve. Med



prisostvovanjem pri timskem sestanku v okviru prakse, sem tudi sama opazila, da so vsi prisotni v pogovor aktivno poskušali vključevati mladostnika, da bi s sodelovanjem prišli do dogovora in odločitev, ki bodo vplivale na življenje mladostnika na pomembnih področjih njegovega življenja.

Mladostniki, ki zaključijo bivanje v zavodu in se ne morejo vrniti k svoji družini, so deležni različnih oblik pomoči s strani CSD. Pomoč je v prvi vrsti odvisna od starosti mladostnikov. Pri mladoletnih je več časa namenjenega delu z družino, pri polnoletnih pa je pomoč mogoča le, če imajo nadzorstvo oz. če se mladostniki prostovoljno vključijo v socialnovarstvene storitve. V tem primeru je vloga svetovalnih delavcev informativne, podporne in svetovalne narave. Največkrat mladim pomagajo pri iskanju namestitve in urejanju finančne pomoči (denarna socialna pomoč, preživnina, družinska pokojnina, štipendija, izredna pomoč, pomoč za študente). Po mnenju Osgooda in drugih avtorjev (2010) je prav ustrezno svetovalno delo ključnega pomena. Nečustveni ter pretirano birokratski postopki lahko na mladostnike v prehodu v odraslost vplivajo izjemno negativno, kar lahko nadalje negativno zaznamuje nadaljnje življenje posameznika.

V zavodih nudijo mladim pomoč tudi v zvezi z vodenjem njihovih financ, saj je ena od strokovnih delavk poudarila, da imajo lahko mladostniki skrbnika za finančne zadeve, kjer se v njegovo največjo korist vodijo finance. Pri tem se sicer poraja dilema glede učenja finančne neodvisnosti, saj se bo otrok ali mladostnik težko naučil razpolaganja z denarjem, če ga nekdo drug upravlja namesto njega. Ali imajo mladi znanje in spretnosti ter so vešči v finančnih zadevah je težko preceniti, zato je po mojem mnenju vsaj spremljanje mladostnikovega ravnanja z denarjem v začetnih fazi osamosvajanja dobrodošlo. Upravljanje z denarjem je za mladostnike dodaten izziv, saj se ti pogosteje sprašujejo o sebi, kaj si želijo in kaj bodo počeli v prihodnosti, kaj o njih mislijo drugi, to fazo življenja zaznamuje iskanje sebe in negotovosti, ko le ti iščejo potrditev, opredelitev in identiteto (Lavrič in Deželan, 2021). Eden izmed načinov iskanja in potrditve je tudi potrošništvo, kar dobro unovči oglaševalska industrija. Raziskava (Lavrič in Deželan, 2021) med slovensko mladino kaže na to, da se je v zadnjih desetih letih povečal odstotek mladih, ki jim je njihov izgled in zunanji videz zelo pomemben. Ta pa je povezan z velikim številom industrij, od oblačilne, obutvene, kozmetične, navsezadnje tudi korektivne kirurgije. Leta 2000 je to področje za 64 % mladih predstavljalo pomemben oziroma zelo pomemben del njihovega življenja, leta 2020 pa že za 71,5 % mladih, med njimi je višji odstotek deklet (80,8 % dekleta, 63,3 % fantje).

Oglaševanje na nek način sporoča mladim, da bo nakup določenih dobrin rešil njihove življenjske probleme in to jim sporoča v obdobju, ko so najbolj ranljivi in za to dojemljivi. Zato sem mnenja, da je razpolaganje z denarjem večšina, ki jo morajo mladi osvojiti med prehodom v odraslost.

Sogovornice navajajo nekaj primerov uspešnih prehodov v samostojnost. Največkrat so posledica različnih dejavnikov, ki so k temu pripomogli: prisotnost osebe, ki mladostniku nudi oporo (največkrat je to partner), podpora CSD in zavoda z nasveti, spoštovanjem dogovorov in podporo mladostnikom pri sprejemanjem odločitev. Mladostniki se uspešneje osamosvojijo, če uspešno zaključijo šolanje in si pridobijo poklicno izobrazbo. Na to opozarjajo tudi Šoln Vrbinc in drugi avtorji (2016), ki menijo, da je uspešen zaključek formalnega šolanja (osnovna šola ali poklicna izobrazba) tudi končni cilj mladinskih domov. Ker izobrazba sama po sebi še ne zagotavlja finančne preskrbljenosti, je za uspešno osamosvojitve mladih potrebno poskrbeti tudi za urejeno delovno razmerje. Finančna neodvisnost mladim omogoča, da si uredijo bivališče. Priložnost za uspešno pot v samostojnost je mogoča tudi za mladostnike, ki so povsem opustili kazniva dejanja. Po izkušnjah svetovalnih delavk, ki so sodelovale pri intervjuju, se vsi uspešni primeri vrnejo nazaj k primarni družini, kar znova poudarja pomembnost urejenih družinskih razmer oziroma vsaj pripravljenost družine k sodelovanju pri pomoči.

Med najpogostejše razloge manj uspešne prakse prehoda strokovne delavke izpostavljajo nepripravljenost opuščanja slabih navad, kot so kazniva dejanja mladostnikov, uživanje nedovoljenih substanc, družbeno neprilagojeno vedenje in odsotnost želje po spremembi načina življenja. Oviro lahko predstavljajo tudi negativne osebnostne lastnosti, nefunkcionalna družina, finančne težave in nesodelovanje z različnimi ustanovami (CSD, zavodi). Včasih pa razlogov za neuspeh ni mogoče pojasniti. V literaturi (Osgood idr., 2010) je mogoče zaslediti tudi, da so manj uspešni tudi tisti mladostniki, ki se srečujejo s težavami kot je prezgodnja nosečnost ali neuspešen zakonski stan v mladih letih. Te težave se kažejo v finančnih aspektih, družinskih odnosih in splošnem nezadovoljstvu. Prav tako je pomembno izpostaviti dejstvo, da primanjkuje stanovanj za mlade in da ti nimajo nobene prednosti pri razpisih za socialna stanovanja.

V samem bistvu dela z mladimi pa ne gre zanemariti pomembnosti dobrega, strokovnega kadra, ki je zaposlen v vzgojnih centrih in se ukvarja z otroki in mladostniki, nastanjenimi v njih. Raziskave

in izkušnje (Krajncan in Šoln Vrbinc, 2015, str. 11), (Kranjčan, 2019) kažejo na nezadovoljstvo študentov s trenutnimi pristopi in stanjem izvajanja praktičnega pedagoškega usposabljanja v času študija. Za ustrezno implementacijo konceptov, principov dela in programov, ki si jih zastavijo vzgojni zavodi pa je nujen tudi ustrezen strokoven kader z vrednotami in profesionalnim delovanjem. V literaturi (Kranjčan, 2019) je zato zaslediti pobude, da bi se kader preverjalo že pred samim vpisom v študijske programe, kar bi omogočalo bolj celosten vpogled v izbiro bodočih strokovnjakov.

Opazila sem tudi, da v poklicu prevladujejo svetovalke ženskega spola. Predlagala bi vzpodbujanje zanimanja za ta poklic tudi za moški kader.

Kader, ki je zaposlen v vzgojnih zavodih, pa mora poleg samega strokovnega dela prevzemati vrsto drugih vlog. Kot navaja strokovna delavka iz izobraževalno-vzgojnega zavoda (Ristić, 2015), mora vzgojitelj v sebi združevati različne vloge, saj z vsakim mladostnikom oblikuje edinstven delovni odnos, poleg tega pa se znajde v vlogah, ki jih narekuje vsakdanje življenje v vzgojnih skupinah. Ta ista strokovna delavka poudarja visoka pričakovanja drugih do dela vzgojitelja. Tako po njenem mnenju CSD mladostnike namesti in pričakuje rezultate, torej mora prevzeti vlogo svetovalca, zdravstvenega delavca, terapevta, skrbnika, socialnega starša ipd.; sodišče preverja, ali se vzgojni ukrepi izvajajo in kako uspešni so, poleg tega želijo, da vzgojitelji predlagajo tudi ukrepe, kar jih postavi v vlogo sodnikov; starši oz. skrbniki pogosto pričakujejo, da bodo »popravili« mlade, da se bodo potem lahko vrnili domov, ali pa so sami nemočni in potrebujejo terapijo zase. Delovna organizacija v opisu delovnih nalog in stroka pričakujejo fleksibilne in univerzalne osebe, ki pokrivajo vsa življenjska področja, ki se dotikajo mladih. Nenazadnje pa družba od vzgojiteljev pričakuje, da bodo mlade opremili z znanjem, da bodo pri 18. ali 20. letih zapustili vzgojne zavode in zaživel samostojno življenje, medtem ko večina sovrstnikov ostaja pri primarnih družinah do svojega 25. leta starosti ali še dlje (Ristić, 2015). To daje vtis, da je poklic vzgojitelja zahteven poklic, ki terja celega človeka z mnogo spretnostmi in prilagodljivostjo za razne življenjske dogodke. Težava, ki jo izpostavi tudi Krajncič (2006), je v tem, da ne moremo izmeriti kakovosti delovanja npr. strokovnih delavk ali centra za socialno delo. Izboljšave tako vidim na področju permanentnega izobraževanja in tudi strokovne podpore zaposlenih, ki delajo z mladimi. Po drugi strani pa je problem tudi v velikih pričakovanjih. Najbrž je osnovni problem v neurejenem sistemu in nejasni razdelitvi nalog ter v podhranjenem in premalo plačanem kadru za sprejemanje tako

odgovornih odločitev. Od tod izhaja tudi pomanjkanje motivacije za delo strokovnih delavcev. Krajncan (2006) reče tudi: »Večino tega, kar počnemo, niti ni opaženo.«

S predstavljenimi ugotovitvami sem dobila vpogled v obravnavano tematiko v praksi, vendar ima tudi ta raziskava nekatere omejitve. Ena izmed teh je majhen vzorec strokovnih delavk iz Centrov za socialno delo, zato je dobljene ugotovitve težko posplošiti. Smiselno bi bilo, da bi raziskovanje na to temo še razširili in v raziskavo vključili mladostnike, ki so bivali v zavodu, in njihove vzgojitelje. Tako bi dobili širšo sliko in boljši pregled nad obravnavano tematiko z različnih zornih kotov.

## 6. SKLEPI

Prehod v odraslost je najbolj markantno obdobje v življenju vseh posameznikov, ko je v ospredju kritična tranzicija, tj. prehod iz obdobja mladostništva v obdobje odraslosti. Za učinkovito soočanje z mnogimi izzivi, s katerimi se srečujejo mladostniki, je potrebno poglobljeno razumevanje faktorjev, ki se v tem postopku pojavljajo, in prav to so dokazale moje sogovornice. V nadaljevanju izpostavljam pomembnejše ugotovitve:

- Najpogostejši razlogi namestitve mladostnikov v zavode so težave v odraščanju, vzgojna nemoč staršev, problemi v družini, slabe socialne in materialne razmere ter vedenjske in čustvene težave mladostnikov.
- Odnos, ki ga vzpostavijo z mladostniki, večinoma ocenjujejo kot dober, saj si prizadevajo za vzpostavljanje in ohranjanje uspešnega sodelovanja z njimi.
- Med bivanjem mladostnikov v zavodu imajo strokovne delavke različne izkušnje glede pogostosti stikov. Z njimi se srečujejo predvsem ali celo izključno na timskih sestankih, ki jih organizira zavod. Poudarijo tudi, da se pogosteje vključujejo tam, kjer se pojavi potreba oz. kjer je več težav.
- Delo z družino mladostnika poteka ves čas in je v veliki meri odvisno od pripravljenosti staršev za sodelovanje. Strokovne delavke družine vključijo v storitve pomoči družini na domu, ki zajema svetovanja, delavnice za starše, terapevtske obravnave, občasne razgovore na CSD ali obisk na domu.
- Najpogostejša razloga, zakaj se mladostniki po bivanju v zavodu ne morejo vrniti v družino sta: nezadostna skrb za njih, saj le-ta ne predstavlja največje koristi za mladostnike, in preveliki konflikti v družini.
- Mladostniki načeloma zapustijo zavod ob polnoletnosti ali ko poteče sklep sodišča. Osnovnošolski otroci imajo možnost nastanitve v rejniški družini ali se jih premesti v drugi zavod. Starejši pa se lahko odločijo za dijaške oz. študentske domove, najemniška stanovanja ali mladinska stanovanja, ki predstavljajo vmesno fazo med institucionalnim življenjem in samostojnim življenjem mladostnikov. Nekateri svoj novi dom poiščejo pri raznih sorodnikih, prijateljih, partnerjih ali pri širši socialni mreži.
- Ena izmed glavnih vlog svetovalnih delavcev s CSD v sodelovanju z zavodom je skupna priprava mladostnikov na vrnitev domov oz. iskanje najboljših možnih rešitev za

mladostnika in starše. Poleg tega nudijo podporo zavodu, kadar se pojavijo težave. Njihova naloga je tudi spremljanje stanja in izvajanje ukrepov.

- Mladostniki v zavodu pridobijo spretnosti za samostojno življenje, kot so na primer učenje osnovnih življenjskih veščin, samostojnost in odgovornost, podpora pri pridobivanju izobrazbe, razvijajo in krepijo socialne veščine, opuščajo kazniva dejanja in se finančno osamosvojijo.
- Med zavodi in CSD obstaja določen potek sodelovanja, kot na primer sodelovanje pri nameščanju mladostnikov v zavode in spremljanje napredka, načrtovanje bivanja po zapustitvi zavoda skupaj z mladostnikom in njegovo družino, vendar ne obstaja ustaljena praksa ali protokol sodelovanja.
- Timski sestanki so eden izmed glavnih načinov sodelovanja med CSD in zavodi. Teh sestankov se udeležijo mladostnik in vsi, ki lahko vplivajo na potek življenja mladostnika po zapustitvi zavoda.
- Mladostniki, ki zaključijo bivanje v zavodu in se ne morejo vrniti k svoji družini, so deležni različnih oblik pomoči s strani CSD. Največkrat mladim pomagajo pri iskanju namestitve in urejanju finančne pomoči.
- Dobro počutje mladih v novem okolju je v osnovi odvisno od psihološke podpore in občutka varnosti, podpore socialne mreže mladostnika, urejene nastanitve in finančne varnosti.
- Po odhodu mladostnikov iz zavoda je stikov manj. Večinoma sami vzpostavijo stik s CSD, če potrebujejo pomoč, nasvete, podporo. Stikov je manj v primerih, ko se mladostniki uspešno osamosvojijo oz. jih sploh ni tam, kjer so vpleteni v kazniva dejanja.
- Odločitev mladih za nadaljnji študij je odvisna od sposobnosti posameznika, CSD jih pri tej odločitvi podpre. Cilj večine mladostnikov je uspešno zaključiti srednješolsko izobraževanje in pridobiti poklic.
- Največja pomanjkljivost se nanaša na težave z osamosvojitvijo, saj primanjkuje mladinskih stanovanj.
- Spremljanje mladostnikov po odhodu iz zavodov je oteženo, predvsem zaradi preobremenjenosti delavk na CSD.
- Uspešni prehodi v samostojnost so največkrat posledica različnih dejavnikov, ki so k temu pripomogli: prisotnost osebe, ki mladostniku nudi oporo (največkrat je to partner), podpora

CSD-ja in zavoda z nasveti, spoštovanjem dogovorov in podporo mladostnikom pri sprejemanju odločitev. Mladostniki se uspešneje osamosvojijo, če uspešno zaključijo šolanje in si pridobijo poklicno izobrazbo.

- Vsi uspešni primeri se vrnejo nazaj k matični družini.
- Manj uspešne prakse prehoda so posledica nepripravljenosti opuščanja slabih navad, kot so kazniva dejanja mladostnikov, uživanje nedovoljenih substanc, družbeno neprilagojeno vedenje, pomanjkanje delovnih navad in odsotnost želje po spremembi načina življenja.

## 7. PREDLOGI

Na podlagi moje raziskave ter pridobljenih rezultatov in sklepov lahko oblikujem naslednje predloge, ki bi po mojem mnenju lahko izboljšali postopek osamosvojitve mladostnikov pri prehodu v odraslost, ko zapuščajo institucije in se podajajo na življenje izven družinske oskrbe:

- Zagotavljanje primerne kadra za delo z mladostniki s preverjanjem že pred vpisom na fakulteto, v času študija več praktičnega dela in prakse.
- Izboljšave na področju permanentnega izobraževanja in tudi strokovne podpore zaposlenim, ki delajo z mladimi.
- Strokovne delavke iz centrov za socialno delo in vzgojitelji naj pri delu z mladimi ves čas poskušajo slediti osnovnim načelom socialnega dela ter nudijo v mlade usmerjeno socialno-pedagoško pomoč.
- Preventivne dejavnosti, opolnomočenje in dezinstitutionalizacija. Opravljanje preventivnih dejavnosti strokovnih služb pred namestitvijo mladih v zavode, vključevanje celotne družine v strokovno pomoč, iskanje učinkovitih načinov pomoči družini. Strokovne delavke navajajo kot najpogostejši razlog vzgojno nemoč staršev, zato bi bilo smiselno povečati storitve, ki bi obsegale pomoč celotni družini, predlagala bi mobilne enote, ki bi pred samo namestitvijo mladostnika obiskovale družino na domu. Krajncan predlaga, da bi se v prihodnosti veliko več storilo v samih družinah in na preventivnih dejavnostih tudi v popoldanskem času, saj strokovni delavci te podatke in informacije o otrokovih težavah večinoma že poznajo, še preden se težave poglobijo do te stopnje, da se je za otroka začela iskati tako skrajna rešitev, kot je namestitev v raznih ustanovah.
- Boljše opolnomočenje mladih pri prehodu, podajanje več informacij glede vseh vidikov, ki se jih pri prehodu tičejo (ponudba prostih delovnih mest, stanovanj, pomoč in vzpodbude za prijave na razne razpise za subvencije, državna stanovanja ...).
- Vključevanje nevladnih organizacij pri delu z mladimi, razne delavnice, širjenje socialne mreže, organiziranje dodatnih dejavnosti za mlade, vzpodbujanje več pozitivnih vrstniških stikov.
- Karierno svetovanje mladim že med časom bivanja v zavodu; delovna praksa med časom bivanja v zavodu.



- Pri prehodu v samostojnost bi mladim lahko pomagali s skupnim načrtovanjem in izdelavo osebnega načrta, ki bi mladostniku nudil okvir, s katerim bi se ob prehodu počutil varnejšega.
- Zakonsko urejeno po-odpustno spremljanje mladih, tudi po dopolnitvi 18 let ali po zaključku študija.
- Potrebne dodatne prehodne oblike po dopolnitvi polnoletnosti: strokovna delavka, ki sem jo intervjuvala, je omenila, da po njenem mnenju »manjka konkretnih oblik pomoči predvsem za polnoletne mlade, ki so zaključili bivanje in se ne morejo vrniti domov ali nekaj časa ne najdejo dela ali za tiste z nedokončano šolo in dodatnimi težavami, manjka prehodnih oblik, kot so stanovanje, začasna denarna pomoč v obliki sofinanciranja na primer«.
- Povečevanje eksistencialne varnosti mladih na državni ravni. Smiselno bi bilo narediti tudi kaj glede naraščanja deleža mladih, ki so pesimistični glede naše družbe in imajo pomanjkanje družbenega zaupanja. V literaturi (Lavrič in Deželan, 2021) zasledimo priporočila za reševanje tega problema, ki vključujejo zagotavljanje večje eksistencialne varnosti mladih, kar je možno doseči s politiko, ki se ukvarja z zaposlovanjem mladih, stanovanjsko politiko mladih ter skrbjo za okolje. Smiselno bi bilo krepiti tudi varno in spodbudno učno okolje mladih, to bi omogočilo boljši uspeh na področju izobraževanja in iskanja zaposlitve, kar bi imelo večkratni pozitiven učinek na širšo družbo.
- Na državni ravni bi bilo smiselno krepiti oporo mladim pri prehajanju v odraslost z ukrepi, ki izboljšujejo možnosti financiranja, dostopa do izobraževanja, pomoči mladim glede prve zaposlitve ter pri urejanju stanovanjske problematike (Lavrič in Deželan, 2021).
- Odprava pomanjkanja mladinskih stanovanj. Strokovna delavka je v intervjuju omenila, da center za socialno delo ne razpolaga z namestitvenimi kapacitetami, kot so stanovanja, sobe in podobno. Druga dodaja, da v kolikor bi zavodi razpolagali z več mladinskimi stanovanji, bi bili prehodi za mlade lažji.
- Odločitev centra za socialno delo, da napoti otroka ali mladostnika v vzgojni zavod, je izjemno odgovorno in pa tudi strokovno zapleteno ter zahtevno vprašanje. Ne glede na to pa praksa nima izdelanih enotnih in strokovno dovolj pretehtanih kriterijev.

## 8. SEZNAM LITERATURE IN VIROV

- Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. Pridobljeno 8.2.2022 s [http://www.jeffreyarnett.com/articles/ARNETT\\_Emerging\\_Adulthood\\_theory.pdf](http://www.jeffreyarnett.com/articles/ARNETT_Emerging_Adulthood_theory.pdf)
- Berg, A., E. (2017). *Trauma in schools: Identifying and working with students who have experienced trauma*. Master of Social Work Clinical Research Papers. Pridobljeno 8.2.2022 s [http://sophia.stkate.edu/msw\\_papers/714](http://sophia.stkate.edu/msw_papers/714)
- Boškić, R., Narat, T., Rakar T., Lebar L., & Kobal Tomc B. (2012). *Življenjski poteki oseb, ki so bile prikrajšane za normalno družinsko življenje*. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Cleveland, M.J., Goldstein, A.L. (2019). Opportunities and Challenges for Prevention and Intervention in Emerging Adulthood: Introduction to the Special Issue. *Prevention Science* 20, 301–304. Pridobljeno 2.2.2022 s <https://doi.org/10.1007/s11121-019-0976-z>
- Doblehar, U. (2009). Vloga staršev pri osamosvajanju mladostnika. *Socialna pedagogika* 13 (1), 37-66.
- Eurostat Press Office (2009). *Youth in Europe. A statistical portrait of the lifestyle of young people*. Pridobljeno 1.2.2021 s [https://ec.europa.eu/eurostat/cache/ITY\\_PUBLIC/3-10122009-AP-EN.PDF](https://ec.europa.eu/eurostat/cache/ITY_PUBLIC/3-10122009-AP-EN.PDF)
- Flaker, V., Grebenc, V., Rihter L., Rode, N., Milošević-Arnold, V., Videmšek, P., Dajčman, B., & Žagar, A. (2005). *Oblikovanje sistema indikatorjev za ugotavljanje potreb ljudi po vrsti in količini posameznih storitev in razvoja novih oblik storitev/pomoči na področju socialnega varstva v Ljubljani*. Končno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo

Goldsmith, J., (2018). Emerging adults' relationships with their parents. *Clinical science insights*. August, 29th. Pridobljeno 10.2.2022 s <https://www.family-institute.org/sites/default/files/pdfs/csi-emerging-adults-relationships-with-parents.pdf>

Grebenc, V. (2005). *Ocena potreb in raziskovanje lokalnih vednosti kot izhodišče za delovanje v socialnem delu* (doktorsko delo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Gril, A., Bijuklič, I. in Autor, S. (2022). *EVROŠTUDENT VII, socialni in ekonomski pogoji življenja študentov v Evropi 2018–2021*. Pridobljeno 15.11.2022 s <https://www.pei.si/raziskovalna-dejavnost/projekti/evrostudent-vii/>

Hauschildt, K., Gwosć, C., Netz, N., & Mishra, S. (2015). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012–2015*. Pridobljeno 6.3.2022 s [https://www.eurostudent.eu/download\\_files/documents/EVSynopsisofIndicators.pdf](https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EVSynopsisofIndicators.pdf)

Hirsch, A. S. (2016). *What Emerging Adults Want In a Job: 9 Key Requirements*. Pridobljeno 9.2.2022 s <https://arlenehirsch.com/what-emerging-adults-want-in-a-job-9-key-requirements-see-more-at-httpwww-shrm-orghrdisciplinesemployeerelationsarticlespagesemerging-adults-asp?sthash-kou9rtxb-dpuf/>

Holst, E., M. (2017). *Family networks and emerging adulthood: The modern extended family* (Doktorsko delo). Iowa: State University. Pridobljeno 15.2.2022 s <https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6538&context=etd>

Howland, K. (2017). *Fostering Resilience in Emancipating Foster Care Youth*. Master of Social Work Clinical Research Papers. Pridobljeno 1.4.2022 s [http://sophia.stkate.edu/msw\\_papers/755](http://sophia.stkate.edu/msw_papers/755)

Ignjatović, M., & Trbanc, M. (2009). *Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi. V: Med otroštvom in odraslostjo : analiza položaja mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. Pridobljeno 3.3.2022 s

[https://mlad.si/uploads/analizeinraziskave/Med%20otrostvom%20in%20odraslostjo\\_MIZ%C5%A0\\_2009.pdf](https://mlad.si/uploads/analizeinraziskave/Med%20otrostvom%20in%20odraslostjo_MIZ%C5%A0_2009.pdf)

Institut national de la statistique et des etudes economiques - INSEE (2017). *Employment, unemployment, earned income, 2017 Edition*. Paris: Employment and Earnings Department. Pridobljeno 12.3. 2022 s <https://www.insee.fr/en/statistiques/2899750?sommaire=2891884>

International Labour Organization. (2012). *Global employment trends for youth 2012 report*. Geneva, Switzerland: International Labour Organization.

Jones, J. (2017). *Foster Youth Transitioning to Adulthood*. Master of Social Work Clinical Research Papers. Pridobljeno 8.2.2022 s [http://sophia.stkate.edu/msw\\_papers/752](http://sophia.stkate.edu/msw_papers/752)

Jotič, M. & Mikolič, P. (2018). Primerjava značilnosti obdobja prehoda v odraslost in zgodnje odraslosti s pomočjo vprašalnika o dimenzijah na prehodu v odraslost (IDEA). *Eksperimentator*, 2, 9–14.

Kena, G., Hussar, W., McFarland, J., de Brey, C., Musu-Gillette, L., Wang, X., Zhang, J., Rathbun, A., Wilkinson-Flicker, S., Diliberti, M., Barmer, A., Bullock Mann, F., & Dunlop Velez, E. (2016). *The Condition of Education 2016 (NCES 2016-144)*. Washington DC.: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics. Pridobljeno 10.2.2022 s <https://nces.ed.gov/programs/coe/>

Kins, E. (2012). *Patterns of home leaving and problematic separation individuation in emerging adulthood* (doktorska disertacija). Oddelek za razvojno, osebnostno in socialno psihologijo, Univerza v Ghentu.

Krajncan, M. (2006). *Na pragu novega doma: oddaja otrok v vzgojni zavod*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Krajncan, M., Grum, B. (2013). Priprava na samostojnost mladostnikov v vzgojnih zavodih iz perspektive vzgojiteljev. *Socialno delo*, 52(5), 307-320.

Krajncan, M. & Šoln Vrbinc, P. (2015). Med preteklostjo in prihodnostjo zavodske vzgoje. V Kobolt, A. (ur.). *Moči, izzivi, vizije vzgojnih zavodov* (str. 11-36). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Kuhar, M. (2011). Značilnosti prehodov v odraslost v Sloveniji. V: M. Kuhar & Š. Razpotnik (ur.), *Okviri in izzivi mladinskega dela v Sloveniji* (str. 12-47). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Lane, J. (2015). Counseling Emerging Adults in Transition: Practical Applications of Attachment and Social Support Research. *The Professional Counselor*, 5 (1), 30–42. Pridobljeno 8.2.2022 s [https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1026&context=coun\\_fac](https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1026&context=coun_fac)

Lavrič, M., & Deželan, T. (ur.) (2021). *Mladina 2020*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Lundhal, L. (2011). Paving the Way to the Future? Education and Young Europeans' Paths to Work and Independence. *European Educational Research Journal*, 10 (2), 168-179. Pridobljeno 20.2.2022 s <http://dx.doi.org/10.2304/eerj.2011.10.2.168>

Manning, M. L., (2010). Havighurst's Developmental Tasks, YoungAdolescents, and Diversity. *A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*. 76/2002. Pridobljeno 6.2.2022 s <https://doi.org/10.1080/00098650209604953>

Marovič, M. (2018). Nameščanje in diskurz o (ne)ustreznosti vzgojne pomoči otrokom/mladostnikom s čustvenimi in vedenjskimi težavami in/ali motnjami v vzgojnih zavodih. V *Večdimenzionalnost socialnopedagoških diskurzov*. Pridobljeno 10. 11. 2022 s <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-7023-95-4/978-961-7023-95-4.129-148.pdf>

Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave*. Študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Milošević Zupančič, V., & Franca, V. (2018). Spremenjena vloga študentskega dela v zadnjih letih. *Pravna praksa*, 39-40. Pridobljeno 15.11.2022 s [https://www.researchgate.net/publication/331097786\\_Spremenjena\\_vloga\\_studentskega\\_dela\\_v\\_zadnjih\\_letih\\_Pravna\\_praksa](https://www.researchgate.net/publication/331097786_Spremenjena_vloga_studentskega_dela_v_zadnjih_letih_Pravna_praksa)

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. (2022). *Podatki o dijakih s posebnimi potrebami v srednješolskih izobraževalnih programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo*. Pridobljeno 18.11.2022 s [https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/Statistike-in-analize/Tabela\\_dijaki\\_s\\_posebnimi\\_potrebami.pdf](https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/Statistike-in-analize/Tabela_dijaki_s_posebnimi_potrebami.pdf)

Osgood, D.W., Foster, E.M. and Courtney, M.E. (2010). *Vulnerable Populations and the Transition to Adulthood. Future of Children*, 20, 209-229. Pridobljeno 4.2.2022 s <http://dx.doi.org/10.1353/foc.0.0047>

Ovsenik, R., Kozjek, D. (2015). *Vrednote generacij*. Maribor: Alma Mater Europaea. Pridobljeno 1.3.2022 s [https://www.fos-unm.si/media/pdf/ruo/01\\_vrednote\\_generacij.pdf](https://www.fos-unm.si/media/pdf/ruo/01_vrednote_generacij.pdf)

Parra, A., Oliva, A., & del Carmen Reina, M. (2015). Family Relationships From Adolescence to Emerging Adulthood: A Longitudinal Study. *Journal of Family Issues*, 36 (14). Pridobljeno 2.2.2022 s: <https://personal.us.es/oliva/Journal%20of%20Family%20Issues-2015-Parra-2002-20.pdf>

Piumatti, G., Giannotta, F., Roggero, A., in Rabaglietti, E. (2013). Zaposlitveni status in zaznavanje obdobja odraslosti: primerjava med italijanskimi in nizozemskimi mladimi odraslimi. Italija: Univerza v Torinu. Švedska: Univerza v Örebro. *Horizons of Psychology*, 22, 39–50. Pridobljeno 9.2.2022 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IHESEK4L>

Poštrak, M. (2011). Prispevek socialnega dela pri preprečevanju opuščanja šolanja. V Javrh, P. (ur.), *Obrazi pismenosti*. 202-218. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije

Puklek Levpušček, M. (2011). Odnos s starši - pot k samostojnosti in podaljšana odvisnost. V M. Puklek Levpušček, & M. Zupančič (ur.), *Študenti na prehodu v odraslost* (str. 71-108). Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Ranta, M. (2015). *Pathways to adulthood: Developmental tasks, financial resources and agency* (Doktorsko delo). Jyväskylä: University of Jyväskylä. Pridobljeno 10.2.2022 s [https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/46161/978-951-39-6227-2\\_vaitos16062015.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/46161/978-951-39-6227-2_vaitos16062015.pdf?sequence=1)

Ristić, M. (2015). Refleksija vloge vzgojiteljice v vzgojno-izobraževalnem sistemu. V Kobolt, A. (ur.). *Moči, izzivi, vizije vzgojnih zavodov* (str. 135-150). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Schnyders, C. M. (2012). *Parental and Peer Attachment as Predictors of the Perceived Experience of Emerging Adulthood among Undergraduates between the Ages of 18-20: A Multiple Regression Study* (doktorsko delo). Kent State University.

Šaponja, D. (2006). *Mladina v sodobni družbi*. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno 10.2.2022 s <https://www.pb-begunje.si/gradiva/Saponja1351439964232.pdf>

Šoln Vrbinc, P., Brezočnik Jakič, M. & Švalj, K. (2016). *Vzgojni zavodi: Izhodišča za sistemsko ureditev in pilotni projekt*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Švarc, C. K., (2006). *Težav z otroki bo vse več*. Dnevnik. Pridobljeno 6.2.2022 s <https://www.dnevnik.si/197727>

Thornton, A., Orbuch, T. L., & Axinn, W. G. (1995). Parent-child relationships during the transition to adulthood. *Journal of Family Issues*, 16, 538-564.

Ule, M. (ur). (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Ule, M. (2008) *Za vedno mladi? : socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.

Ule, M. (2014). Spremembe vsakdanjega življenja in življenjskih potekov v sodobnih globaliziranih družbah. *Teorija in praksa : revija za družbena vprašanja*. Pridobljeno 4.2.2022 s [http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2014\\_P\\_Ule.pdf](http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2014_P_Ule.pdf)

Ule, M., Kuhar, M. (2003). *Kakovost življenja otrok in mladostnikov v Sloveniji: projektna naloga: študija problema osipništva v Sloveniji: raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Vičič, A., (2016). *Psihološke karakteristike mladostnikov*. Trener ZKTS 2, 3:7986. Pridobljeno 3.2.2022 s [http://193.95.242.103/kosarka/dokumenti/gradiva/BFrvicic\\_psihicne%20znacilnosti%20mladostnikov.doc](http://193.95.242.103/kosarka/dokumenti/gradiva/BFrvicic_psihicne%20znacilnosti%20mladostnikov.doc)

Wensveen, M., Palmen, H., Blokland, A., Meeus W. (2017). Examining the work–crime association in emerging adulthood: A longitudinal analysis based on a Dutch population sample. *Eur J Criminol*, 14 (4), 467–484. Pridobljeno 15.2. 2022 s <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5524194/>

Wood, D. (2018). *Emerging Adulthood as a Critical Stage in the Life Course*. Handbook of Life Course Health Development . Pridobljeno 5.2.2022 s [https://doi.org/10.1007/978-3-319-47143-3\\_7](https://doi.org/10.1007/978-3-319-47143-3_7)

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) Ur. l. RS, 58/2011.



Zalokar, L. (2013). *Evalvacija institucionalnega obravnavanja mladinske odklonskosti – primer Vzgojnega zavoda Planina* (Doktorsko delo). Ljubljana : Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Zupančič, M., Levpušček P. M. (ur.) (2018). *Prehod v odraslost: sodobni trendi in raziskave*. Ljubljani: Oddelek za psihologijo, Univerza v Ljubljani

## 9. PRILOGE

### 9.1. PRILOGA: Podčrtani in označeni deli besedila iz intervjuja številka H

#### A. Splošno in odhod v zavod

1. Koliko mladostnikov in mladostnic letno namestitve v zavode?

Približno 6, vsaka 2 meseca sigurno enega. (H1)

2. Kateri so najpogostejši razlogi, da so mladostniki nameščeni v Zavod?

Vzgojna nemoč staršev. (H2)

3. Ali ste bili vi prvi stik mladostnika z institucijami?

CSD je prvi stik. Je pa odvisno od situacije, so različni referati, včasih na družini, včasih ob razvezi, včasih zaradi kaznivih dejanj, včasih odhod v krizni center za mlade. Potem pa se vse usmeri v referat, kjer se vodijo ti postopki, kjer se po novem pripravljajo predlogi in posredujejo na sodišče in potem na sodišču odločitev. (H3)

4. Kakšen je vaš odnos z mladostniki, ki jih namestite v zavod?

Odvisno od tega v kateri fazi je postopek, kakšna je kaj želja mladostnika, da gre od doma v zavod. (H4) Prva reakcija je vsekakor upor, odpor in potem poskušaš malo naprej in malo nazaj, če lahko tako rečem, da mladostnika počasi pripravljáš to tega da sprejme to, da gre na ogled brez vsakih obveznosti, samo po informacije, toliko da vidi. Potem pa se on odloči. (H5) Treba je bit previden, ker na silo ne gre. Zavod jih ne sprejme, če mladostnik ni vsaj v enem delu pripravljen sodelovat. Njih je težko spraviti, s policijo sprovajati tudi ni najbolj uspešno. (H6) Zdajle poskušan zelo delat na tem, da jih pripravim na en tak dokaj blag način do tega, da se ne uprejo, da začenjajo sodelovat z menoj, da en tak stik najdemo in da jih potem kake moje ideje ne zdiyo čist mimo. (H7)

#### B. Bivanje v zavodu

5. Kako pogosto ste v stiku z mladostnikom po namestitvi v zavod, kako pogosto se z njim dobivate? Se mladostniki sami obračajo na vas za kakšno pomoč?

Tudi zelo odvisno od primera do primera mladostnika, odvisno od zavoda, stanovanjske skupnosti najbolj ko je sprejem, potem pa dvakrat leto, ob koncu leta, načrtovanje ... klasika (H8)

Če so vmes težave, se večkrat vključujemo, manj na pobudo mladostnika.

Na CSD se ne obračajo veliko, bolj na pobudo strokovnega delavca iz zavoda, da jim pojasni. (H9) Ko ni težav manjkrat in obratno. (H10)

6. Kako poteka delo z družino mladostnika, da bi se po odhodu iz zavoda lahko vrnil domov? Kako ocenite, da to ni mogoče in je potrebno mladostniku zagotoviti druge možnosti bivanja v skupnosti?

Osnovnošolci če nadaljujejo v srednješolskem zavodu, jih je polovica, polovica pa jih gre domov. (H11). Vključevanje je načeloma, če so težave. (H12) Če je delo normalno potem pa se srečujejo na timih, na individualnem načrtu. (H13) Starši se obrnejo na nas, ko imajo pripombe. (H14)

7. Če ne more iti domov, kam najpogosteje gre po bivanju v zavodu?

Obstajajo mladinska stanovanja, (H14a) grejo h komu drugemu iz socialne mreže, k starejšim bratom, sestram, (H15) v bivalne enote bolj malo, ker ne pridejo zraven. (H16) Nekak najdejo taka zasilna bivališča, če nekdo oddaja sobe pa se potem mladi znajdejo naprej. (H17) Poskušamo da se vrnejo domov, k staršem ali sorodnikom. (H18)

8. Kakšna je vaša vloga pri sodelovanju z zavodom? Ali po vašem mnenju zavod opremi mladostnike za življenje zunaj zavoda? Kaj menite, katere spretnosti za samostojno življenje pridobijo v zavodu?

V zavodu, tudi če ostanejo samo par mesecev ali leto, dve, pridobijo učne in delovne navade, disciplino za vsakdanje življenje, nekateri tudi prej niso imela pa pridobijo higienske navade, (H19) denarne navade (žepnina, mali honorarji), da naučijo razpolagat s tem. (H20) Imam z zavodi v smislu, da pripravijo mladostnika na samostojno življenje dobre in pozitivne izkušnje. (H21) Tudi učijo se malo drugačne komunikacije kot so je vajeni od doma, odnos in z vrstniki in z avtoritetami, ta odnos je sploh običajno čisto porušen do avtoritet. V zavodu imajo priliko spoznati nekoga starejšega, ki ga spoštujejo na nek zdrav način, zdrava avtoriteta. (H22) Z zavodi bi imela, kolikor jaz sodelujem z njimi, dobre izkušnje. (H23)

### **C. Prehod iz zavoda v skupnosti – splošno**

9. Prehod iz zavoda v skupnost je zahteven in za mladostnike negotov z visoko stopnjo tveganj. Na kakšen način nudite podporo mladostnikom, ki se po namestitvi v vzgojno izobraževalni zavod in ob izteku bivanja tam ne vrnejo domov k lastnim družinam?

Tistim, ki se ne vrnejo k družinam, pomagamo pri urejanju financ, preživitve, kake družinske pokojnine, štipendije, izredna pomoč, pomoč za študente, da nekako finančno zmorejo. Tako da v finančnem smislu zagotovo, ker brez tega ni nič (H24) pa da so še potem kaki viški hrane, letovanja, obdarovanja, Božička, donacije, pripravimo tudi za starejše. (H25) Eni so čisto v narekovajih centrovski otroci. Se res kar obračajo na center, da imajo vsaj enega na centru, kamor grejo pa vprašajo, dobijo kake informacije. (H26) Pošljemo jim tudi razpise za stanovanja, ne berejo toliko časopisov in spremljajo medijev, te informacije priskrbimo. Ker če ni prijavljen na razpis za družbeno stanovanje, potem tudi če gre privat stanovat, ne more uveljavljati možnost subvencije najemnine. Za to je važno, da se vsaj formalno prijavi. (H27) Za svetovanje pa bi rekla, da se manj vključujejo, da jih bolj zanimajo te zadeve v smislu preživetja, stanovanja, kaki pogovori, pokažejo otroke, pripeljejo partnerja, to so res taka prijetna srečanja. (H28) Ne morem pa reči, da bi pa ti mladostniki, ko zapustijo zavod pa ko pridejo izpod okrilja, da bi se kaj dosti vključevali na svetovanja v Center. Nudimo jim, pridejo po nasvete, po informacije, na kak pogovor, manj pa na kake dolgotrajne obravnave, pomoč. (H29)

10. Kakšna je po vašem mnenju vloga CSD pri zagotavljanju bivanja in organizaciji samostojnega življenja v skupnosti mladostnikov?

Center more imeti informacije, res moramo mi spremljati. Starejši to kar spremljajo, mladi pa ko nimajo informacij kako to v družbi poteka, je pa res zelo važno, da jih mi opremimo s tem pa mi

jim pomagamo. Tudi vlogo, da mu daš pa poveš kam jo mora nest, da pa en del pol sam opravi. Pa da vidi kakšne so možnosti za stanovanje, za hrano, za ljudsko kuhno. (H30) Tako da ga malo manj skrbi za osnovno preživetje, ker se tako tudi lažje izogne kakih kaznivim dejanjem. Kaj denarja od denarne pomoči pa jih vseeno ostane za cigarete, da jih ni treba kradit. (H31)

Imeli smo tudi enega, ki je šel iz zavoda direktno v komuno recimo pa je tam že kar nekaj časa pa si tu pa tam napišemo kako pismo, kako čestitko, kaj takega, (H32) tako da različne izkušnje.

#### **D. Priprave na odhod**

11. Ali obstaja poseben protokol oz. ustaljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi specifično ob prehodu iz zavoda v skupnost? Če da, katere strokovne osebe so vključene v pripravo mladostnika na odhod iz zavoda?

Ja zmeraj imamo zaključne teme, včasih enega, včasih dva ali tri, odvisno kako je zapletena situacija. (H33) Zavodski tim zmeraj sodeluje, iz CSD pa odvisno malo od organizacije, včasih ena strokovna delavka, včasih tista ki vodi ta primer, takrat se ta strokovni delavec vključuje na sestanke v zavodu. Iz centra pa povabiš k sodelovanju, ker nimaš vseh informacij, kdaj izredna pomoč, kdaj redna pomoč, kdaj osnovno in kdaj dodatno zdravstveno zavarovanje in še kaj drugega kar Center lahko ponudi na posameznem področju, da ima mladostnik vse te informacije. (H34)

Najprej pa strokovni sodelavec, da ko mladostnik zapušča zavod, da res vemo kam gre, kaj bo z njim, ali ima kako podporno osebo. (H35) Ker Center je bil, saj včasih se je to bolj izvajalo, dolžan eno leto najmanj dolžan spremljati še mladostnika, po odhodu iz zavoda, pa če je bilo vse ok ali pa ni bilo vse ok. Zdaj ne vem, koliko se še to izvaja, točno po katalogu, ker tako ali tako nimamo časa, če je to še vedno. Jaz sem imela recimo redni strokovni nazor eno leto prav iz tega področja, spremljanje po odpustu iz Zavoda, da smo pregledali spise, kaj smo delali. Takrat je bilo še možno, da si staršu pošiljal v družino kaka povabila na kake delavnice v centru ali izven centra. Nekaj časa sem še organizirala tabore teh mladih, ki so bili v zavodu, rejencev in tabornikov, smo jih tam zraven povabili, različne stvari. Sedaj je teh možnosti čedalje manj zaradi preobremenjenosti z drugimi stvarmi. Tako, da če bi jaz šla zdaj tabore organizirat med službenim časom, lahko pišem poročila vse vikende doma pol pa se pač ne greš. (H36)

12. Ali kdo od svojcev sodeluje v tem timu in kakšna je njihova vloga?

Ja, običajno so svojci, če so starši koliko toliko sodelujoči, pa če so vsaj neke vezi med njimi še, ali sploh če se vrača v domače okolje, potem so starši tudi vedno na teh zaključnih timih pa tudi seznanjeni kaj se bo potrem na Centru naprej dogajalo ali imajo oni kake naloge, kake obveznosti, ali oni kaj pomagajo ali bo mladostnik to sam. (H37)

Nekaj mladostnikov je šlo iz matične družine v rejniško družino, v rejniški so prerasli vzgojno moč rejnika, so šli v vzgojni zavod in veliko otrok, lani celo 2-3 so se vrnilo potem v rejniško družino. Ne k staršem ali kam drugam, ampak so od rejnika šli v zavod pa od zavoda nazaj k rejniku, ker je bila to njihova edina taka skupnost, edino gnezdece, ki so ga imeli. Tudi take imamo in potem pomagamo naprej rejniku, kolikor se da. (H38)

13. Mladi kot eno najpomembnejših značilnosti ob prehodu v odraslost navajajo finančno neodvisnost. Na kakšen način mlade pripravljate na finančno osamosvojitve?

To sem mislim, da vse odgovorila že v prejšnjih vprašanjih.

14. Ste prisotni tudi pri svetovanju mladostnikom glede nadaljnjega šolanja in bivanja po odhodu iz zavoda?

Ja zmeraj, CSD, ki je pristojen za mladostnika v zavodu, je zmeraj poleg staršev prisoten ko se odločajo o šolanju o nadaljnjem šolanju, o prešolanju, da smo seznanjeni, če ponavlja, če ima inštrukcije, če ima prostovoljca, ki se z njim uči. Te informacije zmeraj dobimo na teh skupnih timskih sestankih in mi in starši. (H39)

15. Ali menite, da imajo mladostniki dovolj podpore pri tem prehodu?

Ja mislim, da zavodi in centri, da smo s strani doktrine stroke zavezani, da mladostniku pri tem pomagamo, da bi bilo čisto popolnoma nestrokovno in neetično, da bi mladostnika, ki je v Zavodu, ker ima težave, ker nima doma ene opore, ker nima družine take, ki bi funkcionirala... Da bi ga dali v zavod pa ga kar pustili, zelo je važno je da ga nekako pospremimo na to pot samostojnosti, vsaj za začetek potem pa se hitro vidi ali še rabi pomoč ali se znajde, tako da ga naknadno ne silimo, ni treba pa tudi to se ne dela, za začetek pa more bit absolutno. (H40)

#### **E. Po odhodu iz zavoda**

16. Kakšni so viri pomoči, ki jih prejmejo mladostniki po odhodu iz zavoda, kakšna je vaša vloga pri tem?

Timski sestanek s strokovnimi delavci iz zavoda, ki po svoje poznajo tega mladostnika, ker so le delali nekaj časa z njim, vejo ali potrebuje še naprej kako vodenje recimo v smislu zdravljenja odvisnosti, ali rabi še naprej kako psihiatrično podporo, terapevta, ali rabi center, da mu uredi ene stvari pa potem samostojno zaživi. (H42) Na zaključnem timu se zmeraj naredi zaključni načrt, pogleda se za nazaj, kaj se je dogajalo, kaj se bo nadaljevalo naprej v domačem okolju, imaš zdaj tudi nove oblike poodpustnega vodenja, tako lahko še zavodi nadaljujejo pol to svoje delo, v enem delu se že tudi center vključuje. Tako da se zdaj s temu novimi oblikami to lahko preplete zelo učinkovito. (H43)

17. Kaj po vašem mnenju potrebujejo mladostniki, da bi se varno počutili v novem okolju?

V novem okolju ne vem, da bi jih dosti šlo v čisto novo okolje, mladinsko stanovanje ni za njih neko tako novo okolje, se spoznajo s tamkajšnjimi vzgojitelji že prej in vejo kam grejo in vidijo to. (H44) Kamorkoli bi ga dali bi mu to okolje najprej predstavili, da vidi, šele na to se ga odpelje tja z vso prtljago. Če se pa vračajo nekaj kamor samo poznajo pa to nekako zafunkcionira. Če bi bil tak primer, da bi bilo čisto okolje, pa to ni pogosto, potem bi to naredili tako, da bi peljali mladostnika tja, da vidi, si ogleda, da vidi, če že tam koga pozna. (H45)

18. Imate z mladostniki stike tudi, ko gredo iz zavodov ob dopolnitvi polnoletnosti?

Imamo, praviloma ja, (H46) izjemoma če kdo čisto odkloni sodelovanje s centrom, pol tak hitro vidimo kje pa kako je ali ga lahko pustimo samega ali je treba še kdaj kaj intervenirat. (H47) Načeloma pa ja.

19. Kako mislite, da bivanje v zavodu vpliva na odločitve mladostnikov glede študija? Ali sodelujete z mladostnikom glede njegove izbire poklica?

Sem že povedala.

#### **F. Dobre in slabe prakse**

20. Ali lahko prosim opišete en po vašem mnenju uspešen konkretni primer mladostnika in njegovega prehoda v samostojno življenje brez vrnitve domov.

Ne grejo tako stari iz vzgojnih zavodov, da bi lahko šli čisto v samostojno življenje. Saj si želijo imet nekje eno stanovanje, to je želja vsem, samo izvedljivo pa to ni, niti zaradi financ, običajno se šele nekje šolajo, ali pa šele začenjajo kaj delat, pa so na kaki denarni pomoči potem. Tako da to je vsem želja, ampak vidijo pa hitro, da bo treba nekak na drug način začeti. (H48)

Uspešno recimo, fant ki je trikrat ponavljal 6. razred, naredil v zavodu 7. razred, potem sicer odklonil nadaljnje šolanje tam... ampak iz enega, ki je bil cele dneve po ulicah, lupal, nič počel, ni znal slovensko. Je dokončal osnovnošolsko obveznost, je v Slivnici opravljal veliko tega dela zunaj na tistih njihovih vrtovih, se delovno izkazal, smo v enem letu videli da učno ni uspešen, ampak dela pa pridno, rad, discipliniran in natančen, po enem letu zaključili bivanje v zavodu, končano ima osnovnošolsko obveznost, dela tisto, kar si želi delat, tako je z delom v zunanem okolju tudi nadaljeval, vrnil se je v družino, naučil se je slovensko, tako da funkcionira pa še staršem pomaga. Tako da recimo ena taka kratka intervencija s strani CSD, za eno leto umik v drugo okolje, kjer je videl drug način življenja, kot pa so ga imeli doma in so se stvari kar hitro popravile. (H49)

V rejniško družino tudi.

21. Ali veste za kak neuspešen prehod v odraslost po zapustitvi zavoda?

En fant je šel k bratu. To bi bil bolj neuspešen primer. Dolgo je bil v rejniški družini pa ni šlo, v stanovanjski skupini pa ni šlo, premeščen v zavod pa tudi hude težave, vmes neki časa komuna, iz komune nazaj v vzgojni zavod, pa v stanovanjsko skupino. Ker pa je bil vmes polnoleten in se lahko odloči al bo bil v zavodu ali ne, se je seveda iz enega na drug dan odločil da gre iz zavoda ven. Njega sem namestila v en privatni študentski doma tam v Mariboru od koder je kar hitro šel, ker si je našel eno sobico oziroma vsaj mislil je, da si jo je našel, potem pa se je začel selit malo sem malo tja od enega prijatla do drugega, (H50) na centru si je uredil denarno pomoč pa začel s kaznivim dejanji. (H51) Tako da koliko vem zdaj, je pri enem bratu na drugem koncu Slovenije. Na center se je obračal ampak to v smislu, ko je kaj potreboval, da bi pa poslušal kake nasvete ali pa kakšne naše predloge, to pa ni bilo. (H52)

## 9.2. PRILOGA: Izpisani deli intervjujev A do J, združevanje pojmov v kategorije

### Intervju A

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode                                       |                       |                                                       |
|---------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-------------------------------------------------------|
| Izjava                                                                    | Pojem                 | Kategorija                                            |
| Med 5 in 10 (A1)                                                          | Število namestitev    | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Težave v odraščanju, ki se kažejo kot vzgojna nemoč staršev (A2)          | Vzgojna nemoč staršev | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| izostajanje od pouka oz. šolska neuspešnost (A3)                          | Problemi v šolanju    | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| uživanje PAS, po kazenski zakonodaji tudi zaradi protipravnih dejanj (A4) | Protipravna dejanja   | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| V veliko primerih da. (A5)                                                | Da                    | Prvi stik mladostnikov z institucijami                |

|                                                                                                                                |                  |                                              |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|----------------------------------------------|
| Načeloma dober, posebej tam, kjer postopek oddaje izpelje drug strokovni delavec in začnem delo z njimi po oddaji na novo (A6) | Dober odnos      | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod |
| manj dober je tam, kjer sama pripravljam mladostnika na zavod in nima uvida v težave, saj se mu zdi, da ga silimo (A7)         | Manj dober odnos | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod |

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| Izjava                                                                                                                    | Pojem                                                                       | Kategorija                                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| V stiku sem na vsakem timskem sestanku (A8)                                                                               | Stiki na timskih sestankih, ki jih organizira zavod                         | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| med počitnicami (A9),                                                                                                     | Stiki med počitnicami in prazniki, če se mladostniki vrnejo v domače okolje | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| po potrebi (A10)                                                                                                          | Stiki po potrebi glede na prisotne težave                                   | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| več z mladostniki, ki bivajo v našem okolju, npr. MD Maribor (A11)                                                        | Število stikov glede na lokacijo bivanja otrok                              | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Pokličejo tudi sami (A12)                                                                                                 | Stiki glede na željo mladostnikov - sami kontaktirajo CSD                   | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Delo z družino se pravzaprav prične že pred odhodom v dom in poteka ves čas, saj se s tem ustvarjajo pogoji vrnitve (A13) | Poteka ves čas                                                              | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |
| nekateri mladi so prvenstveno nameščeni zaradi lastnih težav, tam ni potrebno toliko korekcije v družini (A14)            | Manj dela z družino, kjer mladostnik nameščen zaradi lastnih težav          | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |
| Mladostnik oz. otrok se ne more vrniti v družino, ki opušta skrb zanj (A16)                                               | Opuščanje skrbi za mladostnika                                              | Razlogi, da se mladostniki ne morejo vrniti domov              |
| se v stiku med družinskimi člani nadaljujejo konflikti (A17)                                                              | Konflikti v družini                                                         | Razlogi, da se mladostniki ne morejo vrniti domov              |
| v rejniško družino ali drug zavod ali mladinski dom, lahko tudi k sorodnikom, a se razmerje uredi kot rejništvo (A18)     | Osnovnošolski otroci                                                        | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |
| do pridobitve poklica ostanejo v domu, (A19)                                                                              | Srednješolski otroci, ki ostanejo v domu                                    | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |
| nekaterim se pomaga tudi z mladinskimi stanovanji, kjer ima zavod to opcijo (A20)                                         | Mladinska stanovanja za srednješolce                                        | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |

## 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Izjava                                        | Pojem                 | Kategorija                                        |
|-----------------------------------------------|-----------------------|---------------------------------------------------|
| Vrnitev se pripravlja skupaj z zavodom, (A15) | Sodelovanje z zavodom | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Vloga CSD je prvenstveno delo z družino (A21) | Delo z družino        | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| vloga CSD je v sodelovanju z domom (A22)      | Sodelovanje z zavodom | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                          |                                                   |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| bolj spremljanje izvajanje ukrepa oz. ocenjevanje učinkov(A23)                                                                                                                                                                                                                                             | Spremljanje stanja in izvajanje ukrepov                  | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| suport vzgojnemu domu, kadar je potreben, ko se mladostnik npr. pritožuje nad vsem mogočim. (A24)                                                                                                                                                                                                          | Sodelovanje z zavodom                                    | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Za mladoletne obvezno poskrbimo za namestitve, vzgojo in oskrbo, v katerikoli obliki (A32)                                                                                                                                                                                                                 | Skrb za mladoletne                                       | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| za polnoletne pa z njihovim soglasjem in sodelovanjem iščemo ustrezne oblike bivanja v okolju in jim podajamo usmeritve, informacije, napotke. (A33)                                                                                                                                                       | Skrb za polnoletne                                       | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Za mlade z izrečenim vzgojnim ukrepom sodišče pogosto v namen pomoči izreče še ukrep nadzorstvo organa socialnega varstva, kjer se lahko intenzivneje vključujemo tudi pri že polnoletnih, v smislu spremljanja ustrezne institucije in urejanje raznih zadev skupaj z njimi. (A34)                        | Mladi z izrečenim vzgojnim ukrepom                       | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| gre izključno za že polnoletne mlade, (A35)                                                                                                                                                                                                                                                                | Zagotavljanje samostojnega bivanja izključno polnoletnim | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Že veliko let je naša vloga zelo okrnjena, nekoč smo imeli več možnosti npr. z urejanjem bivanja oz. dodelitvijo stanovanj ter več uspeha pri iskanju zaposlitve, posebej slednje je bilo zadnja leta v Mariboru zelo težko. (A36)                                                                         | Okrnjena vloga                                           | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Imajo podporo v obliki svetovanja oz. napotitev v primeru, da slednje sprejemajo, (A48)                                                                                                                                                                                                                    | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov      | Podpora pri prehodu v samostojnost                |
| manjka konkretnih oblik pomoči predvsem za polnoletne mlade, ki so zaključili z bivanjem in ne morejo domov ali nekaj časa ne najdejo dela ali za tiste z nedokončano šolo in dodatnimi težavami, manjka prehodnih oblik, kot so stanovanje, začasna denarna pomoč v obliki sofinanciranja na primer (A49) | Manjka konkretnih oblik pomoči                           | Podpora pri prehodu v samostojnost                |

#### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Izjava                                                                                                                                                                                                                       | Pojem                                         | Kategorija                         |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|------------------------------------|
| Zavodi so sicer odprti navzven, mladi tudi ne bivajo posebej dolgo v njih, to govorim za naš CSD, in v tem smislu ni večjih težav z vrnitvijo (A25)                                                                          | Če ni večjih težav je bivanje v zavodu kratko | Uspešnost mladostnikov pri prehodu |
| težave so pri tistih, ki bi še naprej potrebovali več prilagoditev v šolskem okolju in pomoč specialnega pedagoga doma nekajkrat tedensko, pa tega ni oz. starši tega dela ne znajo ali jim mladostnik tega ne dovoli. (A26) | Večje težave pri uspešnosti                   | Uspešnost mladostnikov pri prehodu |



|                                                                                                                                                                                                                                           |                                                 |                                                                   |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Otroci se navadijo na strukturiran dan, (A27)                                                                                                                                                                                             | Vzgoja in učenje osnovnih življenjskih veščin   | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| pridobijo veščine obvladovanja jeze oz. samokontrole, (A28)                                                                                                                                                                               | Socialne veščine                                | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| naučijo se organizirati za učenje, (A29)                                                                                                                                                                                                  | Podpora pri pridobivanju izobrazbe              | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| naučijo se prepoznavati svoja čustva in kako z njimi ravnati oz. slednje imajo možnost spoznati. (A30)                                                                                                                                    | Socialne veščine                                | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| Od vsakega posameznika pa je odvisno, koliko tega se bo v resnici naučil in koliko uporabil. (A31)                                                                                                                                        | Odvisna od lastnosti in spodobnosti mladostnika | <b>Uspešnost mladostnikov pri prehodu</b>                         |
| Bolj uspešni so mladostniki, ki imajo osvojene delovne navade, predvsem iz naše okolice so uspešno iskali delo v tujini. (A37)                                                                                                            | Odvisna od lastnosti in spodobnosti mladostnika | <b>Uspešnost mladostnikov pri prehodu</b>                         |
| pred odhodom, zadnje šolsko leto, veliko bolj vpet v domače okolje, ima redne izhode domov, preko katerih spremljamo funkcioniranje družine, (A38)<br>saj je ravno redno in uspešno bivanje doma tudi eden od dejavnikov za odpust. (A39) | Vzpodbuja se večja vpetost v domače okolje      | <b>Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu</b> |
| v zavodu pa strokovna skupina v celoti, to so vzgojitelji, psiholog, soc. delavec, učitelj, psihoterapevt, pedopsihiater, odvisno od kadrovske zasedenosti v domu, v stanovanjski skupini MD načeloma le vzgojitelj. (A40)                | Strokovne osebe in institucije                  | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b>                           |
| Obvezno sodelujejo starši oz. skrbniki ali rejniki, izjemoma kakšen drug sorodnik, ki se vključuje v vzgojo. (A41)                                                                                                                        | Starši ali rejniki                              | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b>                           |
| Njihova vloga je ključna, saj je potrebno ustvariti razmere za uspešno vrnitev. (A42)                                                                                                                                                     | Ključna vloga staršev ali rejnikov              | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b>                           |
| Že sama namestitvev je izpeljana z namenom pridobitve poklica, ki je temelj za samostojno življenje. (A43)                                                                                                                                | Podpora pri pridobivanju izobrazbe              | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| Že tekom šolanja se praksa zanje išče v domačem okolju ter se s tem ustvarjajo možnosti, da spoznajo delovno okolje in oni njih, vsak dober delavec ima pogosto že s sodelovanjem na praksi možnost, da dobi delo. (A44)                  | Delovne navade                                  | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| Pomembne odločitve se dorečejo na timu, sama se načeloma udeležim vseh timskih sestankov, če zbolim, me kdo nadomešča. Zavedamo se pomembnosti takih sestankov. (A47)                                                                     | Pomembnost teh sestankov                        | <b>Timski sestanki</b>                                            |

##### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava | Pojem | Kategorija |
|--------|-------|------------|
|--------|-------|------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                     |                                                              |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| je mladostnik težje zaposljiv, se jim lahko pomaga z ukrepi Zavoda za zaposlovanje, (A45)                                                                                                                                                                                                   | Seznanitev mladostnikov z možnimi viri pomoči                                       | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| preživetje pa si lahko zagotovijo z denarno pomočjo. (A46)                                                                                                                                                                                                                                  | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                                               | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Dokler torej gre za mladoletne, sama dalje delam z družino, pri polnoletnih pa le, če še izvajam vzgojni ukrep nadzorstvo. (A50)<br>Odrasle mlade kot posameznike sicer obravnava pri nas druga strok. delavka. (A51)                                                                       | Odvisno od starosti mladostnikov                                                    | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Z družino lahko delam znotraj storitve pomoč družini za dom, (A52)                                                                                                                                                                                                                          | Pomoč družini                                                                       | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| lahko se odločim za delovno nalogo »težave v odraščanju«, kadar gre za večje težave na strani mladostnika kot so hujše vedenjske težave (A53)                                                                                                                                               | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                                               | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Potrebujejo čustveno oporo, (A54)                                                                                                                                                                                                                                                           | Psihološka podpora, občutek varnosti                                                | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |
| urejeno nastanitev (A55)<br>finančno varnost. (A56)                                                                                                                                                                                                                                         | Urejena nastanitev in finance                                                       | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |
| Mnogi me še vedno poiščejo, pridejo po nasvet ali pomoč, (A57)                                                                                                                                                                                                                              | Mladostniki sami vzpostavijo stik, če potrebujejo pomoč ali so vključeni v programe | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| manj tisti, ki se uspešno vključijo v življenje družine in delo ali si celo ustvarijo svojo družino, (A58)                                                                                                                                                                                  | Redki stiki                                                                         | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| načeloma pa sploh ne tisti, katerih obseg težav je še vedno izjemno velik, ki so izvajali kriminalna dejanja, uživali droge in podobno. (A59)                                                                                                                                               | Ni stikov                                                                           | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| Mladi, kateri so s strukturiranjem dneva in pomočjo pri učenju ponovno uspešni pri šolanju ter imajo ustrezne intelektualne sposobnosti, se odločajo tudi za študij. (A60)                                                                                                                  | Odločitev odvisna od spodobnosti mladostnikov                                       | Odločanje za nadaljnji študij                                |
| Pri odločanju o vrsti študija imajo proste roke glede na interese, pomagamo jih kvečjemu z nasveti, vse ostalo se pričakuje, da bodo opravili sami, da bodo obiskali inform. dneve, vpis, pridobili informacije o študiju na spletu, saj je slednje pokazatelj njihove samostojnosti. (A61) | Pričakovana samostojnost pri študiju                                                | Odločanje za nadaljnji študij                                |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava                                                                         | Pojem                     | Kategorija                                     |
|--------------------------------------------------------------------------------|---------------------------|------------------------------------------------|
| Edina stalnica v njegovem življenju v tem obdobju je bilo njegovo dekle, (A62) | Pomembna oseba za podporo | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |

|                                                                                                                                                                              |                                                  |                                                |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| podprem njegovo močno področje, tj. delo in na sodišču zagovarjala odpust iz zavoda, saj sva se dogovorila, da bo delal ter si ustvaril pogoje za samostojno življenje (A63) | Podpora CSD, zavoda                              | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| dekle mu je ves čas stalo ob strani (A64)                                                                                                                                    | Pomembna oseba za podporo                        | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| odhajal je na delo v tujino (A65)                                                                                                                                            | Zaključek šolanja in ureditev delovnega razmerja | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| povsem opustil protipravna dejanja. (A66)                                                                                                                                    | Opustitev kaznivih dejanj                        | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| Ves čas je na vezi z eno do vzgojiteljic iz doma, občasno pride k meni na pogovor. (A67)                                                                                     | Podpora CSD, zavoda                              | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| predvsem takrat, ko mladostniki niso opustili svojih slabih navad, kot so protipravna dejanja, uživanje droge, vedenjska neprilagojenost... (A68)                            | Nepripravljenost opuščanja slabih navad          | Ovire pri uspešnem prehodu                     |
| Pri tem pa ne gre pri vseh za nefunkcionalne izvirne družine, pri nekaterih so doma sprejeti oz. imajo podporo družine, a s svojimi vedenji niso prenehali. (A69)            | Neuspešni prehodi kljub funkcionalni družini     | Neuspešnost primerov                           |
| Težava je večja, kjer so pridružene osebnostne motnje, duševne bolezni, (A70)                                                                                                | Osebnostne lastnosti                             | Ovire pri uspešnem prehodu                     |
| kjer niso osvojene delovne navade. (A71)                                                                                                                                     | Pomanjkanje delovnih navad                       | Ovire pri uspešnem prehodu                     |

## Intervju B

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode                                                                                                       |                       |                                                       |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-------------------------------------------------------|
| Izjava                                                                                                                                    | Pojem                 | Kategorija                                            |
| v povprečju med 3-5. (B1)                                                                                                                 | Splošno               | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Vzgojna nemoč staršev. (B2)                                                                                                               | Vzgojna nemoč staršev | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| Večinoma da. (B3)                                                                                                                         | Da                    | Prvi stik mladostnikov z institucijami                |
| Mladostnika skušam čim bolj pripraviti na namestitev, ga redno spremljam in izvajam pogovore z njimi ko bivajo med počitnicami doma. (B4) | Delovni odnos         | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod          |

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| Izjava                                           | Pojem                                               | Kategorija                                    |
|--------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| Najmanj 2x letno se izvede timski sestanek, (B5) | Stiki na timskih sestankih, ki jih organizira zavod | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu |
| po potrebi ob težavah še več sestankov, (B6)     | Stiki po potrebi glede na prisotne težave           | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu |

|                                                                                                                                                               |                                                                             |                                                                |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| pogovori, obravnave, ko so v domačem okolju (B7)                                                                                                              | Stiki med počitnicami in prazniki, če se mladostniki vrnejo v domače okolje | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| se obračajo tudi sami. (B8)                                                                                                                                   | Stiki glede na željo mladostnikov - sami kontaktirajo CSD                   | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Z družino poteka delo v smislu vključitve v razne potrebne storitve pomoč družini na domu kot so svetovanja, delavnice za starše, terapevtske obravnave. (B9) | Splošno                                                                     | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |
| Če se starši ali otrok ne odziva, ne sodeluje pri ponujenih oblikah pomoči. (B10)                                                                             | Pripravljenost vključevanja staršev oz. nesodelovanje staršev               | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |
| Skušamo urediti namestitev v mladinskem stanovanjem, (B11)                                                                                                    | Mladinska stanovanja za srednješolce                                        | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |
| kakšnih sorodnikov, (B12) iskanje možnosti v širši socialni mreži, skupnosti. (B13)                                                                           | Sorodniki, prijatelji, širša socialna mreža                                 | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |

### 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Izjava                                                                                                                                         | Pojem                                                                  | Kategorija                                        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| Vloga CSD pri sodelovanju z zavodom je dogovarjanje, sodelovanje, iskanje najboljših možnih rešitev za mladostnika in starše. (B14)            | Sodelovanje z zavodom                                                  | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| S polnoletnostjo se načeloma naloga oddaja otroka v zavod zaključi na CSD. Za tem se mladi lahko vključijo v druge oblike pomoči na CSD. (B17) | Skrb za polnoletne                                                     | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| izdela se načrt pomoči družini. (B20)                                                                                                          | Delo z družino                                                         | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Odvisno od njihovih realnih pričakovanj. (B23)                                                                                                 | Odvisno od želje in pričakovanj mladostnikov po podpori in sodelovanju | Podpora pri prehodu v samostojnost                |

### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Izjava                                                                                                                                                                                              | Pojem                                                                   | Kategorija                         |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|
| V zavodih se trudijo in dajejo veliko poudarka na učenju samostojnosti, (B15)                                                                                                                       | Pomembna vloga zavoda za pripravo mladostnikov na prehod v samostojnost | Druge pomembne osebe pri prehodu   |
| vendar je od posameznega otroka in njegove zrelosti, odvisno koliko so zmožni naučene stvari prenesti v drugo okolje se pravi doma ali v samostojno življenje. (B16)                                | Odvisna od lastnosti in spodobnosti mladostnika                         | Uspešnost mladostnikov pri prehodu |
| V pripravo na odhod so vključeni vsi strokovni delavci, ki otroka obravnavajo v zavodu in na CSD, to so svetovalni delavec, psiholog, matični vzgojitelji, zdravstvena služba, pristojni CSD, (B18) | Strokovne osebe in institucije                                          | Druge pomembne osebe pri prehodu   |

|                                                                                                                            |                                         |                                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|----------------------------------|
| Če se otrok vrača v matično družino sodelujejo tudi starši, (B19)                                                          | Starši ali rejniki                      | Druge pomembne osebe pri prehodu |
| Pomoč pri uveljavljanju socialnih transferjev, napotitev in usmerjanje na zavod za zaposlovanje, iskanje zaposlitve. (B21) | Finančna osamosvojitve                  | Področja priprave mladostnikov   |
| na elevacijskih timih se pogovorimo tudi o teh temah. (B22)                                                                | Timski sestanek pred odhodom iz zavodov | Timski sestanki                  |

#### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava                                                                                                                       | Pojem                                                                               | Kategorija                                                   |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Mladostnika se seznani o vseh možnih virih pomoči, tako znotraj CSD kot skupno iskanje pomoči v skupnosti. (B24)             | Seznanitev mladostnikov z možnimi viri pomoči                                       | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| finančnih in bivanjskih zadev (B25)                                                                                          | Urejena nastanitev in finance                                                       | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |
| potrebujejo podporo in razumevanje odraslih ter primerno usmerjanje. (B26)                                                   | Psihološka podpora, občutek varnosti                                                | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |
| Občasno z nekaterimi, ki se zaradi dobrega odnosa v težavah in stiskah obračajo na delavko, ki jo poznajo iz obravnav. (B27) | Mladostniki sami vzpostavijo stik, če potrebujejo pomoč ali so vključeni v programe | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| V zavodih so osredotočeni, da spodbujajo razvoj otrokovih močnih pozitivnih področij. (B28)                                  | Podporo mladostnikom pri odločitvi za študij nudijo v zavodih                       | Odločanje za nadaljnji študij                                |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava                                                                                                                                                              | Pojem                                            | Kategorija                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Fant je zaključil šolanje (B29) se zaposlil, (B30)                                                                                                                  | Zaključek šolanja in ureditev delovnega razmerja | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| krajši čas živel v mladinskem stanovanju. (B31)                                                                                                                     | Urejeno bivališče                                | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| Vedenje in funkcioniranje mladostnika se po vrnitvi iz zavoda ni spremenilo, je nadaljeval z uživanjem nedovoljenih substanc, ne vidi potrebe po zdravljenju, (B32) | Nepripravljenost opuščanja slabih navad          | Ovire pri uspešnem prehodu                     |

#### Intervju C

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode                  |                              |                                                       |
|------------------------------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Izjava                                               | Pojem                        | Kategorija                                            |
| včasih kakšno leto tudi do 5, večinoma pa manj. (C1) | Splošno                      | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Velikokrat gre za vedenjske težave mladostnikov (C2) | Vedenjske in čustvene težave | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |

|                                                                                                                                                                                                         |                                       |                                              |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|----------------------------------------------|
| v kombinaciji z vzgojno nemočjo staršev.(C3)                                                                                                                                                            | Vzgojna nemoč staršev                 | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode  |
| Včasih gre za neugodne razmere za življenje doma kot so elementi zanemarjanja in opuščanja starševske skrbi, nasilje v družini ter drugi pridruženi tvegani dejavniki. (C4)                             | Problemi v družini                    | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode  |
| Da. Vedno center pripravi vlogo za sprejem mladostnika in se dogovori za ogled zavoda, ki se ga udeleži skupaj z mladostnikom in zaželeno, v kolikor je mogoče njegovimi starši. (C5)                   | Da                                    | Prvi stik mladostnikov z institucijami       |
| V nekaterih primerih se je tudi zgodilo, da se o instituciji že pogovarjajo z recimo šolsko svetovalno službo, ki jim tudi predstavi elektronsko stran in poda nekaj osnovnih informacij o zavodu. (C6) | Vnaprejšnje informacije o instituciji | Prvi stik mladostnikov z institucijami       |
| Trudimo se ohranяти kakovosten odnos v smislu graditve zaupnega odnosa. (C7)                                                                                                                            | Odnos temelječ na zaupanju            | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod |
| drugi pa lepo sprejememo sodelovanje, kar se kaže tudi v tem, da občasno sami pokličejo in izkažejo interes za pogovor. (C8)                                                                            | Dober odnos                           | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod |

| <b>2. Bivanje mladostnikov v zavodu</b>                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                             |                                                                |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| <b>Izjava</b>                                                                                                                                                                                                                                                                              | <b>Pojem</b>                                                                | <b>Kategorija</b>                                              |
| Ker so nameščeni po zavodih, ki so po celi Sloveniji, je sodelovanje včasih dokaj logistično naporno. (C9)                                                                                                                                                                                 | Število stikov glede na lokacijo bivanja otrok                              | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Skušamo organizirati tako, da se oglasijo na razgovor na center (C10)                                                                                                                                                                                                                      | Mladostniki pridejo na CSD                                                  | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| ali jih obiščemo na domu v času počitnic. (C11)                                                                                                                                                                                                                                            | Stiki med počitnicami in prazniki, če se mladostniki vrnejo v domače okolje | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Skušamo tudi ob timskih sestankih, ki potekajo v zavodu, nekaj časa nameniti tudi pogovoru z mladostnikom. (C12)                                                                                                                                                                           | Stiki na timskih sestankih, ki jih organizira zavod                         | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| V praksi je žal tako, da se mogoče z vsakim mladostnikom pogovorimo nekajkrat letno. (C13)                                                                                                                                                                                                 | Redki stiki                                                                 | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| nekateri mladostniki včasih tudi sami pokličejo, večinoma vezano na konkretna vprašanja in dileme glede staršev ipd. (C14)                                                                                                                                                                 | Stiki glede na željo mladostnikov - sami kontaktirajo CSD                   | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Staršem predstavimo, da je pomembno, da cela družina naredi spremembo, ne le otrok, tudi starši. Starše seznanimo z oblikami pomoči, ki so na voljo oziroma smiselne v konkretni situaciji, na primer za krepitev starševske vloge, zdravljenje alkoholizma, psihiatrična obravnava. (C16) | Aktivna vloga staršev                                                       | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |

|                                                                                                                                                                                                                                              |                                                               |                                                                       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| Žal je le malo staršev zainteresiranih za vključevanje v katere od oblik pomoči, ali pa sčasoma izgubijo interes in motivacijo za slednje. (C17)                                                                                             | Pripravljenost vključevanja staršev oz. nesodelovanje staršev | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> |
| V vsakem primeru pa sodelujemo v obliki občasnih razgovorov na centru ali pogovorov ob obiskih na domu. (C18)                                                                                                                                | Splošno                                                       | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> |
| K sorodnikom (C19),                                                                                                                                                                                                                          | Sorodniki, prijatelji, širša socialna mreža                   | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| v študentski oz. dijaški dom (C20),                                                                                                                                                                                                          | Dijaški ali študentski dom                                    | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| v najemniško stanovanje. (C21)                                                                                                                                                                                                               | Najemniško stanovanje                                         | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| ko starši ne zmorejo zagotoviti varnega in spodbudnega okolja za vrnitev mladostnika oziroma mladostnice in slednje ne bi predstavljajo največje koristi mladostnika ali mladostnice, ali pa v primeru, ko starši slednjega ne želijo. (C22) | Opuščanje skrbi za mladostnika                                | <b>Razlogi, da se mladostniki ne morejo vrniti domov</b>              |

### 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| <b>Izjava</b>                                                                                                                                                                                            | <b>Pojem</b>                                                          | <b>Kategorija</b>                                        |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| Skušamo odpraviti vzroke, zaradi katerih je prišlo do namestitve. (C15)                                                                                                                                  | Spremljanje stanja in izvajanje ukrepov                               | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Smo člani timov, ki se neke dvakrat letno sestanejo in pregledajo napredek pri mladostniku oz. mladostnici, hkrati pa načrtujemo, kako za naprej. (C23) smo na nek način zunanji sodelavci zavoda. (C24) | Sodelovanje z zavodom                                                 | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Skupaj z mladostniki načrtujemo, kaj bo po samostojnosti in kako lahko samostojno zaživijo ter jim nudimo podporo pri slednjem (C33)                                                                     | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov                   | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |
| večji del omenjenih nalog sicer prevzemajo v samih zavodih. (C34)                                                                                                                                        | Podporo prejmejo v večji meri v zavodu                                | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |
| Konkretno to pomeni, da jih usmerjamo pri iskanju stanovanj, urejanju pravic iz javnih sredstev, iskanju službe in tako dalje, (C35)                                                                     | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov                   | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |
| v kolikor to seveda želijo oz. so pripravljeni sodelovati z nami. (C36)                                                                                                                                  | Ovisno od želje in pričakovanj mladostnikov po podpori in sodelovanju | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |
| Imajo veliko podpore, vendar je sistem seveda odprt za številne izboljšave in nadgradnje. (C44)                                                                                                          | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov                   | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |

### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| <b>Izjava</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <b>Pojem</b>                                                            | <b>Kategorija</b>                                                 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Zavodi se zelo trudijo in večinoma mladostniki pridobijo ogromno pozitivnega. (C25)                                                                                                                                                                                                               | Pomembna vloga zavoda za pripravo mladostnikov na prehod v samostojnost | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b>                           |
| Največjo prednost vidimo predvsem v tem, da se jim ponudi strukturirano okolje z dosledno postavljenimi vzgojnimi mejami, hkrati pa so pot pri osamosvajanju. (C26)                                                                                                                               | Vzgoja in učenje osnovnih življenjskih veščin                           | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| Večinoma mladostniki pridobijo ogromno na samostojnosti in so precej bolj pripravljeni na življenje zunaj zavoda. (C27)                                                                                                                                                                           | Samostojnost in odgovornost                                             | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| Pri nekaterih primerih pa seveda žal spremembe ne gredo v zeleno smer in mladostniki dejansko niso pripravljeni na življenje izven zavoda v zadostni meri oz. se sčasoma pokaže, da ponavljajo nekatere vzorce svojih staršev v smislu transgeneracijskega prenosa nekonstruktivnih vedenj. (C28) | Večje težave pri uspešnosti                                             | <b>Uspešnost mladostnikov pri prehodu</b>                         |
| Pridobijo spretnosti za samostojno življenje kot so gospodinjska opravila kot recimo kuhanje, čiščenje in pranje (C29)                                                                                                                                                                            | Delovne navade                                                          | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| razpolaganje s financami (C30)                                                                                                                                                                                                                                                                    | Finančna osamosvojitev                                                  | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| samostojnost pri šolskem delu (C31)                                                                                                                                                                                                                                                               | Podpora pri pridobivanju izobrazbe                                      | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| in v komunikaciji z okoljem na primer samostojno uporabljati javni prevoz, si urediti zobozdravniški pregled in podobno. (C32)                                                                                                                                                                    | Samostojnost in odgovornost                                             | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |
| Center pomaga pri nameščanju mladostnikov v zavode in skupaj z njimi znotraj timskega strokovnega dela išče možnosti za nadaljnje bivanje ob zaključevanju zavodske namestitve. (C37)                                                                                                             | Splošno                                                                 | <b>Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu</b> |
| Izvedemo več timskih sestankov in pogovorov z družino, kjer raziskujemo različne možnosti in se odločamo o tem, kaj bi bilo najboljše za naprej. (C39)                                                                                                                                            | Timski sestanek pred odhodom iz zavodov                                 | <b>Timski sestanki</b>                                            |
| Ni posebnega protokola, to je znotraj običajnega sodelovanja. (C40)                                                                                                                                                                                                                               | Ni ustaljene prakse                                                     | <b>Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu</b> |
| Starši in občasno tudi drugi svojci. V nekaterih primerih npr. tete, strici, babice, dedki. (C41)                                                                                                                                                                                                 | Starši ali rejniki                                                      | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b>                           |
| Tekom individualnih pogovorov jih usmerjamo v finančno neodvisnost skladno z dogovori timov. (C42)                                                                                                                                                                                                | Finančna osamosvojitev                                                  | <b>Področja mladostnikov priprave</b>                             |



|                                                                                                                                                |                                                                         |                                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|----------------------------------|
| Vendar večinski del opravijo zavodi, ki so dejansko izvajalci, ki skrbijo za varstvo in vzgojo ter pri katerih so mladostniki nameščeni. (C43) | Pomembna vloga zavoda za pripravo mladostnikov na prehod v samostojnost | Druge pomembne osebe pri prehodu |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|----------------------------------|

#### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava                                                                                                     | Pojem                                         | Kategorija                                                   |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Polnoletne seznanimo z možnostmi in ponudimo sodelovanje, sami pa nato odločijo, ali slednje želijo. (C45) | Seznanitev mladostnikov z možnimi viri pomoči | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Bivanjsko varnost, finančno preskrbljenost, (C46)                                                          | Urejena nastanitev in finance                 | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |
| podporo socialne mreže (C47)                                                                               | Podpora socialne mreže                        | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |
| V kolikor sami želijo, slednje je na prostovoljni bazi. (C48)                                              | Stiki glede na želje mladostnikov             | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| Večinoma je izbor študija neodvisen od bivanja v zavodu. (C49)                                             | Odločitev odvisna od spodobnosti mladostnikov | Odločanje za nadaljnji študij                                |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava                                                                                             | Pojem                                            | Kategorija                                     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Mladostnik se je osamosvojil, našel službo (C50)                                                   | Zaključek šolanja in ureditev delovnega razmerja | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| ostal v dobrih stikih s staršema. (C51)                                                            | Pomembna oseba za podporo                        | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| je prišlo do velikih težav pri razpolaganju s financami, (C52)                                     | Finančne težave                                  | Ovire pri uspešnem prehodu                     |
| nenehnih menjav partnerjev in elementov opuščanja starševske skrbi v odnosu do svojih otrok. (C53) | Nefunkcionalna družina                           | Ovire pri uspešnem prehodu                     |

#### Intervju D

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode                                |                              |                                                       |
|--------------------------------------------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Izjava                                                             | Pojem                        | Kategorija                                            |
| Namestimo nekje 1-2 mladostnika. (D1)                              | Splošno                      | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Najpogosteje so to čustvene in vedenjske težave, (D2)              | Vedenjske in čustvene težave | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| vzgojna nemoč staršev. (D3)                                        | Vzgojna nemoč staršev        | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| Večina jih je bila že prej obravnavanih v šoli ali zdravstvu. (D4) | Ne                           | Prvi stik mladostnikov z institucijami                |

|                      |             |                                              |
|----------------------|-------------|----------------------------------------------|
| Večinoma dober. (D5) | Dober odnos | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod |
|----------------------|-------------|----------------------------------------------|

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| Izjava                                                                                                                                          | Pojem                                                                       | Kategorija                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| Z njimi smo v stiku 1 krat na leto, saj so takšna pravila nekaterih zavodov. (D6)                                                               | Stiki na timskih sestankih, ki jih organizira zavod                         | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Vse pa je odvisno od zavoda in vzgojiteljev, mi večinoma zaprosimo samo za poročila, oni so tisti, ki sklicujejo time. (D7)                     | CSD ne organizira stikov                                                    | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Tudi odvisno je ali mladostnik pride med počitnicami domov (D8)                                                                                 | Stiki med počitnicami in prazniki, če se mladostniki vrnejo v domače okolje | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| kakšne so njegove težave. (D9)                                                                                                                  | Stiki po potrebi glede na prisotne težave                                   | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Mladostniki se sami na nas ne obračajo. (D10)                                                                                                   | Mladostniki ne kontaktirajo CSD                                             | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Zavod lahko zapustijo ob polnoletnosti oz. ko poteče sklep sodišča, ki ni podaljšan. (D11)                                                      | Zapustitev zavoda                                                           | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |
| Starše se vodi in jih po potrebi vključi v obravnavo, svetovanje, v kolikor sami želijo, saj jim je otrok na tej točki že odvzet. (D12)         | Pripravljenost vključevanja staršev oz. nesodelovanje staršev               | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |
| Vsi gredo domov ali k sorodnikom, prijateljem. (D16)                                                                                            | Sorodniki, prijatelji, širša socialna mreža                                 | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |
| Ni bilo primera. (D20)                                                                                                                          | Ni bilo takega primera, vrnejo se k družini                                 | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |
| V kolikor se o tem pogovarja na timu, drugače nas nihče ne kontaktira. (D31)                                                                    | CSD ne organizira stikov                                                    | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Lahko pa se na nas individualno obrne mladostnik, ki potrebuje to pomoč in se z njim dela individualno preko socialnovarstvenih storitev. (D32) | Stiki glede na željo mladostnikov - sami kontaktirajo CSD                   | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |

## 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Izjava                                                                                                                                                                                                              | Pojem              | Kategorija                                        |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|---------------------------------------------------|
| Ob polnoletnosti se mladostniki sami odločajo kam bodo odšli, (D13)                                                                                                                                                 | Skrb za polnoletne | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| CSD po polnoletnosti zanj nima več pristojnosti in možnosti nudenja pomoči z nameščanjem drugim. Ob polnoletnosti sami prevzamejo odgovornost zase, lahko se jim le pomaga, CSD pa več ničesar ne zagotavlja. (D14) | Skrb za polnoletne | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Ob polnoletnosti se jim lahko nudi zgolj podpora in spodbuda pri iskanju bivanja, po polnoletnosti jih CSD ne more več nameščati v nobeno ustanovo. (D23)                                                           | Skrb za polnoletne | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |

|                                                                                                                                          |                                                                        |                                                   |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| Zavodi in CSD imajo različne protokole in načine delovanja ter vsak večino časa deluje samostojno. (D33)                                 | Razlike med CSD-ji                                                     | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| V kolikor je mladoletni se ga namešča v rejniško družino, če se domov ne more vrniti ali v krizni center za otroke in mladostnike. (D34) | Skrb za mladoletne                                                     | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Odvisno od primera. (D34)                                                                                                                | Odvisno od želje in pričakovanj mladostnikov po podpori in sodelovanju | Podpora pri prehodu v samostojnost                |

#### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                      | Pojem                                                                   | Kategorija                                                 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
| Zavodi z nami sodelujejo predvsem glede obveščanja o težavah in napredku, na podlagi tega pa mi vlagamo predloge za podaljšanje zavodskega ukrepa na sodišče in sodelujemo s starši. Prav tako sodelujemo ob pripravi letnega načrta za mladoletnika. (D17) | Splošno                                                                 | Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu |
| Nekatere otroke zavod za nadaljnje življenje opremi dobro, nekateri pa ostanejo isti. (D18)<br>Predvsem je odvisno od osebnostnih lastnosti, duševnih motenj, osebnostnih motenj, drugih zdravstvenih težav in družine ter socialnega okolja. (D19)         | Odvisna od lastnosti in spodobnosti mladostnika                         | Uspešnost mladostnikov pri prehodu                         |
| Pred odhodom iz zavoda oz. okrog polnoletnosti se sestane skupni tim, to je CSD, zavod, mladostnik, morda starši ter se naredi načrt, ki pa ga mladostnik ni dolžen upoštevati. (D25)                                                                       | Timski sestanek pred odhodom iz zavodov                                 | Timski sestanki                                            |
| Predvsem z njim delajo v zavodu, mi tja ne odhajamo, če nismo posebej vabljeni. (D26)                                                                                                                                                                       | Pomembna vloga zavoda za pripravo mladostnikov na prehod v samostojnost | Druge pomembne osebe pri prehodu                           |
| Po želji mladostnika. Nudijo podporo ali nastanitev. (D27)                                                                                                                                                                                                  | Starši ali rejniki                                                      | Druge pomembne osebe pri prehodu                           |
| Pripravlja jih zavod. (D28)                                                                                                                                                                                                                                 | Pomembna vloga zavoda za pripravo mladostnikov na prehod v samostojnost | Druge pomembne osebe pri prehodu                           |
| V nekaterih mladinskih domovih so plačani za bivanje. (D29)                                                                                                                                                                                                 | Finančna osamosvojitve                                                  | Področja priprave mladostnikov                             |
| Mi jim lahko nudimo socialne transferje, v kolikor izpolnjujejo pogoje. (D30)                                                                                                                                                                               | Finančna osamosvojitve                                                  | Področja priprave mladostnikov                             |

#### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava | Pojem | Kategorija |
|--------|-------|------------|
|--------|-------|------------|

|                                                                                                                                                                                                                                          |                                                               |                                                              |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| V primeru, da so prijavljeni za ZRSZZ so lahko upravičenci do pravic iz javnih sredstev, prav tako so lahko upravičeni do subvencije najemnine. Možno je povpraševanje po samskem domu. (D15)                                            | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                         | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Lahko se vključijo v socialno varstveno storitev osebna pomoč-svetovanje, ob izpolnjevanju pogojev so lahko upravičenci pravic iz javnih sredstev-denarna socialna pomoč, osnovno in dopolnilno zavarovanje, subvencija najemnine. (D21) | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                         | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Nudi se jim opora in pomoč pri pripravi načrta za življenje zunaj. (D22)                                                                                                                                                                 | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                         | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| CSD ne razpolaga z namestitvenimi kapacitetami kot so stanovanja, sobe in podobno. (D24)                                                                                                                                                 | Pomanjkanje mladinskih stanovanj                              | Pomanjkljivosti pri prehodu                                  |
| V kolikor gre za polnoletno osebo se lahko vključi v socialnovarstveno storitev osebna pomoč ter se mu nudijo pravice iz javnih sredstev. (D35)                                                                                          | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                         | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Podporno mrežo sorodnikov, prijateljev ali strokovno usposobljenih oseb. (D36)                                                                                                                                                           | Podpora socialne mreže                                        | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |
| Je pa odvisno od motivacije posameznika, kaj si želi za naprej in koliko pomoči sploh sprejme. (D37)                                                                                                                                     | Stiki glede na želje mladostnikov                             | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| Večina jih noče več nobenega opravljanja z nami oz. z nikomer. (D38)                                                                                                                                                                     | Ni stikov                                                     | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| Odklon od želje mladostnika. (D39)                                                                                                                                                                                                       | Stiki glede na želje mladostnikov                             | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| Vključitev v socialnovarstvene storitve je prostovoljna. Pristojnosti CSD po polnoletnosti več nima, da bi samovoljno pomagal. (D40)                                                                                                     | Odklon od mladostnikov ali sprejmejo pomoč po polnoletnosti   | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Odklon od mladostnika, njegovih kapacitet, želj, osebnosti, duševnih motenj. (D41)                                                                                                                                                       | Odklonitev odklon od spodobnosti mladostnikov                 | Odklonitev za nadaljnji študij                               |
| v kolikor se na timu to izpostavi se s tem ukvarjamo, (D42)                                                                                                                                                                              | Na CSD se ne posvečajo temu posebej                           | Odklonitev za nadaljnji študij                               |
| drugače pa je to domena zavoda, saj ga oni najbolj poznajo. (D43)                                                                                                                                                                        | Podpora mladostnikom pri odločitvi za študij nudijo v zavodih | Odklonitev za nadaljnji študij                               |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava                                                             | Pojem                                   | Kategorija                        |
|--------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|-----------------------------------|
| Vsi nam poznani primeri so se vrnili domov oz. k sorodnikom. (D44) | Vsi uspešni primeri se vrnejo k družini | Vračanje k družini ali sorodnikom |
| Večina meni znanih primerov je žal na nek način neuspešnih. (D45)  | Neuspešni                               | Neuspešnost primerov              |

## Intervju E

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode                                                                  |                                                   |                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Izjava                                                                                               | Pojem                                             | Kategorija                                            |
| V preteklem letu smo namestili 3 mladostnike. (E1)                                                   | Splošno                                           | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Težave v vedenju in čustvovanju kot so ne obiskovanje pouka, neupoštevanja pravil, navodil, (E2)     | Vedenjske in čustvene težave                      | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| zloraba PAS. (E3)                                                                                    | Protipravna dejanja                               | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| Vzgojna nemoč staršev, neustrezne razmere v domačem okolju. (E4)                                     | Vzgojna nemoč staršev                             | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| Mladostnika z zavodi seznaniti center za socialno delo in ga tudi pelje na ogled. (E5)               | Da                                                | Prvi stik mladostnikov z institucijami                |
| Odnos je različen glede na situacijo oz. glede na to ali mladostnik namestitev sprejema ali ne. (E6) | Odvisno ali mladostnik sprejema namestitev ali ne |                                                       |
| Trudimo pa se vzpostaviti dober odnos in ga tudi ohranjati. (E7)                                     | Dober odnos                                       |                                                       |

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Pojem                                                                       | Kategorija                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| Osebnostne stike z mladostniki izvajamo v času počitnic, ko so mladostniki doma. (E8)                                                                                                                                                                                                                     | Stiki med počitnicami in prazniki, če se mladostniki vrnejo v domače okolje | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| V zavodu mladostnikov ne obiskujemo, se pa udeležujemo timskih sestankov na katerih so prisotni mladostniki. (E9)                                                                                                                                                                                         | Stiki na timskih sestankih, ki jih organizira zavod                         | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| se na nas sami obrnejo po pomoč, osebno ali preko telefona. (E10)                                                                                                                                                                                                                                         | Stiki glede na željo mladostnikov - sami kontaktirajo CSD                   | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Z družino delamo na tem, da spreminjamo razmere, zaradi katerih je mladostnik moral iz družine. Oblikujemo načrt dela, določimo smernice za nadaljnje delo ter na podlagi tega soustvarjamo želene izide. Vzpostavljamo porušene odnose mladostnika in družine in se trudimo ohranjati dober odnos. (E11) | Aktivna vloga staršev                                                       | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |
| Z družino sodelujemo z namenom soustvarjanja pogojev za vrnitev otroka v domače okolje, (E15)                                                                                                                                                                                                             | Tendenca k vrnitvi mladostnika k družini                                    | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |

|                                                                                                                                                                                                                                            |                            |                                                              |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|--------------------------------------------------------------|
| kadar pa ne pridemo do željenih premikov, se otroka namesti v rejniško družino. (E16)<br>V kolikor se izkazujejo izrazitejšje težave v vedenju in čustvovanju na strani mladostnika, obstaja tudi možnost premestitve v drugi zavod. (E17) | Osnovnošolski otroci       | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b> |
| Mladostniki, ki se ne morejo vrniti domov, si najamejo stanovanje (E18)                                                                                                                                                                    | Najemniško stanovanje      | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b> |
| uredijo bivanje v študentskem domu. (E19)                                                                                                                                                                                                  | Dijaški ali študentski dom | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b> |

### 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Izjava                                                                                                                                                                             | Pojem                                               | Kategorija                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| Vloga centra za socialno delo je, da spremlja izpeljavo ukrepa, to vključuje razgovore s strokovnimi delavci zavoda in udeležbo na timskih sestankih. (E20)                        | Spremljanje stanja in izvajanje ukrepov             | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Cilj za vsakega mladostnika je, da se ga opremi za samostojno življenje, res pa je, da cilj ni vedno v celoti dosežen. (E21)                                                       | Cilji                                               | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Mladostnikom vedno nudimo pomoč in podporo, v kolikor je potrebno jim pomagamo pri urejanju namestitve ali jim nudimo pomoč in podporo na področjih, kjer pomoč potrebujejo. (E29) | Manjka konkretnih oblik pomoči                      | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |
| Glede na potrebe mladostnika raziščemo vse možnosti in mu pri tem pomagamo in ga podpiramo. (E32)                                                                                  | Cilji                                               | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Center za socialno delo mladostniku pomaga v okviru svojih pristojnosti in v odvisnosti od želja mladostnika. (E31)                                                                | Nudjenje podpore in storitev                        | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Da. (E40)                                                                                                                                                                          | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |

### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Izjava                                                                                                                                                                                                   | Pojem                                         | Kategorija                            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|---------------------------------------|
| Na timskih sestankih se oblikuje individualizirani vzgojni načrt za vsakega mladostnika, tam tudi evalviramo dotedanje delo. (E12)                                                                       | Pomembnost teh sestankov                      | <b>Timski sestanki</b>                |
| Na timskih sestankih se srečujemo mladostnik, njegovi starši, matični vzgojitelj in predstavniki centra za socialno delo. (E13)<br>Po potrebi se vključujejo tudi predstavniki šole, zdravstva,... (E14) | Splošno                                       | <b>Timski sestanki</b>                |
| Menimo, da imajo mladostniki v zavodu možnost pridobiti veščine in spretnosti za samostojno življenje (E22)                                                                                              | Vzgoja in učenje osnovnih življenjskih veščin | <b>Področja priprave mladostnikov</b> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                         |                                                            |          |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|------------------------------------------------------------|----------|
| socialne veščine, (E23)                                                                                                                                                                                                                                              | Socialne veščine                        | Področja mladostnikov                                      | priprave |
| pridobivanje delovnih navad, (E24)                                                                                                                                                                                                                                   | Delovne navade                          | Področja mladostnikov                                      | priprave |
| izboljšanje samopodobe, (E25)                                                                                                                                                                                                                                        | Izboljšanje samopodobe                  | Področja mladostnikov                                      | priprave |
| veščine sprejemanja odgovornosti za lastna ravnanja, (E26)                                                                                                                                                                                                           | Samostojnost in odgovornost             | Področja mladostnikov                                      | priprave |
| konstruktivno reševanje konfliktov, (E27)                                                                                                                                                                                                                            | Socialne veščine                        | Področja mladostnikov                                      | priprave |
| vzpostavitev abstinence in vzdrževanje abstinence od PAS. (E28)                                                                                                                                                                                                      | Opuščanje kaznivih dejanj               | Področja mladostnikov                                      | priprave |
| Prehod se načrtuje že nekaj časa pred odpustom, skupaj z mladostnikom in zavodom načrtujemo njegovo nadaljnjo bivanje izven zavoda. (E30)                                                                                                                            | Splošno                                 | Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu |          |
| Na timskih sestankih načrtujemo in oblikujemo nadaljnje bivanje mladostnika izven zavoda. (E33)                                                                                                                                                                      | Timski sestanek pred odhodom iz zavodov | Timski sestanki                                            |          |
| sodelujejo strokovni delavci zavoda in strokovni delavci CSD. (E34)<br>Po potrebi se vključujejo tudi druge službe (psihologi, šola...) (E35)                                                                                                                        | Strokovne osebe in institucije          | Druge pomembne osebe pri prehodu                           |          |
| V timu sodelujejo starši in svojci, ki so tudi sicer ves čas vključeni v proces pomoči in podpore mladostniku. (E36)                                                                                                                                                 | Starši ali rejniki                      | Druge pomembne osebe pri prehodu                           |          |
| Od njih se pričakuje soustvarjanje željenih izidov, kar pa velikokrat ni možno. (E37)                                                                                                                                                                                | Ključna vloga staršev ali rejnikov      | Druge pomembne osebe pri prehodu                           |          |
| Na finančno osamosvojitve mladostnike pripravljajo v zavodu. Z njimi oblikujejo načrt sprotne porabe denarja in jih usmerjajo k racionalni porabi. Strokovni delavci centra za socialno delo smo o tem seznanjeni na timu, po potrebi načrt oblikujemo skupaj. (E38) | Finančna osamosvojitve                  | Področja mladostnikov                                      | priprave |
| Da, skupaj s strokovnimi delavci zavoda. (E39)                                                                                                                                                                                                                       | Podpora pri pridobivanju izobrazbe      | Področja mladostnikov                                      | priprave |

##### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava                                                                                                                                                                                                           | Pojem                                         | Kategorija                                                   |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Naša vloga pri tem je, da ga seznanimo z viri pomoči. (E41)<br>Eden izmed virov pomoči smo strokovni delavci CSD, ki mladostniku po odhodu iz zavoda nudimo pomoč in podporo, ga informiramo in usmerjamo. (E42) | Seznanitev mladostnikov z možnimi viri pomoči | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Opremljenost za samostojno življenje, (E43)                                                                                                                                                                      | Urejena nastanitev in finance                 | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |

|                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                     |                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| podporo socialne mreže. (E44)                                                                                                                                                                                                       | Podpora socialne mreže                                                              | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju |
| Mladostniku ostanemo na razpolago in se lahko kadarkoli obrne na nas po pomoč in podporo. (E45)                                                                                                                                     | Mladostniki sami vzpostavijo stik, če potrebujejo pomoč ali so vključeni v programe | Stiki po odhodu iz zavoda                           |
| Večini mladostnikov je cilj uspešno pridobiti poklicno ali srednješolsko izobrazbo in o študiju ne razmišljajo. (E46)<br>V zavodih z internim izobraževanjem je možna vključitev v nižje poklicno izobraževanje ali poklicno. (E47) | Cilj dokončanja osnovnošolske ali srednješolske izobrazbe                           | Odločanje za nadaljnji študij                       |
| Redke izjeme so dijaki, ki bivajo v mladinskem domu, ki obiskujejo šole izven zavoda in imajo pogoje za nadaljnje šolanje. (E48)                                                                                                    | Po navadi se ne odločajo                                                            | Odločanje za nadaljnji študij                       |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava                                                                                                                                                                                              | Pojem                                   | Kategorija                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|------------------------------------------------|
| Mladostnica si je še pred odhoda iz mladinskega doma, s pomočjo strokovnih delavcev mladinskega doma, uredila bivanje v najemniškem stanovanju in tudi v njem po odpustu samostojno zaživela. (E49) | Urejeno bivališče                       | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| Večina mladostnikov se vrne nazaj v matično družino in se od tam kasneje osamosvojijo (E50)                                                                                                         | Vsi uspešni primeri se vrnejo k družini | Vračanje k družini ali sorodnikom              |

#### Intervju F

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode                                                     |                              |                                                       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Izjava                                                                                  | Pojem                        | Kategorija                                            |
| Kakšno leto nobenega, kakšno leto pa enega, dva ali pa tudi več. (F1)                   | Splošno                      | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Učne in vedenjske težave, (F2)                                                          | Vedenjske in čustvene težave | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| izostajanje od pouka, slab učni uspeh, (F3)                                             | Problemi v šolanju           | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| neupoštevanje avtoritete, (F4)                                                          | Vedenjske in čustvene težave | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| vzgojna nemoč staršev, (F5)                                                             | Vzgojna nemoč staršev        | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| kazniva dejanja, neprimerna družba, zloraba drog in drugih psihoaktivnih substanc, (F6) | Protipravna dejanja          | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| slabe socialne in materialne razmere, (F7)                                              | Problemi v družini           | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |



|                                                                                      |                              |                                                     |
|--------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|-----------------------------------------------------|
| različne zdravstvene težave kot hiperaktivnost, težave v duševnem zdravju. (F8)      | Vedenjske in čustvene težave | <b>Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode</b>  |
| Največkrat so starši napoteni k nam s strani šol, zdravstva, policije, sodstva. (F9) | Ne                           | <b>Prvi stik mladostnikov z institucijami</b>       |
| Večinoma sodelujejo. (F10)                                                           | Delovni odnos                | <b>Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod</b> |

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| <b>Izjava</b>                                                                                                                                                                                                                          | <b>Pojem</b>                                                                | <b>Kategorija</b>                                            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Odvisno od problematike. (F11)                                                                                                                                                                                                         | Stiki po potrebi glede na prisotne težave                                   | <b>Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu</b>         |
| Z nekaterimi se srečamo nekajkrat letno, (F12)                                                                                                                                                                                         | Redki stiki                                                                 | <b>Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu</b>         |
| z nekaterimi pa tudi vsak mesec. (F13)                                                                                                                                                                                                 | Stiki po potrebi glede na prisotne težave                                   | <b>Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu</b>         |
| Največkrat pa se srečam z njimi v času daljših počitnic, zimskih in letnih, takrat jih običajno obiščem na njihovem domu. (F14)                                                                                                        | Stiki med počitnicami in prazniki, če se mladostniki vrnejo v domače okolje | <b>Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu</b>         |
| Name se večinoma obračajo z namenom ureditve raznih humanitarnih pomoči (botrstvo, boni), pravic iz javnih sredstev, pa tudi v primeru osebnih težav. (F15)                                                                            | Stiki glede na željo mladostnikov - sami kontaktirajo CSD                   | <b>Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu</b>         |
| Nekateri zavodi npr. MD Maribor ima mladinsko stanovanje, v katerem mladostnik samostojno biva in skrbi zase, ima pa oporo in podporo strokovnega osebja, če jo potrebuje. To je nek prehod v odraslost, v samostojno življenje. (F17) | Mladinska stanovanja za srednješolce                                        | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b> |
| Nekateri gredo k sorodnikom, nekateri k partnerju, (F18)                                                                                                                                                                               | Sorodniki, prijatelji, širša socialna mreža                                 | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b> |
| nekateri pa si poiščejo lastno najemniško stanovanje. (F19)                                                                                                                                                                            | Najemniško stanovanje                                                       | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b> |
| Večina mladostnikov se vrne v domače okolje, k staršem. (F26)<br>Le redki so posamezniki, ki se po odpustu čisto osamosvojijo. (F27)                                                                                                   | Ni bilo takega primera, vrnejo se k družini                                 | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                       |                                                                       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| <p>V vsakem timu aktivno sodelujejo starši, če to zmorejo in je to mladostniku v korist. Sodelujejo starši, če pa njih ni pa skrbniki, rejniki. Njihova vloga je aktivna, saj skupaj z mladostnikom načrtujemo odpust. Tudi tekom samega bivanja so starši aktivno vključeni in dobijo podporo, oporo s strani zavoda, centra. (F28)</p> <p>Lahko se vključijo v aktivnosti zavoda (delavnice za starše, govorilne ure, roditeljski sestanki, individualni pogovori) ali centra (različne oblike storitev, treningi starševstva, individualni pogovori). (F29)</p> | Aktivna vloga staršev | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------|

### 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Pojem                                                                  | Kategorija                                               |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| Center z zavodom aktivno sodeluje v dobro vsakega mladostnika. To je zelo pomembno, saj drugače ni pozitivnih sprememb pri mladostniku. (F20)                                                                                                                                                                                                                | Sodelovanje z zavodom                                                  | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Mladostnikom nudimo oporo in podporo v naših storitvah, seveda če sami to želijo in so pripravljeni aktivno sodelovati v teh oblikah pomoči. Lahko se vključijo v storitev osebne pomoči, seznanjamo jih s pravicami, ki jih lahko uveljavljajo pri nas ali kje drugje, podajamo jim informacije kam vse se lahko obrnejo po pomoč, če jo potrebujejo. (F22) | Nudjenje podpore in storitev                                           | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Če jo želijo, če so pripravljeni se aktivno vključiti, je imajo dovolj. (F32)                                                                                                                                                                                                                                                                                | Odvisno od želje in pričakovanj mladostnikov po podpori in sodelovanju | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |

### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Pojem                                           | Kategorija                                                        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Z mladostnikom, njegovo družino in zavodom skupaj načrtujemo odpust in odhod v samostojnost po ustavitvi ukrepa oddaje v zavod. (F16)                                                                                                                                                                                        | Splošno                                         | <b>Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu</b> |
| Kaj dobi mladostnik od zavoda pa je v veliki meri odvisno od mladostnika samega. Lahko ima zavod krasen program, aktivnosti, razumevajoč kader..., pa mladostnik ne sprejme tega – tak mladostnik dobi od zavoda zelo malo. Če pa sprejme zavod kot pomoč sebi, pa lahko dobi zelo veliko zase in za svojo prihodnost. (F21) | Odvisna od lastnosti in spodobnosti mladostnika | <b>Uspešnost mladostnikov pri prehodu</b>                         |
| Posebne protokola ni. (F23)<br>Skupaj z mladostnikom, zavodom načrtujemo njegov odpust. Vsak zavod oz. stanovanjska skupina ima malo drugačen program. (F24)                                                                                                                                                                 | Ni ustaljene prakse                             | <b>Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu</b> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                              |                                                                   |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Z vzgojitelji se prilagajamo vsakemu mladostniku posebej, odvisno je tudi od tega kaj mladostnik potrebuje in kakšna je njegova socialna mreža. (F25)                                                                                                                                                                                                    | Prilagajanje potrebam in željam mladostnikov | <b>Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu</b> |
| Z informiranjem kam vse se lahko obrnejo po pomoč za uveljavljanje pravic, skupaj z njimi iščemo službo, poskušamo jim urediti status, kadar gre za invalidno osebo, sodelujemo z zavodom za zaposlovanje, kjer se lahko vključijo v različne programe kot so javna dela, socialna vključenost recimo. Seveda z aktivnim sodelovanjem mladostnika. (F30) | Finančna osamosvojitve                       | <b>Področja priprave mladostnikov</b>                             |
| Večinoma da. (F31)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                              | <b>Področja priprave mladostnikov</b>                             |

#### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava                                                                                                                                                                                                                              | Pojem                                                                               | Kategorija                                                 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
| Sprejetost, občutek varnosti, neodvisnosti (F33)                                                                                                                                                                                    | Psihološka podpora, občutek varnosti                                                | <b>Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju</b> |
| Seveda, če si mladostniki to želijo. (F34)                                                                                                                                                                                          | Stiki glede na želje mladostnikov                                                   | <b>Stiki po odhodu iz zavoda</b>                           |
| Večinoma pa se z njimi srečamo čez kakšno leto ali več, ko zase ali za svojo družino uveljavljajo pravice pri nas. (F35)                                                                                                            | Mladostniki sami vzpostavijo stik, če potrebujejo pomoč ali so vključeni v programe | <b>Stiki po odhodu iz zavoda</b>                           |
| Podpremo odločitve vsakega mladostnika glede izbire študijskega programa. (F36)                                                                                                                                                     | Podpora CSD mladostnikom pri odločitvi za študij                                    | <b>Odločanje za nadaljnji študij</b>                       |
| Redki so mladostniki, ki ostanejo v zavodu tudi v času študija. V moji 23 letni karieri sta se samo dva mladostnika odločila, da nadaljujeta s študijem v zavodu oz. v mladinskem stanovanju. Oba sta uspešno končala študij. (F37) | Po navadi se ne odločajo                                                            | <b>Odločanje za nadaljnji študij</b>                       |
| Drugače pa večinoma končajo srednješolske programe, dvo, tro ali štiriletni program srednje šole. (F39)                                                                                                                             | Cilj dokončanja osnovnošolske ali srednješolske izobrazbe                           | <b>Odločanje za nadaljnji študij</b>                       |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava | Pojem | Kategorija |
|--------|-------|------------|
|--------|-------|------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                  |                                                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Se odločila za študij zdravstvene nege v Ljubljani, bila prostovoljka v SS kjer je bivala, opravljala nočna dežurstva v skupini in je sedaj diplomirana med. sestra, zaposlena v referenčni ambulanti ZD ter podaja znanje glede zdrave prehrane in gibanja naprej. (F41)<br>Spet drugi mladostnik se je po končanem osnovnošolskem zavodu, vpisal v srednjo šolo, je ni dokončal, sedaj je uspešen samostojni podjetnik. (F42) | Zaključek šolanja in ureditev delovnega razmerja | <b>Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu</b> |
| Eden je po nekaj letih naredil samomor, (F43)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Osebnostne lastnosti                             | <b>Ovire pri uspešnem prehodu</b>                     |
| večinoma sploh tistih, ki so imeli že prej težave s kaznivimi dejanji, drogo in so bili nameščeni v zavod po kazenski zakonodaji, s sklepom sodišča- brezposelnost, odvisnost od alkohola, drog, nasilje, nadaljevanje s kaznivimi dejanji, zapor... (F44)                                                                                                                                                                      | Nepripravljenost opuščanja slabih navad          | <b>Ovire pri uspešnem prehodu</b>                     |

#### Intervju G

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode                                                                                |                              |                                                       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Izjava                                                                                                             | Pojem                        | Kategorija                                            |
| Od 6 do 8. (G1)                                                                                                    | Splošno                      | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Čustvene in vedenjske težave, (G2)                                                                                 | Vedenjske in čustvene težave | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| pri nekaterih so pridružene težave z drogo. (G3)                                                                   | Protipravna dejanja          | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| Pri večini da. (G4)                                                                                                | Da                           | Prvi stik mladostnikov z institucijami                |
| Dober, (G5)                                                                                                        | Dober odnos                  | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod          |
| v zelo majhnem številu je morda kdo jezen če se ga namesti v zavod, v teku namestitve v zavodu zamera zbledi. (G6) | Manj dober odnos             | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod          |

#### 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| Izjava                                                                                                                                                                        | Pojem                                    | Kategorija                                            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Običajno mladostniki ostanejo v zavodu do polnoletnosti, ali še dlje. (G7)                                                                                                    | Srednješolski otroci, ki ostanejo v domu | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov |
| Včasih mladostniki sami ne želijo domov, včasih pa poskusijo živeti doma, vendar so razlike med njimi in starši prevelike, zato včasih na lastno željo odidejo od doma. (G11) | Konflikti v družini                      | Razlogi, da se mladostniki ne morejo vrniti domov     |

|                                                                              |                                                               |                                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| V najemniško stanovanje. (G12)                                               | Najemniško stanovanje                                         | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| Na timih vedno sodelujejo svojci, v kolikor udeležbe sami ne zavrnejo. (G22) | Pripravljenost vključevanja staršev oz. nesodelovanje staršev | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> |

### 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Izjava                                                                                                                                            | Pojem                                                                  | Kategorija                                               |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| V kolikor po polnoletnosti še potrebujejo pomoč, so v obravnavi pri sodelavki, ki obravnava odrasle, saj je pri nas takšna razporeditev del, (G8) | Nudenje podpore in storitev                                            | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Z razgovori, z obiski na domu, napotujemo jih tudi v zunanje institucije, vendar tovrstno pomoč večinoma zavrnejo. (G10)                          | Delo z družino                                                         | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Naša vloga je sodelovanje na timih in sodelovanje z družino, (G13)                                                                                | Delo z družino                                                         | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| pogosto pa se mladostniki v času bivanja v zavodu samoiniciativno obračajo na CSD za nasvete, (G14)                                               | CSD kot podporni člen za mladostnike na prehodu                        | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| pogosto smo vmesni člen med njimi in starši. (G15)                                                                                                | Delo z družino                                                         | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| Z razgovori, smo vmesni člen pri institucijah. (G17)                                                                                              | Nudenje podpore in storitev                                            | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |
| O pomembnejših zadevah ki se tičejo mladostnikovega nadaljnega življenja se običajno pogovorimo na skupnih timih. (G25)                           | Podporo prejmejo v večji meri v zavodu                                 | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |
| je pa odvisno od tega, koliko so napredovali v času bivanja v zavodu, (G26) nekateri ob odhodu zavrnejo nadaljnjo pomoč. (G27)                    | Odvisno od želje in pričakovanj mladostnikov po podpori in sodelovanju | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |

### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Pojem                                                                | Kategorija                                                        |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| V zavodu pridobijo sposobnost, da zmorejo nekaj narediti, dokončati, dobijo pohvale, pridobijo spretnosti, naučijo se opravljati hišna opravila v kolikor jih še ne znajo, udeležijo se veliko športno-kulturnih dejavnosti in dogodkov, naučijo se primerne komunikacije in obvladovanja čustev. (G16) | Vzgoja in učenje osnovnih življenjskih veščin                        | <b>Področja priprave mladostnikov</b>                             |
| Odvisno od tega, kaj mladostnik sprejme, kaj želi, (G18)                                                                                                                                                                                                                                                | Odvisna od osebnostnih lastnosti posameznika                         | <b>Uspešnost mladostnikov pri prehodu</b>                         |
| Priprave na odhod potekajo dlje časa, sproti, oseba na CSD je običajno ista, ki je mladostnika že prej obravnavala. (G20)                                                                                                                                                                               | Ves čas namestitve in prehoda sodeluje običajno ista strokovna oseba | <b>Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu</b> |
| Pomembno je, ali so starši podporni svojim otrokom v njihovem trudu po spremembi. (G23)                                                                                                                                                                                                                 | Starši ali rejniki                                                   | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b>                           |

|                                                                                                                                                                                                         |                         |                                    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|------------------------------------|
| Tovrstna priprava poteka večinoma v zavodih, pri tem gre za vsakodnevne stvari, pa tudi, ali bodo kupovali stvari ki jih potrebujejo, ali ne, po kakšni ceni, vzgojitelji so jim pri tem v pomoč. (G24) | Finančna osamosvojitvev | Področja mlado<br>stnikov priprave |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|------------------------------------|

#### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava                                                                                                                                                                                        | Pojem                                                      | Kategorija                                                       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|
| sicer pa se največ obračajo po pomoč zaradi stanovanjskih težav, zaprosijo za denarno socialno pomoč, manj pa za psihosocialno. (G9)                                                          | Seznanitev mlado<br>stnikov z možnimi viri pomoči          | Viri pomoči, ki jih mlado<br>stniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| velikokrat jim je prioriteta finančni vidik, kar je razumljivo, v kolikor nima privarčevanega denarja ob odhodu jim denarja zmanjka, saj jih veliko še vedno ne zna razpolagati z njim. (G19) | Socialno varstvena pomoč mlado<br>stnikom                  | Viri pomoči, ki jih mlado<br>stniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| V kolikor bi zavodi razpolagali z več mladinskimi stanovanji, bi bil za mladostnika prehod lažji. (G21)                                                                                       | Pomanjkanje mladinskih stanovanj                           | Pomanjkljivosti pri prehodu                                      |
| ves skupni trud v času mladostnikovega bivanja v zavodu. (G28)                                                                                                                                | Vir pomoči, kot vložen skupni trud v času bivanja v zavodu | Viri pomoči, ki jih mlado<br>stniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Podporo svojcev, (G29)                                                                                                                                                                        | Podpora socialne mreže                                     | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju              |
| materialne in stanovanjske pogoje, (G30)                                                                                                                                                      | Urejena nastanitev in finance                              | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju              |
| možnost, da se obrnejo na strokovnega delavca. (G31)                                                                                                                                          | Možnost obračanja na CSD                                   | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju              |
| Če sprejmejo pomoč da, nekateri nas na CSD obiščejo neformalno. (G32)                                                                                                                         | Stiki glede na želje mlado<br>stnikov                      | Stiki po odhodu iz zavoda                                        |
| Malo jih odide na študij. (G33)                                                                                                                                                               | Po navadi se ne odločajo                                   | Odločanje za nadaljnji študij                                    |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava                                                                    | Pojem                                            | Kategorija                                     |
|---------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Mladostnica, ki se je preselila v najemniško stanovanje, (G34)            | Urejeno bivališče                                | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| dobila službo, (G35)                                                      | Zaključek šolanja in ureditev delovnega razmerja | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| si dokaj hitro ustvarila družino. (G36)                                   | Pomembna oseba za podporo                        | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| Najslabše jo odnesejo tisti s kaznivimi dejanji ali uživanjem drog. (G37) | Nepripravljenost opuščanja slabih navad          | Ovire pri uspešnem prehodu                     |

## Intervju H

| <b>1. Namestitev mladostnikov v zavode</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                   |                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| <b>Izjava</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | <b>Pojem</b>                                      | <b>Kategorija</b>                                     |
| Približno 6, vsaka 2 meseca sigurno enega. (H1)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Splošno                                           | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Vzgojna nemoč staršev. (H2)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Vzgojna nemoč staršev                             | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| CSD je prvi stik. Je pa odvisno od situacije, so različni referati, včasih na družini, včasih ob razvezi, včasih zaradi kaznivih dejanj, včasih odhod v krizni center za mlade. Potem pa se vse usmeri v referat, kjer se vodijo ti postopki, kjer se po novem pripravljajo predlogi in posredujejo na sodišče in potem na sodišču odločitev. (H3)                                                                                                                                                                                                                                             | Da                                                | Prvi stik mladostnikov z institucijami                |
| Odvisno od tega v kateri fazi je postopek, kakšna je kaj želja mladostnika, da gre od doma v zavod. (H4)<br>Prva reakcija je vsekakor upor, odpor in potem poskušaš malo naprej in malo nazaj, če lahko tako rečem, da mladostnika počasi pripravljáš to tega da sprejme to, da gre na ogled brez vsakih obveznosti, samo po informacije, toliko da vidi. Potem pa se on odloči. (H5)<br>Treba je bit previden, ker na silo ne gre. Zavod jih ne sprejme, če mladostnik ni vsaj v enem delu pripravljen sodelovat. Njih je težko spraviti, s policijo sprovajati tudi ni najbolj uspešno. (H6) | Odvisno ali mladostnik sprejema namestitev ali ne | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod          |
| Zdajle poskušan zelo delat na tem, da jih pripravim na en tak dokaj blag način do tega, da se ne uprejo, da začenjajo sodelovat z menoj, da en tak stik najdemo in da jih potem kake moje ideje ne zdijo čist mimo. (H7)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Odnos temelječ na zaupanju                        | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod          |

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| <b>Izjava</b>                                                                                  | <b>Pojem</b>                                        | <b>Kategorija</b>                             |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| najbolj ko je sprejem, potem pa dvakrat leto, ob koncu leta, načrtovanje ... klasika (H8)      | Stiki na timskih sestankih, ki jih organizira zavod | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu |
| Na CSD se ne obračajo veliko, bolj na pobudo strokovnega delava iz zavoda, da jim pojasni (H9) | Mladostniki ne kontaktirajo CSD                     | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu |
| težav manjkrat in obratno. (H10)                                                               | Stiki po potrebi glede na prisotne težave           | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                             |                                                                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| Osnovnošolci če nadaljujejo v srednješolskem zavodu, jih je polovica, polovica pa jih gre domov. (H11)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Osnovnošolski otroci                        | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| Vključevanje je načeloma, če so težave. (H12)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Vključevanje družine, če so težave          | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> |
| Če je delo normalno potem pa se srečujejo na timih, na individualnem načrtu. (H13)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Srečevanje z družino na timskih sestankih   | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> |
| Starši se obrnejo na nas, ko imajo pripombe. (H14)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Starši kontaktirajo le v primeru pripomb    | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> |
| Obstajajo mladinska stanovanja, (H14a)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Mladinska stanovanja za srednješolce        | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| grejo h komu drugemu iz socialne mreže, k starejšim bratom, sestram, (H15)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Sorodniki, prijatelji, širša socialna mreža | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| v bivalne enote bolj malo, ker ne pridejo zraven. (H16)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Pomanjkanje bivalnih enot                   | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| Nekak najdejo taka zasilna bivališča, če nekdo oddaja sobe pa se potem mladi znajdejo naprej. (H17)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Najemniško stanovanje                       | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |
| Poskušamo da se vrnejo domov, k staršem ali sorodnikom. (H18)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Tendenca k vrnitvi mladostnika k družini    | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> |
| Nekaj mladostnikov je šlo iz matične družine v rejniško družino, v rejniški so prerasli vzgojno moč rejnika, so šli v vzgojni zavod in veliko otrok, lani celo 2-3 so se vrnilo potem v rejniško družino. Ne k staršem ali kam drugam, ampak so od rejnika šli v zavod pa od zavoda nazaj k rejniku, ker je bila to njihova edina taka skupnost, edino gnezdece, ki so ga imeli. Tudi take imamo in potem pomagamo naprej rejniku, kolikor se da. (H38) | Prehodi med različnimi oblikami nastanitve  | <b>Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b>          |

### 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| <b>Izjava</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <b>Pojem</b>                                        | <b>Kategorija</b>                                        |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| denarne navade (žepnina, mali honorarji), da naučijo razpolagati s tem. (H20)                                                                                                                                                                                                                      | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b>                |
| Center more imeti informacije, res moramo mi spremljati. Starejši to kar spremljajo, mladi pa ko nimajo informacij kako to v družbi poteka, je pa res zelo važno, da jih mi opremimo s tem pa mi jim pomagamo. Tudi vlogo, da mu daš pa poveš kam jo mora nest, da pa en del pol sam opravi. (H30) | Opremljanje mladostnikov z informacijami            | <b>Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja</b> |



|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                     |                                           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| Ja mislim, da zavodi in centri, da smo s strani doktrine stroke zavezani, da mladostniku pri tem pomagamo, da bi bilo čisto popolnoma nestrokovno in neetično, da bi mladostnika, ki je v Zavodu, ker ima težave, ker nima doma ene opore, ker nima družine take, ki bi funkcionirala... Da bi ga dali v zavod pa ga kar pustili, zelo je važno je da ga nekako pospremimo na to pot samostojnosti, vsaj za začetek potem pa se hitro vidi ali še rabi pomoč ali se znajde, tako da ga naknadno ne silimo, ni treba pa tudi to se ne dela, za začetek pa more bit absolutno. (H40) | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|-------------------------------------------|

#### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| <b>Izjava</b>                                                                                                                                                                                                                                                                     | <b>Pojem</b>                                  | <b>Kategorija</b>                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|---------------------------------------|
| V zavodu, tudi če ostanejo samo par mesecev ali leto, dve, pridobijo učne in delovne navade, disciplino za vsakdanje življenje, nekateri tudi prej niso imeli pa pridobijo higienske navade, (H19)                                                                                | Vzgoja in učenje osnovnih življenjskih veščin | <b>Področja mladostnikov priprave</b> |
| Imam z zavodi v smislu, da pripravijo mladostnika na samostojno življenje dobre in pozitivne izkušnje. (H21)                                                                                                                                                                      | Splošno - pozitivne izkušnje z delom zavoda   | <b>Področja mladostnikov priprave</b> |
| Tudi učijo se malo drugačne komunikacije kot so je vajeni od doma, odnos in z vrstniki in z avtoritetami, ta odnos je sploh običajno čisto porušen do avtoritet. V zavodu imajo priliko spoznati nekoga starejšega, ki ga spoštujejo na nek zdrav način, zdrava avtoriteta. (H22) | Vzpostavitev odnosa do avtoritet              | <b>Področja mladostnikov priprave</b> |
| Z zavodi bi imela, kolikor jaz sodelujem z njimi, dobre izkušnje. (H23)                                                                                                                                                                                                           | Splošno - pozitivne izkušnje z delom zavoda   | <b>Področja mladostnikov priprave</b> |
| Tako da ga malo manj skrbi za osnovno preživetje, ker se tako tudi lažje izogne kakih kaznivim dejanjem. Kaj denarja od denarne pomoči pa jih vseeno ostane za cigarete, da jih ni treba kradit. (H31)                                                                            | Opuščanje kaznivih dejanj                     | <b>Področja mladostnikov priprave</b> |
| Ja zmeraj imamo zaključne teme, včasih enega, včasih dva ali tri, odvisno kako je zapletena situacija. (H33)                                                                                                                                                                      | Timski sestanek pred odhodom iz zavodov       | <b>Timski sestanki</b>                |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                         |                                         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| Zavodski tim zmeraj sodeluje, iz CSD pa odvisno malo od organizacije, včasih ena strokovna delavka, včasih tista ki vodi ta primer, takrat se ta strokovni delavec vključuje na sestanke v zavodu. Iz centra pa povabiš k sodelovanju, ker nimaš vseh informacij, kdaj izredna pomoč, kdaj redna pomoč, kdaj osnovno in kdaj dodatno zdravstveno zavarovanje in še kaj drugega kar Center lahko ponudi na posameznem področju, da ima mladostnik vse te informacije. (H34) | Vključevanje CSD na timske sestanke                                     | <b>Timski sestanki</b>                  |
| Najprej pa strokovni sodelavec, da ko mladostnik zapuša zavod, da res vemo kam gre, kaj bo z njim, ali ima kako podporno osebo. (H35)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Pomembna vloga zavoda za pripravo mladostnikov na prehod v samostojnost | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b> |
| Ja običajno so svojci, če so starši koliko toliko sodelujoči pa če so vsaj neke vezi med njimi še, ali sploh če se vrača v domače okolje, potem so starši tudi vedno na teh zaključnih timih pa tudi seznanjeni kaj se bo potrem na Centru naprej dogajalo ali imajo oni kake naloge, kake obveznosti, ali oni kaj pomagajo ali bo mladostnik to sam. (H37)                                                                                                                | Starši ali rejniki                                                      | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b> |
| Ja zmeraj, CSD, ki je pristojen za mladostnika v zavodu, je zmeraj poleg staršev prisoten ko se odločajo o šolanju o nadaljnjem šolanju, o prešolanju, da smo seznanjeni, če ponavlja, če ima inštrukcije, če ima prostovoljca, ki se z njim uči. Te informacije zmeraj dobimo na teh skupnih timskih sestankih in mi in starši. (H39)                                                                                                                                     | Podpora pri pridobivanju izobrazbe                                      | <b>Področja priprave mladostnikov</b>   |
| Timski sestanek s strokovnimi delavci iz zavoda, ki po svoje poznajo tega mladostnika, ker so le delali nekaj časa z njim, vejo ali potrebuje še naprej kako vodenje recimo v smislu zdravljenja odvisnosti, ali rabi še naprej kako psihiatrično podporo, terapevta, ali rabi center, da mu uredi ene stvari pa potem samostojno zaživi. (H42)                                                                                                                            | Timski sestanek pred odhodom iz zavodov                                 | <b>Timski sestanki</b>                  |

#### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava | Pojem | Kategorija |
|--------|-------|------------|
|--------|-------|------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                     |                                                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|
| Tistim, ki se ne vrnejo k družinam, pomagamo pri urejanju financ, preživetja, kake družinske pokojnine, štipendije, izredna pomoč, pomoč za študente, da nekako finančno zmorejo. Tako da v finančnem smislu zagotovo, ker brez tega ni nič (H24) pa da so še potem kaki viški hrane, letovanja, obdarovanja, Božička, donacije, pripravimo tudi za starejše. (H25) | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                                               | <b>Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda</b> |
| Eni so čisto v narekovajih centrovski otroci. Se res kar obračajo na center, da imajo vsaj enega na centru, kamor grejo pa vprašajo, dobijo kake informacije. (H26)                                                                                                                                                                                                 | Seznaništev mladostnikov z možnimi viri pomoči                                      | <b>Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda</b> |
| Pošljemo jim tudi razpise za stanovanja, ne berejo toliko časopisov in spremljajo medijev, te informacije priskrbimo. Ker če ni prijavljen na razpis za družbeno stanovanje, potem tudi če gre privat stanovat, ne more uveljavljati možnost subvencije najemnine. Za to je važno, da se vsaj formalno prijavi. (H27)                                               | Podpora pri iskanju namestitve                                                      | <b>Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda</b> |
| Za svetovanje pa bi rekla, da se manj vključujejo, da jih bolj zanimajo te zadeve v smislu preživetja, stanovanja, kaki pogovori, pokažejo otroke, pripeljejo partnerja, to so res taka prijetna srečanja. (H28)                                                                                                                                                    | Mladostniki sami vzpostavijo stik, če potrebujejo pomoč ali so vključeni v programe | <b>Stiki po odhodu iz zavoda</b>                                    |
| Ne morem pa reči, da bi pa ti mladostniki, ko zapustijo zavod pa ko pridejo izpod okrilja, da bi se kaj dosti vključevali na svetovanja v Center. Nudimo jim, pridejo po nasvete, po informacije, na kak pogovor, manj pa na kake dolgotrajne obravnave, pomoč. (H29)                                                                                               | Ni dosti vključevanj mladostnikov v svetovanja po odhodu v samostojnost             | <b>Stiki po odhodu iz zavoda</b>                                    |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                     |                                                                            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
| <p>Ker Center je bil, saj včasih se je to bolj izvajalo, dolžan eno leto najmanj dolžan spremljati še mladostnika, po odhodu iz zavoda, pa če je bilo vse ok ali pa ni bilo vse ok. Zdaj ne vem, koliko se še to izvaja, točno po katalogu, ker tako ali tako nimamo časa, če je to še vedno. Jaz sem imela recimo redni strokovni nazor eno leto prav iz tega področja, spremljanje po odpustu iz Zavoda, da smo pregledali spise, kaj smo delali. Takrat je bilo še možno, da si staršu pošiljal v družino kaka povabila na kake delavnice v centru ali izven centra. Nekaj časa sem še organizirala tabore teh mladih, ki so bili v zavodu, rejencev in tabornikov, smo jih tam zraven povabili, različne stvari. Sedaj je teh možnosti čedalje manj zaradi preobremenjenosti z drugimi stvarmi. Tako, da če bi jaz šla zdaj tabore organizirati med službenim časom, lahko pišem poročila vse vikende doma pol pa se pač ne greš. (H36)</p> | <p>Spremljanje mladostnikov po odhodu iz zavodov oteženo zaradi preobremenjenosti delavk na CSD</p> | <p><b>Pomanjkljivosti pri prehodu</b></p>                                  |
| <p>Na zaključnem timu se zmeraj naredi zaključni načrt, pogleda se za nazaj, kaj se je dogajalo, kaj se bo nadaljevalo naprej v domačem okolju, imaš zdaj tudi nove oblike poodpustnega vodenja, tako lahko še zavodi nadaljujejo pol to svoje delo, v enem delu se že tudi center vključuje. Tako da se zdaj s temu novimi oblikami to lahko preplete zelo učinkovito. (H43)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <p>Poodpustno spremljanje mladostnikov s strani zavoda in CSD</p>                                   | <p><b>Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda</b></p> |
| <p>V novem okolju ne vem, da bi jih dosti šlo v čisto novo okolje, mladinsko stanovanje ni za njih neko tako novo okolje, se spoznajo s tamkajšnjimi vzgojitelji že prej in vejo kam grejo in vidijo to. (H44)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | <p>Mladinska stanovanja kot pomoč pri prehodu</p>                                                   | <p><b>Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju</b></p>          |
| <p>Kamorkoli bi ga dali bi mu to okolje najprej predstavili, da vidi, šele na to se ga odpelje tja z vso prtljago. Če se pa vračajo nekaj kamor samo poznajo pa to nekako zafunkcionira. Če bi bil tak primer, da bi bilo čisto okolje, pa to ni pogosto, potem bi to naredili tako, da bi peljali mladostnika tja, da vidi, si ogleda, da vidi, če že tam koga pozna. (H45)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <p>Psihološka podpora, občutek varnosti</p>                                                         | <p><b>Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju</b></p>          |
| <p>Imeli smo tudi enega, ki je šel iz zavoda direktno v komuno recimo pa je tam že kar nekaj časa pa si tu pa tam napišemo kako pismo, kako čestitko, kaj takega, (H32)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <p>Občasni stiki</p>                                                                                | <p><b>Stiki po odhodu iz zavoda</b></p>                                    |
| <p>Imamo, praviloma ja, (H46)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <p>Občasni stiki</p>                                                                                | <p><b>Stiki po odhodu iz zavoda</b></p>                                    |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                             |                             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|-----------------------------|
| izjemoma če kdo čisto odkloni sodelovanje s centrom, pol tak hitro vidimo kje pa kako je ali ga lahko pustimo samega ali je treba še kdaj kaj intervenirat. (H47)                                                                                                                                                                                                                                  | Ni stikov                                                   | Stiki po odhodu iz zavoda   |
| Ne grejo tako stari iz vzgojnih zavodov, da bi lahko šli čisto v samostojno življenje. Saj si želijo imet nekje eno stanovanje, to je želja vsem, samo izvedljivo pa to ni, niti zaradi financ, običajno se šele nekje šolajo, ali pa šele začenjajo kaj delat, pa so na kaki denarni pomoči potem. Tako da to je vsem želja, ampak vidijo pa hitro, da bo treba nekak na drug način začeti. (H48) | Želje mladostnikov po osamosvojitvi niso vedno uresničljive | Pomanjkljivosti pri prehodu |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Pojem                                   | Kategorija                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|------------------------------------------------|
| Tako da recimo ena taka kratka intervencija s strani CSD, za eno leto umik v drugo okolje, kjer je videl drug način življenja, kot pa so ga imeli doma in so se stvari kar hitro popravile. (H49)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Podpora CSD, zavoda                     | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| Dolgo je bil v rejniški družini pa ni šlo, v stanovanjski skupini pa ni šlo, premeščen v zavod pa tudi hude težave, vmes neki časa komuna, iz komune nazaj v vzgojni zavod, pa v stanovanjsko skupino. Ker pa je bil vmes polnoleten in se lahko odloči al bo bil v zavodu ali ne, se je seveda iz enega na drug dan odločil da gre iz zavoda ven. Njega sem namestila v en privatni študentski doma tam v Mariboru od koder je kar hitro šel, ker si je našel eno sobico oziroma vsaj mislil je, da si jo je našel, potem pa se je začel selit malo sem malo tja od enega prijatla do drugega, (H50) | Stalno preseljevanje                    | Ovire pri uspešnem prehodu                     |
| na centru si je uredil denarno pomoč pa začel s kaznivim dejanji. (H51)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Nepripravljenost opuščanja slabih navad | Ovire pri uspešnem prehodu                     |
| Na center se je obračal ampak to v smislu, ko je kaj potreboval, da bi pa poslušal kake nasvete ali pa kakšne naše predloge, to pa ni bilo. (H52)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Nesodelovanje z institucijami           | Ovire pri uspešnem prehodu                     |

#### Intervju I

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode |       |            |
|-------------------------------------|-------|------------|
| Izjava                              | Pojem | Kategorija |

|                                                                                               |                              |                                                       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------------------|
| V našem centru cca 2-3. (I1)                                                                  | Splošno                      | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| Vedenjska problematika, kot so neupoštevanje meja, beganje od doma, ne obiskovanje šole. (I2) | Vedenjske in čustvene težave | Razlogi za namestitve mladostnikov v zavode           |
| pa tudi vzgojna nemoč staršev. (I3)                                                           | Vzgojna nemoč staršev        | Razlogi za namestitve mladostnikov v zavode           |
| Ja, vedno sem prvi stik mladostnika z institucijami. (I4)                                     | Da                           | Prvi stik mladostnikov z institucijami                |
| Strokovni, jasni, odkriti. (I5)                                                               | Delovni odnos                | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod          |

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                       | Pojem                                                         | Kategorija                                                     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| Ob vsakem timu, ki je sklican s strani zavoda, odvisno od primera. Pri mladih, ki potrebujejo le jasne meje so to timi cca 2x/letno. (I6)                                                                                                    | Stiki na timskih sestankih, ki jih organizira zavod           | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Pri »zahtevnejših« mladih pa več. (I7)                                                                                                                                                                                                       | Stiki po potrebi glede na prisotne težave                     | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu                  |
| Delo z družino poteka v obliki pomoči družini na dom ali osebne pomoči. (I8)                                                                                                                                                                 | Splošno                                                       | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |
| Starši se v storitev centra vključijo prostovoljno ali na podlagi ukrepov. V kolikor starši ne sodelujejo ali ni napredka zaradi nezmožnosti le teh ali otrok odklanja, se odločamo o drugih oblikah varstva kot npr. vikend rejništvo. (I9) | Pripravljenost vključevanja staršev oz. nesodelovanje staršev | Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih |
| Iz mojih izkušenj se polnoletni selijo v najemniško stanovanje. (I10)                                                                                                                                                                        | Najemniško stanovanje                                         | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov          |

## 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Izjava                                                                                                           | Pojem                                  | Kategorija                                        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|---------------------------------------------------|
| V času bivanja v zavodu dobijo največ podpore s strani vzgojiteljev zavodov in drugih strokovnih delavcev. (I14) | Podpore prejmejo v večji meri v zavodu | Podpora pri prehodu v samostojnost                |
| Naša vloga je svetovalna. (I16)                                                                                  | Nudjenje podpore in storitev           | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| S strani zavoda absolutno. Zavod je njihov »starš«. (I22)                                                        | Podpore prejmejo v večji meri v zavodu | Podpora pri prehodu v samostojnost                |

## 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Izjava                                                              | Pojem                      | Kategorija                         |
|---------------------------------------------------------------------|----------------------------|------------------------------------|
| Nujno je sodelovanje mladostnik, starši in strokovni delavci! (I11) | Sodelovanje vseh vpletenih | Uspešnost mladostnikov pri prehodu |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                         |                                           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| Oprema mladostnika je odvisna od posameznika. Pomembne so majhne spremembe. (I12)                                                                                                                                                                                                                                                                | Odvisna od osebnostnih lastnosti posameznika                            | <b>Uspešnost mladostnikov pri prehodu</b> |
| Po naših izkušnjah mladi pridejo iz zavoda bolj opremljeni za samostojno življenje kot ob prihodu v zavod: postanejo odgovornejši, samostojnejši, iznajdljivejši. (I13)                                                                                                                                                                          | Samostojnost in odgovornost                                             | <b>Področja priprave mladostnikov</b>     |
| V času bivanja v zavodu dobijo največ podpore s strani vzgojiteljev zavodov in drugih strokovnih delavcev. (I14)                                                                                                                                                                                                                                 | Pomembna vloga zavoda za pripravo mladostnikov na prehod v samostojnost | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b>   |
| Navedeno spremljamo v sklopu sklicanih timov, telefonskih kontaktov. (I15)                                                                                                                                                                                                                                                                       | Vključevanje CSD na timske sestanke                                     | <b>Timski sestanki</b>                    |
| Na zadnjem timu pred odhodom mladostnika so prisotni strokovni delavci krajevno pristojnega centra, vzgojnega zavoda, starši, mladostnik, tudi sodstvo v nekaterih primerih. (I17)                                                                                                                                                               | Splošno                                                                 | <b>Timski sestanki</b>                    |
| Tim je sklican z namenom lažjega prestopa v okolje, z učenjem in seznanjanjem sprejemanja splošno veljavnih družbenih norm. (I18)                                                                                                                                                                                                                | Pomembnost teh sestankov                                                | <b>Timski sestanki</b>                    |
| Starši ali stari starši oziroma rejniki, če mladostnik živi pri njih. Vloga svojcev je predvsem podpora, sprejemanje, vzpodbuda. (I19)                                                                                                                                                                                                           | Ključna vloga staršev ali rejnikov                                      | <b>Druge pomembne osebe pri prehodu</b>   |
| Zavodi naredijo izjemno nalogo pri tem, saj jih tekom bivanja pripravljajo na samostojnost v vseh pogledih. (I20)                                                                                                                                                                                                                                | Samostojnost in odgovornost                                             | <b>Področja priprave mladostnikov</b>     |
| Na timskem sestanku strokovne delavke zavoda vse prisotne seznani z namenom sklica tima, le te z mladostnikom opravijo najbrž več pogovorov o nadaljnjem izobraževanju. (I21)                                                                                                                                                                    | Podpora pri pridobivanju izobrazbe                                      | <b>Področja priprave mladostnikov</b>     |
| Pomembno je, da se, ob namestitvi mladostnika oz. otroka v zavod, dela tudi z družino mladostnika. Saj, če se vpeljujejo spremembe samo pri otroku, ko pa le ta pride domov je vse po starem, ni spremembe, bo to okolje nanj imelo izreden vpliv in vse kar naredijo v zavodu čez teden je čez vikend, ko mladostnik biva doma, porušeno. (I34) | Ključna vloga družine                                                   | <b>Uspešnost mladostnikov pri prehodu</b> |

##### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava                                                                                   | Pojem                                 | Kategorija                                                          |
|------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|
| Po izteku bivanja se vključijo v osebno pomoč z namenom krepitve, predelave stisk. (I15) | Socialno varstvena pomoč mladostnikom | <b>Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda</b> |

|                                                                                                                                                                                       |                                                                                     |                                                              |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| v kolikor mladostnik želi in potrebuje pomoč, mu na centru nudimo svetovalno podpora v smislu usmerjanja, opolnomčenja...(I23)                                                        | Seznaništev mladostnikov z možnimi viri pomoči                                      | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Pri centru lahko koristijo tudi pravice iz javnih sredstev. (I24)                                                                                                                     | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                                               | Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda |
| Mladostniki potrebujejo občutek varnosti, samozavest, samostojnost. (I25)                                                                                                             | Psihološka podpora, občutek varnosti                                                | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |
| Nekateri mladostniki se vračajo k strokovnim delavkam v center, z namenom, da nas seznani o svojih uspehih, prelomnicah v življenju na primer matura, služba, partner, družina. (I26) | Stiki glede na želje mladostnikov                                                   | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| Nekateri so vključeni v pomoč. (I27)                                                                                                                                                  | Mladostniki sami vzpostavijo stik, če potrebujejo pomoč ali so vključeni v programe | Stiki po odhodu iz zavoda                                    |
| Sodelujejo v zavodu. (I28)                                                                                                                                                            | Podpore mladostnikom pri odločitvi za študij nudijo v zavodih                       | Odločanje za nadaljnji študij                                |
| možnost, da se obrnejo na strokovnega delavca. (G31)                                                                                                                                  | Možnost obračanja na CSD                                                            | Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju          |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Izjava                                                                                                                                                        | Pojem                                            | Kategorija                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Tekom bivanja v zavodu je sodelovala z različnimi specialističnimi službami, s psihologom, pedopsihiatrom, redno je obiskovala pouk, imela inštrukcije. (I29) | Podpora CSD, zavoda                              | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| V času poletnih počitnic je delala preko študentskega servisa, varčevala. (I30)                                                                               | Zaključek šolanja in ureditev delovnega razmerja | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| Starša sta bila vključena v pomoč družini za dom (PDZD) v centru. (I31)                                                                                       | Vključenost staršev v pomoč CSD                  | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| Po 3 letih se je mladostnica osamosvojila, dobila zaposlitev, s prihranki je najela stanovanje. (I32)                                                         | Urejeno bivališče                                | Faktorji, ki so pripomogli k uspešnemu prehodu |
| Nekateri mladostniki po odhodu iz zavoda nadaljujejo s kaznivimi dejanji in prekrški, so preganjani, v zaporih. (I33)                                         | Nepripravljenost opuščanja slabih navad          | Ovire pri uspešnem prehodu                     |

#### Intervju J

| 1. Namestitvev mladostnikov v zavode |       |            |
|--------------------------------------|-------|------------|
| Izjava                               | Pojem | Kategorija |



|                                                                                                                      |                              |                                                       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------------------|
| namestili eno mladostnico, pri čemer pa sta v sklopu naše enote v zavodih nameščena vse skupaj dva mladostnika. (J1) | Splošno                      | Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD |
| vedenjske težave mladostnika (J2)                                                                                    | Vedenjske in čustvene težave | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| vzgojna nemoč staršev. (J3)                                                                                          | Vzgojna nemoč staršev        | Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode           |
| V mojem primeru, sem bila prvi stik. (J4)                                                                            | Da                           | Prvi stik mladostnikov z institucijami                |
| Sama poizkušam biti strokovna, (J5)                                                                                  | Delovni odnos                | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod          |
| dostopna, pri čemer delam predvsem na zaupanju eden do drugega. (J6)                                                 | Odnos temelječ na zaupanju   | Odnos z mladostniki med namestitvijo v zavod          |

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                | Pojem                                                     | Kategorija                                            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Sama se z navedenimi mladostniki osebno srečam 1x mesečno - osebno, (J7)                                                                                                                                                                                                              | Redni osebni stiki                                        | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu         |
| Mladostniki se name največkrat obračajo le v smislu pogovora, ko imajo težave v šoli, dovoljene izhodi in podobno. (J9)                                                                                                                                                               | Stiki glede na željo mladostnikov - sami kontaktirajo CSD | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu         |
| Sama takšnega primera še nisem imela, je pa iz spisovne dokumentacije razvidno, da je mladostnica, ki je bila nameščena v Mladinskem domu po dopolnjenem 18 letu ostala še v Mladinskem domu do zaključka srednje šole, nato pa v stanovanju s katerim razpolaga mladinski dom. (J13) | Mladinska stanovanja za srednješolce                      | Možnosti bivanja mladostnikov, ki se ne vračajo domov |

## 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                            | Pojem                                   | Kategorija                                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|---------------------------------------------------|
| prav tako pa sem redno preko telefonskega klica v kontaktu tudi s samim zavodom, vzgojitelji. (J8)                                                                                                                                                                                | Sodelovanje z zavodom                   | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Največkrat v smislu spremljanja, da imajo vikend izhode domov, če je to možno, in načrtovanja s celotno družino za povratek otroka domov. (J10)                                                                                                                                   | Delo z družino                          | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Povratak domov vključuje ureditev bivalnih razmer, finančnih, vključitev v razne storitve – pomoč družini za dom, šola za starše, kjer si pridobijo razne potrebne veščine...sodelovanje z zavodom in CSD. In glede na navedeno se poda tudi ocena možnosti povratka domov. (J11) | Delo z družino                          | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Naša vlogo je predvsem nadzorstvena, v smislu nadzor nad mladostnikom. (J14)                                                                                                                                                                                                      | Spremljanje stanja in izvajanje ukrepov | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Glede na dosedanje izkušnje lahko potrdim, da zavod mladostnike primerno opremi za življenje zunaj zavoda. (J16)                                                                                                                                                                  | Podpora prejmejo v večji meri v zavodu  | Podpora pri prehodu v samostojnost                |

|                                                                                                                                                                                                     |                                                     |                                                   |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| Mladostnike na njihovo željo po polnoletnosti obravnavamo v sklopu osebne pomoči, to je prostovoljna storitev, pri čemer jim nudimo pomoč v smislu podpore, svetovanja, usmerjanja. (J17)           | Skrb za polnoletne                                  | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Predvsem sodelovalna v smislu skupnega načrtovanja navedenega z mladostnikom, kot zavodi. (J18)                                                                                                     | CSD kot podporni člen za mladostnike na prehodu     | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |
| Glede na dosedanje izkušnje ja. (J23)                                                                                                                                                               | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov | Podpora pri prehodu v samostojnost                |
| v primeru, da otrok zavod zapusti pred dopolnjenim 18letom, pa je naša vloga največkrat v smislu nadzorstva starševske skrbi ter načrtovanje pomoči otroku in staršu v smislu podpore, opore. (J25) | Skrb za mladoletne                                  | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja |

#### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Pojem                                   | Kategorija                       |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|----------------------------------|
| V primeru, da so starši, kot mladostnik motivirani in sodelujoči je povratak domov vsekakor možen. (J12)                                                                                                                                                                                             | Ključna vloga staršev ali rejnikov      | Druge pomembne osebe pri prehodu |
| Navedeno spremljamo v sklopu sklicanih timov, telefonskih kontaktov. (J15)                                                                                                                                                                                                                           | Vključevanje CSD na timske sestanke     | Timski sestanki                  |
| Ob odhodu je največkrat sklican tim, kjer je prisoten pristojni CSD, zavod in starši oz. skrbnik otroka, če je to izvedljivo, pri čemer se skupaj z mladostnikom naredi načrt v smislu pomoči ob odhodu iz zavoda. (J19)                                                                             | Timski sestanek pred odhodom iz zavodov | Timski sestanki                  |
| V primeru, da razmere to dopuščajo sodelujejo tudi starši, kateri prav tako skupaj z prisotnimi delajo v največjo korist otroka z načrtovanjem smernic, pomoči mladostniku ob odhodu iz zavoda. (J20)                                                                                                | Starši ali rejniki                      | Druge pomembne osebe pri prehodu |
| Mlade se na to pripravlja že v času bivanja v zavodih v smislu postavitve skrbnika za finančne zadeve, kjer se v njegovo največjo korist vodijo finance, pri čemer pa se vsekakor zagotovijo nujne potrebe mladostnika, tako se mladostnik že v sklopu navedenega nauči gospodarnega ravnanja. (J21) | Finančna osamosvojitve                  | Področja priprave mladostnikov   |
| Največkrat se vse navedeno dogovori na timu, kjer smo tudi mi prisotni, v primeru, da temu ni tako pa smo o navedenem vsekakor obveščeni, kjer prav tako podamo mnenje v smislu največje koristi za otroka. (J22)                                                                                    | Podpora pri pridobivanju izobrazbe      | Področja priprave mladostnikov   |

#### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Izjava | Pojem | Kategorija |
|--------|-------|------------|
|--------|-------|------------|

|                                                                                                                                                                         |                                                  |                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|
| Nudimo jim pomoč v smislu podpore, svetovanja, usmerjanja, (J24)                                                                                                        | Seznanitev mladostnikov z možnimi viri pomoči    | <b>Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda</b> |
| Zaupanje in podporo vseh vpletenih v njegovem novem okolju. (J26)                                                                                                       | Psihološka podpora, občutek varnosti             | <b>Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju</b>          |
| Z nekaterimi ja, z drugimi ne. Vse je odvisno od mladostnikov samih. (J27)                                                                                              | Stiki glede na želje mladostnikov                | <b>Stiki po odhodu iz zavoda</b>                                    |
| Največkrat je vpliv dober, saj kot že omenjeno v tovrstni zadevi mladostniku vsi nudimo podporo, ga vzpodbujamo pri njegovih željah, ki so seveda njemu v korist. (J28) | Podpora CSD mladostnikom pri odločitvi za študij | <b>Odločanje za nadaljnji študij</b>                                |

### 9.3. PRILOGA: Kodiranje na podlagi izpisanih izjav intervjujev A do J

| 1. Namestitev mladostnikov v zavode |                                                              |                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-------------------------------------|--------------------------------------------------------------|-----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Tema                                | Kategorija                                                   | Pojem                 | Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Odhod mladostnikov v zavode</b>  | <b>Povprečno število letno nameščenih mladostnikov v CSD</b> | Splošno               | Med 5 in 10 (A1)<br>v povprečju med 3-5. (B1)<br>včasih kakšno leto tudi do 5, večinoma pa manj. (C1)<br>Namestimo nekje 1-2 mladostnika. (D1)<br>V preteklem letu smo namestili 3 mladostnike. (E1)<br>Kakšno leto nobenega, kakšno leto pa enega, dva ali pa tudi več. (F1)<br>Od 6 do 8. (G1)<br>Približno 6, vsaka 2 meseca sigurno enega. (H1)<br>V našem centru cca 2-3. (I1)<br>namestili eno mladostnico, pri čemer pa sta v sklopu naše enote v zavodih nameščena vse skupaj dva mladostnika. (J1) |
|                                     | <b>Razlogi za namestitev mladostnikov v zavode</b>           | Vzgojna nemoč staršev | Težave v odraščanju, ki se kažejo kot vzgojna nemoč staršev (A2)<br>Vzgojna nemoč staršev. (B2)<br>v kombinaciji z vzgojno nemočjo staršev.(C3)<br>vzgojna nemoč staršev. (D3)<br>Vzgojna nemoč staršev, neustrezne razmere v domačem okolju. (E4)<br>vzgojna nemoč staršev, (F5)<br>Vzgojna nemoč staršev. (H2)<br>pa tudi vzgojna nemoč staršev. (I3)<br>vzgojna nemoč staršev. (J3)                                                                                                                      |
|                                     |                                                              | Problemi v družini    | Včasih gre za neugodne razmere za življenje doma kot so elementi zanemarjanja in opuščanja starševske skrbi, nasilje v družini ter drugi pridruženi tvegani dejavniki. (C4)<br>slabe socialne in materialne razmere, (F7)                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|                                     |                                                              | Problemi v šolanju    | izostajanje od pouka oz. šolska neuspešnost (A3)<br>izostajanje od pouka, slab učni uspeh, (F3)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |

|  |                                               |                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--|-----------------------------------------------|-------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |                                               | Protipravna dejanja                 | <p>uživanje PAS, po kazenski zakonodaji tudi zaradi protipravnih dejanj (A4)</p> <p>zloraba PAS. (E3)</p> <p>kazniva dejanja, neprimerna družba, zloraba drog in drugih psihoaktivnih substanc, (F6)</p> <p>pri nekaterih so pridružene težave z drogo. (G3)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|  |                                               | Vedenjske in čustvene težave        | <p>Velikokrat gre za vedenjske težave mladostnikov (C2)</p> <p>Najpogosteje so to čustvene in vedenjske težave, (D2)</p> <p>Težave v vedenju in čustvovanju kot so ne obiskovanje pouka, neupoštevanja pravil, navodil, (E2)</p> <p>Učne in vedenjske težave, (F2)</p> <p>neupoštevanje avtoritete, (F4)</p> <p>različne zdravstvene težave kot hiperaktivnost, težave v duševnem zdravju. (F8)</p> <p>Čustvene in vedenjske težave, (G2)</p> <p>Vedenjska problematika, kot so neupoštevanje meja, beganje od doma, ne obiskovanje šole. (I2)</p> <p>vedenjske težave mladostnika (J2)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                |
|  | <b>Prvi stik mladostnikov z institucijami</b> | Da                                  | <p>V veliko primerih da. (A5)</p> <p>Večinoma da. (B3)</p> <p>Da. Vedno center pripravi vlogo za sprejem mladostnika in se dogovori za ogled zavoda, ki se ga udeleži skupaj z mladostnikom in zaželeno, v kolikor je mogoče njegovimi starši. (C5)</p> <p>Mladostnika z zavodi seznani center za socialno delo in ga tudi pelje na ogled. (E5)</p> <p>Pri večini da. (G4)</p> <p>CSD je prvi stik. Je pa odvisno od situacije, so različni referati, včasih na družini, včasih ob razvezi, včasih zaradi kaznivih dejanj, včasih odhod v krizni center za mlade. Potem pa se vse usmeri v referat, kjer se vodijo ti postopki, kjer se po novem pripravljajo predlogi in posredujejo na sodišče in potem na sodišču odločitev. (H3)</p> <p>Ja, vedno sem prvi stik mladostnika z institucijami. (I4)</p> <p>V mojem primeru, sem bila prvi stik. (J4)</p> |
|  |                                               | Vnaprejšnje informacije instituciji | <p>V nekaterih primerih se je tudi zgodilo, da se o instituciji že pogovarjajo z recimo šolsko svetovalno službo, ki jim tudi predstavi elektronsko stran in poda nekaj osnovnih informacij o zavodu. (C6)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|  |                                               | Ne                                  | <p>Večina jih je bila že prej obravnavanih v šoli ali zdravstvu. (D4)</p> <p>Največkrat so starši napoteni k nam s strani šol, zdravstva, policije, sodstva. (F9)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|  |                                               |                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

|  |                                            |   |                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--|--------------------------------------------|---|---------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | Odnos mladostniki med namestitvijo v zavod | z | Dober odnos                                       | Načeloma dober, posebej tam, kjer postopek oddaje izpelje drug strokovni delavec in začnem delo z njimi po oddaji na novo(A6)<br>drugi pa lepo sprejememo sodelovanje, kar se kaže tudi v tem, da občasno sami pokličejo in izkažejo interes za pogovor. (C8)<br>Večinoma dober. (D5)<br>Trudimo pa se vzpostaviti dober odnos in ga tudi ohranjati. (E7)<br>Dober, (G5)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|  |                                            |   | Manj dober odnos                                  | manj dober je tam, kjer sama pripravljam mladostnika na zavod in nima uvida v težave, saj se mu zdi, da ga silimo (A7)<br>v zelo majhnem številu je morda kdo jezen če se ga namesti v zavod, v teku namestitve v zavodu zamera zbledi. (G6)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  |                                            |   | Odnos temelječ na zaupanju                        | Trudimo se ohranjati kakovosten odnos v smislu graditve zaupnega odnosa. (C7)<br>Zdajle poskušam zelo delat na tem, da jih pripravim na en tak dokaj blag način do tega, da se ne uprejo, da začenjajo sodelovat z menoj, da en tak stik najdemo in da jih potem kake moje ideje ne zdijo čist mimo. (H7)<br>dostopna, pri čemer delam predvsem na zaupanju eden do drugega. (J6)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|  |                                            |   | Odvisno ali mladostnik sprejema namestitev ali ne | Odnos je različen glede na situacijo oz. glede na to ali mladostnik namestitev sprejema ali ne. (E6)<br>Odvisno od tega v kateri fazi je postopek, kakšna je kaj želja mladostnika, da gre od doma v zavod. (H4)<br><br>Prva reakcija je vsekakor upor, odpor in potem poskušaš malo naprej in malo nazaj, če lahko tako rečem, da mladostnika počasi pripravljáš to tega da sprejme to, da gre na ogled brez vsakih obveznosti, samo po informacije, toliko da vidi. Potem pa se on odloči. (H5)<br>Treba je bit previden, ker na silo ne gre. Zavod jih ne sprejme, če mladostnik ni vsaj v enem delu pripravljen sodelovat. Njih je težko spraviti, s policijo sprovajati tudi ni najbolj uspešno. (H6) |
|  |                                            |   | Delovni odnos                                     | Mladostnika skušam čim bolj pripraviti na namestitev, ga redno spremljam in izvajam pogovore z njimi ko bivajo med počitnicami doma. (B4)<br>Večinoma sodelujoč. (F10)<br>Strokoven, jasen, odkrit. (I5)<br>Sama poizkušam biti strokovna, (J5)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

## 2. Bivanje mladostnikov v zavodu

| Tema | Kategorija | Pojem | Izjava |
|------|------------|-------|--------|
|------|------------|-------|--------|

|                               |                                               |                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-------------------------------|-----------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Bivanje mladostnikov v zavodu | Stiki CSD z mladostniki med bivanjem v zavodu | Stiki na timskih sestankih, ki jih organizira zavod                         | <p>V stiku sem na vsakem timskem sestanku (A8)</p> <p>Najmanj 2x letno se izvede timski sestanek, (B5)</p> <p>Skušamo tudi ob timskih sestankih, ki potekajo v zavodu, nekaj časa nameniti tudi pogovoru z mladostnikom. (C12)</p> <p>Z njimi smo v stiku 1 krat na leto, saj so takšna pravila nekaterih zavodov. (D6)</p> <p>V zavodu mladostnikov ne obiskujemo, se pa udeležujemo timskih sestankov na katerih so prisotni mladostniki. (E9)</p> <p>najbolj ko je sprejem, potem pa dvakrat leto, ob koncu leta, načrtovanje ... klasika (H8)</p> <p>Ob vsakem timu, ki je sklican s strani zavoda, odvisno od primera. Pri mladih, ki potrebujejo le jasne meje so to timi cca 2x/letno. (I6)</p> |
|                               |                                               | Redni osebni stiki                                                          | Sama se z navedenimi mladostniki osebno srečam 1x mesečno - osebno, (I7)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|                               |                                               | Stiki med počitnicami in prazniki, če se mladostniki vrnejo v domače okolje | <p>med počitnicami (A9),</p> <p>pogovori, obravnave, ko so v domačem okolju (B7)</p> <p>ali jih obiščemo na domu v času počitnic. (C11)</p> <p>Tudi odvisno je ali mladostnik pride med počitnicami domov (D8)</p> <p>Osebne stike z mladostniki izvajamo v času počitnic, ko so mladostniki doma. (E8)</p> <p>Največkrat pa se srečam z njimi v času daljših počitnic, zimskih in letnih, takrat jih običajno obiščem na njihovem domu. (F14)</p>                                                                                                                                                                                                                                                     |
|                               |                                               | Stiki po potrebi glede na prisotne težave                                   | <p>po potrebi (A10)</p> <p>po potrebi ob težavah še več sestankov, (B6)</p> <p>kakšne so njegove težave. (D9)</p> <p>Odvisno od problematike. (F11)</p> <p>z nekaterimi pa tudi vsak mesec. (F13)</p> <p>težav manjkrat in obratno. (H10)</p> <p>Pri »zahtevnejših« mladih pa več. (I7)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|                               |                                               | Mladostniki pridejo na CSD                                                  | Skušamo organizirati tako, da se oglasio na razgovor na center (C10)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|                               |                                               | Število stikov glede na lokacijo bivanja otrok                              | <p>več z mladostniki, ki bivajo v našem okolju, npr. MD Maribor (A11)</p> <p>Ker so nameščeni po zavodih, ki so po celi Sloveniji, je sodelovanje včasih dokaj logistično naporno. (C9)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|                               |                                               | Redki stiki                                                                 | <p>V praksi je žal tako, da se mogoče z vsakim mladostnikom pogovorimo nekajkrat letno. (C13)</p> <p>Z nekaterimi se srečamo nekajkrat letno, (F12)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|                               |                                               | CSD ne organizira stikov                                                    | <p>Vse pa je odvisno od zavoda in vzgojiteljev, mi večinoma zaprošamo samo za poročila, oni so tisti, ki sklicujejo time. (D7)</p> <p>V kolikor se o tem pogovarja na timu, drugače nas nihče ne kontaktira. (D31)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |

|  |                                                                       |                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|--|-----------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |                                                                       | Stiki glede na željo mladostnikov - sami kontaktirajo CSD          | <p>Pokličejo tudi sami (A12)<br/>se obračajo tudi sami. (B8)<br/>nekateri mladostniki včasih tudi sami pokličejo, večinoma vezano na konkretna vprašanja in dileme glede staršev ipd. (C14)<br/>Lahko pa se na nas individualno obrne mladostnik, ki potrebuje to pomoč in se z njim dela individualno preko socialnovarstvenih storitev. (D32)<br/>se na nas sami obrnejo po pomoč, osebno ali preko telefona. (E10)<br/>Name se večinoma obračajo z namenom ureditve raznih humanitarnih pomoči (botrstvo, boni), pravic iz javnih sredstev, pa tudi v primeru osebnih težav. (F15)<br/>Mladostniki se name največkrat obračajo le v smislu pogovora, ko imajo težave v šoli, dovoljene izhodi in podobno. (J9)</p> |
|  |                                                                       | Mladostniki ne kontaktirajo CSD                                    | <p>Mladostniki se sami na nas ne obračajo. (D10)<br/>Na CSD se ne obračajo veliko, bolj na pobudo strokovnega delava iz zavoda, da jim pojasni (H9)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  | <b>Delo z družino mladostnika med bivanjem mladostnikov v zavodih</b> | Splošno                                                            | <p>Z družino poteka delo v smislu vključitve v razne potrebne storitve pomoč družini na domu kot so svetovanja, delavnice za starše, terapevtske obravnave. (B9)<br/>V vsakem primeru pa sodelujemo v obliki občasnih razgovorov na centru ali pogovorov ob obiskih na domu. (C18)<br/>Delo z družino poteka v obliki pomoči družini na dom ali osebne pomoči. (I8)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  |                                                                       | Vključevanje družine, če so težave                                 | Vključevanje je načeloma, če so težave. (H12)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|  |                                                                       | Poteka ves čas                                                     | Delo z družino se pravzaprav prične že pred odhodom v dom in poteka ves čas, saj se s tem ustvarjajo pogoji vrnitve (A13)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|  |                                                                       | Manj dela z družino, kjer mladostnik nameščen zaradi lastnih težav | nekateri mladi so prvenstveno namešчени zaradi lastnih težav, tam ni potrebno toliko korekcije v družini (A14)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|  |                                                                       | Tendenca k vrnitvi mladostnika k družini                           | <p>Z družino sodelujemo z namenom soustvarjanja pogojev za vrnitev otroka v domače okolje, (E15)<br/>Poskušamo da se vrnejo domov, k staršem ali sorodnikom. (H18)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|  |                                                                       | Srečevanje z družino na timskih sestankih                          | Če je delo normalno potem pa se srečujejo na timih, na individualnem načrtu. (H13)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |

|  |                                                          |                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|--|----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |                                                          | Aktivna vloga staršev                                         | <p>Staršem predstavimo, da je pomembno, da cela družina naredi spremembo, ne le otrok, tudi starši. Starše seznanim z oblikami pomoči, ki so na voljo oziroma smiselne v konkretni situaciji, na primer za krepitev starševske vloge, zdravljenje alkoholizma, psihiatrična obravnava. (C16)</p> <p>Z družino delamo na tem, da spreminjamo razmere, zaradi katerih je mladostnik moral iz družine. Oblikujemo načrt dela, določimo smernice za nadaljnje delo ter na podlagi tega soustvarjamo želene izide. Vzpostavljamo porušene odnose mladostnika in družine in se trudimo ohranjati dober odnos. (E11)</p> <p>V vsakem timu aktivno sodelujejo starši, če to zmorejo in je to mladostniku v korist. Sodelujejo starši, če pa njih ni pa skrbniki, rejniki. Njihova vloga je aktivna, saj skupaj z mladostnikom načrtujemo odpust. Tudi tekom samega bivanja so starši aktivno vključeni in dobijo podporo, oporo s strani zavoda, centra. (F28)</p> <p>Lahko se vključijo v aktivnosti zavoda (delavnice za starše, govorilne ure, roditeljski sestanki, individualni pogovori) ali centra (različne oblike storitev, treningi starševstva, individualni pogovori). (F29)</p> |
|  |                                                          | Starši kontaktirajo le v primeru pripomb                      | Starši se obrnejo na nas, ko imajo pripombe. (H14)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|  |                                                          | Pripravljenost vključevanja staršev oz. nesodelovanje staršev | <p>Če se starši ali otrok ne odziva, ne sodeluje pri ponujenih oblikah pomoči. (B10)</p> <p>Žal je le malo staršev zainteresiranih za vključevanje v katere od oblik pomoči, ali pa sčasoma izgubijo interes in motivacijo za slednje. (C17)</p> <p>Starše se vodi in jih po potrebi vključi v obravnavo, svetovanje, v kolikor sami želijo, saj jim je otrok na tej točki že odvet. (D12)</p> <p>Na timih vedno sodelujejo svojci, v kolikor udeležbe sami ne zavrnejo. (G22)</p> <p>Starši se v storitev centra vključijo prostovoljno ali na podlagi ukrepov. V kolikor starši ne sodelujejo ali ni napredka zaradi nezmožnosti le teh ali otrok odklanja, se odločamo o drugih oblikah varstva kot npr. vikend rejništvo. (I9)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  | <b>Razlogi, da se mladostniki ne morejo vrniti domov</b> | Opuščanje skrbi za mladostnika                                | <p>Mladostnik oz. otrok se ne more vrniti v družino, ki opušča skrb zanj (A16)</p> <p>ko starši ne zmorejo zagotoviti varnega in spodbudnega okolja za vrnitev mladostnika oziroma mladostnice in slednje ne bi predstavljajo največje koristi mladostnika ali mladostnice, ali pa v primeru, ko starši slednjega ne želijo. (C22)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  |                                                          | Konflikti v družini                                           | <p>se v stiku med družinskimi člani nadaljujejo konflikti (A17)</p> <p>Včasih mladostniki sami ne želijo domov, včasih pa poskusijo živeti doma, vendar so razlike med njimi in starši prevelike, zato včasih na lastno željo odidejo od doma. (G11)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|  | <b>Možnosti bivanja</b>                                  | Zapustitev zavoda                                             | Zavod lahko zapustijo ob polnoletnosti oz. ko poteče sklep sodišča, ki ni podaljšan. (D11)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |



|  |                                             |                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|--|---------------------------------------------|---------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | <b>mladostnikov, ki se ne vračajo domov</b> | Osnovnošolski otroci                        | v rejniško družino ali drug zavod ali mladinski dom, lahko tudi k sorodnikom, a se razmerje uredi kot rejništvo (A18)<br>kadar pa ne pridemo do željenih premikov, se otroka namesti v rejniško družino. (E16)<br>V kolikor se izkazujejo izrazitejše težave v vedenju in čustvovanju na strani mladostnika, obstaja tudi možnost premestitve v drugi zavod. (E17)<br>Osnovnošolci če nadaljujejo v srednješolskem zavodu, jih je polovica, polovica pa jih gre domov. (H11)                                                                                                                                                                                                                                                 |
|  |                                             | Srednješolski otroci, ki ostanejo v domu    | do pridobitve poklica ostanejo v domu, (A19)<br>Običajno mladostniki ostanejo v zavodu do polnoletnosti, ali še dlje. (G7)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|  |                                             | Ni bilo takega primera, vrnejo se k družini | Ni bilo primera. (D20)<br>Večina mladostnikov se vrne v domače okolje, k staršem. (F26)<br>Le redki so posamezniki, ki se po odpustu čisto osamosvojijo. (F27)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  |                                             | Sorodniki, prijatelji, širša socialna mreža | kakšnih sorodnikov, (B12)<br>iskanje možnosti v širši socialni mreži, skupnosti. (B13)<br>K sorodnikom (C19),<br>Vsi gredo domov ali k sorodnikom, prijateljem. (D16)<br>Nekateri gredo k sorodnikom, nekateri k partnerju, (F18)<br>grejo h komu drugemu iz socialne mreže, k starejšim bratom, sestram, (H15)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|  |                                             | Dijaški ali študentski dom                  | v študentski oz. dijaški dom (C20),<br>uredijo bivanje v študentskem domu. (E19)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|  |                                             | Mladinska stanovanja za srednješolce        | nekaterim se pomaga tudi z mladinskimi stanovanji, kjer ima zavod to opcijo (A20)<br>Skušamo urediti namestitev v mladinskem stanovanjem, (B11)<br>Nekateri zavodi npr. MD Maribor ima mladinsko stanovanje, v katerem mladostnik samostojno biva in skrbi zase, ima pa oporo in podporo strokovnega osebja, če jo potrebuje. To je nek prehod v odraslost, v samostojno življenje. (F17)<br>Obstajajo mladinska stanovanja, (H14a)<br>Sama takšnega primera še nisem imela, je pa iz spisovne dokumentacije razvidno, da je mladostnica, ki je bila nameščena v Mladinskem domu po dopolnjenem 18 letu ostala še v Mladinskem domu do zaključka srednje šole, nato pa v stanovanju s katerim razpolaga mladinski dom. (J13) |
|  |                                             | Najemniško stanovanje                       | v najemniško stanovanje. (C21)<br>Mladostniki, ki se ne morejo vrniti domov, si najamejo stanovanje (E18)<br>nekateri pa si poiščejo lastno najemniško stanovanje. (F19)<br>V najemniško stanovanje. (G12)<br>Nekak najdejo taka zasilna bivališča, če nekdo oddaja sobe pa se potem mladi znajdejo naprej. (H17)<br>Iz mojih izkušenj se polnoletni selijo v najemniška stanovanja. (I10)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |

|  |  |                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|--|--|--------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | Prehodi med različnimi oblikami nastanitve | Nekaj mladostnikov je šlo iz matične družine v rejniško družino, v rejniški so prerasli vzgojno moč rejnika, so šli v vzgojni zavod in veliko otrok, lani celo 2-3 so se vrnilo potem v rejniško družino. Ne k staršem ali kam drugam, ampak so od rejnika šli v zavod pa od zavoda nazaj k rejniku, ker je bila to njihova edina taka skupnost, edino gnezdece, ki so ga imeli. Tudi take imamo in potem pomagamo naprej rejniku, kolikor se da. (H38) |
|  |  | Pomanjkanje bivalnih enot                  | v bivalne enote bolj malo, ker ne pridejo zraven. (H16)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |

### 3. Prehod mladostnikov v skupnost

| Tema                           | Kategorija                                        | Pojem                                    | Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|--------------------------------|---------------------------------------------------|------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Prehod mladostnikov v skupnost | Vloga CSD pri organizaciji samostojnega življenja | Delo z družino                           | Vloga CSD je prvenstveno delo z družino(A21) izdelava načrta pomoči družini. (B20)<br>Z razgovori, z obiski na domu, napotujemo jih tudi v zunanje institucije, vendar tovrstno pomoč večinoma zavrnejo. (G10)<br>Naša vloga je sodelovanje na timih in sodelovanje z družino, (G13)<br>pogosto smo vmesni člen med njimi in starši. (G15)<br>Največkrat v smislu spremljanja, da imajo vikend izhode domov, če je to možno, in načrtovanja s celotno družino za povratek otroka domov. (J10)<br>Povratek domov vključuje ureditev bivalnih razmer, finančnih, vključitev v razne storitve – pomoč družini za dom, šola za starše, kjer si pridobijo razne potrebne veščine...sodelovanje z zavodom in CSD. In glede na navedeno se poda tudi ocena možnosti povratka domov. (J11) |
|                                |                                                   | Opremljanje mladostnikov z informacijami | Center more imeti informacije, res moramo mi spremljati. Starejši to kar spremljajo, mladi pa ko nimajo informacij kako to v družbi poteka, je pa res zelo važno, da jih mi opremimo s tem pa mi jim pomagamo. Tudi vlogo, da mu daš pa poveš kam jo mora nest, da pa en del pol sam opravi. (H30)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|                                |                                                   | Spremljanje stanja in izvajanje ukrepov  | bolj spremljanje izvajanje ukrepa oz. ocenjevanje učinkov(A23)<br>Skušamo odpraviti vzroke, zaradi katerih je prišlo do namestitve. (C15)<br>Vloga centra za socialno delo je, da spremlja izpeljavo ukrepa, to vključuje razgovore s strokovnimi delavci zavoda in udeležbo na timskih sestankih. (E20)<br>Naša vloga je predvsem nadzorstvena , v smislu nadzor nad mladostnikom. (J14)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |

|  |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|--|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | <p>Nudenje podpore in storitev</p> <p>Center za socialno delo mladostniku pomaga v okviru svojih pristojnosti in v odvisnosti od želja mladostnika. (E31)<br/> Mladostnikom nudimo oporo in podporo v naših storitvah, seveda če sami to želijo in so pripravljeni aktivno sodelovati v teh oblikah pomoči. Lahko se vključijo v storitev osebne pomoči, seznanjamo jih s pravicami, ki jih lahko uveljavljajo pri nas ali kje drugje, podajamo jim informacije kam vse se lahko obrnejo po pomoč, če jo potrebujejo. (F22)<br/> V kolikor po polnoletnosti še potrebujejo pomoč, so v obravnavi pri sodelavki, ki obravnava odrasle, saj je pri nas takšna razporeditev del, (G8)<br/> Z razgovori, smo vmesni člen pri institucijah. (G17)<br/> Naša vloga je svetovalna. (I16)</p>                                                                         |
|  |  | <p>CSD kot podporni člen za mladostnike na prehodu</p> <p>pogosto pa se mladostniki v času bivanja v zavodu samoiniciativno obračajo na CSD za nasvete, (G14)<br/> Predvsem sodelovalna v smislu skupnega načrtovanja navedenega z mladostnikom, kot zavodi. (J18)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|  |  | <p>Sodelovanje z zavodom</p> <p>Vrnitev se pripravlja skupaj z zavodom, (A15)<br/> vloga CSD je v sodelovanju z domom(A22)<br/> suport vzgojnemu domu, kadar je potreben, ko se mladostnik npr. pritožuje nad vsem mogočim. (A24)<br/> Vloga CSD pri sodelovanju z zavodom je dogovarjanje, sodelovanje, iskanje najboljših možnih rešitev za mladostnika in starše. (B14)<br/> Smo člani timov, ki se nekje dvakrat letno sestanejo in pregledajo napredek pri mladostniku oz. mladostnici, hkrati pa načrtujemo, kako za naprej. (C23)<br/> smo na nek način zunanji sodelavci zavoda. (C24)<br/> Center z zavodom aktivno sodeluje v dobro vsakega mladostnika. To je zelo pomembno, saj drugače ni pozitivnih sprememb pri mladostniku. (F20)<br/> prav tako pa sem redno preko telefonskega klica v kontaktu tudi s samim zavodom, vzgojitelji. (J8)</p> |
|  |  | <p>Skrb za mladoletne</p> <p>Za mladoletne obvezno poskrbimo za namestitve, vzgojo in oskrbo, v katerikoli obliki (A32)<br/> V kolikor je mladoletni se ga namešča v rejniško družino, če se domov ne more vrniti ali v krizni center za otroke in mladostnike. (D34)<br/> v primeru, da otrok zavod zapusti pred dopolnjenim 18letom, pa je naša vloga največkrat v smislu nadzorstva starševske skrbi ter načrtovanje pomoči otroku in staršu v smislu podpore, opore. (J25)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

|  |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|--|--|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | <p>Skrb za polnoletne</p> <p>za polnoletne pa z njihovim soglasjem in sodelovanjem iščemo ustrezne oblike bivanja v okolju in jim podajamo usmeritve, informacije, napotke. (A33)</p> <p>S polnoletnostjo se načeloma naloga oddaja otroka v zavod zaključni na CSD. Za tem se mladi lahko vključijo v druge oblike pomoči na CSD. (B17)</p> <p>Ob polnoletnosti se mladostniki sami odločajo kam bodo odšli, (D13)</p> <p>CSD po polnoletnosti zanj nima več pristojnosti in možnosti nudenja pomoči z nameščanjem drugam. Ob polnoletnosti sami prevzamejo odgovornost zase, lahko se jim le pomaga, CSD pa več ničesar ne zagotavlja. (D14)</p> <p>Ob polnoletnosti se jim lahko nudi zgolj podpora in spodbuda pri iskanju bivanja, po polnoletnosti jih CSD ne more več nameščati v nobeno ustanovo. (D23)</p> <p>Mladostnike na njihovo željo po polnoletnosti obravnavamo v sklopu osebne pomoči, to je prostovoljna storitev, pri čemer jim nudimo pomoč v smislu podpore, svetovanja, usmerjanja. (J17)</p> |
|  |  | <p>Mladi z izrečenim vzgojnim ukrepom</p> <p>Za mlade z izrečenim vzgojnim ukrepom sodišče pogosto v namen pomoči izreče še ukrep nadzorstvo organa socialnega varstva, kjer se lahko intenzivneje vključujemo tudi pri že polnoletnih, v smislu spremljanja ustrezne institucije in urejanje raznih zadev skupaj z njimi. (A34)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|  |  | <p>Zagotavljanje samostojnega bivanja izključno polnoletnim</p> <p>gre izključno za že polnoletne mlade, (A35)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|  |  | <p>Okrnjena vloga</p> <p>Že veliko let je naša vloga zelo okrnjena, nekoč smo imeli več možnosti npr. z urejanjem bivanja oz. dodelitvijo stanovanj ter več uspeha pri iskanju zaposlitve, posebej slednje je bilo zadnja leta v Mariboru zelo težko. (A36)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|  |  | <p>Razlike med CSD-ji</p> <p>Zavodi in CSD imajo različne protokole in načine delovanja ter vsak večino časa deluje samostojno. (D33)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|  |  | <p>Cilji</p> <p>Cilj za vsakega mladostnika je, da se ga opremi za samostojno življenje, res pa je, da cilj ni vedno v celoti dosežen. (E21)</p> <p>Glede na potrebe mladostnika raziščemo vse možnosti in mu pri tem pomagamo in ga podpiramo. (E32)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

|  |                                           |                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|--|-------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | <b>Podpora pri prehodu v samostojnost</b> | Prejmejo dovolj podpore s strani centrov in zavodov                    | <p>Imajo podporo v obliki svetovanja oz. napotitev v primeru, da slednje sprejemajo, (A48)</p> <p>Skupaj z mladostniki načrtujemo, kaj bo po samostojnosti in kako lahko samostojno zaživijo ter jim nudimo podporo pri slednjem (C33)</p> <p>Konkretno to pomeni, da jih usmerjamo pri iskanju stanovanj, urejanju pravic iz javnih sredstev, iskanju službe in tako dalje, (C35)</p> <p>Imajo veliko podpore, vendar je sistem seveda odprt za številne izboljšave in nadgradnje. (C44)</p> <p>Da. (E40)</p> <p>denarne navade (žepnina, mali honorarji), da naučijo razpolagati s tem. (H20)</p> <p>Ja mislim, da zavodi in centri, da smo s strani doktrine stroke zavezani, da mladostniku pri tem pomagamo, da bi bilo čisto popolnoma nestrokovno in neetično, da bi mladostnika, ki je v Zavodu, ker ima težave, ker nima doma ene opore, ker nima družine take, ki bi funkcionirala... Da bi ga dali v zavod pa ga kar pustili, zelo je važno, da ga nekako pospremimo na to pot samostojnosti, vsaj za začetek potem pa se hitro vidi ali še rabi pomoč ali se znajde, tako da ga naknadno ne silimo, ni treba pa tudi to se ne dela, za začetek pa more bit absolutno. (H40)</p> <p>Glede na dosedanje izkušnje ja. (J23)</p> |
|  |                                           | Manjka konkretnih oblik pomoči                                         | <p>manjka konkretnih oblik pomoči predvsem za polnoletne mlade, ki so zaključili z bivanjem in ne morejo domov ali nekaj časa ne najdejo dela ali za tiste z nedokončano šolo in dodatnimi težavami, manjka prehodnih oblik, kot so stanovanje, začasna denarna pomoč v obliki sofinanciranja na primer (A49)</p> <p>Mladostnikom vedno nudimo pomoč in podporo, v kolikor je potrebno jim pomagamo pri urejanju namestitve ali jim nudimo pomoč in podporo na področjih, kjer pomoč potrebujejo. (E29)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|  |                                           | Podporo prejmejo v večji meri v zavodu                                 | <p>večji del omenjenih nalog sicer prevzemajo v samih zavodih. (C34)</p> <p>O pomembnejših zadevah ki se tičejo mladostnikovega nadaljnega življenja se običajno pogovorimo na skupnih timih. (G25)</p> <p>V času bivanja v zavodu dobijo največ podpore s strani vzgojiteljev zavodov in drugih strokovnih delavcev. (I14)</p> <p>S strani zavoda absolutno. Zavod je njihov »starš«. (I22)</p> <p>Glede na dosedanje izkušnje lahko potrdim, da zavod mladostnike primerno opremlja za življenje zunaj zavoda. (J16)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  |                                           | Odvisno od želje in pričakovanj mladostnikov po podpori in sodelovanju | <p>v kolikor to seveda želijo oz. so pripravljeni sodelovati z nami. (C36)</p> <p>Če jo želijo, če so pripravljeni se aktivno vključiti, je imajo dovolj. (F32)</p> <p>nekateri ob odhodu zavrnejo nadaljnjo pomoč. (G27)</p> <p>Odvisno od primera. (D34)</p> <p>je pa odvisno od tega, koliko so napredovali v času bivanja v zavodu, (G26)</p> <p>Odvisno od njihovih realnih pričakovanj. (B23)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |

#### 4. Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov

| Tema                                      | Kategorija                                                 | Pojem                                                                | Izjava                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-------------------------------------------|------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Priprava mladostnikov na odhod iz zavodov | Ustavljena praksa sodelovanja med CSD in zavodi ob prehodu | Splošno                                                              | Center pomaga pri nameščanju mladostnikov v zavode in skupaj z njimi znotraj timskega strokovnega dela išče možnosti za nadaljnje bivanje ob zaključevanju zavodske namestitve. (C37)<br>Zavodi z nami sodelujejo predvsem glede obveščanja o težavah in napredku, na podlagi tega pa mi vlagamo predloge za podaljšanje zavodskega ukrepa na sodišče in sodelujemo s starši. Prav tako sodelujemo ob pripravi letnega načrta za mladoletnika. (D17)<br>Prehod se načrtuje že nekaj časa pred odpustom, skupaj z mladostnikom in zavodom načrtujemo njegovo nadaljnjo bivanje izven zavoda. (E30)<br>Z mladostnikom, njegovo družino in zavodom skupaj načrtujemo odpust in odhod v samostojnost po ustavitvi ukrepa oddaje v zavod. (F16) |
|                                           |                                                            | Prilagajanje potrebam in željam mladostnikov                         | Z vzgojitelji se prilagajamo vsakemu mladostniku posebej, odvisno je tudi od tega kaj mladostnik potrebuje in kakšna je njegova socialna mreža. (F25)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|                                           |                                                            | Vzpodbuja se večja vpetost v domače okolje                           | pred odhodom, zadnje šolsko leto, veliko bolj vpet v domače okolje, ima redne izhode domov, preko katerih spremljamo funkcioniranje družine, (A38)<br>saj je ravno redno in uspešno bivanje doma tudi eden od dejavnikov za odpust. (A39)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|                                           |                                                            | Ni ustaljene prakse                                                  | Ni posebnega protokola, to je znotraj običajnega sodelovanja. (C40)<br>Posebnega protokola ni. (F23)<br>Skupaj z mladostnikom, zavodom načrtujemo njegov odpust. Vsak zavod oz. stanovanjska skupina ima malo drugačen program. (F24)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|                                           |                                                            | Ves čas namestitve in prehoda sodeluje običajno ista strokovna oseba | Priprave na odhod potekajo dlje časa, sproti, oseba na CSD je običajno ista, ki je mladostnika že prej obravnavala. (G20)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|                                           | Timski sestanki                                            | Pomembnost teh sestankov                                             | Pomembne odločitve se dorečejo na timu, sama se načeloma udeležim vseh timskih sestankov, če zbolim, me kdo nadomešča. Zavedamo se pomembnosti takih sestankov. (A47)<br>Na timskih sestankih se oblikuje individualizirani vzgojni načrt za vsakega mladostnika, tam tudi evalviramo dotedanje delo. (E12)<br>Tim je sklican z namenom lažjega prestopa v okolje, z učenjem in seznanjanjem sprejemanja splošno veljavnih družbenih norm. (I18)                                                                                                                                                                                                                                                                                           |

|  |  |                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|--|--|-----------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | Splošno                                 | <p>Na timskih sestankih se srečujemo mladostnik, njegovi starši, matični vzgojitelj in predstavniki centra za socialno delo. (E13)</p> <p>Po potrebi se vključujejo tudi predstavniki šole, zdravstva,... (E14)</p> <p>Na zadnjem timu pred odhodom mladostnika so prisotni strokovni delavci krajevno pristojnega centra, vzgojnega zavoda, starši, mladostnik, tudi sodstvo v nekaterih primerih. (I17)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|  |  | Vključevanje CSD na timske sestanke     | <p>Zavodski tim zmeraj sodeluje, iz CSD pa odvisno malo od organizacije, včasih ena strokovna delavka, včasih tista ki vodi ta primer, takrat se ta strokovni delavec vključuje na sestanke v zavodu. Iz centra pa povabiš k sodelovanju, ker nimaš vseh informacij, kdaj izredna pomoč, kdaj redna pomoč, kdaj osnovno in kdaj dodatno zdravstveno zavarovanje in še kaj drugega kar Center lahko ponudi na posameznem področju, da ima mladostnik vse te informacije. (H34)</p> <p>Navedeno spremljamo v sklopu sklicanih timov, telefonskih kontaktov. (J15)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|  |  | Timski sestanek pred odhodom iz zavodov | <p>na elevacijskih timih se pogovorimo tudi o teh temah. (B22)</p> <p>Izvedemo več timskih sestankov in pogovorov z družino, kjer raziskujemo različne možnosti in se odločamo o tem, kaj bi bilo najbolje za naprej. (C39)</p> <p>Pred odhodom iz zavoda oz. okrog polnoletnosti se sestane skupni tim, to je CSD, zavod, mladostnik, morda starši ter se naredi načrt, ki pa ga mladostnik ni dolžen upoštevati. (D25)</p> <p>Na timskih sestankih načrtujemo in oblikujemo nadaljnje bivanje mladostnika izven zavoda. (E33)</p> <p>Ja zmeraj imamo zaključne teme, včasih enega, včasih dva ali tri, odvisno kako je zapletena situacija. (H33)</p> <p>Timski sestanek s strokovnimi delavci iz zavoda, ki po svoje poznajo tega mladostnika, ker so le delali nekaj časa z njim, vejo ali potrebuje še naprej kako vodenje recimo v smislu zdravljenja odvisnosti, ali rabi še naprej kako psihiatrično podporo, terapevta, ali rabi center, da mu uredi ene stvari pa potem samostojno zaživi. (H42)</p> <p>Ob odhodu je največkrat sklican tim, kjer je prisoten pristojni CSD, zavod in starši oz. skrbnik otroka, če je to izvedljivo, pri čemer se skupaj z mladostnikom naredi načrt v smislu pomoči ob odhodu iz zavoda. (J19)</p> |

|  |                                  |                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|--|----------------------------------|------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | Druge pomembne osebe pri prehodu | Starši ali rejniki                 | <p>Obvezno sodelujejo starši oz. skrbniki ali rejniki, izjemoma kakšen drug sorodnik, ki se vključuje v vzgojo. (A41)</p> <p>Če se otrok vrača v matično družino sodelujejo tudi starši, (B19)</p> <p>Starši in občasno tudi drugi svojci. V nekaterih primerih npr. tete, strici, babice, dedki. (C41)</p> <p>Po želji mladostnika. Nudijo podporo ali nastanitev. (D27)</p> <p>V timu sodelujejo starši in svojci, ki so tudi sicer ves čas vključeni v proces pomoči in podpore mladostniku. (E36)</p> <p>Pomembno je, ali so starši podporni svojim otrokom v njihovem trudu po spremembi. (G23)</p> <p>Ja običajno so svojci, če so starši koliko toliko sodelujoči pa če so vsaj neke vezi med njimi še, ali sploh če se vrača v domače okolje, potem so starši tudi vedno na teh zaključnih timih pa tudi seznanjeni kaj se bo potrem na Centru naprej dogajalo ali imajo oni kake naloge, kake obveznosti, ali oni kaj pomagajo ali bo mladostnik to sam. (H37)</p> <p>V primeru, da razmere to dopuščajo sodelujejo tudi starši, kateri prav tako skupaj z prisotnimi delajo v največjo korist otroka z načrtovanjem smernic, pomoči mladostniku ob odhodu iz zavoda. (J20)</p> |
|  |                                  | Ključna vloga staršev ali rejnikov | <p>Njihova vloga je ključna, saj je potrebno ustvariti razmere za uspešno vrnitev. (A42)</p> <p>Od njih se pričakuje soustvarjanje željenih izidov, kar pa velikokrat ni možno. (E37)</p> <p>Starši ali stari starši oziroma rejniki, če mladostnik živi pri njih.</p> <p>Vloga svojcev je predvsem podpora, sprejemanje, vzpodbuda. (I19)</p> <p>V primeru, da so starši, kot mladostnik motivirani in sodelujoči je povratek domov vsekakor možen. (J12)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|  |                                  | Strokovne osebe in institucije     | <p>v zavodu pa strokovna skupina v celoti, to so vzgojitelji, psiholog, soc. delavec, učitelj, psihoterapevt, pedopsihiater, odvisno od kadrovske zasedenosti v domu, v stanovanjski skupini MD načeloma le vzgojitelj. (A40)</p> <p>V pripravo na odhod so vključeni vsi strokovni delavci, ki otroka obravnavajo v zavodu in na CSD, to so svetovalni delavec, psiholog, matični vzgojitelji, zdravstvena služba, pristojni CSD, (B18)</p> <p>sodelujejo strokovni delavci zavoda in strokovni delavci CSD. (E34)</p> <p>Po potrebi se vključujejo tudi druge službe (psihologi, šola...) (E35)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |



|  |                                       |                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|--|---------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |                                       | <p>Pomembna vloga zavoda za pripravo mladostnikov na prehod v samostojnost</p> | <p>V zavodih se trudijo in dajejo veliko poudarka na učenju samostojnosti, (B15)</p> <p>Zavodi se zelo trudijo in večinoma mladostniki pridobijo ogromno pozitivnega. (C25)</p> <p>Vendar večinski del opravijo zavodi, ki so dejansko izvajalci, ki skrbijo za varstvo in vzgojo ter pri katerih so mladostniki nameščeni. (C43)</p> <p>Predvsem z njim delajo v zavodu, mi tja ne odhajamo, če nismo posebej vabljeni. (D26)</p> <p>Pripravlja jih zavod. (D28)</p> <p>Najprej pa strokovni sodelavec, da ko mladostnik zapušča zavod, da res vemo kam gre, kaj bo z njim, ali ima kako podporno osebo. (H35)</p> <p>V času bivanja v zavodu dobijo največ podpore s strani vzgojiteljev zavodov in drugih strokovnih delavcev. (I14)</p>                                                                                                                                 |
|  | <b>Področja priprave mladostnikov</b> | Splošno - pozitivne izkušnje z delom zavoda                                    | <p>Imam z zavodi v smislu, da pripravijo mladostnika na samostojno življenje dobre in pozitivne izkušnje. (H21)</p> <p>Z zavodi bi imela, kolikor jaz sodelujem z njimi, dobre izkušnje. (H23)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|  |                                       | Delovne navade                                                                 | <p>Že tekom šolanja se praksa zanje išče v domačem okolju ter se s tem ustvarjajo možnosti, da spoznajo delovno okolje in oni njih, vsak dober delavec ima pogosto že s sodelovanjem na praksi možnost, da dobi delo. (A44)</p> <p>Pridobijo spretnosti za samostojno življenje kot so gospodinska opravila kot recimo kuhanje, čiščenje in pranje (C29), pridobivanje delovnih navad, (E24)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|  |                                       | Vzpostavitev odnosa do avtoritet                                               | <p>Tudi učijo se malo drugačne komunikacije kot so je vajeni od doma, odnos in z vrstniki in z avtoritetami, ta odnos je sploh običajno čisto porušen do avtoritet. V zavodu imajo priliko spoznati nekoga starejšega, ki ga spoštujejo na nek zdrav način, zdrava avtoriteta. (H22)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|  |                                       | Vzgoja in učenje osnovnih življenjskih veščin                                  | <p>Otroci se navadijo na strukturiran dan, (A27)</p> <p>Največjo prednost vidimo predvsem v tem, da se jim ponudi strukturirano okolje z dosledno postavljenimi vzgojnimi mejami, hkrati pa so pot pri osamosvajanju. (C26)</p> <p>Menimo, da imajo mladostniki v zavodu možnost pridobiti veščine in spretnosti za samostojno življenje (E22)</p> <p>V zavodu pridobijo sposobnost, da zmorejo nekaj narediti, dokončati, dobijo pohvale, pridobijo spretnosti, naučijo se opravljati hišna opravila v kolikor jih še ne znajo, udeležijo se veliko športno-kulturnih dejavnosti in dogodkov, naučijo se primerne komunikacije in obvladovanja čustev. (G16)</p> <p>V zavodu, tudi če ostanejo samo par mesecev ali leto, dve, pridobijo učne in delovne navade, disciplino za vsakdanje življenje, nekateri tudi prej niso imeli pa pridobijo higienske navade, (H19)</p> |

|  |  |                                      |     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--|--|--------------------------------------|-----|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | Samostojnost<br>odgovornost          | in  | <p>Večinoma mladostniki pridobijo ogromno na samostojnosti in so precej bolj pripravljeni na življenje zunaj zavoda. (C27)</p> <p>in v komunikaciji z okoljem na primer samostojno uporabljati javni prevoz, si urediti zobozdravniški pregled in podobno. (C32)</p> <p>veščine sprejemanja odgovornosti za lastna ravnanja, (E26)</p> <p>Po naših izkušnjah mladi pridejo iz zavoda bolj opremljeni za samostojno življenje kot ob prihodu v zavod: postanejo odgovornejši, samostojnejši, iznajdljivejši. (I13)</p> <p>Zavodi naredijo izjemno nalogo pri tem, saj jih tekom bivanja pripravljajo na samostojnost v vseh pogledih. (I20)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|  |  | Podpora<br>pridobivanju<br>izobrazbe | pri | <p>naučijo se organizirati za učenje, (A29)</p> <p>Že sama namestitvev je izpeljana z namenom pridobitve poklica, ki je temelj za samostojno življenje. (A43)</p> <p>samostojnost pri šolskem delu (C31)</p> <p>Da, skupaj s strokovnimi delavci zavoda. (E39)</p> <p>Večinoma da. (F31)</p> <p>Ja zmeraj, CSD, ki je pristojen za mladostnika v zavodu, je zmeraj poleg staršev prisoten ko se odločajo o šolanju o nadaljnjem šolanju, o prešolanju, da smo seznanjeni, če ponavlja, če ima inštrukcije, če ima prostovoljca, ki se z njim uči. Te informacije zmeraj dobimo na teh skupnih timskih sestankih in mi in starši. (H39)</p> <p>Na timskem sestanku strokovne delavke zavoda vse prisotne seznanijo z namenom sklica tima, le te z mladostnikom opravijo najbrž več pogovorov o nadaljnjem izobraževanju. (I21)</p> <p>Največkrat se vse navedeno dogovori na timu, kjer smo tudi mi prisotni, v primeru, da temu ni tako pa smo o navedenem vsekakor obveščeni, kjer prav tako podamo mnenje v smislu največje koristi za otroka. (J22)</p> |
|  |  | Socialne veščine                     |     | <p>pridobijo veščine obvladovanja jeze oz. samokontrole, (A28)</p> <p>naučijo se prepoznavati svoja čustva in kako z njimi ravnati oz. slednje imajo možnost spoznati. (A30)</p> <p>socialne veščine, (E23)</p> <p>konstruktivno reševanje konfliktov, (E27)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|  |  | Izboljšanje<br>samopodobe            |     | <p>izboljšanje samopodobe, (E25)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|  |  | Opuščanje<br>kaznivih<br>dejanj      |     | <p>vzpostavitev abstinence in vzdrževanje abstinence od PAS. (E28)</p> <p>Tako da ga malo manj skrbi za osnovno preživetje, ker se tako tudi lažje izogne kakih kaznivim dejanjem. Kaj denarja od denarne pomoči pa jih vseeno ostane za cigarete, da jih ni treba kradit. (H31)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |

|  |                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |  |
|--|--------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
|  |                                                  | <p>Finančna osamosvojitve</p> <p>Pomoč pri uveljavljanju socialnih transferjev, napotitev in usmerjanje na zavod za zaposlovanje, iskanje zaposlitve. (B21) razpolaganje s financami (C30)</p> <p>Tekom individualnih pogovorov jih usmerjamo v finančno neodvisnost skladno z dogovori timov. (C42)</p> <p>V nekaterih mladinskih domovih so plačani za bivanje. (D29)</p> <p>Mi jim lahko nudimo socialne transferje, v kolikor izpolnjujejo pogoje. (D30)</p> <p>Na finančno osamosvojitve mladostnike pripravljajo v zavodu. Z njimi oblikujejo načrt sprotne porabe denarja in jih usmerjajo k racionalni porabi. Strokovni delavci centra za socialno delo smo o tem seznanjeni na timu, po potrebi načrt oblikujemo skupaj. (E38)</p> <p>Z informiranjem kam vse se lahko obrnejo po pomoč za uveljavljanje pravic, skupaj z njimi iščemo službo, poskušamo jim urediti status, kadar gre za invalidno osebo, sodelujemo z zavodom za zaposlovanje, kjer se lahko vključijo v različne programe kot so javna dela, socialna vključenost recimo. Seveda z aktivnim sodelovanjem mladostnika. (F30)</p> <p>Tovrstna priprava poteka večinoma v zavodih, pri tem gre za vsakodnevne stvari, pa tudi, ali bodo kupovali stvari ki jih potrebujejo, ali ne, po kakšni ceni, vzgojitelji so jim pri tem v pomoč. (G24)</p> <p>Mlade se na to pripravlja že v času bivanja v zavodih v smislu postavitve skrbnika za finančne zadeve, kjer se v njegovo največjo korist vodijo finance, pri čemer pa se vsekakor zagotovijo nujne potrebe mladostnika, tako se mladostnik že v sklopu navedenega nauči gospodarnega ravnanja. (J21)</p> |  |
|  | <p><b>Uspešnost mladostnikov pri prehodu</b></p> | <p>Odkvisna od lastnosti in spodobnosti mladostnika</p> <p>Od vsakega posameznika pa je odkvisno, koliko tega se bo v resnici naučil in koliko uporabil. (A31)</p> <p>Bolj uspešni so mladostniki, ki imajo osvojene delovne navade, predvsem iz naše okolice so uspešno iskali delo v tujini. (A37)</p> <p>vendar je od posameznega otroka in njegove zrelosti, odkvisno koliko so zmožni naučene stvari prenesti v drugo okolje se pravi doma ali v samostojno življenje. (B16)</p> <p>Nekatere otroke zavod za nadaljnje življenje opremi dobro, nekateri pa ostanejo isti. (D18)</p> <p>Predvsem je odkvisno od osebnostnih lastnosti, duševnih motenj, osebnostnih motenj, drugih zdravstvenih težav in družine ter socialnega okolja. (D19)</p> <p>Kaj dobi mladostnik od zavoda pa je v veliki meri odkvisno od mladostnika samega. Lahko ima zavod krasen program, aktivnosti, razumevajoč kader..., pa mladostnik ne sprejme tega – tak mladostnik dobi od zavoda zelo malo. Če pa sprejme zavod kot pomoč sebi, pa lahko dobi zelo veliko zase in za svojo prihodnost. (F21)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |  |

|  |  |                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|--|--|-----------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | Ključna vloga družine                         | Pomembno je, da se, ob namestitvi mladostnika oz. otroka v zavod, dela tudi z družino mladostnika. Saj, če se vpeljujejo spremembe samo pri otroku, ko pa le ta pride domov je vse po starem, ni spremembe, bo to okolje nanj imelo izreden vpliv in vse kar naredijo v zavodu čez teden je čez vikend, ko mladostnik biva doma, porušeno. (I34)                                                                                                                                                                                  |
|  |  | Če ni večjih težav je bivanje v zavodu kratko | Zavodi so sicer odprti navzven, mladi tudi ne bivajo posebej dolgo v njih, to govorim za naš CSD, in v tem smislu ni večjih težav z vrnitvijo (A25)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  |  | Sodelovanje vseh vpletenih                    | Nujno je sodelovanje mladostnik, starši in strokovni delavci! (I11)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  |  | Večje težave pri uspešnosti                   | težave so pri tistih, ki bi še naprej potrebovali več prilagoditev v šolskem okolju in pomoč specialnega pedagoga doma nekajkrat tedensko, pa tega ni oz. starši tega dela ne znajo ali jim mladostnik tega ne dovoli. (A26)<br>Pri nekaterih primerih pa seveda žal spremembe ne gredo v želeno smer in mladostniki dejansko niso pripravljeni na življenje izven zavoda v zadostni meri oz. se sčasoma pokaže, da ponavljajo nekatere vzorce svojih staršev v smislu transgeneracijskega prenosa nekonstruktivnih vedenj. (C28) |
|  |  | Odvisna osebnostnih lastnosti posameznika od  | Odvisno od tega, kaj mladostnik sprejme, kaj želi, (G18)<br>Oprema mladostnika je odvisna od posameznika. Pomembne so majhne spremembe. (I12)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |

#### 5. Mladostniki po odhodu iz zavoda

| Tema                                   | Kategorija                                                          | Pojem                            | Izjava                                                                                                                                                                                                                |
|----------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|----------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Mladostniki po odhodu iz zavoda</b> | <b>Viri pomoči, ki jih mladostniki prejmejo po odhodu iz zavoda</b> | Odvisno od starosti mladostnikov | Dokler torej gre za mladoletne, sama dalje delam z družino, pri polnoletnih pa le, če še izvajam vzgojni ukrep nadzorstvo. (A50)<br>Odrasle mlade kot posameznike sicer obravnava pri nas druga strok. delavka. (A51) |

|  |  |                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--|--|------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | Seznaiter mladostnikov z možnimi viri pomoči               | <p>Mladostnika se seznani o vseh možnih virih pomoči, tako znotraj CSD kot skupno iskanje pomoči v skupnosti. (B24)</p> <p>Polnoletne seznanim z možnostmi in ponudimo sodelovanje, sami pa nato odločijo, ali slednje želijo. (C45)</p> <p>Naša vloga pri tem je, da ga seznanim z viri pomoči. (E41)</p> <p>Eden izmed virov pomoči smo strokovni delavci CSD, ki mladostniku po odhodu iz zavoda nudimo pomoč in podporo, ga informiramo in usmerjamo. (E42)</p> <p>sicer pa se največ obračajo po pomoč zaradi stanovanjskih težav, zaprosijo za denarno socialno pomoč, manj pa za psihosocialno. (G9)</p> <p>Eni so čisto v narekovajih centrovski otroci. Se res kar obračajo na center, da imajo vsaj enega na centru, kamor grejo pa vprašajo, dobijo kake informacije. (H26)</p> <p>v kolikor mladostnik želi in potrebuje pomoč, mu na centru nudimo svetovalno podpora v smislu usmerjanja, opolnomčenja...(I23)</p> <p>Mladostnike na njihovo željo po polnoletnosti obravnavamo v sklopu osebne pomoči, to je prostovoljna storitev, pri čemer jim nudimo pomoč v smislu podpore, svetovanja, usmerjanja. (J17)</p> <p>Nudimo jim pomoč v smislu podpore, svetovanja, usmerjanja, (J24)</p> <p>je mladostnik težje zaposljiv, se jim lahko pomaga z ukrepi Zavoda za zaposlovanje, (A45)</p> |
|  |  | Poodpustno spremljanje mladostnikov s strani zavoda in CSD | <p>Na zaključnem timu se zmeraj naredi zaključni načrt, pogleda se za nazaj, kaj se je dogajalo, kaj se bo nadaljevalo naprej v domačem okolju, imaš zdaj tudi nove oblike poodpustnega vodenja, tako lahko še zavodi nadaljujejo pol to svoje delo, v enem delu se že tudi center vključuje. Tako da se zdaj s temu novimi oblikami to lahko preplete zelo učinkovito. (H43)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |

|  |  |                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|--|--|--------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | Socialno varstvena pomoč mladostnikom                        | <p>preživetje pa si lahko zagotovijo z denarno pomočjo. (A46)</p> <p>lahko se odločim za delovno nalogo »težave v odraščanju«, kadar gre za večje težave na strani mladostnika kot so hujše vedenjske težave (A53)</p> <p>V primeru, da so prijavljeni za ZRSZZ so lahko upravičenci do pravic iz javnih sredstev, prav tako so lahko upravičeni do subvencije najemnine. Možno je povpraševanje po samskem domu. (D15)</p> <p>Lahko se vključijo v socialno varstveno storitev osebna pomoč-svetovanje, ob izpolnjevanju pogojev so lahko upravičenci pravic iz javnih sredstev-denarna socialna pomoč, osnovno in dopolnilno zavarovanje, subvencija najemnine. (D21)</p> <p>Nudi se jim opora in pomoč pri pripravi načrta za življenje zunaj. (D22)</p> <p>V kolikor gre za polnoletno osebo se lahko vključi v socialnovarstveno storitev osebna pomoč ter se mu nudijo pravice iz javnih sredstev. (D35)</p> <p>velikokrat jim je prioriteta finančni vidik, kar je razumljivo, v kolikor nima privarčevanega denarja ob odhodu jim denarja zmanjka, saj jih veliko še vedno ne zna razpolagati z njim. (G19)</p> <p>Tistim, ki se ne vrnejo k družinam, pomagamo pri urejanju financ, preživitve, kake družinske pokojnine, štipendije, izredna pomoč, pomoč za študente, da nekako finančno zmorejo. Tako da v finančnem smislu zagotovo, ker brez tega ni nič (H24)</p> <p>pa da so še potem kaki viški hrane, letovanja, obdarovanja, Božička, donacije, pripravimo tudi za starejše. (H25)</p> <p>Po izteku bivanja se vključijo v osebno pomoč z namenom krepitve, predelave stisk. (I15)</p> <p>Pri centru lahko koristijo tudi pravice iz javnih sredstev. (I24)</p> |
|  |  | Pomoč družini                                                | Z družino lahko delam znotraj storitve pomoč družini za dom, (A52)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|  |  | Vir pomoči, kot vložen skupni trud v času bivanja v zavodu   | ves skupni trud v času mladostnikovega bivanja v zavodu. (G28)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|  |  | Podpora pri iskanju namestitve                               | Pošljemo jim tudi razpise za stanovanja, ne berejo toliko časopisov in spremljajo medijev, te informacije priskrbimo. Ker če ni prijavljen na razpis za družbeno stanovanje, potem tudi če gre privat stanovat, ne more uveljavljati možnost subvencije najemnine. Za to je važno, da se vsaj formalno prijavi. (H27)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|  |  | Odvisno od mladostnikov ali sprejmejo pomoč po polnoletnosti | Vključitev v socialnovarstvene storitve je prostovoljna. Pristojnosti CSD po polnoletnosti več nima, da bi samovoljno pomagal. (D40)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

|  |                                                            |                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|--|------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | <b>Potrebe mladih, da se počutijo varno v novem okolju</b> | Psihološka podpora, občutek varnosti                                                | Potrebujejo čustveno oporo, (A54)<br>potrebujejo podporo in razumevanje odraslih ter primerno usmerjanje. (B26)<br>Sprejetost, občutek varnosti, neodvisnosti (F33)<br>Kamorkoli bi ga dali bi mu to okolje najprej predstavili, da vidi, šele na to se ga odpelje tja z vso prtljago. Če se pa vračajo nekaj kamor samo poznajo pa to nekako zafunkcionira. Če bi bil tak primer, da bi bilo čisto okolje, pa to ni pogosto, potem bi to naredili tako, da bi peljali mladostnika tja, da vidi, si ogleda, da vidi, če že tam koga pozna. (H45)<br>Mladostniki potrebujejo občutek varnosti, samozavest, samostojnost. (I25)<br>Zaupanje in podporo vseh vpletenih v njegovem novem okolju. (J26) |
|  |                                                            | Podpora socialne mreže                                                              | podporo socialne mreže (C47)<br>Podporno mrežo sorodnikov, prijateljev ali strokovno usposobljenih oseb. (D36)<br>podporo socialne mreže. (E44)<br>Podporo svojcev, (G29)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|  |                                                            | Urejena nastanitev in finance                                                       | urejeno nastanitev (A55)<br>finančno varnost. (A56)<br>finančnih in bivanjskih zadev (B25)<br>Bivanjsko varnost, finančno preskrbljenost, (C46)<br>Opremljenost za samostojno življenje, (E43)<br>materialne in stanovanjske pogoje, (G30)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|  |                                                            | Mladinska stanovanja kot pomoč pri prehodu                                          | V novem okolju ne vem, da bi jih dosti šlo v čisto novo okolje, mladinsko stanovanje ni za njih neko tako novo okolje, se spoznajo s tamkajšnjimi vzgojitelji že prej in vejo kam grejo in vidijo to. (H44)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|  |                                                            | Možnost obračanja na CSD                                                            | možnost, da se obrnejo na strokovnega delavca. (G31)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|  | <b>Stiki po izhodu iz zavoda</b>                           | Mladostniki sami vzpostavijo stik, če potrebujejo pomoč ali so vključeni v programe | Mnogi me še vedno poiščejo, pridejo po nasvet ali pomoč, (A57)<br>Občasno z nekaterimi, ki se zaradi dobrega odnosa v težavah in stiskah obračajo na delavko, ki jo poznajo iz obravnav. (B27)<br>Mladostniku ostanemo na razpolago in se lahko kadarkoli obrne na nas po pomoč in podporo. (E45)<br>Večinoma pa se z njimi srečamo čez kakšno leto ali več, ko zase ali za svojo družino uveljavljajo pravice pri nas. (F35)<br>Za svetovanje pa bi rekla, da se manj vključujejo, da jih bolj zanimajo te zadeve v smislu preživetja, stanovanja, kaki pogovori, pokažejo otroke, pripeljejo partnerja, to so res taka prijetna srečanja. (H28)<br>Nekateri so vključeni v pomoč. (I27)          |
|  |                                                            | Občasni stiki                                                                       | Imeli smo tudi enega, ki je šel iz zavoda direktno v komuno recimo pa je tam že kar nekaj časa pa si tu pa tam napišemo kako pismo, kako čestitko, kaj takega, (H32)<br>Imamo, praviloma ja, (H46)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |

|  |                                      |                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--|--------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |                                      | Redki stiki                                                             | manj tisti, ki se uspešno vključijo v življenje družine in delo ali si celo ustvarijo svojo družino, (A58)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|  |                                      | Ni stikov                                                               | načeloma pa sploh ne tisti, katerih obseg težav je še vedno izjemno velik, ki so izvajali kriminalna dejanja, uživali droge in podobno. (A59)<br>Večina jih noče več nobenega opravljanja z nami oz. z nikomer. (D38)<br>izjemoma če kdo čisto odkloni sodelovanje s centrom, pol tak hitro vidimo kje pa kako je ali ga lahko pustimo samega ali je treba še kdaj kaj intervenirati. (H47)                                                                                                                                                                                                                |
|  |                                      | Ni dosti vključevanj mladostnikov v svetovanja po odhodu v samostojnost | Ne morem pa reči, da bi pa ti mladostniki, ko zapustijo zavod pa ko pridejo izpod okrilja, da bi se kaj dosti vključevali na svetovanja v Center. Nudimo jim, pridejo po nasvete, po informacije, na kak pogovor, manj pa na kake dolgotrajne obravnave, pomoč. (H29)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|  |                                      | Stiki glede na želje mladostnikov                                       | V kolikor sami želijo, slednje je na prostovoljni bazi. (C48)<br>Je pa odvisno od motivacije posameznika, kaj si želi za naprej in koliko pomoči sploh sprejme. (D37)<br>Odvisno od želje mladostnika. (D39)<br>Seveda, če si mladostniki to želijo. (F34)<br>Če sprejmejo pomoč da, nekateri nas na CSD obiščejo neformalno. (G32)<br>Nekateri mladostniki se vračajo k strokovnim delavkam v center, z namenom, da nas seznani o svojih uspehih, prelomnicah v življenju na primer matura, služba, partner, družina. (I26)<br>Z nekaterimi ja, z drugimi ne. Vse je odvisno od mladostnikov samih. (J27) |
|  | <b>Odločanje za nadaljnji študij</b> | Odločitev odvisna od spodobnosti mladostnikov                           | Mladi, kateri so s strukturiranjem dneva in pomočjo pri učenju ponovno uspešni pri šolanju ter imajo ustrezne intelektualne sposobnosti, se odločajo tudi za študij. (A60)<br>Večinoma je izbor študija neodvisen od bivanja v zavodu. (C49)<br>Odvisno od mladostnika, njegovih kapacitet, želj, osebnosti, duševnih motenj. (D41)                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|  |                                      | Pričakovana samostojnost pri študiju                                    | Pri odločanju o vrsti študija imajo proste roke glede na interese, pomagamo jih kvečjemu z nasveti, vse ostalo se pričakuje, da bodo opravili sami, da bodo obiskali inform. dneve, vpis, pridobili informacije o študiju na spletu, saj je slednje pokazatelj njihove samostojnosti. (A61)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|  |                                      | Podpora mladostnikom pri odločitvi za študij nudijo v zavodih           | V zavodih so osredotočeni, da spodbujajo razvoj otrokovih močnih pozitivnih področij. (B28)<br>drugače pa je to domena zavoda, saj ga oni najbolj poznajo. (D43)<br>Sodelujejo v zavodu. (I28)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|  |                                      | Podpora CSD mladostnikom pri odločitvi za študij                        | Podpremo odločitev vsakega mladostnika glede izbire študijskega programa. (F36)<br>Največkrat je vpliv dober, saj kot že omenjeno v tovrstni zadevi mladostniku vsi nudimo podporo, ga vzpodbujamo pri njegovih željah, ki so seveda njemu v korist. (J28)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |



|  |                        |                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|--|------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |                        | Na CSD se ne posvečajo temu posebej                                                          | v kolikor se na timu to izpostavi se s tem ukvarjamo, (D42)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|  |                        | Cilj dokončanja osnovnošolske ali srednješolske izobrazbe                                    | Večini mladostnikov je cilj uspešno pridobiti poklicno ali srednješolsko izobrazbo in o študiju ne razmišljajo. (E46)<br>V zavodih z internim izobraževanjem je možna vključitev v nižje poklicno izobraževanje ali poklicno. (E47)<br>Drugače pa večinoma končajo srednješolske programe, dvo, tro ali štiriletni program srednje šole. (F39)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|  |                        | Po navadi se ne odločajo                                                                     | Redke izjeme so dijaki, ki bivajo v mladinskem domu, ki obiskujejo šole izven zavoda in imajo pogoje za nadaljnje šolanje. (E48)<br>Redki so mladostniki, ki ostanejo v zavodu tudi v času študija. V moji 23 letni karieri sta se samo dva mladostnika odločila, da nadaljujeta s študijem v zavodu oz. v mladinskem stanovanju. Oba sta uspešno končala študij. (F37)<br>Malo jih odide na študij. (G33)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|  | <b>Pomanjkljivosti</b> | Pomanjkanje mladinskih stanovanj                                                             | CSD ne razpolaga z namestitvenimi kapacitetami kot so stanovanja, sobe in podobno. (D24)<br>V kolikor bi zavodi razpolagali z več mladinskimi stanovanji, bi bil za mladostnika prehod lažji. (G21)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|  |                        | Želje mladostnikov po osamosvojitvi niso vedno uresničljive                                  | Ne grejo tako stari iz vzgojnih zavodov, da bi lahko šli čisto v samostojno življenje. Saj si želijo imet nekje eno stanovanje, to je želja vsem, samo izvedljivo pa to ni, niti zaradi financ, običajno se šele nekje šolajo, ali pa šele začenjajo kaj delat, pa so na kaki denarni pomoči potem. Tako da to je vsem želja, ampak vidijo pa hitro, da bo treba nekak na drug način začet. (H48)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|  |                        | Spremljanje mladostnikov po odhodu iz zavodov oteženo zaradi preobremenjenosti delavk na CSD | Ker Center je bil, saj včasih se je to bolj izvajalo, dolžan eno leto najmanj dolžan spremljati še mladostnika, po odhodu iz zavoda, pa če je bilo vse ok ali pa ni bilo vse ok. Zdaj ne vem, koliko se še to izvaja, točno po katalogu, ker tako ali tako nimamo časa, če je to še vedno. Jaz sem imela recimo redni strokovni nazor eno leto prav iz tega področja, spremljanje po odpustu iz Zavoda, da smo pregledali spise, kaj smo delali. Takrat je bilo še možno, da si staršu pošiljal v družino kaka povabila na kake delavnice v centru ali izven centra. Nekaj časa sem še organizirala tabore teh mladih, ki so bili v zavodu, rejencev in tabornikov, smo jih tam zraven povabili, različne stvari. Sedaj je teh možnosti čedalje manj zaradi preobremenjenosti z drugimi stvarmi. Tako, da če bi jaz šla zdaj tabore organizirat med službenim časom, lahko pišem poročila vse vikende doma pol pa se pač ne greš. (H36) |

#### 6. Primeri dobrih in slabih praks prehoda mladostnikov v samostojnost

| Tema | Kategorija | Pojem | Izjava |
|------|------------|-------|--------|
|------|------------|-------|--------|

|                      |                                              |                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|----------------------|----------------------------------------------|--------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Dobre prakse prehoda | Faktorji, ki so pripomogli uspešnemu prehodu | Pomembna oseba za podporo                        | Edina stalnica v njegovem življenju v tem obdobju je bilo njegovo dekle, (A62)<br>dekle mu je ves čas stalo ob strani (A64)<br>ostal v dobrih stikih s staršema. (C51)<br>si dokaj hitro ustvarila družino. (G36)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|                      |                                              | Podpora zavoda CSD,                              | podprej njegovo močno področje, tj. delo in na sodišču zagovarjala odpust iz zavoda, saj sva se dogovorila, da bo delal ter si ustvaril pogoje za samostojno življenje (A63)<br>Ves čas je na vezi z eno do vzgojiteljic iz doma, občasno pride k meni na pogovor. (A67)<br>Tako da recimo ena taka kratka intervencija s strani CSD, za eno leto umik v drugo okolje, kjer je videl drug način življenja, kot pa so ga imeli doma in so se stvari kar hitro popravile. (H49)<br>Tekom bivanja v zavodu je sodelovala z različnimi specialističnimi službami, s psihologom, pedopsihiatrom, redno je obiskovala pouk, imela inštrukcije. (I29)                                               |
|                      |                                              | Vključenost staršev v pomoč CSD                  | Starša sta bila vključena v pomoč družini za dom (PDZD) v centru. (I31)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|                      |                                              | Zaključek šolanja in ureditev delovnega razmerja | odhajal je na delo v tujino (A65)<br>Fant je zaključil šolanje (B29)<br>se zaposlil, (B30)<br>Mladostnik se je osamosvojil, našel službo (C50)<br>Se odločila za študij zdravstvene nege v Ljubljani, bila prostovoljka v SS kjer je bivala, opravljala nočna dežurstva v skupini in je sedaj diplomirana med. sestra, zaposlena v referenčni ambulanti ZD ter podaja znanje glede zdrave prehrane in gibanja naprej. (F41)<br>Spet drugi mladostnik se je po končanem osnovnošolskem zavodu, vpisal v srednjo šolo, je ni dokončal, sedaj je uspešen samostojni podjetnik. (F42)<br>dobila službo, (G35)<br>V času poletnih počitnic je delala preko študentskega servisa, varčevala. (I30) |
|                      |                                              | Opustitev kaznivih dejanj                        | povsem opustil protipravna dejanja. (A66)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|                      |                                              | Urejeno bivališče                                | krajši čas živel v mladinskem stanovanju. (B31)<br>Mladostnica si je še pred odhoda iz mladinskega doma, s pomočjo strokovnih delavcev mladinskega doma, uredila bivanje v najemniškem stanovanju in tudi v njem po odpustu samostojno zaživela. (E49)<br>Mladostnica, ki se je preselila v najemniško stanovanje, (G34)<br>Po 3 letih se je mladostnica osamosvojila, dobila zaposlitev, s prihranki je najela stanovanje. (I32)                                                                                                                                                                                                                                                            |

|                             |                                   |                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-----------------------------|-----------------------------------|-----------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                             | Vračanje družini sorodnikom k ali | Vsi uspešni primeri se vrnejo k družini | Vsi nam poznani primeri so se vrnili domov oz. k sorodnikom. (D44)<br>Večina mladostnikov se vrne nazaj v matično družino in se od tam kasneje osamosvojijo (E50)<br>Druga mladostnica je po letu dni bivanja v Ljubljani, končala v domačem okolju najprej poklicno srednjo šolo, nato po programu 3+2 še tehnični program srednje šole. (F40)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| Manj uspešne prakse prehoda | Ovire uspešnem prehodu pri        | Nepripravljenost opuščanja slabih navad | predvsem takrat, ko mladostniki niso opustili svojih slabih navad, kot so protipravna dejanja, uživanje droge, vedenjska neprilagojenost... (A68)<br>Vedenje in funkcioniranje mladostnika se po vrnitvi iz zavoda ni spremenilo, je nadaljeval z uživanjem nedovoljenih substanc, ne vidi potrebe po zdravljenju, (B32)<br>večinoma sploh tistih, ki so imeli že prej težave s kaznivimi dejanji, drogo in so bili nameščeni v zavod po kazenski zakonodaji, s sklepom sodišča- brezposelnost, odvisnost od alkohola, drog, nasilje, nadaljevanje s kaznivimi dejanji, zapor... (F44)<br>Najslabše jo odnesejo tisti s kaznivimi dejanji ali uživanjem drog. (G37)<br>na centru si je uredil denarno pomoč pa začel s kaznivim dejanji. (H51)<br>Nekateri mladostniki po odhodu iz zavoda nadaljujejo s kaznivimi dejanji in prekrški, so preganjani, v zaporih. (I33) |
|                             |                                   | Pomanjkanje delovnih navad              | kjer niso osvojene delovne navade. (A71)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|                             |                                   | Osebnostne lastnosti                    | Težava je večja, kjer so pridružene osebnostne motnje, duševne bolezni, (A70)<br>Eden je po nekaj letih naredil samomor, (F43)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|                             |                                   | Nefunkcionalna družina                  | nima dobre družinske strukture. (B33)<br>nenehnih menjav partnerjev in elementov opuščanja starševske skrbi v odnosu do svojih otrok. (C53)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|                             |                                   | Stalno preseljevanje                    | Dolgo je bil v rejniški družini pa ni šlo, v stanovanjski skupini pa ni šlo, premeščen v zavod pa tudi hude težave, vmes neki časa komuna, iz komune nazaj v vzgojni zavod, pa v stanovanjsko skupino. Ker pa je bil vmes polnoleten in se lahko odloči al bo bil v zavodu ali ne, se je seveda iz enega na drug dan odločil da gre iz zavoda ven. Njega sem namestila v en privatni študentski doma tam v Mariboru od koder je kar hitro šel, ker si je našel eno sobico oziroma vsaj mislil je, da si jo je našel, potem pa se je začel selit malo sem malo tja od enega prijatla do drugega, (H50)                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|                             |                                   | Finančne težave                         | je prišlo do velikih težav pri razpolaganju s financami, (C52)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|                             |                                   | Nesodelovanje z institucijami           | Na center se je obračal ampak to v smislu, ko je kaj potreboval, da bi pa poslušal kake nasvete ali pa kakšne naše predloge, to pa ni bilo. (H52)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|                             | Neuspešnost primerov              | Neuspešni                               | Večina meni znanih primerov je žal na nek način neuspešnih. (D45)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |

|  |  |                                                    |                                                                                                                                                                         |
|--|--|----------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |  | Neuspešni prehodi<br>kljub funkcionalni<br>družini | Pri tem pa ne gre pri vseh za nefunkcionalne izvirne družine, pri<br>nekaterih so doma sprejeti oz. imajo podporo družine, a s<br>svojimi vedenji niso prenehali. (A69) |
|--|--|----------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|